



Politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 18 (2014)  
Talous- ja sosiaalihistoria

© Antti Parpola

Kansi: Riikka Hyypiä

Kannen kuva: Olavi Linnamies/Lusto/Metsähallituksen kokoelma.

Painettua kirjaa myy:

Unigrafia Kirjakauppa

<http://kirjakauppa.unigrafia.fi/>

[books@unigrafia.fi](mailto:books@unigrafia.fi)

PL 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 Helsingin yliopisto

ISSN-L 2243-3635

ISSN 2243-3635 (Painettu)

ISSN 2243-3643 (PDF)

ISBN 978-952-10- 9133-9 (Painettu)

ISBN 978-952-10- 9134-6 (PDF)

Unigrafia, Helsinki 2014

Helsingin yliopisto

---

# "Uinuvat metsävaramme käytön piiriin"

---

*Valtionmetsien käytön suuri murros  
1939–1970*

Antti Parpola

VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan  
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Metsätalon salissa 1  
lauantaina, marraskuun 29. päivänä 2014 kello 10.

Helsingin yliopisto 2014

*”Uinuvat metsävaramme käytön  
piiriin, siinä se ceterum censeo,  
jota on lakkaamatta toistettava.”*

– Metsähallituksen arvioimistoimiston johtaja Vilho Lihtonen 1946.

---

# Abstract

---

■ The use of Finland's national forests changed with World War II. During the 1940s and 1950s, the total cut tripled in relation to the area managed for timber production, and the area clear-cut increased six-fold. These new intensive logging practices became standard in the remote forests of eastern and northern Finland.

This study explains how and why the agency governing the Finnish national forests, Metsähallitus, changed its operations during the years 1939–1970. These questions are answered in the vein of classical public administration theory by placing Metsähallitus in its social and governmental context and by analyzing the way in which Metsähallitus and its leaders interpreted expectations regarding national forest use.

The starting point of the study is the social crisis created by the war, which in turn influenced expectations regarding the national forests and their use. The economic policy of the age emphasized the intensification of national resource use, and discourses on public administration favored effective and independent decision-making. Adhering to these paradigms, the foresters and officials of Metsähallitus changed the agency's operating model to facilitate intensified logging practices. The key figures in this change were Metsähallitus chief N.A. Osara and Forestry Professor Vilho Lihtonen.

The new operating model for the national forests stressed maximizing the cut, but ignored the task of regenerating growth in the newly logged areas. As a result, both the volume and the growth of national forests plummeted during the 1950s. The subsequent regeneration of the northern and eastern national forests required a costly and protracted effort spanning the 1960s and 1970s.

These changes in the agency's operating model constituted a narrowing of national forest use. Before World War II, the national forests had remained a largely untapped resource, which could serve multiple ends. The new operating model regarded the national forests primarily as a harvestable raw material for use by the pulp and paper industries. Reverting to a more diverse operating model proved difficult, as demonstrated by numerous conflicts with conservation groups during the 1970s and 1980s.

---

# Tiivistelmä

---

■ Suomen valtionmetsien käyttö muuttui merkittävästi toisen maailmansodan seurauksena. 1940- ja 1950-lukujen aikana hakkuupoistuma suhteessa talouskäytössä olevan metsän määrään kolminkertaistui ja avohakkuilla käsitelty ala kuusinkertaistui. Uudet hakkuut sijoituivat syrjäseuduille Itä- ja Pohjois-Suomeen.

Tämä tutkimus pyrkii selvittämään, miten ja miksi valtionmetsiä hallinnoinut metsähallitus muutti toimintaansa toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen vuosina 1939–1970. Tutkimuskysymyksiin vastataan hallinto-opillisen lähestymistavan hengessä sijoittamalla metsähallitus yleiseen yhteiskunnalliseen ja valtionhallinnolliseen kontekstiin ja analysoimalla metsähallituksen johdon tekemää tulkintaa valtionmetsien käytön tavoitteista.

Tutkimuksen lähtöpisteenä on toisen maailmansodan synnyttämän yhteiskunnallisen kriisin vaikutus valtionmetsiin kohdistuneisiin odotuksiin. Tarkasteluajan talouspolitiikka painotti resurssien käytön tehostamista, mikä julkisessa keskustelussa johti luonnonvarojen tehokkaampaa käyttöä painottavan resurssipuheen syntyyn. Hallinto-opillisessa keskustelussa vallinnut tendenssi korostaa laajoja toimintavaltuuksia vaikuttamaan suuntaan. Näissä puitteissa metsähallituksen keskeiset metsänhoitajat omaehtoisesti muuttivat keskusviraston toimintaa puunkorjuun tehostamisen suuntaan. Keskeisiä toimijoita olivat metsänhoitajat N.A. Osara ja Vilho Lihtonen.

Valtionmetsien uudessa toimintamallissa hakatun metsän uudistuminen jäi toissijaiseksi tavoitteeksi. Valtionmetsien tilavuus ja kasvu pienenivät merkittävästi 1950-luvun kuluessa, ja pohjoisimpiin ja itäisimpiin valtionmetsiin syntyi mittava uudistusongelma, jonka korjaamiseen metsähallituksen resurssit kuluivat 1960- ja 1970-luvuilla.

Toisen maailmansodan jälkeen valtionmetsien käytössä tapahtunut muutos merkitsi ennen kaikkea valtionmetsien käytön yksipuolistumista. Ennen sotaa valtionmetsät olivat olleet suurelta osin käyttämätön resurssi, jota oli mahdollista käyttää joustavasti yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Sodan myötä valtionmetsiä alettiin käyttää lähes yksinomaan teolliseen puunhankinnan tarpeita silmällä pitäen. Valtionmetsien palauttamisesta toisenlaiseen käyttöön tuli vaikeaa, kuten 1970- ja 1980-luvuilla puhjenneet suojelukiistat osoittivat.

---

# Kiitokset

---

■ Tämä valtionmetsien käytön historiallista muutosta kuvaava tutkimus on syntynyt pitkän prosessin seurauksena ja monen eri vaiheen kautta. Kiinnostuin aiheesta kirjoittaessani metsähallituksen 150-vuotishistoriateosta, jossa sotavuodet ja niitä seuranneet kolme vuosikymmentä muodostivat mielestäni valtionmetsien historian ylivoimaisesti kiinnostavimman luvun. Sota-ajan ankarat vaatimukset yhdistettynä jälleenrakennusajan optimismiin ja tulevaisuudenuskoon loivat olosuhteet, jossa valtion erämaametsien käyttö mullistui ja valtionmetsistä tuli modernin Suomen tärkeitä rakennuspalikoita. Löysin tätä kehitystä kuvaavaa lähdemateriaalia riittävän paljon laajaakin erillistutkimusta varten, mutta tuossa kirjassa en tilanpuutteen takia voinut käsitellä aihetta niin tyhjentävästi kuin olisin halunnut. Siispä päätin jatkaa aiheen työstämistä väitöskirjaksi.

Työn nyt valmistuttua haluan kiittää työnantajaani Oy Spiritus Historiae Ab:tä tutkimustyön edellyttämän opintovapaan myöntämisestä ja Koulutusrahastoa tutkimuksen rahoittamisesta. Metsähallitusta kiitan arkistojen avaamisesta ja tutkimuksen mahdollistamisesta. Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitokselle ja talous- ja sosiaalihistorian oppiaineelle osoitan kiitokseni loistavan työskentelyympäristön tarjoamisesta ja työtoveruudesta.

Lämmin kiitokseni myös väitöskirjatyön ohjaajille professori Sakari Heikkiselle ja VTT Jaana Laineelle arvokkaasta tuesta työn aikana, sekä väitöskirjan esitarkastajille professori Ilmo Massalle ja dosentti Heikki Roiko-Jokelalle asiantuntevista kommentista, jotka olen parhaani mukaan pyrkinyt ottamaan huomioon työtä viimeistellessäni. Massiivinen kiitos myös kirjan taittaneelle graafikko Tiina Aaltoselle.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni, vaimoani Piiaa ja lapsiani Aarnia ja Aavaa, kannustuksesta työn aikana. Työ ei olisi valmistunut näin nopeasti ilman teitä.

Helsingissä, 18. lokakuuta 2014

Antti Parpola

---

# Sisällysluettelo

---

- **Johdanto**

Valtionmetsät ja niiden käyttö ennen toista maailmansotaa .....	9
Valtionmetsien käytön muutos vuosina 1939–1970 tilastojen valossa .....	16
Valtionmetsien käytön muutosta kuvaava aiempi tutkimus .....	21
Tutkimuskysymys ja tutkimuksen kehys .....	28
Tutkimuksen rajaus, lähestymistapa, aineisto ja rakenne .....	31

- **Luku I: Sodan vaikutus valtionhallintoon ja talouspolitiikkaan**

Sota korostaa tehokkuusvaatimusta valtionhallinnossa .....	33
Resurssien hyödyntäminen korostuu talouspolitiikan tavoitteissa .....	44

- **Luku II: Metsähallinto osana sotahallintoa 1939–1947**

Metsähallinnon sopeutus sotahallintoon .....	51
Kansanhuoltoministeriö valtionmetsien johdossa .....	60

- **Luku III: Valtionmetsien muuttuva käyttö 1939–1952**

Uusi tulkinta valtionmetsistä .....	69
Valtionmetsille uudet käyttösuunnitelmat .....	75
Valtionmetsien uuden käyttötavan hyväksyntä .....	90

- **Luku IV: Valtionmetsien uuden käyttötavan vakiinnuttaminen 1952–1960**

Väljä mandaatti, olematon valvonta: valtionmetsien käyttöön vapaat kädet .....	103
Metsähallituksen toimintakulttuurin muutos .....	108
Valtionmetsien hakkuiden lakipiste .....	114

- **Luku V: Valtionmetsien tehokäytön seuraukset 1960–1970**

Ongelmien havaitseminen ja yritys jarruttaa hakkuita .....	122
Metsänviljelyohjelmat vanhojen ongelmien ratkaisuna ja uusien synnyttäjinä .....	134
Metsänkäytön ristiriidat – tehometsätalous, suojelu ja virkistys .....	152

- **Johtopäätökset**

Tehokkuusvaatimuksen sisäistäneet metsänhoitajat muuttivat valtionmetsien käytön .....	159
---	-----



---

# Johdanto

---

## Valtionmetsät ja niiden käyttö ennen toista maailmansotaa

Valtionmetsät peittävät karkeasti ottaen kolmanneksen Suomen pinta-alasta, noin 10 miljoonaa hehtaaria, Saaristomereltä aina pohjoisimpaan Lappiin asti. Valtion metsäomaisuus juontaa juurensa vuoteen 1542, jolloin Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa julisti asumattomien erämaiden kuuluvan Jumalalle, kuninkaalle ja kruunulle. Näitä metsiä on vuodesta 1859 hallinnoinut valtioneuvoston alainen keskusvirasto, metsähallitus.

Vielä vakinaisen metsähallinnon alkuvuosikymmeninäkin näiden syrjäisten erämaiden käyttö muuhun kuin asutukseen oli vaikeaa. Käyttämättömyyteen vaikutti myös valtion metsähallinnon ohuus. Senaatilla oli päätösvalta hyvinkin pienissä asioissa, ja rahankäyttöä koskevissa asioissa metsähallinnon luonnehdittiin olleen ”postikonttorin” asemassa. Näissä oloissa metsähallintoon nimetyn virkakunnan pääasiallinen toimenkuvaksi muodostui valtionmaiden käytön valvonta. Metsähallituksen odotettiin kuitenkin kattavan menonsa puun ja metsäntuotteiden myynnillä, ja pikkuhiljaa suomalaisen metsäteollisuuden kasvaessa myös valtionmetsistä hakatun puun määrä kasvoi.<sup>1</sup>

Suomen itsenäistymisen jälkeen uudistettiin valtion metsäomaisuuden käyttöä koskenut asetus. Uuden asetuksen (167/1921) ensimmäinen pykälän mukaan metsähallinnon tehtävä oli hoitaa, valvoa ja edistää Suomen metsätaloutta. Asetuksen 3 § antoi keskusviraston toimintaa johtavan ylijohtajan (myöhemmin pääjohtaja) tehtäväksi vastata siitä, että valtion omaisuutta hoidetaan huolella ja taloudellisesti tuottavasti.

---

1 Parpola & Åberg 2009, 13–14, 37–38, 53–55. – Väliaikainen metsähallinto perustettiin vuonna 1851 maanmittauksen ylihallituksen alaisuuteen, ja sen tehtäväksi tuli lähinnä metsien suojeleminen kasvavaa sahateollisuutta vastaan. Valtion vakinainen metsähallinto perustettiin vuonna 1859, jolloin valtionmetsien hallinnon pysyvä johtosääntö vahvistettiin. Metsähallinnon uudistaminen liittyi samanaikaiseen laajempaan metsä uudistukseen, jonka seurauksena sahateollisuus vapautettiin säännöstelystä vuonna 1861. Itsenäinen keskusvirasto, metsänhoitohallitus (sittemmin metsähallitus) perustettiin vuonna 1863. Vuonna 1908 metsähallituksen johtosääntöä uudistettiin. Hallinnollisesti metsähallituksesta tuli kolleginen keskusvirasto, jossa tärkeimmät asiat alistettiin keskusviraston johtoryhmän, kollegion, päätettäväksi. Samalla metsänmyynneissä harpattiin kokonaan uuteen kokoluokkaan, kun 1910-luvulla aloitettiin pitkäkestoisten hakkuuoikeuksien eli konsessioiden myyminen sahayhtiöille. Ensimmäisissä konsessiokaupoissa vuonna 1910 myytiin neljällä eri kauppakirjalla yhteensä 2,85 miljoonaa sahapuuta Pohjois-Suomen hoitoalueilta. 1900-luvun alkupuoliskolla valtionmetsien pinta-ala oli reilut 13 miljoonaa hehtaaria, mutta sodan alueluovutusten ja asutuksen johdosta pinta-ala väheni vajaan kymmeneen miljoonaan hehtaariin. Nykyään metsähallituksen hallinnoiman maapinta-alan määrä on maanostojen myötä noussut reiluun 12 miljoonaan hehtaariin.

Ylijohtajan ja apulaisylijohtajan tuli yhdessä huolehtia Suomen metsätalouden suunnitelmanmukaisesta kehittämisestä.<sup>2</sup>

Metsähallituksen uusi johtosääntö (Vnp 212/1922) sanoi samat asiat hieman eri sanoin. Johtosäännön mukaan metsähallituksen velvollisuuksiin kuului valvoa yleensä metsätalouden ja erikoisesti valtionmetsätalouden etua. Keskusviraston ylijohtajan (sittemmin pääjohtajan) tuli seurata metsätalouden, puunjalostusteollisuuden ja liike-elämän edistymistä sekä pitää silmällä metsätalouden kehitysmahdollisuuksia ja suunnitella ajan vaatimia uudistuksia ja parannuksia niin valtion- kuin yksityismetsätalouden alalla.<sup>3</sup>

Metsähallitus oli kolleginen keskusvirasto, jonka päätöksenteossa korostui legalistisuus ja asioiden hidas hallintotie. Tiukan budjettikurin ohella metsähallituksen toimintaa suitsi keskusviraston sisäinen hallinto-osasto, jonka tehtävänä oli paitsi vastata keskusviraston hallinnon toimivuudesta, myös sen laillisuudesta. Metsähallituksen hallinto-osaston tehtävä oli toimia keskusviraston ”omatuntona”, jonka tuli varmistaa, että tehdyt päätökset olivat lain ja asetusten mukaisia. Kollegion istunnoissa, joissa asiat ratkaistiin kollegisesti viime kädessä äänestämällä, oli läsnä myös metsähallituksen asessori, jonka tehtävänä oli valvoa kollegion päätösten laillisuutta. Kaiken kaikkiaan metsähallituksen hallintoa leimasi asioiden käsittelyn osalta tarkka virkatie.<sup>4</sup>

Metsähallitus oli jaettu kahteen jaostoon, valtionmetsien jaostoon ja yksityismetsien jaostoon, jotka puolestaan oli jaettu osastoihin. Kunkin jaoston osastopäälliköt eli metsäneuvokset kokoontuivat jaoston istuntoon päättämään kollegisesti jaoston toimivaltaan kuuluvista asioista; merkittävistä asioista päätettäessä jaostot pitivät yhteisistuntoja eli kollegion istuntoja. Metsähallitus oli siis suuremmissa kysymyksissä kollegisesti johdettu keskusvirasto, mutta pienemmissä asioissa se oli direktoriaalinen: pääjohtajalla ja metsäneuvoksilla oli tietyissä rajoitetummissa asioissa ratkaisovalta.

Metsähallituksen metsien käytön kannalta tärkeimmät valtionmetsien jaoston osastot olivat arviointiosasto, joka kartoitti valtionmaita, arvioi valtionmetsiä ja laati niille taloussuunnitelmia, sekä liikeosasto, joka hoiti valtionmetsätalouden liiketoimintaa eli huolehti pystymyynneistä, hankinnoista ja puunjalostuksesta. Arvioimisosasto teki siis ehdotukset metsien käytöstä, ja liikeosasto päätti samoissa metsissä tehtävistä valtionmetsien hankintahakkuista. Näiden kahden osaston toimialueet menivät pit-

---

2 Metsähallintokomitean mietintö. Komiteamietintö 1959:7. Helsinki 1959, 3. – Laki metsähallinnon viroista ja palvelustoimista, asetus metsähallinnosta ja asetus metsähallinnosta annetun asetuksen täytäntöönpanosta annettiin 3.6.1921. Lisäksi metsähallintoa koskevia säännöksiä oli 24.8.1922 annetussa valtioneuvoston päätöksessä, joka sisälsi metsähallituksen johtosäännön. Ainoastaan metsätutkimus rajautui metsähallituksen toimialueesta pois; vuodesta 1918 lähtien tästä tehtävästä huolehti metsätieteellinen tutkimuslaitos.

3 24.8.1922 annettu metsähallituksen johtosääntö (Vnp 212/1922).

4 24.8.1922 annettu metsähallituksen johtosääntö (Vnp 212/1922). – Hallinto-osaston roolia kuvaa hyvin metsähallituksen pääjohtaja N.A. Osaran tokaisu: ”Hallinto-osastosta tuli aina joku, joka sanoi, että ei tämä käy ja kaivoi tuekseen jonkin pykälän.” (Kuusela & Lindroos 2003, 169.)

---

kähti päällekkäin.<sup>5</sup> Lisäksi metsähallituksessa oli puunjalostustoimisto, joka vastasi Veitsiluodon ja Kevätniemen sahoista, sekä insinööriosasto, joka vastasi tienteosta ja suonkuivauksesta.

Metsähallituksen hallinnassa olevat maat oli keskushallinnon alla jaettu aluehallintoon, joka koostui neljästä piirikunnasta (Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Pohjanmaa ja Perä-Pohjola) sekä vajaasta sadasta hoitoalueesta. Piirikunnat vastasivat toiminnallisesti siviilihallinnon maakuntia ja hoitoalueet kuntia; piirikuntakonttoreita johtivat ”maaherroina” piirikuntapäälliköt ja hoitoalueita ”kunnanjohtajina” aluemetsänhoitajat. Piirikuntakonttorin tehtävänä oli valvoa aluemetsänhoitajien toimintaa sekä valvoa ja ohjata piirikunnan alueella tehtäviä metsähallinnon hankintoja sekä käsitellä aluemetsänhoitajien ehdotukset hankintahakkuista. Piirikuntapäällikön piti hoitaa virkaansa niin, että metsänhoito ja metsätalous tulisivat valtiolle rahallisesti mahdollisimman tuottavaksi. Piiritarkastaja oli piirikuntapäällikön varamies ja samalla käytännön työn tärkein suorittaja; hänen tuli tehdä tarkastusmatkoja hoitoalueisiin ja tarkastaa hoitoalueiden toimintaa sekä antaa aluemetsänhoitajille neuvoja ja ohjeita leimausten, metsänviljelysten ynnä muiden tehtävien suorittamisessa ja tarkastaa hakkuualoja. Aluemetsänhoitajan puolestaan tuli huolehtia metsätalouden ajanmukaisesta kehittämisestä ja tulojen kartuttamisesta, samalla toimien metsien tilan ja metsätalouden parantamiseksi. Näille kaikille tehtäville antoi kehyksen yhteiskunnallisten ja taloudellisten olojen kehittymien sekä metsätalouden edistyminen.<sup>6</sup>

Tämän järjestelmän luoja ja sen ruumiillistuma oli metsähallituksen pääjohtajana vuosina 1918–1943 toiminut A.K. Cajander. Cajanderin roolia kuvaa hyvin se, että toimiessaan metsähallituksen pääjohtajana hän oli lisäksi Helsingin yliopiston metsänhoidon professori. Metsäalan opetus, metsienhoito ja metsäalan käytännöt olivat Suomessa vielä varhaisvaiheessaan, joten Cajander pääsi määrittämään syntymässä olevan vahvan metsänhoitaja-ammattikunnan olemusta. Kaikki uudet metsänhoitajat koulutettiin saman cajanderiaanisen perusnäkemys mukaisesti, joten koko metsä-

---

5 Asetus metsähallinnosta 3.6.1921 (167/1921). – Valtionmetsien jaoston apulaisyllyjohtaja (myöhemmin ylyjohtaja) saattoi viedä asiat jaoston istunnon käsittelyyn, jossa asiat lopulta päätettiin kollegisesti. Arvioimisosaston tuli huolehtia valtionmetsien taloussuunnitelmien valmistumisesta ja metsätaloudentarkastusten toimittamisesta; liikeosasto puolestaan tarkasti leimaus ehdotukset ja vahvisti ne, mikäli apulaisyllyjohtaja (myöhemmin ylyjohtaja) ne hyväksyi. Valtionmetsäin jaoston apulaisyllyjohtaja tarkasti arvioimisosaston laatimat taloussuunnitelmat ja saattoi esittää niihin muutoksia. Hankintatoiminnan johtaja huolehti hankinnoista ja niihin kuuluvista puiden kaatamisista.

6 24.8.1922 annettu metsähallituksen johtosääntö (Vnp 212/1922). – Valtioneuvoston päätöksen allekirjoitti Maatalousministeriön Apulaispäällikkö, Ministeri A.K. Cajander. Metsähallitukselle annettu Suomen metsätalouden valvonta- ja suurelta osin myös edistämistehtävät koskivat yksityismetsien jaostoa: jaosto valvoi maan yksityismetsätaloutta eli keskusmetsäseurojen ja metsänhoitolautakuntien toiminnan lainmukaisuutta ja metsänhoidollista tasoa. Tavallaan metsähallitus valvoi myös valtionmetsäteollisuutta, sillä metsähallituksella oli usein edustus Veitsiluodon ja Enso-Gutzeitin hallintoelimissä. Valtionmetsien hoidosta ei asetuksessa juuri puhuttu; sen sijaan valtionmetsiin liittyvän rahaliikenteen hoidosta, virka-asumuksista ym. käytännön seikoista säädettiin hyvin yksityiskohtaisesti.

sektorille levisi yhtenäinen metsänhoidon doktriini, olivatpa kyseessä valtion, yksityisten tai teollisuuden metsät.<sup>7</sup>

Lisäksi Cajander oli raskaan sarjan poliittinen vaikuttaja: hän toimi nuoren tasavallan pääministerinä kolme kertaa (1922, 1924, 1937–1939) sekä lisäksi maatalousministerinä (1922) ja puolustusministerinä (1928–1929). Kansanedustajana Cajander toimi kaksi pitempää kautta (1929–1933, 1936–1943) ja Edistyspuolueen puheenjohtaja hän oli vuosina 1933–1943. Tätä hämmästyttävää asetelmaa kuvaa se, että kun asetusta metsähallituksesta uusittiin, metsähallituksen pääjohtaja pääsi maatalousministerinä allekirjoittamaan johtamansa laitoksen uuden johtosäännön.<sup>8</sup>

Cajanderilla oli myös keskeinen rooli valtion vahvistuvassa teollisuus- ja yritys-toiminnassa. Valtion kansallistettua kaksi suurinta metsäteollisuusyhtiötä Gutzeitin ja Tornatorin marraskuussa 1918, nimitettiin yhtiöiden hallintoneuvostoon myös A.K. Cajander. Myöhemmin Cajander nousi näiden yhtiöiden hallintoneuvostojen puheenjohtajaksi sekä 1930-luvulla vielä uuden valtiollisen metsäyhtiön Veitsiluoto Oy:n sekä Oulu Oy:n hallintoneuvostojen puheenjohtajaksi. Näin Cajanderilla oli vahva ote myös valtion metsäteollisuuteen.

Cajander oli siis samaan aikaan metsätieteilijä, virkamies ja poliitikko, mutta kaikkia näitä eri rooleja yhdisti isänmaallinen ajattelutapa. Cajanderin ajattelussa isänmaa, kansantalous ja metsät yhdistyivät yhdeksi kokonaisuudeksi. Tähän samaan vahvaan kansalliseen uomaan osui myös valtiollinen metsäteollisuus. Cajanderin mukaan Gutzeit oli ”syvemmissäkin mielessä kansallinen liike”, joka ”kotoisalla pohjalla ja oma-aloitteisesti” vei eteenpäin suomalaista puunjalostusteollisuutta. Tällä teollisuudella oli tärkeä tehtävä, sillä uuden itsenäisen kansakunnan valtiontalouden menot kasvoivat, ja valtionmetsiin pohjannut metsätalous saattoi osaltaan auttaa menojen kattamisessa.<sup>9</sup>

Isänmaallisten virkamiesten, metsäasiantuntijoiden ja poliitikkojen silmissä yleinen etu, kansantalouden kehittäminen, metsäteollisuuden laajentaminen ja kansakunnan hyvinvoinnin kasvu muodostivat elimellisen kokonaisuuden. Suuren metsänomistajan oli Cajanderin mukaan loogillisesti välttämätöntä myös jalostaa metsiään, sillä ”laajojen metsäalueiden omistaminenhan, ilman että niillä harjoitettaisiin tuottavaa metsätaloutta, ei saata olla oikeutettua.” Astuessaan virkaansa vuonna 1918 Cajander totesi, että itsenäisenä maana Suomi tarvitsi entistä enemmän tuloja ja näitä oli hankittava valtionmetsistä. Cajanderin ollessa johdossa oli selvää, että valtionmetsiä

---

7 Cajander oli myös vahva vallankäyttäjä, kuten Veikko Huovinen on teoksessaan Tapion tarhat kuvannut: ”Cajanderin aikana oli järjestys metsähallituksen istunnoissa sellainen, että hän oli itse jo ennakolta käsiteltyt päätettävät asiat, joten istunnot menivät nopeasti ja nuija kopisi tiuhaan. Vastaväitteitä istunnoissa hän ei juuri sietänyt.”

8 Cajander ei maatalousministerinä päässyt vaikuttamaan metsähallituksen johtosäännön valmisteluun, sillä hänen toimikautensa apulaismaatalousministerinä kesti vain reilut viisi kuukautta (2.6.1922–14.11.1922). Sen sijaan on oletettavaa, että metsäalan vahvaa vaikuttajaa on kuultu muuten johtosääntöä valmisteltaessa.

9 Kuisma 2006, 651.

tultaisiin hyödyntämään huomattavasti enemmän kuin aiemmin, mutta metsien kannalta ratkaisevaa oli se, miten niitä käytettäisiin.<sup>10</sup>

Cajander uskoi, että metsätulot olivat lisättävissä toisaalta hakkuita lisäämällä, toisaalta tehostamalla metsänhoitoa ja lisäämällä soiden ojitusta ja siten metsien kasvua. Metsien tuoton parantamisessa oli avainasemassa metsänhoidon tehostaminen. Suomen metsäyhdistyksen kokouksessa vuonna 1917 oli keskusteltu ehdotuksesta maksaa valtionmetsänhoitajille provisiota heidän hankintojen kautta valtiolle tuottamistaan nettotuloista. Tarkoituksena oli siis kannustaa metsänhoitajia tuottoisiin hakkuisiin. Kokouksessa tällaista provisiota pidettiin oikeutettuna, mutta vain, mikäli metsänhoitaja tarkalleen pysyi määrättyssä vuosihankinnassa sitä omavaltaisesti suurentamatta ja – tätä painotettiin erityisesti – mikäli hakkuut olivat metsänhoidollisesti hyvin toimitetut. Tulot eivät siis ”missään tapauksessa” saaneet yksinään olla ratkaiseva tekijä, vaan hakkuiden metsänhoidolliseen puoleen oli kiinnitettävä hyvin suurta merkitystä. Keskustelijoiden mukaan ei olisi sopivaa, että metsänhoitajia alettaisiin palkita metsänhävityksestä – ja siihen olisi mahdollista helposti päätyä, mikäli huomiota kiinnitettäisiin yksinomaan hakkuiden tuottamiin tuloihin.<sup>11</sup>

Vuonna 1919 metsähallitus antoi metsävirkamiehille ohjeet otsikolla ”Kiertokirje hakkausalojen sijoituksesta, metsänuudistustöistä ja kasvatushakkuista”. Cajanderin allekirjoittama kiertokirje aloitti uuden suunnan valtionmetsien hoidossa. Selvin muutos tapahtui hakkuukäytännöissä. Uuden näkemyksen mukaan valtionmetsissä tuohon saakka käytetty hirrenharsinta ei johtanut ”edes välttäviin tuloksiin metsänuudistuksessa” eikä ollut taloudellisestikaan edullinen, joten hirrenharsinnasta valtionmetsissä oli pyrittävä luopumaan ja siirtymään ”todellisiin” uudistushakkuutapoihin, kuten ”lohkottaiseen hakkaukseen”. Hakkuun jälkeen oli hakkuuala raivattava ja tarvittaessa suoritettava maanpinnan valmennus kulotuksella. Metsien uudistamisessa luontainen uudistaminen oli etusijalla, mutta jos luontaiselle uudistamiselle ei ollut edellytyksiä metsän huonon kunnon vuoksi, oli metsä uudistettava keinollisesti kylvämällä. Kiertokirjeessä myös suositeltiin kylvöissä varta vasten käytettäväksi saman paikkakunnan siementä, mikäli sitä oli saatavissa. Mikäli taas kylvölle ei näkynyt onnistumismahdollisuuksia, oli viimeisenä uudistamisvaihtoehtona taimien istutus.

---

10 Kuisma 2006, 652. – Cajanderin ohella tähän vaikutusvaltaiseen ryhmään kuului mm. V.A. Kotilainen, joka nousi uuteen suomenkieliseen eliittiin tultuaan valituksi Gutzeitin toimitusjohtajaksi vuonna 1924.

11 Keskustelukysymys. Kuinka voitaisiin valtionmetsätalous saada voimaperäisemmäksi. Suomen metsäyhdistyksen arkisto, arkistokansio Hb:8 Kesäretkeilyjen julkaisut 1951–1969 (KA); Helander 1949, 115.

Vuoden 1919 kiertokirjeen ohjeet antoivat valtionmetsänhoidolle suunnan seuraavaksi kahdeksi vuosikymmeneksi.<sup>12</sup>

Cajanderin ohjeet ja näkemykset vastasivat metsänkäyttöfilosofiaa, jota oli harjoitettu Yhdysvalloissa jo kaksi vuosikymmentä ennen Cajanderia. Yhdysvaltain metsähallinnon kantaisä, metsänhoitaja Gifford Pinchot oli noussut liittovaltion metsien johtoon vuonna 1898, ja hän tuli kuuluisaksi esittämästään vaatimuksesta hoitaa metsiä ”*for the greatest good for the greatest number for the longest time*”. Tästä lauseesta tuli yhdysvaltalaisen ja Pinchot’n johtaman 1900-luvun alkupuolen konservatismiin (American Conservation Movement) tunnuslause.

Metsät olivat Pinchot’lle ennen kaikkea yhteiskunnallisen edistyksen väline. Gifford Pinchotista on sanottu, että hän suhtautui luontoon kuin insinööri tekniseen ongelmaan. Luonnontilaiset metsät olivat Pinchotille luonteeltaan tehottomia ja kaipa-sivat ”kehittämistä”, toisin sanoen niiden tuottavuutta tuli lisätä. Luonnon resurssien käyttämättä tai kehittämättä jättäminen oli virhe – toisaalta yhtä paha virhe oli käyttää samaisia resursseja liikaa eli kestävämmästä.<sup>13</sup>

Conservation-liikkeen keskeinen argumentti oli, että Yhdysvaltain luonnonresur-seja uhkasi loppuminen hallitsemattoman liikakäytön takia, minkä vuoksi tarvittiin valtion väliintuloa sekä keskeisten resurssien siirtämistä koulutettujen asiantuntijoi-den pitkäjänteiseen hoitoon. Liike ei ollut kiinnostunut luonnonsuojelusta tai estetiikasta, vaan se pyrki lähinnä saavuttamaan maksimaalisen kestävä käyttötason erilai-sille resursseille, kuten puulle ja vedelle. Yhdysvaltain liittovaltion metsiä hoidettiin Pinchot’n oppien mukaisesti. Tavoitteena oli hoitaa liittovaltion omistamia metsiä tieteellisten perusteiden mukaan, suojella metsiä hävitykseltä ja samalla tarjota uu-siutuvia hyödykkeitä ja palveluja, kuten puuta, puhdasta vettä, laidunmaata, ja ulkoi-lumahdollisuuksia.<sup>14</sup>

Näihin samoihin periaatteisiin nojasi myös Cajanderin Suomi ja Cajanderin met-sähallitus (pois lukien ulkoilu- ja retkeilypalvelut, joiden aika koitti Suomessa vasta puoli vuosisataa myöhemmin). Metsien paremman hoidon avulla aikaansaataavalla metsien tuoton kasvulla oli mahdollista rakentaa entistä parempaa yhteiskuntaa. Pa-remman yhteiskunnan edellytys oli vauraus. Tämä kävi ilmi Cajanderin poliittisen uran kuuluisimmassa puheessa, jonka Cajander piti elokuussa 1939, talvisodan alla

---

12 Laitakari 1960, 202–204; ”Kiertokirje hakkausalojen sijoituksesta, metsänuudistustoista ja kasvatushakkuista” 26.4.1919, sit. Laitakari 1960, 202; Laitakari 1960, s 203–204; Rytteri 2006, 63. – Harvennuksissa varoitettiin lehtipuiden hävittämisestä, sillä niillä oli edullinen vaikutus maaperään ja siten myös havupuiden kasvuun. Kiertokirjeessä todettiin noin 20 prosentin lehtipuusekoituksen olevan suotava suhde. Myös kasvatushakkuut olivat mahdollisia tarpeen vaatiessa. Jyrkästi tuomittu hirrenharsinta ei suinkaan loppunut valtionmetsistä heti eikä kokonaan, mutta vähitellen ohjeiden vaikutus näkyi. Vuonna 1925 annettu metsähallituksen kiertokirje täydensi aiempia ohjeita: siinä korostettiin tarvetta suosia kuusta, mikäli metsätyyppi vain sopi kuuselle. Kuusen suosimisesta tulikin Suomen 1920- ja 1930-lukujen metsänhoidon peruspilareita.

13 Pinchot ”regarded the natural world as an engineer would a problem. He viewed natural forests as fundamentally inefficient and longed to ‘improve’ them – that is, to enhance their productivity. [...] Natural resources left unused or unimproved constituted negligence as wasteful as overuse.” – Hirt 1994, 32.

14 Dryzek 1997, 73–78; Hirt 1994, xix, 51.

---

järjestettyjen ylimääräisten taisteluharjoitusten jälkeen Viipurin Espilässä. Tuossa puheessa Cajander teki parhaansa korostaakseen tilanteen valoisia puolia: kansakunta oli rauhan vuosina hioutunut yhtenäiseksi, vaurastunutkin, ja oli siten paremmin varustautunut tulevaisuuteen kuin koskaan aikaisemmin. Tärkeämpää Cajanderin mukaan oli, että kansakunta oli selvinnyt ensimmäisten vuosikymmentensä eloonjäämiskamppailusta voittajana. Puheen historiallisen painoarvon vuoksi sitä on syytä lainata suoraan:

Tulevaisuutemme varmistamisen perusehtona on vankka taloudellinen pohja. Ilman kestävää taloudellista pohjaa ei voida ylläpitää korkeata sivistystä, ei voida kohottaa kansan elämäntasoa, ei voida harjoittaa tarpeellista sosialista toimintaa, eikä voida muissakaan suhteissa riittävässä määrässä turvata kansallista itsenäisyyttä. — Ensi sijalla on metsätalous ja siihen perustuva puunjalostusteollisuus. Metsiemme tuotto voidaan metsänhoidollisilla toimenpiteillä korottaa kaksinkertaiseksi, mikä merkitsee teollisuuden käytettävissä olevan puumäärän kolminkertaistamista. Tämä asettaa erinomaisen suuren, todella isänmaallisen, velvoituksen metsänomistajain harteille.<sup>15</sup>

Tämä näkemys oli kulminoitunut ensimmäisen suomalaisen metsänhoito-ohjelman synnyssä. Ohjelma oli sisällöltään konservationistinen ja sen taustalla oli Väinö Tannerin 13. joulukuuta 1926 nimitetty hallitus, johon kuului jäsenenä myös metsänhoitaja ja metsähallituksen maankäyttöosaston päällikkö Mauno Pekkala. Vielä samassa kuussa hallitus antoi metsähallitukselle tehtäväksi kiireellisesti laatia ehdotuksen siitä, miten valtionmetsätalouden ”kestävä, jatkumoisesti lisääntyvä tuotto” parhaiten saataisiin turvatuksi. Metsähallituksen laatiman suunnitelman ydin oli valtion metsätulojen ohjaaminen metsien tuoton kohottamiseen. Suunnitelman koostaneen O.J. Lakarin mukaan valtion aiempi suhtautuminen valtionmetsiin oli ollut verrattavissa riistopolitiikkaan, jolla haettiin mahdollisimman suuria tuloja pienimmillä mahdollisilla uhrauksilla.<sup>16</sup>

Lakarin mukaan valtionmetsiin oli myös investoitava riittävästi, jotta metsätulot eivät jatkossa pienenisivät, ja hänen esittämänsä suunnitelman mukaan oikeanlaisella metsänhoidolla valtionmetsien tuotto oli mahdollista kaksinkertaistaa.<sup>17</sup> Lakarin suunnitelman pohjalta Tannerin hallitus antoi vuonna 1927 lakiesityksen soiden kuivaamisesta ja metsätaloudellisia toimia varten varattavista määrärahoista. Lakiesitys sisälsi kymmenen vuoden ohjelman, jonka mukaan vuonna 1929 metsänhoito- ja

---

15 Puhe ”Itsenäisyytemme edellytykset”, A.K. Cajanderin arkisto 2 (AKCa2), kansio 1 (KA). – Tästä puheesta muistetaan lähinnä sen armeijan varustelutasoa koskevat osat, joiden johdosta puolustusvoimien ”malli Cajander” (eli kokardi ja kivääri) on jäänyt elämään.

16 Siteerattu teoksessa Helander 1949, 123.

17 Hertz 1934, 140–141; Rytteri 2006, 64–65. – Lakarin puheenvuoro on ensimmäinen, jossa puhutaan maan metsien tuoton järjestelmällisestä kohottamisesta. Lakarin suunnitelman esittämä tavoitetaso – tuottojen kaksinkertaistaminen – on sittemmin toistunut lukemattomia kertoja suomalaisessa metsäkeskustelussa, mm. Cajanderin puheessa Espilässä. Lakarin suunnitelmassa lausuman tueksi ei esitetä laskelmia. Investointeja tarvittiin ennen kaikkea metsänhoitotöiden lisäämiseen, soiden kuivaamiseen ja kuljetus- ja puhelinyhteyksien parantamiseen.

suonkuivausmäärärahat olisivat 12 miljoonaa markkaa – 2,5-kertaiset vuoteen 1928 verrattuna – ja sen jälkeen määräraha nousisi kolmella miljoonalla joka vuosi. Tämä metsänparannuslaki ja sen sisältämä huima tasokorotus menivät eduskunnassa läpi, mutta ohjelman pituus lyhennettiin lain käsittelyssä viiteen vuoteen. Vaikka laman yhteydessä vuonna 1932 lain määräämää rahoitusta leikattiinkin, valtion metsänhoidon budjetti nousi silti aivan uudelle tasolle.<sup>18</sup>

1920-luvulla valtionmetsien hakkuut nousivat lähes kaksinkertaisiksi aiempaan tasoon nähden, noin kahdesta miljoonasta kiintokuutiometristä neljään miljoonaan kiintokuutiometriin. Hakkuut sijoittuivat pääasiassa Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsiin, jotka sijaitsivat suurten uittoväylien varrella. Syrjäisissä erämaissa, uittokelvottomien latvapurojen varrella sijaitsevat valtion metsäomaisuuden pääosan muodostavat metsät olivat tuolloin niin hyödyntämiskeskustelun kuin hakkuidenkin ulottumattomissa.<sup>19</sup>

## Valtionmetsien käytön muutos vuosina 1939–1970 tilastojen valossa

Cajanderin metsähallituksen johdolla luotu valtionmetsien käyttöfilosofia on tunnistettavissa myös tämän päivän Metsähallituksesta, joka noudattaa edelleen vuoden 1921 asetuksen ydinkohtia.<sup>20</sup> Metsien käytön intensiteetti sekä hakkuiden sijoittuminen sen sijaan ovat muuttuneet 1930-luvun jälkeen merkittävästi. Tämä valtionmetsien hakkuiden merkittävin muutos ajoittuu toisen maailmansodan vuosiin. Sotavuosina hakkuumäärät tosin pienenivät sotaa edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna, mutta välittömästi sodan jälkeen hakkuut nousivat selvästi aiempaa korkeammalle tasolle. Ensimmäinen hakkuupiikki oli vuosina 1947 ja 1948, jolloin vuotuiset hakkuupoistumat olivat 6,5 ja 7,1 miljoonaa kiintokuutiometriä. Toinen piikki 1950-luvun puolella nosti hakkuumäärät jälleenrakennusvuosien tasolle, kunnes 1960-luvulla hakkuumäärät alkoivat laskea. 1970-luvulle saavuttaessa hakkuumäärä oli jälleen palannut sotia edeltävälle tasolle, noin 4,5 miljoonaan kiintokuutiometriin, missä se myös pysyi 1900-luvun loppuun asti.

---

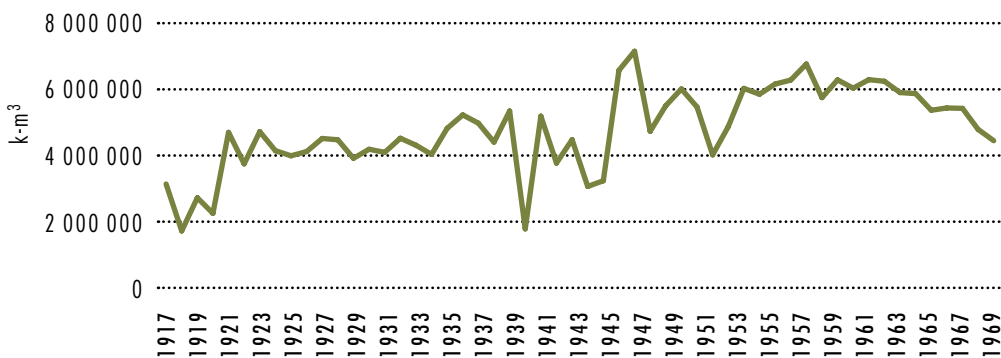
<sup>18</sup> Hertz 1934, 141.

<sup>19</sup> Valtionmetsien hakkuiden määrä vaihteli 1900-luvun alussa voimakkaasti vuosittain, varsinkin ensimmäisen maailmansodan vuosina. 1920-luvulla tapahtui merkittävää kasvua hakkuumäärissä, jotka vakiintuivat uudelle korkealle tasolle. Valtionmetsien pinta-ala oli korkeimmillaan 1920-luvun alussa, 14 miljoonaa hehtaaria, minkä jälkeen pinta-ala on laskenut tasaisesti sodan alueluovutusten johdosta nykyiseen noin 10 miljoonaan hehtaariin.

<sup>20</sup> <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Konserni/Metsahallituslyhyesti/Historia/Sivut/Metsahallituksenhistoria.aspx>, hakupäivä 15.5.2014.



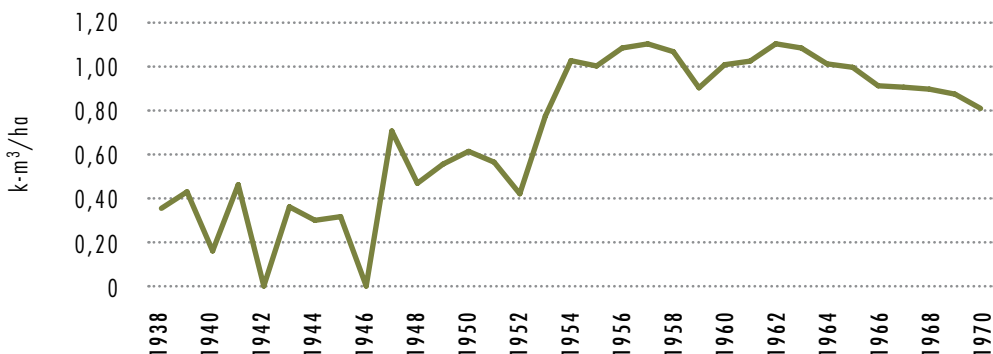
KUVIO 1. Valtionmetsien hakkuupoistuma 1917–1970, kiintokuutiometriä.



Lähde: SVT XVII Metsätilasto.

Hakkuiden määrällinen muutos tulee selkeämmin esiin, kun hakkuupoistumaa verrataan talouskäytössä olevan metsän määrään. Sodan alueluovutusten sekä jälleenrakennuksen asutusvarausten takia valtion metsäpinta-ala pieneni sotien seurauksena, joten kasvaneet hakkuumäärät merkitsivät suurta muutosta hakkuiden tehokkuudessa. Ennen sotaa hakkuissa oli poistettu keskimäärin 0,4 kiintokuutiometriä puuta jokaista talouskäytössä olevaa metsähehtaaria kohti, mutta välittömästi sodan jälkeen määrä nousi 1,5-kertaiseksi, 0,6 kiintokuutiometriin hehtaaria kohti. 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa lukema oli jo 1,1 kiintokuutiometriä hehtaarilta, eli hakkuumäärä oli 2,75-kertainen sotaa edeltävään tasoon nähden. Karkeasti pyöristäen valtionmetsien hakkuut kolminkertaistuivat sodan myötä.

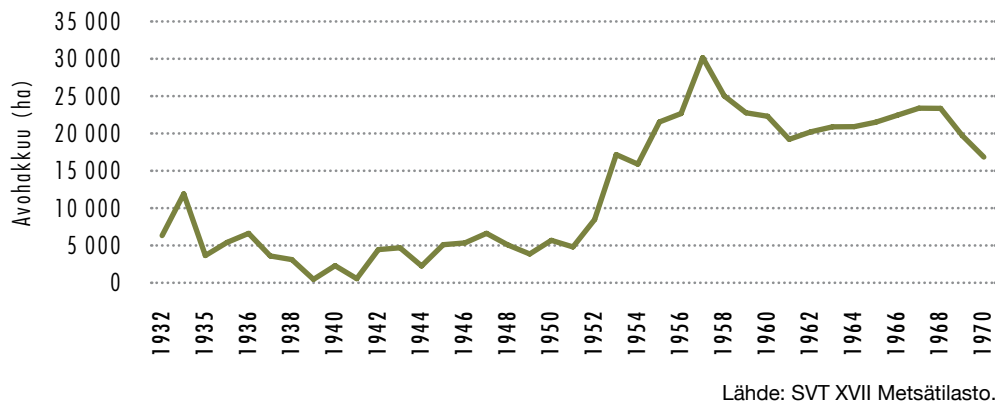
KUVIO 2. Hakkuupoistuma talouskäytössä olevaa metsähehtaaria kohti vuosina 1938–1970, kiintokuutiometriä hehtaarilta.



Lähde: SVT XVII Metsätilasto. Vuosien 1942 ja 1946 tiedot puuttuvat.

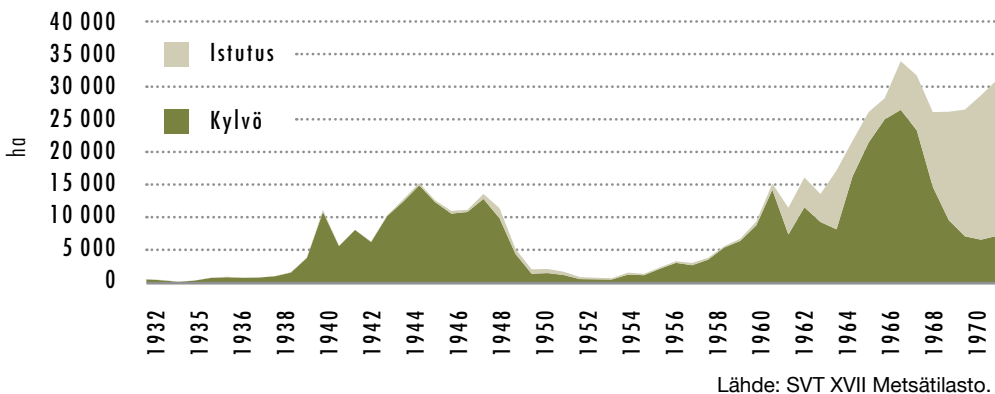
Valtionmetsien käytön nopea ja jyrkkä muutos 1950-luvulla näyttäytyy tilastoissa määrällisen muutoksen eli hakkuumäärien vaihtelun lisäksi myös laadullisena, hakkuutapaan liittyvänä muutoksena. Hakkuutavoista eniten puuta tuottaa avohakkuu, jossa hakattavalta alueelta poistetaan puusto kokonaan tai lähes kokonaan. 1950-luvun alkuun asti avohakkuilla käsiteltiin keskimäärin 5 000 hehtaaria vuosittain, mutta vuoteen 1957 mennessä vuosittain avohakattu ala oli kasvanut 30 000 hehtaariin, siis kuusinkertaisiksi aiempaan tasoon verrattuna. 1960-luvun alkuun mennessä avohakkuuala laski 20 000 hehtaariin.

KUVIO 3. Valtionmetsissä toteutetut avohakkuut vuosina 1932–1970, hehtaaria.



Huomionarvoista on, että metsän uudistustoimenpiteet seurasivat hakkuiden laajentumista selkeällä viiveellä. Kylvään ja istuttaen käsitelty pinta-alat kasvoivat vasta 1960-luvun alusta lähtien ja nousivat yli kaksinkertaisiksi aiempaan tasoon nähden.

KUVIO 4. Kylvö- ja istutusalat valtionmetsissä vuosina 1917–1968, hehtaaria.



Valtionmetsien käytön sotavuosina alkaneessa muutoksessa on määrällisen, laadullisen ja ajallisen ulottuvuuden lisäksi vielä maantieteellinen ulottuvuutensa. Valtionmetsät sijaitsivat hyvin erilaisilla kasvupaikoilla: etelän metsät olivat usein kullutuskeskusten läheisyydessä, kun taas idässä ja pohjoisessa sijaitsivat valtion maat olivat usein tiettoimien taivaleitten takana. Kun 1940-luvun jälkeen syntyneet valtionmetsien avohakkuualat sijoitetaan kartalle, suurimmat hakkuualat osuvat syrjäisille seuduille Pohjois-Karjalaan, Kainuuseen, Pohjois-Pohjanmaalle ja Lapin eteläosiin. Avohakkuuiden seurauksena syntyneet laajat aukeat alat erottuvat kartassa selvästi.

Tämän sotavuosina alkaneen muutoksen esimerkistä käy Nurmeksen hoitoalue, joka oli ennen 1950-lukua ollut talouskäytön ulkopuolella ns. nollarajan huonommalla puolella, Viekinjoen latvoilla kalliitten uittokustannusten takana. Hoitoalue oli aluemetsänhoitajan sanoin ennen 1950-lukua ollut ”kaikesta metsätaloudellisesta toiminnasta vapaa tyhjiö” ja suorastaan ”kuollut” hoitoalue.<sup>21</sup> Nurmeksessa tapahtui hakkuutavoissa sama muutos, joka on havaittavissa myös valtakunnallisissa tilastoissa, mutta Nurmeksessa avohakkuuiden osuus nousi valtakunnallista keskiarvoa enemmän. 1940-luvulla avohakkuut olivat Nurmeksessa marginaalinen hakkuumuoto ja sen osuus hakkuista vaihteli vajaan kolmen ja reilun kuuden prosentin välillä. Sitten alkoi tasainen nousu: kymmenen prosentin osuus rikkoutui vuonna 1952, kahdenkymmenen prosentin raja 1955, ja vuonna 1961 avohakkuut muodostivat jo yli puolet kaikista hakkuista. Tämän jälkeen avohakkuuiden osuus laski vuosina 1963 ja 1964, mutta nousu alkoi tämän jälkeen uudestaan. 1960-luvun viimeisenä vuonna avohakkuuiden osuus oli peräti 88 prosenttia.

Nurmeksen hoitoalueessa toteutettiin kesällä 1962 metsätalouden tarkastus, josta muodostui kaksi vuotta aiemmin kesken virantoimituksen menehtyneen aluemetsänhoitaja Ossi Taramon pesänselvitys. Selvityksessä kävi ilmi, että hoitoalueelle vahvistetut hakkuusuunnitteet oli Taramon johdolla ylitetty 14 prosentilla eikä hakkuutapaehdotustakaan ollut noudatettu. Hoitoalueelle laaditussa hakkuutapaehdotuksessa oli aikanaan suositeltu kasvatushakkuita, mutta Taramo oli toteuttanut hakkuut avohakkuina. Näin hoitoalueeseen oli 1950-luvun ja 1960-luvun alkuvuosien aikana syntynyt avohakkuualoja yli 7 000 hehtaaria. 1950-luvun uudistamistoimenpiteet olivat lisäksi lähes kauttaaltaan epäonnistuneet, joten tarkastuksen aikaan Nurmeksessa oli aukeana ja metsittymättömänä lähes 6 000 hehtaaria. Yhteenvetona tarkastuksessa todettiin, että pääpaino hoitoalueen toiminnassa oli ollut korjuussa, minkä johdosta ”metsätalouden järjestelyt ja jopa metsänhoidon näkökohdat ovat saaneet väistyä.”<sup>22</sup> Nurmeksen hoitoalueessa vuonna 1962 pidetyn metsätalouden tarkastuksessa hak-

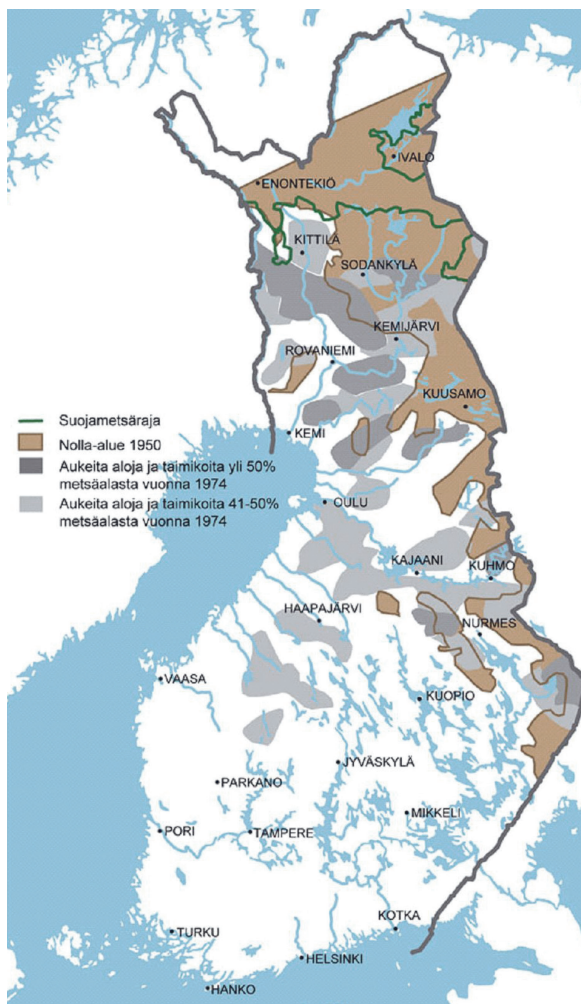
---

21 Nurmeksen hoitoalue: Suorasanaian kertomus 1951, kansio Hh:3 (JoMA).

22 Nurmeksen hoitoalue: Yleinen kertomus ja taloussuunnitelma 1961–65, Metsätaloussuunnitelmat ja Kartan selitystiedot Nurmek 1961–65, Hba 66 (JoMA).

---

KARTTA 1. *Nolla-alueet vuonna 1950 sekä laajat aukeat vuonna 1974.*



Lähde: Parpola & Åberg 2009, 265.

kuusuunnitteiden ylityksiä ja metsänhoidon näkökohtien ohittamista pidettiin kuitenkin ymmärrettävinä.<sup>23</sup>

Metsätilastojen valossa valtionmetsien hakkuissa tapahtui sotavuosina ja niiden jälkeen muutos, jossa hakkuiden kokonaismäärä nousi ja paljon puuta hehtaarilta

23 Nurmeksen hoitoalue: Yleinen kertomus ja taloussuunnitelma 1961–65, Metsätaloussuunnitelmat ja Kartan selitystiedot Nurmeksen 1961–65, Hba 66 (JoMA); kollegion istunto 7.8.1945, MhA (KA).

tuottavat hakkuutavat painoutuivat puustoa keveämmin poistavien hakkuutapojen kustannuksella. Tämä muutos alkoi sotavuosina ja jatkui jälleenrakennusvuosien yli 1950-luvun loppuun asti. Samalla hakatun metsän uudistustoimenpiteisiin käytetyt resurssit pienenivät ja alkoivat kasvaa vasta pitkän tauon jälkeen 1960-luvulla. Tämä muutos sijoittui aiemmin käytön ulkopuolella olleille syrjäisille metsäalueille. Mitä taustaa vasten nämä valtionmetsien syrjäseuduilla 1940- ja 1950-luvuilla tapahtuneet metsän käytön nopeat muutokset tulisi ymmärtää?

## Valtionmetsien käytön muutosta kuvaava aiempi tutkimus

Valtionmetsien käytöstä on yllättävän vähän tutkimustietoa, ainakin suhteutettuna siihen sivumäärään, joka Suomen metsistä ja suomalaisesta metsäteollisuudesta muuten on kirjoitettu. Osin tämä johtuu siitä, että valtionmetsät ovat olleet syrjässä tapahtumien keskipisteestä, vain yhden keskusviraston ja sen palveluksessa olleen henkilöstön (hakkuita suunnitelleiden metsänhoitajien ja hakkuut toteuttaneiden metsätyömiesten) valtakuntana. Ja vaikka metsien käytöstä on kirjoitettu paljonkin, on valtaosa Suomen metsien historiaa käsittelevistä tutkimuksista kohdistunut toista maailmansotaa edeltävään aikaan, mistä johtuen sotien jälkeinen suuri metsätalouden murros on jäänyt tutkimuksellisesti katveeseen; tutkimusperiodina sotavuodet ja niitä tuoreempi historia on alkanut kiinnostaa vasta viime aikoina. Tämän ajallisen painotuksen lisäksi metsähistorian tutkimus on painottunut temaattisesti metsien käytön sijaan yhtäältä metsätalouden ja -politiikan historiaan sekä toisaalta metsätyön arjen historiaan.

Metsäyhtiöiden rahallisella tuella on Helsingin yliopistossa valmistunut neliosainen ja lähes 1 800-sivuinen Metsäteollisuuden maa -kirjasarja, joka tutkii metsäteollisuuden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja teollisuuden ”liikevoimien” historiaa 1620-luvulta 1970-luvulle asti. Sarjassa on Markku Kuisman kirjoittaman *Metsäteollisuuden maa* -teoksen lisäksi julkaistu Juhana Aunesluoman, Kai Häggmanin sekä Niklas Jensen-Eriksenin kattavat tutkimukset. Ihmisen ja metsän suhdetta 1600-luvulta nykypäivään käsittelevä kaksiosainen, Heikki Roiko-Jokelan toimittama *Ihminen ja metsä – kohtaamisia arjen historiassa* julkaistiin vuonna 2012. Metsien käyttöä, niihin liittyviä arvoja ja poliittisia sekä taloudellisia arvostuksia käsitellään Heikki Roiko-Jokelan toimittamassa teoksessa *Metsien pääomat – Metsä taloudellisenä, poliittisena, kulttuurisena ja mediailmiönä keskiajalta EU-aikaan*. Metsätyön muutoksesta on viime vuosina julkaistu esimerkiksi Matti Leikolan ja Esko Pakkasen laajat teokset *Metsää, puuta ja kovaa työtä* sekä *Puut perille ja käyttöön*. Heikki Roiko-Jokelan *Arvot ja edut ristiriidassa: kiistoja valtion metsistä* ja hänen toimittamansa *Luonnon ehdoilla ja ihmisen arvoilla? Polemiikkia metsiensuojelusta 1850–1990* tutkivat metsien talouskäytön ja suojelun ristiriitoja. Tapani Tasanen väitöskirja *Läk-*

*si puut ylenemähän* käsittelee metsänhoidon historiaa keskiajalta 1870-luvulle asti, mutta pääosin aikalaiskirjallisuuteen perustuen. Useiden kirjoittajien *Uusi metsäkirja* tuo metsän ja metsänhoidon kuvauksen aina nykypäivään saakka, mutta kirja on luonteeltaan yleistietokirja, eikä siksi edes pyri avaamaan metsien käytön historiaa analyttisemmin.<sup>24</sup>

Valtionmetsät ja niissä toteutetut hakkuut ovat olleet eräänlainen tutkimuksellinen sokea piste, joka on jäänyt muiden tutkimuksellisten kysymysten jalkoihin. Saman voi sanoa sotavuosien ja jälleenrakennusajan yhteiskunnallisista muutoksista, jotka ovat jääneet itse sotatapahtumista kiinnostuneen sotahistorian sekä vaaran vuosiin tai 1960-luvun yhteiskunnallisiin muutoksiin keskittyneen poliittisen historian varjoon.

Valtionmetsien hakkuita ja niiden taustaa selvittäviä tieteellisiä tutkimuksia on vain muutama, muuta kirjallisuutta hieman enemmän. Olen itse sivunnut tätä teemaa yhdessä Veijo Åbergin kanssa tekemässäni tutkimuksessa *Metsävaltio – Metsähallitus ja Suomi 1859–2009*, jossa käsitellään valtionmetsiä valtion metsähallinnon perustamisesta vuonna 1859 aina 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun. Yllä esitetty metsien käytön perinpohjainen muutos tuli tutkimuksen kuluessa selvästi esiin, mutta 150 vuotta kattavan lavean aikajakson käsittelyn yhteydessä ei ollut mahdollista keskittyä näihin valtionmetsien käytön kannalta keskeisiin muutoksen vuosiin.

Akateemisista tutkimuksista laajimmin valtionmetsien käytön muutosta on tutkinut Ismo Björn väitöskirjassaan *Kaikki irti metsästä – Metsien käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaloudesta vuoteen 2000*. Björnin tutkimuksessa hakkuiden tehostuminen näkyy, mutta laajasta aikarajauksesta johtuen Björn ei pyri tarkemmin analysoimaan ilmiön syntyä.<sup>25</sup> Hanna Mäkinen puolestaan on tutkinut pro gradu -työssään metsänhakkuista 1950-luvulla käytyä julkista kirjoittelua diskurssianalyysin keinoin, ja ympäristösosiologi ja -historioitsija Ilmo Massa on käsitellyt teemaa suomalaisen ympäristöhistorian ja -sociologian näkökulmasta väitöskirjassaan *Pohjoinen luonnonvalloitus*. Jarno Valkonen on väitöskirjassaan *Lapin luontopolitiikka – analyysi vuosien 1946–2000 julkisesta keskustelusta* tutkinut Lapin luontopolitiikkaa vuosina 1946–2000 media-analyysin keinoin, ja Teijo Rytteri on tutkinut metsähallituksen toimintaa yhteiskunnallisen vastuun näkökulmasta tutkimuksessaan *Metsän haltija – metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu vuosina 1859–2005*.<sup>26</sup> Leena Paaskoski puolestaan tutki väitöskirjassaan metsänhoitajien ammattikuvan muotoutumista, ja vaikka hänen lähdeaineistonaan käyttämässään muistitietoaineistossa ei erikseen käsitelty 1940- ja 1950-lukujen hakkuita, Paaskosken työ

---

24 Kuisma 2006; Häggman 2006; Aunesluoma 2007; Jensen-Eriksen 2007; Leikola ja Pakkanen 2010; Roiko-Jokela, Heikki: Arvot ja edut ristiriidassa: kiistoja valtion metsistä. Minerva, Jyväskylä 2003; Roiko-Jokela 1997; Tasanen 2004; Jalonen (ym.) 2006.

25 Björn 1999.

26 Rytteri 2006. – Tutkimuksessaan Rytteri toteaa, että sotavuodet merkitsivät metsähallituksen yhteiskunnallisen vastuun uudelleenmäärittymistä, joka osaltaan loi pohjaa uudenlaiseen metsätalouteen siirtymiselle.

tutkii kiinnostavalla tavalla metsänhoitajien ammattikunnan muuttuneita tavoitteita ja toimintaympäristöä.

Yleisemmän tietokirjallisuuden puolella aiheesta ovat kirjoittaneet *Uudessa metsäkirjassa* Matti Leikola ja Petri Keto-Tokoi, jotka päätyvät samasta aiheesta hyvinkin erilaisiin tulkintoihin. Heikki Lindroos ja Kullervo Kuusela puolestaan ovat käsitelleet metsähallituksen pääjohtajana vuosina 1952–1960 toiminutta N.A. Osaraa ja hänen asemaansa näinä muutoksen vuosina N.A. Osarasta kirjoittamassaan elämäkerrassa *Metsällä on pitkä muisti*. Osaran pääjohtajakaudella tehdyistä hakkuista on lisäksi kirjoitettu kaksi omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa suppeaa teosta: Metsäntutkimuslaitoksen tutkija Jukka Valtanen on kirjoittanut teoksen *Pohjois-Suomen suuret avohakkuut 1946–1970 – Yhteiskunnallinen tausta, toteutus ja vaikutukset* ja Pauli Kylmälä teoksen *Avohakkuut*. Näiden lisäksi voi mainita tuoreen *Osaran aukeat* -teoksen, joka käsittelee hakkuiden toteuttamista yksittäisillä savotoilla, sekä metsänhoitaja Olavi Haapaportaan muistelmateoksen *Hoitoalue kehityksen pyörteissä*.<sup>27</sup>

Valtion metsien käytön muutosta nämä kirjoittajat käsittelevät erilaisista lähtökohdista, mutta ovat yksimielisiä siitä, että valtion metsien käytössä tapahtui merkittävä muutos. Tästä aikaisemmasta tutkimuksesta on löydettävissä kolme erilaista selitysmallia, joille olen antanut nimet kansantalousselitys, hallintonselitys ja arvoselitys.

Kansantalousselitys selittää valtionmetsien käytön muutokset kansantaloudellisilla tekijöillä, sota- ja jälleenrakennusajan kasvaneella puuntarpeella sekä sotienjälkeisellä aluepolitiikalla. Jukka Valtanen painottaa hakkuumäärien kasvamisen kansantaloudellista taustaa: hakkuut johtuivat Valtasen mukaan sotakorvauksista, jälleenrakennuksesta, työllisyyskysymyksestä ja Lapin teollistamishankkeista.<sup>28</sup> Myös Pauli Kylmälä katsoo hakkuiden kasvattamisen johtuneen osittain erilaisista metsähallituksen ulkopuolisista paineista: sotien jälkeinen laaja asutustoiminta vähensi talousmetsäalaa ja siten lisäsi painetta koventaa hakkuita, ja valtion akuutti rahantarve kasasi niin ikään painetta hakkuiden kasvattamiseen.<sup>29</sup>

Kansantalousselitys painottaa poikkeuksellisten hakkuiden alkusysäyksen tulleen metsähallituksen ulkopuolelta, ja mallissa metsähallituksella on lähes tahdottoman toteuttajan rooli. Malli muistuttaa poliittisesta historiasta tuttua ajopuuteoriaa, jonka mukaan Suomi ajautui jatkosotaan ulkoisten voimien työntämänä vailla mahdollisuutta vaikuttaa itse kohtaloonsa.

Kansantalousselitys selittää hakkuumäärien kasvun sotakorvausten, jälleenrakennuksen ja teollistamisen myötä kasvaneella puun kulutuksella sekä työllisyyden ylläpitämiseksi aloitetuilla hakkuilla. Voimakkaimmillaan sotakorvausten ja jälleenrakennuksen vaikutus puun kulutukseen oli heti sodan jälkeen. Sotakorvaukset oli maksettu vuoden 1952 kesään mennessä, ja jälleenrakennus tuli sodasta pahiten kärsi-

---

27 Lisäksi Veikko Vuontisjärvi ja Sulo Raiskio ovat toimittaneet muistelmateoksen ”Osaran aukeat – Tuhkasta hyvinvointi-Suomen perustaksi”, Rovaniemi 2012.

28 Lindroos 1993; Valtanen 1994.

29 Kylmälä 1973, 14–15, 28, 71.



neessä ja saksalaisten polttamassa Lapissakin valmiiksi viimeistään 1950-luvun puoliväliin mennessä – esimerkiksi Rovaniemen kauppalan jälleenrakennuksen katsotaan päättyneen 1953. Näin ollen vuosien 1946–1947 voimakas piikki hakkuumäärissä voi selittyä suurelta osin jälleenrakennuksen ja sotakorvausten vaikutuksella, mutta 1950-luvun jälkimmäisen puoliskon kasvavat hakkuumäärät ja hakkuutyölin muutos kaipaavat muuta selitystä.

Lapin teollistamisesta puun hakkuihin vaikutti lähinnä Veitsiluodon tehtaiden paperintuotannon käynnistäminen vuonna 1955 ja Kemijärven sellutehtaan tuotannon aloitus kymmenen vuotta myöhemmin. Näiden tehtaiden perustaminen vaikutti varmasti metsähallituksen toimintaan, mutta tehtaiden vaikutus valtionmetsien hakkuutapaan ja etenkin uudistamistoimenpiteiden toteuttamiseen tai toteuttamatta jättämiseen ei voi olla merkittävä.

Osa hakkuista toteutettiin valtiovallan määrääminä työllisyystöinä, ja ne kasvativat osaltaan hakkuumääriä. Työllisyshakkuilla kuitenkin toteutettiin vain jo laadittuja hakkuusuunnitelmia, joten nekin eivät voi selittää hakkuiden muuttuneita suunnitteluperiaatteita.

Hallintaselitys painottaa valtionmetsiä hallinnoineen metsähallituksen sisäisiä muutoksia ja metsähallituksen johdon aktiivista roolia tämän muutoksen aikaansaamisessa. Pauli Kylmälä käsittelee metsähallituksen sisällä 1950-luvulla tapahtunutta monitahoista muutosta. Osa muutoksista oli organisatorisia, ja ne korostivat liikeosaston ja sen alaisten hankintametsänhoitajien valtaa hakkuiden suunnittelussa. Tämän seurauksena puunmyyntitulot nousivat toiminnan keskeiseksi mittariksi. Lisäksi metsähallituksen sisäinen hoitoalueiden välinen kilpailu lisäsi painetta hakkuihin. Kylmälä selittää hakkuista myös piiritarkastajat ja hankintametsänhoitajat vallanneella ”avohakkuukumeella”. Hakkuutyön koneistaminen teki hakkuumäärien kasvattamisen teknisesti mahdolliseksi, mihin vaikuttivat myös uudistukset savotoiden suunnittelussa, leimauksessa, hakkuumenetelmissä ja puun kuljetuksessa.<sup>30</sup>

Jukka Valtanen käsittelee niin ikään metsähallituksen sisäisiä muutoksia. Valtasen mukaan hakkuiden kasvun selittää luonteeltaan tekninen prosessi, jossa uudistukset savotoiden suunnittelussa, leimauksessa, hakkuumenetelmissä ja puun kuljetuksessa aikaansaiivat hakkuutoiminnan muutoksen.<sup>31</sup> Hallintoseilyksen mukaan kyseessä oli enimmäkseen 1950-luvulla tapahtunut organisatorinen hakkuiden toteutukseen liittynyt tekninen järjestely, johon ei liittynyt muutoksia esimerkiksi organisaation tavoitteenasetantaan.

Hakkuiden tekninen kehitys on viimeisen puolen vuosisadan puunkorjuun uudistuksista kenties merkittävin, mutta metsätöiden koneistus pääsi valtionmetsissä vauhtiin vasta 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Hakkuut toteutettiin 1950-luvulla – 1940-luvusta puhumattakaan – samoilla teknisillä laitteilla kuin hakkuut ennen so-

---

30 Kylmälä 1973, 14–15, 28, 71.

31 Valtanen 1994.

---



tiakin. Tekninen kehitys ei voi siis selittää sen paremmin hakkuiden määrällistä kuin laadullistakaan muutosta ennen kuin vasta 1960-luvun puolella.

Muut hallintonselitysmallin osatekijät liittyvät metsähallituksen organisaatioon. 1920-luvulla laaditut lait ja asetukset olivat metsähallituksen osalta voimassa myös 1940–1950-lukujen aikana. 1920-luvulla alkanut kehitys, jonka yhtenä ilmentymänä oli keskusviraston oman hankintakoneiston perustaminen, jatkui näinä sodan ja rauhan kriisin vuosina. Tätä olemassa olevaa organisaatiota hienosäädettiin 1940- ja 1950-luvuilla, ja tämän hienosäädön merkittävin osa oli hankintateknillisen osaston perustaminen vuonna 1955. Tämä melko vaatimaton hallinnollinen muutos ei pysty selittämään hakkuutoiminnan muutoksia.

Arvoselitys painottaa kahden edellä kuvatun selitysmallin taustalla vaikuttanutta arvopohjan muutosta. Ympäristösosiologi Ilmo Massan mukaan Suomessa siirryttiin 1800-luvulta lähtien pikku hiljaa viljelymetsätalouteen, jonka tunnusmerkkejä ovat avohakkuut, maanmuokkaus ja istutus. Massa sijoittaa nämä metsänhoidon muutokset osaksi laajempaa yhteiskunnallista arvokehystä, talousnationalistista kasvuideologiaa, joka voimistui toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Massan sanoin toisen maailmansodan raunioista kohoava läntinen maailma panosti yksipuolisesti teknologian kehitykseen, taloudelliseen kasvuun ja hyvinvointivaltion rakentamiseen. Ihmisen elämäntapaa ohjasi luottamus kulutuksen, aineellisen turvallisuuden ja elämisen vaihtoehtojen jatkuvaan lisääntymiseen.<sup>32</sup>

Massa käyttää tulkinnassaan muiden ohella Markku Kuisman esittämää ajatusta saksalaisen mallin mukaisen talousnationalismin vaikutuksesta suomalaisessa yhteiskuntahistoriassa.<sup>33</sup> Tämän ajatuksen mukaan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun industrialisteille luonto oli valloituksen kohde, metsät lupauksia tarjoava ja lunastava raaka-ainelähde ja vapaana virtaavat kosket haaste, johon oli vastattava valjastamalla ne teollisuuden energiaksi.<sup>34</sup> Massa kutsuu tätä talousnationalistista kasvuideologiaa teollisuusyhteiskunnan aatteelliseksi pohjavirraksi.<sup>35</sup>

Ilmo Massa sijoittaa kasvuideologian vakiintumisen itsenäisyyden alkuvuosikymmeniin. Massan mukaan talousnationalistinen luonnonvalloitusideologia jatkui sotien jälkeen edelleen, ja se sai uutta puhtia talouskasvun ideologiasta, minkä seurauksena talouskasvusta tuli arvo itsessään, yhteiskuntapolitiikan ydin ja koko kansaa yhdistävä tavoite. Toisella maailmansodalla oli ratkaiseva merkitys tässä kehityksessä.<sup>36</sup>

---

32 Massa 1994, 108–110, 222–223; Suomen luonto 1970; Massa 1995, 7.

33 Kuisma 2006, 456. – Kuisman mukaan itsenäistä Suomea ryhdyttiin rakentamaan selkeän ja päämäärätietoisien luonnonvalloitusideologian hengessä, kuten muitakin Euroopan maita samaan aikaan. Kuisma mainitsee esimerkkeinä Saksassa eri yhteiskuntaluokkia ja poliittisia voimia yhteenkoonneen Wirtschaftsnationalismus-ideologian sekä Ruotsissa nationalismin ja industrialismin liitosta syntyneen ajatuksen rikkaiden luonnonresurssien valjastamisesta 'Uuden Ruotsin' rakentamistyön välineeksi.

34 Kuisma 2006, 455–456. – Ero agraari-Suomen ajatusmalleihin oli marginaalinen; molempia yhdisti Kuisman mukaan pioneerihenkinen rajaseutumentaliteetti, jonka voimalla siirtolaiset rakensivat Pohjois-Amerikasta uutta hyvinvoinnin maailmaa.

35 Massa 1995, 30; Massa 1994, 119.

36 Massa 1994, 117.

Paul Hirt tutkii vastaavaa kehitystä Yhdysvalloissa tutkimuksessaan *A Conspiracy of Optimism – Management of the National Forests since World War Two*. Hirtin mukaan toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltain liittovaltion metsien käytössä painottuivat aiempaa voimakkaammin luonnonresurssien tehokas hallinta ja hyödyntäminen. Tähän suuntaan vaikuttivat osin suurvaltapoliittiset paineet, sillä Yhdysvaltojen pyrkiessä varustautumaan kommunismin vastaiseen taisteluun tuli kasvavasta kansantulosta yhä tärkeämpi tekijä. Kylmän sodan voiton uskottiin menevän kansakunnalle, jolla oli vahvin talous. Täysimääräisestä resurssien hyödyntämisestä tuli siten isänmaallinen velvollisuus ja moraalinen velvoite.<sup>37</sup>

Hirtin mukaan Yhdysvaltojen liittovaltion metsiä hallinnoivat metsänhoitajat päätyivät pitämään tärkeimpänä tehtävänäään hallinnoimiensa resurssien maksimaalista hyödyntämistä. Hirtin mukaan 1950-luvun alussa Yhdysvaltain liittovaltion metsissä siirryttiin nopeasti ”tuotantomoodiin”.<sup>38</sup> Samalla vaihtui hakkuutapa. Sotavuosiin asti poimintahakkuut olivat olleet pääasiallinen hakkuumuoto, ja vuonna 1949 julkaistussa kirjoituksessaan Forest Servicen entinen päällikkö Earl Clapp puolusti poimintahakkuuta metsän peitteisyyden säilyttäjinä ja katsoi, että avohakkuuta ja niihin rinnastettavia siemenpuuhakkuuta tuli tehdä niin vähän kuin mahdollista. Vuosikymmenen kuluessa avohakkuista tuli liittovaltion metsissä kuitenkin yleisin hakkuutapa.<sup>39</sup>

1950-luvulla Forest Service keskittyi hakkuumäärän kasvattamiseen nostamalla hakkuusuunnitetta, rakentamalla uusia metsäautoteitä ja avohakkaamalla vanhat metsät sekä myymällä puuta alle markkinahinnan. Hirtin mukaan vuoden 1953 jälkeen Yhdysvaltain metsähallinnossa puhuttiin hakkuusuunnitteesta tavoitteena, joka tuli pyrkiä saavuttamaan, eikä hakkuiden ylärajana, jonka alla tuli pysyä. Hakkuusuunnitteen nosto ja pyrkimykset toteuttaa se täysimääräisenä (ja ylittää ne) näkyivät muun muassa Washingtonin osavaltion alueella, jossa alueen hakkuusuunnite nousi vuosien 1948–1968 välillä 200 miljoonasta kuutiojalasta 381 miljoonaan kuutiojalkaan; hakkuumäärät nousivat vuonna 1956 yli 230 miljoonan kuutiojalan olleen vuonna 1968 jo yli 550 miljoonaa kuutiojalkaa. Vuonna 1971 hakkuuta täytyi supistaa ja alueella suunniteltiin mittavaa istutus- ja lannoitusohjelmaa, joka ei kalleutensa takia kuitenkaan toteutunut täysimääräisenä.<sup>40</sup>

Laajoja avohakkuuta ja syrjäisimpienkin metsien talouskäyttöä painottanut Yhdysvaltojen metsähallinto alkoi ajautua konfliktiin metsien virkistyskäyttöä ja suojelua ajaneiden tahojen kanssa. Sen sijaan että olisi vähentänyt hakkuuta, metsähallinto pyrki yhdistämään metsien hakkuut ja virkistyskäytön monikäytön käsitteen (*multiple use*) alle. Keskenään ristiriitaisten intressien paineissa metsähallinto toivoi monikäytön käsitteen auttavan sitä pitämään hakkuumäärät korkeina ja tarjoamaan virkis-

---

37 Hirt 1994, xxi–xxii.

38 Hirt 1994, 45.

39 Hirt 1994, 51, 94. – Earl Clapp: “Clearcutting, and clearcutting in its modified form of leaving only a bare minimum of seed trees, must be reduced to an absolute minimum.”

40 Hirt 1994, 132.

tyspalveluita. Monikäytön käsite oli Hirtin mukaan metsähallinnon yritys lakaista tehometsätalouden ongelmat maton alle.<sup>41</sup>

Yhdysvaltain metsähallinnon kyvyttömyyden ratkaista metsien taloudelliseen hyödyntämiseen ja suojeluun liittyviä ristipaineita Hirt arvioi johtuvan yhtäältä ole-mattomasta poliittisesta ohjauksesta, toisaalta metsähallinnon metsänhoitajien ha-luttomuudesta ottaa vastaan minkäänlaisia ulkopuolisia rajoituksia päätösvaltaansa. Metsähallinnon johto oli vuosisadan alusta lähtien julistanut ammattilaisten suorit-taman tieteellisen metsänhoidon pystyvän ratkaisemaan kaikki metsien käyttöön liittyvät kysymykset. Niin metsähallintoon oli muodostunut sulkeutuneen itsevarma hallintokulttuuri.<sup>42</sup>

Toinen Hirtin esiin nostama selitysmalli liittyy metsähallinnon johtajien taipuvai-suuteen sivuuttaa riskit ja optimistisesti painottaa metsänhoidon mahdollisuuksia hallita luontoa ja edesauttaa yhteiskunnallisten kysymysten ratkaisussa. Tästä Hirt käyttää nimitystä ”optimismin salaliitto” (*”conspiracy of optimism”*) tai ”yltäkyl-läisyyden kultti” (*”cult of cornucopia”*).<sup>43</sup> Metsähallinnon lisäksi tämä ”salaliitto” näkyi yleisamerikkalaisena haluttomuutena käsitellä resurssien hallintaa muuten kuin niiden lisäkäytön kautta, mistä johtuen lupaukset resurssien käyttöön otosta otettiin vastaan ilomielin. Ne harvat, jotka asettivat jatkuvan kasvun kyseenalaiseksi, leimat-tiin vastarannankiiskiksi tai kehityksen vastustajiksi. Lisäksi joidenkin metsänhoita-jien kohdalla riskien sivuuttaminen johti siihen, että laskelmissa jätettiin huomiotta tuotantoa potentiaalisesti vähentävät tekijät – kuten ilmastolliset yllätykset tai riit-tämätön rahoitus – ja kiinnitettiin kaikki huomio tuotantoa mahdollisesti nostaviin tekijöihin. Näin saatuja ylioptimistisia laskelmia käytettiin sitten todellisten toimen-piteiden suunnittelun ja toteutuksen pohjana.<sup>44</sup>

Suomen Lapin luontopolitiikkaa 1946–2000 väitöskirjassaan tutkinut Jarno Val-konen käyttää tästä taloudelliseen kasvuun tähtäävästä ideologiasta nimitystä re-surssipuhe. Valkosen mukaan resurssipuheessa luonnosta konstruoidaan paitsi työn ja toimeentulon perusta, myös tulevaisuuden symboli.<sup>45</sup> Valkonen erittelee 1940- ja 1950-luvun Lappia käsitelleissä sanomalehtikirjoituksissa piirtyvää kuvaa maa- ja metsätalousvaltaisesta, köyhästä ja työttömyyden riivaamasta maakunnasta, jonka maaperässä, vesistöissä, metsissä ja kasvavassa väestössä piilevät suuret voimavarat. Tätä kuvaa on omiaan tukemaan se, että tuona aikana julkisessa lehdistökeskustelus-sa saivat runsaasti palstatilaa niin Lapin työttömyysongelmat kuin luonnonvaratkin, joiden käyttöönottamista pidettiin sekä Lapin että koko Suomen kannalta ensiarvoi-

---

41 Hirt 1994, xx–xxi.

42 Hirt 1994, xix–xx.

43 Hirt 1994, 144. – Tätä kulttia ja teollisuuden ja metsänhoitajien julkituomaa ”hyödyntämättömien resurssien myyntiä” ei julkisuudessa juuri vastustettu; yksi harvoja kriitikkoja oli metsänhoitaja Aldo Leopold.

44 Hirt 1994, xlvii. – Myös ympäristöhistorioitsija Michael Williams, joka on tutkinut maailman metsäkadon historiaa, on päätynt samankaltaisiin tuloksiin. Williams kuvaa tutkimuksessaan eri puolilla maapalloa toisen maailmansodan jälkeen tapahtunutta metsäkatoa. Williams 2003, 422–423.

45 Valkonen 2003, 54.

sen tärkeänä. Lapin luontoa, taloutta ja toimeentuloa koskevassa keskustelussa nämä tekijät nivoutuivat yhteen niin, että luonnonkäyttö näyttäytyi Lapin taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaisuna.<sup>46</sup>

Valkosen mukaan 1940- ja 50-lukujen Lapin luonto oli kansallinen, taloudellinen ja haltuunotettava resurssi, jonka käyttö oli paitsi johdonmukaista myös välttämätöntä. Lapin luonnonvarojen käyttöönotto näyttäytyi yksimielisenä kansallisena tehtävänä, jonka katsottiin palvelevan monia kansallisia ja alueellisia päämääriä. Tässä resurssipuheessa luonnon ja metsän muilla kuin taloudellisilla käyttömuodoilla ei katsottu olevan arvoa. Resurssipuhe vaimeni yhteiskunnassa 1960-luvulta lähtien sitä mukaa kun resurssit oli saatu otettua käyttöön.<sup>47</sup>

Valkosen resurssipuhe on sisällöltään hyvin samanlainen kuin Massan tutkimuk-  
sissa esiin nouseva arvoselitys. Tiivistettynä arvoselityksen mukaan valtionmetsien  
hakkuiden taustalla oli metsien käytöstä päättäneiden arvomaailmassa tapahtunut  
muutos, joka painotti valtionmetsien entistä tehokkaampaa käyttöä.

## Tutkimuskysymys ja tutkimuksen kehys

Tämän tutkimuksen ytimessä ovat valtion metsien käyttö ja sen muutokset. Asetel-  
massa valtionmetsät ovat käytön kohde ja metsähallitus niiden käyttäjä, joten käytön  
muutosten kannalta keskeistä on selvittää metsähallituksen toimintaa. Tämä tutkimus  
pyrkii selvittämään, miten ja miksi metsähallitus muutti toimintaansa toisen maail-  
mansodan aikana ja sen jälkeen vuosina 1939–1970.

Keskeiset tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten valtionmetsien käyttö muuttui?
- 2) Miksi valtionmetsien käyttö muuttui?

Jälkimmäinen kysymys jakautuu kahteen osakysymykseen:

- 1) Millaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa metsähallitus toimi?
- 2) Miten metsähallitus tulkitsi tehtävänsä ja miten se vei tuon tulkinnan käytän-  
töön?

---

<sup>46</sup> Valkonen 2003, 60.

<sup>47</sup> Valkonen 2003, 196.

---

Johtopäätösluvussa arvioidaan vielä miten metsähallitus onnistui asettamansa tavoitteen saavuttamisessa.

Tutkimuksen lähtöpisteenä on toisen maailmansodan aikaansaama yhteiskunnallinen kriisi ja sen vaikutus valtionmetsiin kohdistuneisiin odotuksiin. Sodan kriisi läpäisi koko suomalaisen yhteiskunnan ja kaikki sen tasot. Sotarintamalla käytiin taisteluja aseina, kotirintamalla puolestaan työtä tekemällä ja vyötä kiristämällä, ja valtion poliittisen, taloudellisen ja hallinnollisen päätöksenteon saralla valjastettiin niin ikään kaikki voimavarat kriisin selättämiseksi. Tällä hallintorintamalla käytiin taistelua, jonka yhtenä keskeisenä ilmentymänä oli valtion hallinnassa olevien resurssien mahdollisimman tehokas hyväksikäyttö. Tämä tehokkuusvaatimus oli sodan valtionhallinnolle asettamista paineista suurimpia.<sup>48</sup>

Tehokkuudella tarkoitan tässä yhteydessä resurssien aiempaa tarkempaa käyttämistä, mikä ilmenee toisaalta menojen supistumispyrkimyksenä (esimerkiksi byrokratian keventämisenä ja hallinnon nopeuttamisena) sekä materiaalistien resurssien hyötykäytön tehostamisena (esimerkiksi luonnonvarojen, kuten metsän, aiempaa tehokkaammalla käytöllä). Tämän moniulotteisen tehostumisen seurauksena yhteiskunnallisten toimijoiden muodot ja tavoitteet, sekä niiden hallinnoimien resurssien arvottaminen, muuttuivat. Näihin toimijoihin luen tässä yhteydessä valtiovallan ja sen instituutiot, niiden taustalla olevan taloudellisen ja poliittisen päätöksenteon sekä päätöksenteon kohteet eli erilaiset resurssit.<sup>49</sup>

Toisin sanoen sotavuosina alkaneen muutoksen keskeinen ilmenemismuoto oli resurssien käytön tehostaminen, eli Jarno Valkosen tutkimuksessaan esiin nostaman resurssipuheen konkretisoituminen.<sup>50</sup> Valtion metsähallinto ja sen hallinnoimat valtionmetsät ovat oleellinen osa tätä prosessia sekä valtionhallinnon osana että hyödynnettävänä resurssina.

Metsähallituksen reagointi ulkoisiin muutosvoimiin on keskeistä resurssipuheen konkretisoitumisessa. Metsänhoitaja Eeva Primmerin väitöskirjatutkimuksen aihe oli samankaltainen: Primmer tutki väitöskirjassaan niin ikään organisaation reaktiota ulkoisiin muutospaineisiin, mutta Primmerin tutkimus keskittyi yksityismetsätalouden organisaatioiden tapaan ottaa huomioon 1990-luvulla lainsäädäntöön sisällytetyt vaatimukset biodiversiteetin säilyttämisestä.<sup>51</sup> Tutkimuksessaan Primmer lähestyi tutkimuskohdettaan hallintotieteellisen näkökulman kautta. Hallintotieteen perinteiset adaptaatio- ja implementaatiomallit eivät Primmerin mukaan sellaisenaan riittäneet selittämään tutkimiensä organisaatioiden toimintaa, vaan niiden sijaan Primmerin tut-

---

48 Tehokkuusvaatimus vertautuu Valkosen resurssipuheen käsitteeseen.

49 Tämä hallinnon tulkinta noudattaa klassista mallia hallinnon osallisuudesta, kts. esim. Simon 1950.

50 Tiihonen 1985, 289–292, 298. – Tiihosen mukaan sodan kriisihallinnon käyttöä jatkettiin myös rauhan kriisin hallinnossa. Esimerkiksi työmarkkinajärjestöt säilyttivät asemansa poikkeusajan hallintoa varten luoduissa komiteatyypisissä elimissä. Tiihosen mukaan eräiltä osin, esimerkiksi valtioneuvoston päätöksenteossa, palattiin sotaa edeltäviin käytäntöihin, mutta eräissä muissa käytännöissä epävirallisia menettelyjä jatkettiin ja jopa voimistettiin.

51 Primmer 2010, 5.

kimuskohteissa metsäammattilaisten jakamat yhteiset arvot, normit, perinteet ja tavat olivat merkittäviä tekijöitä toiminnan ja muutoksen suuntaamisessa. Sama ilmiö on havaittu muissakin metsäalan tutkimuksissa.<sup>52</sup>

Primmer hyödynsi tutkimuksessaan Herbert A. Simonin jo vuonna 1950 yhdessä Donald W. Smithburgin ja Viktor A. Thompsonin kanssa esittelemää hallinto-opillista suuntausta, joka korostaa hallinnollisen toiminnan psykologiaa.<sup>53</sup> Simonin mukaan organisaation toimintaa määrittävät ulkopuoliset tekijät, joihin organisaatio joutuu sopeutumaan joko omaehtoisesti tai käskytettynä, mutta organisaation sisällä sen toimintaa määrittävät ryhmä ja ryhmän jakamat arvot (*group and group value*). Organisaatio koostuu tiettyjä työtehtäviä toteuttavista ryhmistä, joiden jäsenet päivittäisessä työssään ryhmän sisäisen sosiaalisen paineen seurauksena oppivat jakamaan samat arvot. Ryhmien ja ryhmäarvojen muodostumista edesauttaa, jos henkilöillä on yhteisiä kiinnekohtia myös työelämän ulkopuolella harrastusten, koulutuksen tai muun sosiaalisen toiminnan kautta. Ryhmytymisen seurauksena syntyy lojaliteetteja, jotka Simonin mukaan usein voittavat muut, luonteeltaan yleisemmät lojaliteetit esimerkiksi esimiestä tai hallinnon ylempiä portaita kohtaan. Näin ryhmäarvot ovat organisaation toimintaa voimakkaasti muokkaava tekijä. Simonin mukaan ryhmäarvot ohittavat tärkeydessä usein viralliset toimintaa ohjaavat määräykset, lait ja asetukset.<sup>54</sup>

Ryhmän lisäksi Simon painottaa organisaation johdon merkitystä. Johdon kautta yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset viime kädessä vaikuttavat organisaatioon. Simonin mukaan organisaation johto toimii eräänlaisena katalyyttinä tai ukkosenjohdattimena, joka johdattaa ulkomaailman vaikutteet sisään organisaatioon.<sup>55</sup>

Miten ja miksi valtionmetsien käyttö muuttui sotavuosina ja niiden jälkeen? Pyrin vastaamaan näihin luvun alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin Simonin hallinto-opillisen lähestymistavan hengessä sijoittamalla metsähallituksen yleiseen yhteiskunnalliseen ja valtionhallinnolliseen kontekstiin ja analysoimalla metsähallituksen johdon tekemää tulkintaa valtionmetsien käytöstä ja metsähallituksen toiminnan tavoitteista.

---

52 Primmer 2010, 13–14. – Implementaatiomallin lähtökohtana on organisaatio, joka toteuttaa muualla määritellyä politiikkaa – jos metsäpolitiikka muuttuu, sitä toteuttava organisaatio implementoi muutokset toimintaansa eli muuttaa toimintaansa politiikkaa vastaavasti. Adaptaatiomallin lähtökohtana taas on organisaatio, joka analysoi itse toimintaympäristössään tapahtuvat muutokset ja pyrkii omaehtoisesti mukautumaan niihin. Adaptaatiomallissa organisaatio muokkaa toimintaansa itse, ilman ylhäältä päin tulevaa normittavaa ohjausta. Implementaatiomalli ja adaptaatiomalli muistuttavat lähestymistavoiltaan edellä kuvattuja kansantalousselitystä ja hallintoselitystä. Lisää aiheesta Pressman & Wildavsky 1973; Hannan 1984.

53 Simon ym. 1950, v–vi.

54 Simon ym. 1950, 94–97.

55 Simon ym. 1950, 40–41. – *“The initiation of change always takes place through people, and the changes that take place in society can only have their impact upon organizations through the people who are influential in those organizations.”*

---

## Tutkimuksen rajaus, lähestymistapa, aineisto ja rakenne

Ajallisesti tutkimus rajautuu vuosiin 1939–1970, alkaen toisen maailmansodan alusta, jolloin valtionmetsien hakkuiden muutoksen (tai muutoksen kiihtymisen) on aikaisemmassa tutkimuksessa katsottu alkaneen. Tarkastelun päätepiste on ulotettu vuoteen 1970, jolloin metsähallituksen metsienkäsittelylinjaa kritisoitiin voimakkaasti julkisuudessa sekä valtioneuvoston jäsenien että kansalaisjärjestöjen toimesta, minkä jälkeen valtionmetsien hakkuita koskenut keskustelu muuttui ympäristö- ja luonnon-suojelunäkökohtien värittämäksi.

Sisällöllisesti tutkimus keskittyy valtionmetsistä vastanneen keskusviraston, metsähallituksen, tapaan arvottaa ja käyttää valtion metsäomaisuutta sekä metsähallituksen asemaan ja liikkumavaraan yleisessä yhteiskunnallisessa ja valtionhallinnollisessa kehyksessä.

Tämän rajauksen seurauksena pohjaan tutkimuksen metsähallituksen keskushallinnon dokumentteihin ja tätä aineistoa täydentävään metsähallituksen aluehallinnon arkistomateriaaliin. Tutkimus on lähestymistavaltaan siis kvalitatiivinen. Tutkimuksen keskeinen lähde on metsähallituksen kollegion istuntojen pöytäkirjasarja.<sup>56</sup> Kaikki keskusviraston toimintaan vaikuttavat merkittävät seikat tuli käsitellä näissä kollegion istunnoissa. Näissä pöytäkirjoissa näkyy jälki valtioneuvoston ja eduskunnan poliittisesta ohjauksesta, niin suorista käskyistä, metsähallitukselle suoduista lisäresursseista sekä lainsäädännön muutoksista ja niiden valmistelusta. Metsähallitusta ohjaavan ministeriön oma arkistomateriaali tuo lisävalaistusta näihin kysymyksiin.

Metsähallituksen istuntojen kautta on mahdollista tutkia myös metsähallituksen adaptaatiota muuttuviin olosuhteisiin. Metsähallituksen toimintaa linjaavat keskeiset päätökset ilmoitettiin alemmille hallintoportaille kirjeitse, joko kaikkia metsähallituslaisia koskevilla yleiskirjeillä tai rajatummalle vastaanottajakunnalle suunnatuilla ohje- ja määräyskirjeillä. Näistä dokumenteista on mahdollista saada kattava kuva metsähallituksen valtionmetsien käyttöä koskevista virallisista päätöksistä ja viraston virallisesta linjasta. Myös näiden virallisten päätösten taustat on arkistoitu kattavasti, sillä asiat valmisteltiin keskusviraston osastoilla ennen kuin ne vietiin istunnon päätettäväksi. Kaikki tämän valmisteluprosessin kuluessa syntyneet muistiot ja suunnitelmat on taltioitu erikseen metsähallituksen arkistoon, ja istunnon käsittelyyn tulleet suunnitelmat ja muistiot on talletettu liitteinä istunnon pöytäkirjaan. Metsähallituksen toiminnan ja tavoitteiden muutos voidaan jäljittää näistä dokumenteista.

Hakkuiden toteutukseen liittyvät kysymykset täytyy sen sijaan pyrkiä jäljittämään mutkan kautta. Jokaisen hoitoalueen hakkuiden selvittäminen olisi poikkeuksellisen

---

56 Periaatteessa istunnoissa käsiteltiin hyvinkin yksityiskohtaisia asioita – esimerkiksi metsähallituksen valtionmetsäinajaoston kokouksessa helmikuussa 1946 asialistalla oli mm. erään työnjohtajan asunnon kiuaspöntön savuhormien uusiminen. Näin yksityiskohtaisia asioita tosin käsiteltiin vain jos asialistalla oli investointeja, mikä johtui enemmänkin kameraalisesta kirjanpidon traditioista kuin organisaatiosta. Tämän metsähallituksen korkeimman päättävän instanssin päätöksistä on olemassa kattavat historialliset arkistot. – Valtionmetsäinajaosto 26.2.1946, MhA: Valtionmetsäinajaoston pöytäkirjat 1946 Cb 51 (KA).

---

työläs prosessi, mutta jo johdannon alussa käsitellyt metsätilastojen sisältämät tiedot hakkuiden muutoksesta antavat riittävät tiedot hakkuiden toteutuksesta yleisellä, valtionmetsiä kokonaisuudessaan kuvaavalla tasolla. Olen tutustunut yksittäisten hoitoalueiden hakkuisiin vain tätä tilastoaineistoa täydentääkseni. Tämän tilastoaineiston ohella 1960-luvun alkuvuosina toteutettu hakkuualojen inventointi, jossa tutkittiin sota-ajan ja sen jälkeen syntyneiden hakkuiden metsänhoidollista tilaa, antaa hakkuiden toteutuksesta tarkkaa, leimikkokohtaista tietoa. Näitä inventointitietoja olen käsitellyt yhden satunnaisesti valitun hoitoalueen osalta, mutta inventoinnin tietoja on käsitelty lisäksi metsähallituksen sisäisissä muistioissa. Yhdessä nämä lähteet muodostavat yleisellä tasolla valtionmetsiä kuvaavan aineiston.

Valtionmetsien käytön kannalta keskeinen vaikuttaja tutkimusperiodin aikana sekä metsähallituksessa että sen ulkopuolella oli metsänhoitaja N.A. Osara. Osara toimi vuosina 1942–1947 metsäalan vaikutusvaltaisimmassa tehtävässä kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston päällikkönä sekä vuosina 1952–1960 metsähallituksen pääjohtajana. Osara oli siten vaikuttamassa metsäalan ohjaukseen – ja siten ohjaamassa metsähallitusta implementoimaan muutokset toimintaansa – sekä myöhemmin metsähallituksen pääjohtajana adaptoimassa metsähallitusta muutokseen organisaation sisältä päin. Osara itse kuvasi olleensa näinä vuosina ”hämähäkinä verkon keskellä”, ja hänellä oli ainutkertainen mahdollisuus olla vaikuttamassa muutoksen toteutumiseen metsähallinnossa. Osaran vaikutusta valtionmetsien käyttöön voi tutkia metsähallituksen arkiston kautta, ja kansanhuoltoministeriön vuosina Osaran jälki näkyy kansanhuoltoministeriön ohjeissa, myöhemmin julkisissa puheenvuoroissa ja sittemmin myös metsähallituksen sisäisissä lähteissä.

Rakenteeltaan tämä tutkimus on kronologis-temaattinen sikäli, että esitysjärjestys on pääpiirteissään kronologinen, mutta käsittelytapa on temaattinen. Valtionmetsien käyttö ennen tutkimusperiodia käsitellään lyhyesti johdantoluvussa, metsähallintoon ulkoapäin vaikuttaneet ja sen muutosta edistäneet yhteiskunnalliset tapahtumat käsitellään luvussa 1, ja metsähallinnon sisäiset kehityskulut vuosilta 1939–1970 käsitellään kronologisessa järjestyksessä niin, että luku 2 keskittyy metsähallinnon sopeutukseen sotahallintoon, luku 3 valtionmetsien käytön muutokseen sota- ja jälleenrakennusvuosina, luku 4 Osaran pääjohtajakauteen ja luku 5 muutoksen seurauksiin vuosina 1960–1970. Johtopäätösluvussa tutkimustulokset analysoidaan ja arvioidaan metsähallituksen onnistumista itselleen asettamissa tavoitteissa.



*”Sisäpoliittisesti tuo aika oli erityisen vaikea ja ristiriitainen, taloudellisesti kaikki tuntui olevan kiehumispisteessä ja ylipäätään tuntui monesti siltä, että sodan ja rauhan käsitteet olivat sekaantumassa.”*

— Sotevan apulaispäälikkö Ilmari Harki.

## LUKU I

# Sodan vaikutus valtionhallintoon ja talouspolitiikkaan

## Sota korostaa tehokkuusvaatimusta valtionhallinnossa

Marraskuun 30. päivänä 1939 syttyneen talvisodan jälkeen Suomi oli sodassa lyhyttä välirauhan aikaa lukuun ottamatta syyskuuhun 1944 asti, ja sotatilaan julistettuna aina vuoden 1947 syksyyn asti. Pitkä sotatila toi muassaan kokonaan uuden yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa rauhan ajan toimintamallit eivät enää päteneet. Rauhan vuosien politiikka, joka oli keskittynyt vuoden 1918 sisällissodan synnyttämien haavojen parantamiseen ja yhteiskuntarauhan säilyttämiseen, vaihtui miltei yhdessä yössä koko kansakunnan olemassaoloa uhkaavan kriisin torjumiseen.

Sotavuosina monet aiemmin itsestäänselvyyksinä pidetyt menettelytavat korvattiin uusilla tavoilla toimia. Toukokuun 6. päivänä voimaanastunut ja määräaikaiseksi säädetty laki talouselämän säännöstelemiseksi poikkeusoloissa (304/1941), joka tunnetaan yleisesti valtalakina, kasvatti ratkaisevasti valtioneuvoston valtuuksia puuttua talouselämän kulkuun ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Valtalain 1 § antoi valtioneuvostolle ohjausvallan tuonnin ja viennin säännöstelyyn, palkkojen ja hintojen määrittämiseen, lakkojen kieltämiseen sekä töiden teettämiseen, ja äärimmillään jopa

yksityisen omaisuuden valtion haltuun ottamiseen. Valtalaki oli voimassa kolmetoista ja puoli vuotta, aina vuoden 1954 loppuun saakka.<sup>57</sup>

Valtalaki teki mahdolliseksi nopean ja yksipuolisen puuttumisen käytännössä mihin tahansa valtioneuvoston tärkeänä pitämään asiaan. Näitä uusia valtuuksia käytti valtioneuvostossa pääasiassa syyskuussa 1939 perustettu kansanhuoltoministeriö. Ministeriön toimintaa määrätti laki valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta annetun lain muuttamisesta (284/20.9.1939), jonka mukaan kansanhuoltoministeriö käsitteli ”väestön toimeentulon turvaamista sekä talouselämän ja työvoiman käytön säännöstelyä sodan tai muun poikkeuksellisen tilanteen aikana ja niitä tarkoittavia valmisteluja, mikäli niitä ei ole jätetty jollekin muulle ministeriölle.” Ensimmäiseksi kansanhuoltoministeriksi nimettiin V.A. Kotilainen, A.K. Cajanderin läheinen työtoveri ja valtiollisen metsäyhtiö Enso-Gutzeitin toimitusjohtaja.<sup>58</sup>

Kansanhuoltoministeriön perustaminen ja viimeistään valtalain säätäminen loivat Suomen valtionhallintoon uuden todellisuuden. Tässä todellisuudessa hallintokoneisto etsi keinoja selviytyä sodan kriisin aiheuttamista uusista tehtävistä ja sitoa kotirintaman voimavarat tukemaan sodan tulirintamalla käytyjä taisteluita.<sup>59</sup>

Kotilaisen johtama kansanhuoltoministeriö oli vastine Mikkelin päämajalle: kun päämaja vastasi tulirintaman suurten strategisten kysymysten määrittelystä ja ratkaisemisesta, vastasi kansanhuoltoministeriö hallintorintaman rintamalinjojen määrittelystä. Molemmilla oli lähes rajoittamaton valta. Rauhan aikana Suomen asioista olivat päättäneet viime kädessä eduskunta ja presidentti; nyt tärkeimmät vallankäyttäjät olivat puolustuslaitos sekä valtioneuvosto ja sen ministeriöt, kansanhuoltoministeriö kenties tärkeimpänä. Puolustuslaitos etäännytti eduskunnan kontrollista ja siirtyi Mikkeliin siirretyn päämajan komentoon, ja niin valtioneuvostokin etäännytti eduskunnan kontrollista. Kansallisen yhtenäisyyden nimissä muodostettiin kaikkien puolueiden yhteishallitus 1.12.1939, minkä seurauksena hävisi normaaliparlamentarismien keskeinen perusominaisuus, hallituksen ja opposition vastakkainasettelu. Tämän jälkeen parlamentaarista valvontaa toteutettiin yhä enemmän yhteishallituksen sisällä ja yhä vähemmän eduskunnassa. Samalla valtioneuvoston valta kasvoi huomattavasti, sillä monet aiemmin eduskunnassa käsitellyt asiat siirtyivät valtioneuvoston kokousten asialistoille.

---

57 Laki talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa (303/1941), annettu 6.5.1941; laki talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa annetun lain muuttamisesta, annettu 28.12.1945 (1313/1945). – Valtalain § 7 antoi eduskunnalle kuitenkin veto-oikeuden valtioneuvoston päätöksiin nähden. Valtioneuvostolla on valta väestön toimeentulon tai maan talouselämän turvaamiseksi ”sopivin keinoin säännöstellä tai määrätä säännösteltäväksi [...] antaa määräyksiä [...] takavarikoinnista taikka luovuttamisesta valtiolle [...] antaa määräyksiä [...] käytöstä; antaa määräyksiä [...] velvoittamisesta suorittamaan määrätty tehtävä tai huolehtimaan määrätystä tuotannosta; määrätä myös metsästyksestä ja rauhoituksesta ja ohittaa luonnonsuojelua koskevan lainsäädännön.”

58 Asetus 290/1939, asetus 169/1942, asetus 851/1942, asetus 600/1943, asetus 653/1948. – Asetuksella kansanhuoltoministeriöstä (290/25.9.1939) ministeriön tehtäviä tarkennettiin.

59 Tulirintaman käsite on harvemmin käytetty, mutta se esiintyy usein kansanhuoltoministeriön tiedotusosaston osastopäällikkö Untamo Utrion sotavuosina kirjoittamissa propagandateksteissä. – Utrio 1943.

Näiden kahden valtapoolin, päämajan ja valtioneuvoston, välistä toimintaa kordinoimaan tarvittiin uusia hallinnollisia ratkaisuja. Keskeinen kysymys oli, miten valtioneuvostossa ratkaistavat asiat, joiden määrä oli sotaoloissa kasvanut huomasti, saataisiin käsiteltyä käytettävissä olevassa ajassa, joka oli lyhentynyt sodan johdosta merkittävästi. Ratkaisuvaihtoehtoja ei ollut kuin yksi: päätöksenteon nopeuttamiseksi virallinen protokolla ohitettiin ja päätökset tehtiin epävirallisella tietä. Valtioneuvostossa päätösvalta keskitettiin keskeisten ministerien muodostamalle epäviralliselle kabinetille, joka sopi asioista yhteistyössä tasavallan presidentin ja puolustusvoimien ylipäällikön kanssa, jotka yhdessä muodostivat sotakabinetin. Maan ylin vallankäyttö tiivistyi valtioneuvoston ministeristöön: ministeristö oli kuin normaaliajan eduskunta, kabinetti kuin normaaliajan hallitus.

Suoraan ministeristön käskyvallassa olleet ministeriöt ja niiden alaiset keskusvirastot olivat olennainen osa kriisihallintoa, jossa käskyt kulkivat nopeasti ylhäältä alaspäin. Tässä linjaorganisaatiossa käsky- ja vastuusuhteet olivat selvät. Ongelmiin kriisihallinto ajautui siinä vaiheessa, kun sen toimet joutuivat kosketuksiin kansalaisten kanssa. Selkeimmin tämä koski kansanhuoltoministeriötä, joka jo lähtökohtaisesti joutui puuttumaan kansalaisten elämään ja taloudelliseen toimintaan. Poliittisesti tämä oli tulenarka kysymys. Saadakseen säännöstelylle ja muille valtalakiin perustuville toimilleen mahdollisimman laajan yhteiskunnallisen hyväksynnän kansanhuoltoministeriö nojautui säännöstelytehtävien hoidossa erilaisiin neuvostoihin, neuvotelukuntiin ja valtuuskuntiin, joihin kytkettiin mukaan työmarkkinajärjestöjen sekä elinkeinoelämän edustajia. Tämän yhteistoiminnan onnistumiseen vaikutti merkittävästi ammattiyhdistysliikkeen ja työantajapuolen ”tammikuun kihlaus” 23.1.1940, jossa ammattiyhdistysliike ja työantajapuoli luopuivat vastakkainasettelusta. Kansanhuoltoministeriön johdolla nämä valtapäiirit loivat yhteisen näkemyksen kansallisten kysymysten ratkaisemiseksi.<sup>60</sup>

Valtioneuvoston historiaa tutkinut Seppo Tiihonen toteaa vuoden 1939 olleen staatistisen kehityksen päätteen ja samalla monien muutosten alkupisteen.<sup>61</sup> Näistä muutoksista keskeisimmät pyörivät talouden ympärillä. Kuvaavaa on ministeriön tiedotusosaston päällikön Untamo Utrion kirjoitus toimittamassaan kirjassa ”Pois pula ja puutteet - Keinot ja korvikkeet käyttöön” (1941). Siinä Utrio kirjoitti, kuinka ”tohtalaisen sodan” aikana puutteen torjuminen kotirintamalla oli aivan yhtä arvokasta taistelua kuin asemiesten toiminta tulirintamalla. Jos kotirintamalla sorruttaisiin puutteeseen, silloin tulirintamallakin saavutetut voitot olisivat merkityksettömiä. Tämän takia oli kotirintamalla kaikki voimat ponnistettava taisteluun tarvikkeiden puutetta vastaan. Utrion mukaan kotirintaman perheenemännät, -isät ja lapset muodostivat yhtenäisen armeijan taistelussa puutetta vastaan.<sup>62</sup>

---

60 Tiihonen 1985, 32–33.

61 Tiihonen 1985, 20, 40, 44–45.

62 Utrio 1943.

Kaikkein konkreettisin esimerkki sota-ajan synnyttämistä uusista hallinnollisista käytännöistä oli suomalaisjoukkojen miehittämän Itä-Karjalan hallintomalli. Alueen hallintoa varten perustettiin 15.7.1941 Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta, jonka alaisuudessa oleva sotilashallintoalue jaettiin maantieteellisesti kolmeen piiriin (Aunuksen, maanselän ja Vienan piirit) ja niitä johtivat piiripäälliköt piiriesikunnan tuella. Piirit puolestaan jaettiin sotilashallintoalueisiin, joiden johdossa toimi aluepäällikkö alue-esikuntansa avustamana. Alueetkin jaettiin edelleen paikallisalueisiin, joita johtivat paikallispäälliköt. Toiminnallisesti sotilashallinto rakentui osastojen ympärille ja osastot puolestaan jakautuivat toimistoihin. Sotilashallinnon johtoon, suoraan ylipäällikön alaiseksi Itä-Karjalan ensimmäiseksi sotilashallintokomentajaksi siirtyi toimitusjohtaja, kansanhuoltoministeri ja everstiluutnantti V. A. Kotilainen.<sup>63</sup>

Sotilashallinto noudatti klassista sotilasorganisaation hallintomallia, joka oli sattumoisin käytössä myös valtion metsähallinnon puolella. Mallin etuna oli päätöksenteon nopeus, millä oli sotaoloissa ymmärrettävä merkityksensä; mallin heikkoutena oli hallinnollisten jarrujen puuttuminen, mikä lisäsi nopeasti tehtäviin päätöksiin sisältyviä riskejä. Kärjistäen sotilasorganisaatioissa asioista saatettiin päättää tyystin ilman valmistelua, sillä päättämättömyys ei ollut vaihtoehto.

Suomalaisessa hallinto-opillisessa keskustelussa sotilasorganisaatioiden hallinto herätti suurta mielenkiintoa sotavuosina ja niiden jälkeen – ja jopa ennen sotaa. Valtion tehtävien kasvaessa 1930-luvun mittaan olivat oikeustieteen tutkijat jo tuolloin käynnistäneet keskustelun valtionhallinnon tehokkuuden lisäämisestä. Oikeustieteilijät puhuivat oikeusturvataivoitteita painottavan oikeusvaltion muuttamisesta hallinnon tehokkuutta painottavaksi hallintovaltioksi. Sodan seurauksena tämä keskustelu sai uutta painoa. Hallinto-oikeuden professoriksi keväällä 1941 nimetty Veli Merikoski siteerasi virkaanastujaisesityksessään 2.4.1941 kuulun Ciceron kuuluisaa lausumaa ”aseitten puhuessa on lakien vaiettava”. Merikosken mukaan valtion oli sodassa keskitettävä kaikki voimansa suureen ponnistukseen, ja esteet, jotka tätä keskitystä haittasivat, oli poistettava. Tällöin pienemmän edun, yksilön edun, oli väistytävä suuremman edun, valtion edun, tieltä. Merikosken mukaan tehokkuusvaatimuksen toteuttamiseksi välttämätön hallinnon nopeusvaatimus merkitsi muodoista tinkimistä ja oikeusvarmuuden vähentymistä. Sodan aikana hallintokoneiston täytyi ennen kaikkea toimia ripeästi, ja tähän pystyivät vain keskitetyn, yhtenäisen johdon alaisina toimivat ja keskusjohdolle vastuunalaiset viranomaiset. Sodanajan hallintokoneiston järjestelyn pääperiaatteeksi muodostui siksi keskitysajatus, ja hallintotoiminnan no-

---

63 Laine 61–67; Servo 1988, 20–21, 32. – Sotilashallinnon suuntaviivat suunnittelivat Kotilainen, everstiluutnantti Gösta Snellman, majuri N.A. Osara ja hallinnollisen osaston päällikkö Ilmari Helomaa. Sotilashallintokomentaja vaihtui jo vajaan vuoden kuluttua eli kesäkuussa 1942, jolloin Kotilainen luovutti tehtävänsä Päämajan Sotilashallinto-osaston komentajalle J. V. Arajulle. Elokuusta 1943 komentajaksi tuli siviilissä Paloheimo-yhtymän pääjohtajana toiminut Olli Paloheimo, joka oli toiminut Itä-Kar. SE:n teollisuustoimiston päällikkönä ja syksystä 1941 alkaen Aunuksen sotilashallintopiirin päällikkönä.

---

peuden lisääminen edellytti puolestaan alemmille viranomaisille annettavaksi laajan vallan lopullisesti päättää monista asioista.<sup>64</sup>

Merikosken mukaan hallinnon tehokkuuden turvaamiseksi oli oikeusvarmuutta vähennettävä, ja tällöin myös kolleginen järjestelmä voi joutua väistymään. Hallinnon järjestely ei sodan poikkeusoloissa ollut edes juridinen kysymys vaan enemmänkin tarkoituksenmukaisuuskysymys. Merikoski näki sotatilalla olevan hallinnon toiminnan kannalta positiivisia seurauksia: määrätyissä tapauksissa sota saattoi luoda rauhanaikaisia paremmat edellytykset hallintotehtävien hoitamiseksi. Merikosken mukaan sodan ollessa todellinen kansansota, ”taistelu, jossa valtion kansa yhtenä miehenä on mukana”, muodostui valtion suhde kansalaiseensa huomattavasti toisenlaiseksi kuin rauhan aikana.<sup>65</sup>

Pian virkanimityksensä jälkeen Veli Merikoski nimitettiin sotilashallintokomentaja V.A. Kotilaisen lainopilliseksi avustajaksi miehitysalueelle. Seppo Tiihonen nostaa Merikosken yhdeksi kriisivuosien valtionhallinnon koordinointia koskeneen keskustelun keskeiseksi vaikuttajaksi.<sup>66</sup>

Hallinnon tehostamisen ajankohtaisuutta todistaa asiaa pohtineiden työryhmien, komiteoiden ja uusien toimielinten määrä. Näistä ensimmäisiä oli valtioneuvoston lokakuun lopulla 1942 valtiovarainministeriön uuden kansantalouselämyksen yhteyteen asettama uusi työtehovaltuuskunta. Heinäkuussa 1943 valtioneuvosto asetti erillisen virastoasian valtuutetun ajamaan muutosta valtionhallintoon. Virastovaltuutettuna vuosina 1943–1945 toimi Urho Kekkonen, joka pyrki siirtämään valtioneuvoston asioiden kollegisesta käsittelystä ministerihallintoon.<sup>67</sup> Kekkosen sanoin kuta enemmän valtio ja valtion viranomaiset joutuivat sekaantumaan yhteiskuntaelämään ja hoitamaan asioita, jotka aikaisemmin oli hoidettu yksityisyritteliäisyyden varassa, sitä enemmän jouduttiin kiinnittämään huomiota efektiivisyyden vaatimukseen. Kekkosen mukaan ennen sotaa saatettiin tulla toimeen hallintojärjestelmällä, joka ”tuhraili pienten asioiden parissa kuukausikaupalla”, mutta kuta enemmän taloudellisesti suuria kysymyksiä valtion viranomaisten hoidettaviksi tuli, sitä välttämättömämmin hallinnossa tarvittiin uudistuksia, jotka turvaisivat hallinnon nopeuden ja tehokkuuden.<sup>68</sup>

Keskustelu jatkui sotatoimien päätyttyäkin 19.9.1944 jälkeen. Suomi oli julistettuna teknisesti sotatilaan aina valvontakomission poistumiseen 26. syyskuuta 1947 saakka. Kuten Merikoski oli virkaanastujaisesityksessään kuvannut sodan ja sotatilan eroja: valtakunta voi olla sotatilassa, vaikkakaan se ei olisi sodassa. Sodan kriisin sijaan elettiin sodan jälkeistä rauhan kriisiä, jossa sodan aiheuttamat mittavat yhteis-

---

64 Veli Merikosken virkaanastujaisesitys Lakimies 47, 721–735, 1941.

65 Lakimies 47, 721–735, 1941.

66 Tiihonen 1985, 71, 299. – Muut Tiihosen mainitsevat vaikuttajat olivat Suviranta, Kekkonen, Kastari, Tarjanne, H. Waris ja E. Wuori.

67 Heikkinen ja Tiihonen 2009, 263–267. – Kekkosen mukaan pienten asioiden käsittely valtioneuvostossa kollegisesti johti siihen, että ministerit kätkeytyivät kollegoidensa (ja virkamiehet poliitikkojen ja kollegoidensa) taakse. Kekkosen ajamassa ministerihallinnossa jokaisen ministerin ja virkamiehen tuli ottaa henkilökohtainen vastuu toimistaan.

68 Tiihonen 1985, 78.

kunnalliset muutokset ja vauriot odottivat ratkaisuaan. Neuvostoliitolle maksettavat sotakorvaukset, maan jälleenrakennus ja yhä jatkuva elintarvikkeiden ja kulutustavaroiden säännöstely johtivat siihen, että sota-aikana käyttöön otetut toimintatavat ja hallintorakenteet pysyivät käytössä. Kansanhuoltoministeriön tehtävät jatkuivat erittäin laajoina vielä pitempään, aina ministeriön lakkauttamiseen asti vuonna 1949, ja lainsäädännössä taloudellinen säännöstelyvaltuuslaki oli voimassa aina vuoteen 1955 saakka.<sup>69</sup>

Näissä rauhan kriisin oloissa keskustelu sota-ajan hallintokäytäntöjen vakinaistamisesta jatkui. Keskushallinnon johtavien virkamiesten ja asiantuntijoiden neuvottelutilaisuudessa 17.1.1947 valtiosääntö- ja kansainvälisen oikeuden professori Paavo Kastari käytti samoja argumentteja kuin Kekkonen puhuessaan ministeriöiden ja valtioneuvoston toiminnan rationalisoimisesta. Molempien mielestä hallituksen päätöksenteon olisi oltava kollegista kysymyksissä maan pelastamiseksi uhkaavilta taloudellisilta vaaroilta tai romahdukselta, mutta ei apteekkioikeuksien myöntämisessä ja Pasilan asemapäällikön valinnassa. Kastari toivoi suoran esittelyn järjestämistä keskusvirastoista valtioneuvostoon ja presidentille ensisijassa tehokkuussyistä.<sup>70</sup>

Kastarin esityksen jälkeen käydyssä keskustelussa Veli Merikoski totesi Kastarin esittäneen valtioneuvoston organisoimista sotilasorganisaatioiden tapaan. Merikosken mukaan ajatus oli looginen: jos pyritään mahdollisimman efektiiviseen hallintoon, sotilasorganisaatio oli malli, joka parhaiten toteuttaa ne päämäärät joihin pyritään.<sup>71</sup>

Nopean ja efektiivisen päätöksenteon periaate määritteli paitsi pohdintaa valtioneuvoston organisaatiomuodosta, myös sen alaisten yksiköiden käytännön toimintaa. Esimerkiksi maatalousministeriön asutusasiainosasto oli toteuttanut sisäpoliittisesti äärimmäisen tärkeän ja yhteensä yli 400 000 henkeä käsittäneen Karjalan evakkojen ja sotaveteraanien asuttamisoperaation. Maatalousministeriön asutusasiainosasto (ASO) olikin sodan jälkeen valtioneuvoston suurin yksittäinen organisaatio, joka vastasi vuodesta 1945 lähtien hävitettyjen alueiden jälleenrakentamisesta ja siirtoväen, rintamasotilaiden, sotainvalidien, sotaaleskien ja näiden perheiden asutuskysymyksen valmistelusta ja hoidosta.<sup>72</sup>

---

69 Tiihonen 1985, 35, 41–43, 69. – Maan poliittisessa elämässä palattiin sotatoimien päätyttyä jälleen normaaliparlamentarismiin, kun eduskunnan asema palautui normaaliksi ja valtioneuvosto palasi työskentelytavoissaan sotaa edeltäviin käytäntöihin pääministeri Urho Castrénin johdolla. Castrén oli aiemmin toiminut oikeuskanslerina ja KHO:n presidenttinä, joten tätä taustaa vasten on luonnollista, että Castrén painotti valtioneuvoston työskentelyssä ennen sotaa vallinneita käytäntöjä. Tosin poliittisen vallan huipulla sota-ajan leima näkyi vielä ainakin J.K. Paasikiven työskentelytavoissa, kun ”vaaran vuosien” aikana presidentin ote vallasta lujittui. Sodan jälkeen maan ylintä johtoa sekä poliittisen järjestelmän toiminta- ja rakennepiirteitä säätelevät ja koskevat ajattelutavat muuttuivat niin voimakkaasti, että on puhuttu jopa eräänlaisesta järjestelmän muuttamisesta, vaikkakaan ei valtiosääntöisesti.

70 Tiihonen 1985, 76.

71 Tiihonen 1985, 77–79.

72 Tiihonen 1985, 35; Vennamo ja Väisänen 1988, 143–144, 149–150. – Vuonna 1945 annetun maanhankintalain ja siihen liittyvän lainsäädännön toimeenpano aiheutti osastolle erityisen suuren tehtävän. ASO:n käytännön työnä oli laatia sijoitus suunnitelmat, joiden mukaan siirtäväki ja muut asutettavat sijoitettiin eri puolille maata. Tätä seurasi varsinainen maanhankinta, niin valtiolta kuin luovutusvelvollisilta yksityisiltä maanomistajilta, sekä maan luovuttaminen asutettavaksi.

ASO oli valtioneuvoston organisaation sisällä poikkeuksellisen itsenäisesti hallinnoitu yksikkö. Poikkeuksellista oli myös se, että ASO oli päällikkövirasto – toisin sanoen laajan kollegion sijasta päätökset teki osaston päällikkö eli ylijohtaja Veikko Vennamo. Asetus asutusasiainosastosta (9.2.1945, 145/1945) sääti kyllä tarkasti osaston organisaatiosta, mutta 3§ jätti myös takaportin: ”Tarpeen mukaan voidaan asutusasiainosastoon perustaa ylimääräisiä toimistoja ja jaostoja”. 4§ asetti osaston yhteyteen 12-jäsenisen neuvottelukunnan, joka osastopäällikön johdolla käsitteli ”periaatteellista laatua olevia ja laajakantoisia asioita”. Käytännön toiminta jäi ASO:n sisäisesti päätettäväksi. 18–20 § mukaan ministerin päätettäväksi tuli viedä poikkeukselliset asiat, kuten muuhun kuin asutustarkoitukseen tehtävä maan luovutus, puutarhayhtiöiden maanhankinta ja eräistä palkkioperusteista päättäminen. Rutiiniasioista päättäminen jaettiin toimistopäälliköille. Kaikki muut asiat ratkaisi osastopäällikkö, jolla oli valta päättää myös toimistopäälliköiden päätösvaltaan kuuluvista asioista. 29§ antoi lisäksi mahdollisuuden perustaa osaston toimialaan kuuluvien asiain käsittelyä varten valiokuntia.<sup>73</sup>

ASO-asetus antoi osastolle vapaan muodon ja osaston päällikölle kaiken vallan. Paavo Kastari viittasi valtioneuvoston rationalisointikomitean mietinnössä nimenomaan ASO:oon todetessaan, että kehitys oli jo omalla painollaan mennyt siihen, että ministeriöissä oli muokattu toimintatapoja ”niin pitkälle kuin säännökset varsin laajasti tulkiten ovat sallineet”.<sup>74</sup>

Ylijohtaja Vennamo edusti omien sanojensa mukaan ”joustavaa lainkäytön periaatetta”, jonka mukaan lakia oli sovellettava elämän tarpeita vastaavasti ja asiat pyrittiin hoitamaan ”niin lähellä lakia kuin suinkin” – tämä muotoilu piti tosin sisällään myös sen, että tarvittaessa asiat voitiin hoitaa melko kaukanakin laista. ASO-laki salli perustaa uusia osastoja ja toimistoja tarpeen mukaan, joten ASO:n päämaja työskenteli työryhmytyönä; uusia työryhmiä asetettiin viraston johtavien virkamiesten kokouksissa miltei päivittäin. ”Näin koko virasto oli aina päällikkönsä käytössä ilman, että erilaisin säädöksin sidottu viraston rakenne oli esteenä.” Vennamon johtaman ASO:n

---

73 Laitinen 1995, 113–119; Asutushallinto 1957, 20; Asetus maatalousministeriön asutusasiainosastosta (9.2.1945, 145/1945). – Tämän työn tekivät maanlunastuslautakunnat. Lautakuntien puheenjohtajat ja jäsenet olivat lähes poikkeuksetta rintamamiehiä; tällä oli Vennamon mukaan ratkaiseva vaikutus siihen, että lautakunnat ”täyttivät velvollisuutensa”. ASO:a ja maansaajia edustivat maanhankinnan tarkastajat. Tontin ja tilan hakemuksia käsittelivät asukkaanoittolautakunnat. Lisäksi ASO:oon kuului neuvottelukunta, joka otti kantaa ”periaatteellista laatua oleviin ja laajakantoisiin” asioihin. Neuvottelukunta mm. valmisti sodanjälkeisen jälleenrakennusajan maanhankintalakia. Lisäksi ASO:n rinnalla toimi pitkälti poliittisin perustein nimetty maalautakunta, jonka toimiala oli hyvin samankaltainen kuin neuvottelukunnalla. Maalautakunnan alaisuudessa toimi lukuisia jaostoja ja työvaliokunta, jotka toimivat ASO:n ”työrukkasina” kun löyhäksi kirjoitetun lain tulkintaerimielisyyksistä piti selvittää ja sovitella. Lopullinen ratkaisuvallta jäi kuitenkin aina ASO:lle, ja koska oli päällikkövirasto, jäi viimeinen sana ASO:n pääjohtaja Veikko Vennamolle.

74 Komiteamietintö 1953:37, 2, 45.



toimintakulttuuri on yksi parhaita esimerkkejä sotahallinnon vaikutuksesta valtionhallintoon.<sup>75</sup>

Toinen esimerkki tehokkuusvaatimuksen mukaisesta sota-ajan poikkeusorganisaatiosta on Sotakorvausteollisuuden valtuuskunta (Soteva), jonka tehtäväksi annettiin sotakorvausohjelman toimeenpano. Soteva toimi valtioneuvostosta irrallaan laajoin toimivaltuuksin, aivan kuten ASO. Valtuuskuntaa koskeva asetus annettiin heti jatkosodan päättymisen jälkeen 13.10.1944 (713/1944). Sotevan aseman ja valtuudet määritellyt asetus laadittiin kauppa- ja teollisuusministeriön teollisuusosaston osastopäällikkö Uolevi Raaden johdolla. Laki oli lainlaatijoiden itsensäkin mukaan ”varsin totaalinen” ja ”se oli laadittu siinä hengessä, että mikään laiminlyönti ei saanut tulla kysymykseen”.<sup>76</sup>

Sotevan jäsenet nimitettiin tammikuun kihlauksen hengessä valtiovallan, liikelämän ja työmarkkinajärjestöjen johtohenkilöiden piiristä. Valtioneuvosto nimitti valtuuskunnan johtoon metsänhoitaja, Veitsiluoto Oy:n toimitusjohtaja vuorineuvos Lauri Kivisen ja jäseniksi hallitusneuvos Sakari Tuomiojan, Outokumpu Oy:n tehtaanjohtaja Ilmari Harkin, Petsamon Nikkeli Oy:n entisen toimitusjohtajan G.W. Wreden, toimitusjohtaja Juuso Waldénin ja Metallityöväen liiton puheenjohtaja Yrjö Rantalan.

Sotevan organisaatio oli yhtä vapaa kuin ASO:nkin. Asetuksen mukaan valtuuskunnan toimistotehtävät tuli hoitaa kauppa- ja teollisuusministeriössä, mutta asetuksen 4 § mukaan valtuuskunnalla oli valta tarvittaessa ottaa myös muita toimihenkilöitä. Tältä pohjalta organisaation kehittymiseen vaikuttivat ensisijaisesti vain käytännön tarpeet: osastoja muodostettiin ja virkoja perustettiin sen mukaan mitä tehtävät tuntuivat vaativan. Valtuuskunnan jäsen, Outokumpu Oy:n tehtaanjohtaja Ilmari Harkin mukaan valtuuskunnan työn suuntaviivat löytyivät aluksi sotakorvausasetuksesta ja sen pohjana olevista muistioista, myöhemmin taas ennen kaikkea sotakorvaussopimuksista – kovin vahvoja eväitä ei näistä kuitenkaan saatu, vaan suurin osa työn suuntaviivoista oli luotava omasta päästä. Harkin mukaan niin valtuuskunnan kuin koko organisaationkin työtapaa leimasi loppuun saakka ”melkoinen säveltely”. Harkin mu-

---

75 Vennamo ja Väisänen 1988, 101–102, 229–230. – ASO:n pääjohtajan Veikko Vennamon mukaan lain väljyys johtui siitä, että ”yhteiskuntajärjestelmä oli pelastettava eikä vielä tiedetty, miten suuria uhrauksia se [...] edellytti”. Lisäksi jälleenrakennusta koskevat lait antoivat ASO:lle laajan harkintavallan toimia ”tarpeen vaatiessa”, ”harkinnan mukaan”, ”mikäli on tarpeellista tai tarkoituksenmukaista”. Vennamon mukaan lain nojalla olisi voitu muodostaa vaikka kolhoositiloja. ASO:n johtama asutustoiminta jatkui aina vuoteen 1959, jolloin ASO lakkautettiin.

76 Asetus sotakorvausteollisuuden järjestämisestä, 13.10.1944 (713/1944); Harki 1971, 72–75. – Asetuksen 3 luku sääti sotakorvaustuotteiden saannin turvaamisesta, ja antoi valtuuskunnalle oikeuden antaa määräyksiä tuotteiden, laitteiden tai kokonaisten tuotantolaitosten luovuttamisesta valtiolle sotakorvaustuotteiden saannin turvaamiseksi. 6 luku taas koostui erinäisistä säännöksistä, joiden nojalla valtuuskunta saattoi tarkastaa tuotantolaitosten tuotantomenetelmiä, liikekirjeenvaihtoa, kirjanpitoa ja ”muuta sellaisia asiakirjoja”. Poliisin ja muiden viranomaisten tuli antaa virka-apua määräysten noudattamisessa.



kaan näin luotu organisaatio osoittautui erinomaisen joustavaksi ja elinvoimaiseksi, eikä siinä hänen mukaansa näkynyt lainkaan ”virastokankeutta”.<sup>77</sup>

Sotevalle myös annettiin täydellinen rauha toteuttaa tehtäväänsä. Sotevaan kohdistettu poliittinen kontrolli oli lähes olematon, joskin Sotevan hinnoittelua seurattiin oikeuskanslerin johdolla ja Mauno Pekkalan johtama hallitus määräsi 2.10.1947 oikeuskansleri Toivo Tarjanteen johtaman toimikunnan tarkastamaan Sotevan toimintaa. Tarjanteen komitean lisäksi Soteva ei joutunut muuten julkiseen syyniin.<sup>78</sup> Ilmari Harkin mukaan sSotakorvausohjelma antoi itsessään jo niin paljon tekemistä, että ulkopuolinen maailma muistui sitä toteuttavien mieleen vain silloin kun se konkreettisesti kosketti heidän työkenttäänsä. Tähän ilmeisesti vaikutti osaltaan myös se, että sotakorvausohjelma jäi lähes täydellisesti kaikkien merkittävien ristiriitojen ulkopuolelle: sotakorvausohjelman toteuttajat jätettiin ihmeteltävän yksimielisesti kaikilta tahoilta rauhaan eikä heidän tarvinnut taistella olemassaolostaan vaan yksinomaan ohjelman toteuttamisesta annetun aikataulun mukaisesti.

Ilmari Harki arvioi myöhemmin muistelmissaan, että Soteva jää valtionhallinnon historiaan yhtenä oudoimmista mutta kiistatta myös tuloksellisimmista instituutioista. Se edusti valtiota, mutta toimi käytännössä lähes täysin muusta valtiokoneistosta irrallaan ja ”valtuuksin, joiden laajuus pelkästään paperilla tarkastellen hirvittää”. Samassa yhteydessä Harki arvioi Sotevan onnistumisen edellytyksiä ja päätyi seuraavaan listaan: 1) maan hallitusten antama tuki ja valtuudet; 2) valtuuskunnan ja teollisuuden ehdoton ja solidaarinen yhteistyö; 3) hyvät henkilösuhteet valmistajiin ja sotakorvausohjelman neuvostoliittolaisen vastapuoleen ja valtiovaltaan nähden, sekä 4) yhtenäinen sotakorvaushenki. Näistä varsinkin viimeinen oli Harkin mukaan ratkaiseva ja teki mahdolliseksi ”normaalioloissa ylivoimaisten tehtävien suorittamisen”. Harki – aivan kuten Herbert A. Simon – nostaa keskeisiksi tekijöiksi ulkoiset tekijät, sisäiset tekijät ja erityisesti yhteisen tavoitteenasetannan.<sup>79</sup>

Soteva ja ASO sekä niiden taustalla ollut poliittinen voima näyttivät muille valtionhallinnon yksiköille kuinka vapaa organisaatio ja vahva poliittinen mandaatti johtivat tuloksiin. ASO ja Soteva olivat korkeimman profiilin esimerkkejä tällaisen joustavan ja nopealiikkeisen toiminnan eduista. Vaikka valtalain voimassaoloa ei enää vuoden 1954 jälkeen jatkettukaan, jatkettiin valtionhallinnon uudistamista Sotevan ja ASO:n hengessä 1950- ja 1960-luvuilla. Sota-aikana ja sitä seuranneen sotatilan aikana Suomessa oli syntynyt tehokkuusvaatimuksen hyväksyvä konsensus. Valtalain ja ASO-lain kaltaiset väljästi kirjoitetut lait antoivat valtionhallinnolle aivan uudenlaisen tavan tehostaa toimintaansa. Lisäksi jo ennestään väljien lakien tulkinnassa otettiin vapauksia.

---

77 Harki 1971, 77, 82.

78 Harki 1971, 264–269, 348.

79 Harki 1971. – Sotevan asema ja organisaatio selittyvät sillä, että sotakorvauksista oli päätetty poliittisella taholla jo ennen organisaation perustamista; Sotevan tehtäväksi jäi toteuttaa suunnitelma, miltei keinoista välittämättä. Sotakorvausaika jatkui syyskuun 19 päivään 1952 asti, jolloin suoritettiin viimeiset toimitukset Neuvostoliittoon, minkä jälkeen Soteva purettiin nopeasti.

Urho Kekkosen vuonna 1950 alkaneella pääministerikaudella asetettiin lukematon määrä komiteoita pohtimaan hallinnon uudistamista. Valtiosääntö- ja kansainvälisen oikeuden professori Paavo Kastari istui Kekkosen pääministerikaudella lukemattomissa hallinnon uudistamiskomiteoissa. Kastari johti myös vuonna 1952 asetettua valtioneuvoston rationalisointikomitea. Mietinnössään (1953:37) Kastarin komitea ehdotti päätösvallan ”jokseenkin runsasta delegointia alempiin käsittelyportaisiin”, mikä komitean mukaan piti sisällään delegoinnin ministeriöiltä niiden alaisille keskusvirastoille. Valtioneuvoston ohjesääntöön komitea esitti mm. uutta pykälää 31§, jonka mukaan ministeriön ratkaisuvaltaan kuuluvista asioista tulee esitellä ministerille vain ”poliittisesti tai muutoin laajakantoisesti merkittävät asiat”; muuten asiat voisi ratkaista ministeriön osastopäällikkö. Lyhyesti sanottuna Kastarin komitea halusi ”yksinkertaistaa, nopeuttaa ja tehostaa” valtion keskushallinnon toimintaa. Tämän muutoksen tavoitteita kuvaavat komitean mietinnössään käyttämät termit ”joustavuus” ja ”muotovapaus”, toisaalta ”vastuun tehostuminen”.<sup>80</sup>

Toisaalta Kastarin komitea katsoi, että päätösvallan siirtäminen alaspäin edellyttäisi samanaikaista oikeusvarmuuden lisäämistä – eli pitäisi pystyä varmistumaan siitä, että hierarkian alemmilla portailla tehtävät päätökset olisivat toivotun kaltaisia sekä lakien mukaisia. Kastari ehdotti asian ratkaisemista valtioneuvostossa uuden oikeusasiainvaliokunnan perustamisella, jossa sekä valmisteltaisiin että käsiteltäisiin kollegisesti aiemmin valtioneuvoston yleisistunnossa käsitellyt asiat. Keskusvirastojen toimintaan ja niiden tapaan huolehtia päätöstensä oikeusvarmuudesta Kastari ei puuttunut, vaan totesi, että ministeriöiden olisi tehtävä omaa hallinnonalaansa koskevat esitykset.<sup>81</sup>

1950-luvun ilmapiiri piti tehostamisvaatimukset jatkuvasti esillä, mutta tehostamisen konkreettisista muodoista väiteltiin koko 1950-luku. 1950-luvun hallintokomiteoista seurauksiltaan kauaskantoisin oli keväällä 1955 valtioneuvoston asettama keskushallinnon toiminnan uudelleen järjestämistä käsitellyt komitea. Komiteaa johti maaherra Arvo Manner ja sen jäsenenä oli mm. professori Veli Merikoski ja asian tuntijoina kuultiin mm. keskusvirastojen pääjohtajia, kuten tuolloin metsähallituksen pääjohtajana toiminut N.A. Osaraa. Komitea otti annettuna, että valtionhallinnon tehokkuutta tuli lisätä, mutta keskittyi pohtimaan tehokkuuden lisäämisen vaikutuksia oikeusturvalle.

Mantereen komitean mukaan hallinnon tavoitteiden määrittäminen oli usein hyvinkin vaikeaa, huolimatta siitä, että ne oli usein pyritty määrittelemään jo laissa ja asetuksessa. Vielä vaikeampaa oli arvioida, kuinka hyvin tavoitteet oli saavutettu. Valtion harjoittamassa liiketoiminnassa tuloksia ja tehokkuutta saattoi komitean mu-

---

80 Komiteamietintö 1953:37, 2, 45; Tiilhonon 1985, 85–86. – Kastarin ja pääministeri Kekkosen valtioneuvostoa koskevien käsitysten yhdensuuntaisuus lienee omalla tavallaan heijastunut komitean kokoonpanoon ja pääministerin haluun kehittää valtioneuvostoa Kastarin esittämään suuntaan. Komitea katsoi valtion tehtävien ja valtioneuvostossa käsiteltävien asioiden lukumäärän lisääntymisen edellyttävän valtioneuvoston järjestysmuotoon ja toimintatapaan syvälle ulotettavaa rationalisointia.

81 Komiteamietintö 1953:37, 62.

kaan periaatteessa arvioida samalla tavalla kuin yksityisissä yrityksissä, mutta tämä arvio kertoi harvoin koko totuuden toiminnan tuloksellisuudesta. Komitean käyttämä esimerkki koski valtionrautateita: uuden rataverkon rakentamisen vaikutukset valtionrautateiden taloudelle oli helppo laskea, mutta rataverkon laajenemisella oli myös muita vaikutuksia, esimerkiksi työllisyystilanteeseen ja elinkeinoelämän kehitykseen radan vaikutuspiirissä olevilla alueilla. Mikä merkitys näillä välillisillä vaikutuksilla oli valtionrautateiden tehokkuuteen? Komitean mukaan pelkkä mitattava suure ei riittänyt valtion toiminnan tehokkuuden arvioimiseen; komitea otti tässä yhteydessä käyttöön hyvinkin epämääräiseen määritelmään kansantaloudellinen kannattavuus (komitea itsekin tunnusti käsitteen tulkinnanvaraisuuden).<sup>82</sup>

Komitean mukaan merkittävin keskusvirastojen toimintaa koskeva epäkohta oli asioiden kaksinkertainen käsittely, ensin keskusvirastossa, sitten ministeriössä; lisäksi ministeriöistä usein puuttui tarpeellinen asiantuntemus keskusvirastojen toimialueelta. Mantereen komitean käsityksen mukaan keskusvirastot tuli joko sulauttaa ministeriöön tai tehdä keskusvirastoista entistä itsenäisempiä. Lisäksi kollegista käsittelyä keskusvirastoissa tuli vähentää niin, että kollegisesti käsiteltäisiin vain lainkäyttöasiat, kurinpitoasiat, nimitysasiat sekä pääjohtajan määrääminä muut erityisen laajakantoiset ja tärkeät hallintoasiat. Samat periaatteet, mutta vielä suuremmin toimintavapauksin, koskivat valtion ”virastomuotoisia liikelaitoksia”, joiden joukkoon komitea laski mm. valtion maaomaisuutta hallinnoivan ja valtion metsätaloudesta vastaavan metsähallituksen.<sup>83</sup>

Vuonna 1960 valtioneuvosto määritteli hallinnon kehittämisen yleiset periaatteet Mantereen komitean mietinnön perusteella. Tehokkuus, päätöksenteon ja toimivallan delegointi ja desentralisointi tulivat valtionhallinnon organisaatiokysymysten ohjenuoraksi. Ministeriöitä vahvistettiin ja niistä tuli päällikkövaltaisia, mutta niiden rinnalla säilytettiin vanhat keskusvirastot. Näiden keskusvirastojen muoto säilyi, eli ne pysyivät kollegisesti johdettuina itsenäisinä keskusvirastoina, mutta niiden toiminnan rakenteisiin haluttiin tuoda uutta tehokkuutta.<sup>84</sup>

---

82 Komiteamietintö 1958:5, 9–10.

83 Komiteamietintö 1958:5, 36–45. – Virastomuotoisten liikelaitosten toimialaan kuului hallinnollisten tehtävien lisäksi liikeluontoista toimintaa, ja niiden organisaatio oli laissa ja asetuksessa vahvistettu, niiden talous oli sidottu valtion tulo- ja menoarvioon, ne eivät voineet ottaa luottoa, ja pääosa niiden toimihenkilöistä oli virkasuhteessa valtioon. Virastomuotoisten liikelaitosten ohella Mantereen komitea erotti kaksi muuta keskusvirastoluokkaa: hallinnolliset keskusvirastot, kuten Tilastokeskus, ja erityisvirastot, kuten meteorologisen keskuslaitoksen, joilla oli lähinnä tieteellisiä tehtäviä. Tässä kolmijaossa oli kuitenkin havaittavissa komitean mukaan ”melkoista epäjohtonumukaisuutta”. Esimerkiksi Oy Alkoholiliike Ab oli Mantereen komitean mukaan luonteeltaan pikemminkin hallinnollinen kuin liiketoiminnallinen, ja silti se oli osakeyhtiömuotoinen.

84 Savolainen 1996, 250, 300.

## Resurssien hyödyntäminen korostuu talouspolitiikan tavoitteissa

Sota mullisti myös suomalaisen valtiontalouden raamit pitkäksi aikaa. Suomessa käänteentekevä tapahtuma oli pääministeri Risto Rytin 29. kesäkuuta 1940 pitämä puhe, jossa hän totesi ”valtiojohtoisen talousmuodon” voittavan alaa Euroopassa ja korvaavan perinteisen vapaan kapitalismin. Puhdasverisen talousliberaalin Rytin puhe oli merkittävä linjapuhe, johon viitattiin myöhemmin. Esimerkiksi osuustoiminnasta väitellyt V.J. Sukselainen kirjoitti syksyllä 1940, että suunnitelmatalous toisi mukanaan yksityistaloutta laajempaa hyvinvointia ”yhteiskunnallisessa mielessä”. Sukselaisen mukaan valtion puuttumista talouselämään ei voinut estää eikä vähentää, vaan se lisääntyisi kaikesta huolimatta. Sukselainen kysyikin, miksi valtion puuttumisen talouselämään pitäisi olla tilapäisluontoista haparoimista, ja eikö kiinteä suunnitelma kansantalouden kehittämiseksi ja sen pohjalla tapahtuva määrätietoinen työ ollut paljon välttämättömpä.<sup>85</sup>

Samat vaatimukset esitettiin lokakuussa 1940 eduskunnassa seuraavan vuoden budjetin lähetekeskustelussa. Kokoomuksen, IKL:n ja SDP:n edustajat nousivat kaikki vaatimaan talouselämän tiukempaa keskitystä; maltillisimmatkin keskustelijat pitivät annettuna sitä, että valtion rooli talouselämässä tulisi kasvamaan. Jo marraskuun alussa valtioneuvosto asetti valtiovarainministeriöön talouselämän eri alojen edustajista kokoonpannun neuvottelukunnan avustamaan valtiovarainministeriötä rahaja talouspoliittisissa kysymyksissä. Valtiovarainministeri Mauno Pekkalan mukaan neuvottelukunnalta odotettiin ”uusia aloitteita valtiotaloudellisten pulmakysymysten ratkaisemisessa”. Kaksi viikkoa myöhemmin valtioneuvosto asetti komitean valmistelemaan Suomelta aiemmin puuttunutta kokonaisvaltaista talouspoliittista ohjelmaa. Komitea sai nimekseen tuotantokomitea, ja sen johtajaksi tuli kansantaloustieteen professori Bruno Suviranta ja jäseniksi kattava kokoelma maan eliittiä ministeri Väinö Tannerista vuorineuvos Wilhelm Wahlforssiin ja professori A.I. Virtaseen asti. Komitean tuli luonnostella talouspolitiikkaa, joka takaisi kansan ravitsemisen ja työn saannin turvaamisen sekä lopulta kansantulon kohottamisen.<sup>86</sup>

Komitean puheenjohtaja Bruno Suviranta näki komitean tehtävänä sillan rakentamisen ”rauhan kriisin”, sodan jälkeisen ylimenokauden, yli. Suviranta halusi luotsata Suomen mahdollisimman pian pois sotataloudesta ja takaisin kohti perinteistä suomalaista talousjärjestelmää eli talonpoikaistaloutta, yksityisyrityläisyyttä ja osuustoimintaa – ainakin pois sotatalouteen liittyvästä pakosta, virkavaltaisuudesta ja ”raskaasti toimivasta byrokraattisesta koneistosta”. Kuitenkin Suviranta ”tarmokkaasti alleviivaten” totesi, että ”yleinen palautuminen vapaaseen talousjärjestelmään tuskin

---

<sup>85</sup> Heikkinen ja Tiuhonen 2009, 205, 207.

<sup>86</sup> Tuotantopoliittisia kysymyksiä 1942, 5–7; Heikkinen ja Tiuhonen 2009, 207–216. – Komitean muut jäsenet olivat FT C.A.J. Gadolin, vuorineuvos Berndt Grönblom, maanviljelysneuvos L.O. Hirvensalo, FT Juho Jännes, esittelijäneuvos Eljas Kahra, toimitusjohtaja Niilo Kanto, professori O.W. Louhivuori, ministeri Henrik Ramsay, professori Eino Saari ja toimittaja Eero A. Vuori.

sodan päätyttyäkään voi tapahtua nopeasti ja mutkattomasti”. Suvirannan johtama tuotantokomitea lähti siis etsimään ”kolmatta tietä”, joka vallitsevissa olosuhteissa yhdistäisi molempien järjestelmien parhaat puolet ja minimoisi niiden huonot puolet. Tästä kolmannelle tielle komitealla oli selvä näkemys: säännöstelytaloudesta haluttiin siirtyä kohti järjestelmää, joka oli pohjapiirustukseltaan markkinatalous, mutta joka olisi paljon suuremmassa määrin valtiojohtoinen kuin mikään ennen nähty.<sup>87</sup>

Komitean esittämä kolmas tie oli Bruno Suvirannan luonnehdinnan mukaan valtiojohtoinen markkinatalous, jossa valtio ohjaisi kehitystä selvään ja johdonmukaiseen suunnitelmaan pohjautuen siten, että se aktiivisesti edistäisi joitain toimintamuotoja ja toisaalta pyrki estämään vapaiden markkinoiden tiettyjä haitallisia vaikutuksia. Häiriöt markkinatalouteen sallittaisiin, mutta niiden pitäisi olla mahdollisimman vähäisiä, suunnitelmallisia ja ennakoitavissa. Suviranta otti esimerkin kasvatusopin puolelta: Pakonalainen suunnitelmatalous oli kuin perhe, jossa lapsia kasvatetaan käyttämällä vitsaa ja ankaraa kuria; valtiojohtoinen markkinatalous oli perhe, jossa lapsia kasvatetaan luonteenkasvatuksella ja kehittämällä itsekuria. Suvirannan mukaan jälkimmäiseenkin menetelmään sisältyi epäilemättä sekä säännöstelyä että pakkoa, mutta sitä noudattaen saavutettiin paitsi viihtyisyyttä ja elämän iloa, myös kasvatettiin kenties parempia ihmisiä.<sup>88</sup>

Kaiken työn tuli tähdätä kansan kulutustason kohottamiseen, varmistamiseen ja monipuolistamiseen – siis vaurastumiseen. Vaurastuminen merkitsi toimeentulomahdollisuuksien parantamista, mitä Suviranta piti perusedellytyksenä kansakunnan terveelle kehitykselle. Kulutus oli fyysillinen ja moraalinen puolustustekijä, sillä vauras kansa oli paitsi puolustustahtoinen, myös puolustuskykyinen. Saman näkökannan oli esittänyt pääministeri ja metsähallituksen pääjohtaja A.K. Cajander kuuluisassa puheessaan Espilässä talvisodan alla.<sup>89</sup>

Suvirannan johtama tuotantokomitea kiteytti näkemyksensä neljään ponteen: 1) maan tuotantovoimat on käytettävä hyväksi tarkasti ja järjestelmällisesti; 2) elintarvikkeiden ja tärkeiden raaka-aineiden tuotannossa on pyrittävä omavaraisuuteen; 3) kulutustarvikkeita ja raaka-aineita on varastoitava, ja 4) ulkomaankaupan edellytyksiin on kiinnitettävä huomiota. Viimeisessä kohdassa viitattiin suoraan suomalaiseen puunjalostusteollisuuteen, jonka valtion kannalta elintärkeinä pidetyt kauppasuhteet Britanniaan ja Yhdysvaltoihin tuli säilyttää kaikissa olosuhteissa. Vain tällainen järjestely antaisi puunjalostusteollisuuden kehittyä ”sisäisten mahdollisuuksiensa mukaisesti” – eli hyödyntää suomalaisia metsiä mahdollisimman kattavasti.<sup>90</sup>

Tuotantokomitean ehdotusten mukaisesti talouspoliittinen ohjaus Suomessa keskitettiin valtiovarainministeriöön, jonka painoarvo kasvoi merkittävästi sodan jälkeisinä vuosina. Valtiovarainministeriön kansantalousosaston avuksi perustettiin uusi

---

87 Tuotantopoliittisia kysymyksiä 1942, 11, 13.

88 Tuotantopoliittisia kysymyksiä 1942, 17–19.

89 Puhe Itsenäisyytemme edellytykset, 1939: Kansallisarkisto, A.K. Cajanderin kokoelma 2, kansio 1.

90 Tuotantopoliittisia kysymyksiä 1942, 16–17.

---

kansantaloudellinen neuvottelukunta. Valtiovarainministeriön asemaa Suomessa ensi askeleitaan ottavan talouspolitiikan johtajana korosti huhtikuussa 1943 uudistettu valtioneuvoston ohjesääntö, jonka mukaan valtiovarainministeriölle oli annettava tarpeelliset tiedot valtioneuvoston sisällä tai sen alaisissa keskusvirastoissa käsiteltävistä kansantaloudellisesti merkittävistä asioista. Tällä muutoksella valtiovarainministeriöstä tehtiin valtiontalouden ohjausta ja suunnittelua koordinoiva elin, jollaista ei Suomessa ennen ollut ollut – toisin sanoen luotiin pysyvä elin, joka tavoitteli talouskasvua.<sup>91</sup>

Suomi ei ollut tässä asiassa poikkeus. Talouskasvu nousi poliittisen agendan kärkeen kaikkialla sodasta toipuvassa Euroopassa. Talouskasvun avulla piti rahoittaa jälleenrakennus ja päästä eroon säännöstelystä. Taloustieteilijä Barry Eichengreenin mukaan kasvusta tuli Euroopassa pakkomielle. Kasvu ja korkeampi elintaso olivat yhteisesti jaettuja tavoitteita, joiden ympärille hallitukset politiikkansa rakensivat. Eichengreen on kuvannut tätä kaikenkattavaa talouskasvun politiikkaa ”vuoden 1945 psykologiaksi”. Tämä psykologia priorisoi kasvua ja erityisesti teollista kasvua.<sup>92</sup>

Suomessa ”vuoden 1945 psykologiaa” mukaista kolmatta tietä jatkettiin 1980-luvun lopulle saakka. Valtion tavoitteenasetannassa oli tapahtunut muutos, jonka mukaan sosiaalinen turvallisuus voitiin toteuttaa vain taloudellisen kasvun avulla. Tämä ei sinällään ollut uutta, sillä itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä oli tunnettu samoin; uutta oli ennen kaikkea se, että talouskasvun varmistamiseksi oltiin valmiita menemään pitemmälle kuin ennen. Niukkojen resurssien maassa talouskasvun varmistamisen katsottiin edellyttävän valtion vahvaa otetta talouselämästä. Kotirintaman taistelu puutetta vastaan jatkui edelleen. Raimo Savolaisen mukaan valtioneuvoston päätöksenteko muuttui aikaisempaa keskitetyimmäksi ja talouden määrittelemäksi. Talouspolitiikan keskeisiä työkaluja oli valtion budjetti, joka määräsi kansantalouden suunnan, talouden tasapainon ja tulojaon.<sup>93</sup>

Keinot talouskasvun varmistamiseksi olivat samat kuin itsenäistymisen jälkeenkin: valtiollisen teollisuuden lisääminen ja raaka-aineiden aiempaa tarkempi hyödyntäminen. Näitä tavoitteita pohti valtioneuvoston vuonna 1949 asettama teollistamiskomitea, jonka puheenjohtajaksi nimettiin Sotevan johtaja ja Veitsiluoto Oy:n toimitusjohtaja Lauri Kivinen ja muiksi jäseniksi valtiovallan, ammattiyhdistysliikkeen ja elinkeinoelämän edustajia. Teollistamiskomiteaa voi pitää Sotevan työn jatkajana, eräänlaisena rauhan ajan Sotevana, jonka tehtävänantona oli tutkia ja tehdä ehdotuk-

---

91 Heikkinen ja Tiihonen 2009, 228–231. – Sodan aikana oli esitetty uuden, ”yliministeriönä” toimivan talousministeriön perustamista. Talousministeriö olisi ollut eräänlainen laajennetulla toimivallalla varustettu kansanhuoltoministeriö.

92 Eichengreen 2007, 59. – Esimerkiksi Ranskassa hallituksen vuonna 1946 käynnistämä ns. Monnet-suunnitelma keskittyi investointeihin liikenne- ja energiainfrastruktuuriin. Niin Ranskassa kuin muuallakin sodanjälkeinen ripeä talouskasvu saatiin aikaan valtiovetoisesti, mutta työntekijä- ja työnantajapuolet mukaan prosessiin kytkien. Uusien teollisuuslaitosten ja jopa uusien teollisuudenalojen perustaminen hoidettiin perinteisten markkinamekanismien ulkopuolella, valtiollisen suunnittelun sekä valtionyhtiöiden avulla.

93 Savolainen 1996, 221–222.

sia Suomen edelleen teollistamisen edellytyksistä. Tätä tehtäväänsä suorittaessaan sen tuli kiinnittää erityistä huomiota Pohjois-Suomen luonnonvarojen saattamiseksi palvelemaan tuotantoelämää.<sup>94</sup>

Vuonna 1951 ilmestyneen teollistamiskomitean mietinnön ensimmäinen lause kiteytti sen sisällön: teollistumisprosessista riippui ratkaisevalta osalta Suomen taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys. Vastuu tästä prosessista lankesi komitean mukaan valtiovallalle, jonka oli luotava selkeä teollisuuden kehittämisohjelma ja otettava tämä talouspolitiikan olennaiseksi osaksi.<sup>95</sup> Ratkaisevassa roolissa tässä prosessissa oli ns. kehittymättömien alueiden teollistaminen. Komitean sanoin teollistamisen kehittämispyrkimykset olivat toisen maailmansodan jälkeen saaneet vielä laajemman kantavuuden, kun luonnonvarojen hyväksi käyttöä ja teollisuuden edistämistä kehittymättömillä alueilla oli alettu pitää peräti kansainväliseen yhteistoimintaan kuuluvana tehtävänä.<sup>96</sup>

Teollistamiskomitean mietinnössä näkyy Jarno Valkosen esille nostama resursipuhe, joka konstruoi luonnosta työn ja toimeentulon perustan ja tulevaisuuden symbolin. Metsät ennen kaikkea olivat piilevä voimavara, joka tuli välttämättä ottaa täysimääräisesti käyttöön. Teollisuuskomitea suositteli tavanomaista voimakkaampia hakkuita maan pohjoisosassa, Jäämeren alueella sekä Kemi-Tornio-Muonionjoen alueilla, missä oli ”runsaasti yli-ikäisiä metsiä, joiden tuotto nykyisellään on suorastaan aleneva”. Tämän raaka-ainepohjan varaan erityisesti mäntyyn perustuvaa selluloosa- ja paperiteollisuutta tuli komitean mielestä laajentaa.<sup>97</sup>

Teollisuuskomitean mietinnön ilmestyessä huhtikuussa 1951 metsäviikon aikana järjestetyssä Suomen metsäyhdistyksen yleisessä kokouksessa puhunut pääministeri Sakari Tuomioja viipyi puheessaan syrjäisten metsävarojen ongelmissa, ja niin tekivät muutkin puhujat. Kansallisteatterissa järjestetyn kokouksen avaussanat lausui pääministeri Urho Kekkonen, ja juhlaesitelmän piti Vilho Lihtonen; juhlaesitelmän aihe oli ”Syrjäiset metsät taloutemme tukena”. Lauri Kivinen puolestaan esitelmöi teollistamiskomitean puunjalostamista koskevista ehdotuksista; nämäkin koskivat pohjoisen puita. Tilaisuudessa oli läsnä myös presidentti Paasikivi. Kokous oli yksimielinen, ja N.A. Osara piti kokouksessa syntynyttä yhteisrintamaa ”metsätaloutem-

---

94 Komiteamietintö 1951,s. 3; Hakkarainen 2008, 38–39. – Komitean vaikutusvaltaa kuvaa, että valtionyhtiö Typpi Oy ei saanut lupaa rakentaa uutta typpitehdastaan ennen kuin teollistamiskomitea oli antanut asiasta lausuntonsa. Teollistamiskomitea kannatti tehtaan sijoittamista Ouluun, toisin kuin yhtiö itse, joka olisi rakentanut tehtaan Mäntyluotoon, Porin ja Harjavan lähistölle. Tehdas rakennettiin vuonna 1950 Ouluun.

95 Komiteamietintö 1951:12.

96 Komiteamietintö 1951:12, 9; Mäkinen 2008, 46–47, 99. – Teollistamiskomitean mietinnön metsäteollisuutta koskeviin kehityssuunnitelmiin viitattiin metsäteollisuuden julkaisemassa Paperi- ja puulehdessä ”jälleenrakennusohjelmana”, ja teollisuudenalan jälleenrakennuskysymykset esiintyivät lehden pääkirjoituksissa säännöllisesti 1950-luvun alkuvuosina. Hanna Mäkisen mukaan puunjalostusteollisuus tuotti puheissaan järjestelmällisesti eräänlaista jälleenrakennuksen strategiaa.

97 Massa 1994, 203–204; Komiteamietintö 1951:12, 11, 37. – Komitean metsäasiantuntijoina toimivat metsähallituksen arvioimisosaston johtaja metsäneuvos Vilho Lihtonen ja metsätieteen tohtorit Eneas Erkkilä ja O. Seppänen.



me historian eräänä todellisenä virstanpylväänä.” Hanna Mäkinen päätyi tutkimuksessaan samaan lopputulokseen; hänen mukaansa ajatus pohjoisen voimaperäisestä hakkuutoiminnasta muuttui kokouksen myötä osaksi metsätalouden valtavirtaa.<sup>98</sup>

Tämän yhteisrintaman näkemykset näkyivät myös poliittisten puolueiden äänenkannattajissa ja myös puolueiden virallisissa ohjelmissa. Maalaisliittolaisen Lapin Kansan pääkirjoituksessa 31.2.1952 kirjoitettiin: ”Jos kerran etelässä halutaan edelleen ajatella Lappia siirtomaana, ajateltakoon sitä sitten Suomen Kanadana – tulevaisuuden maakuntana – jota on käytävä voimakkaasti kehittämään”.

Ja pian tämän jälkeen jopa kokoomuslaisen Aamulehden pääkirjoituksessa todettiin sama asia: ”Pohjois-Suomen mahdollisuuksista talouselämässämme ollaan kaikissa piireissä yhtä mieltä: niitä on käytettävä hyväksi ja niiden kehittämiseksi on uhrattava varoja.”<sup>99</sup>

Sosialidemokraattisen puolueen talouspoliittisessa ohjelmassa nähtiin teollisuuden laajentumisen varaa varsinkin Pohjois- ja Itä-Suomessa, joiden yli-ikäisten metsien suunnitelmallista ja järkipäätä hakkuuta puolue piti sekä kuljetus- että teollistamiskysymyksenä. Maalaisliitto näki puolueohjelmassaan niin ikään, että Suomen metsien tuottoa ja tuotteiden markkinointia oli kaikin keinoin edistettävä. Edistysmahdollisuuksiksi luettiin ennen kaikkea metsäautoteiden rakentaminen ja vesipäätä metsämaiden ojittaminen. Samat ajatukset löytyivät niin kokoomuksen kuin kommunistienkin vastaavista ohjelmista.<sup>100</sup>

Oma panoksensa oli myös pääministerinä lähes koko 1950-luvun alun toimineella Urho Kekkosella. Pääministeri Kekkonen julkaisi omissa nimissään vuonna 1952 vaalikirjan, jossa hän kiirehti teollistamiskomitean suositusten toteuttamista Pohjois-Suomessa valtion varoilla. Vaalikirjassaan pääministeri puhui ”uuden teollistamiskauden aloittamisesta” ja sen ”viipymättömän toteuttamisen välttämättömyydestä”.

---

98 Suomen metsäyhdistyksen arkisto, arkistokansio Hb:1 Metsäviikot 1928–1968 (KA); N.A. Osaran puhe SMY:n kokouksessa 3.4.1951, Osaran arkisto, Lusto; Mäkinen 2008, 36–37; Komiteanmietintö 4:1954; Paavilainen 1968, 10. – Valtakunnansuunnittelun päätaavoitteeksi asetettiin Suomen ”taloudellisten ja henkisten voimavarojen tähänastista tehokkaampi käyttöön saaminen sekä käytön edistäminen ja ohjaaminen kokonaisuutta parhaiten hyödyttävällä tavalla”. Valtakunnansuunnittelukomitea kiinnitti huomionsa erityisesti periferoiden ainoaan kaupallisesti hyödynnettävään raaka-aineeseen, puuhun. Pahiten ”metsätalouden suhteen takapajulle jääneet alueet” olivat komitean mukaan Pohjois-Suomi ja Pohjois-Karjala, joissa sijaitsevat erämaametsät olivat valtion hallinnassa. Suomen metsistä valtakunnansuunnittelukomitea lausui: ”Metsiemme tuottoa voitaisiin huomattavasti kohottaa. On laskettu, että kaikki mahdolliset keinot hyväksi käyttäen saataisiin kysymyksessä oleva tuotto pitkäaikaisella työllä kohoamaan [...] jopa kaksinkertaiseksi nykyisestäään.” Laskelmissa viitattiin myös Norjassa ja Ruotsissa tehtyihin vastaaviin laskelmiin. Metsäteollisuuden raaka-aineen kaksinkertaistumisella olisi komitean mukaan ”maan talouselämälle ratkaisevaa laatua oleva merkitys”. 1956 valtioneuvoston kanslian yhteyteen perustettiin valtakunnansuunnittelutoimisto, joka tuotti lähinnä selvityksiä valtioneuvoston käyttöön. Valtakunnansuunnittelutoimisto lakkautettiin 1973, kun valtioneuvoston kansliaan perustettiin suunnittelutoimisto.

99 Valtanen 2003, 85; Sörlin 1988, 49–93; Lapin Kansa 31.2.1952, Aamulehti 27.3.1952.

100 Suomen sosialidemokraattisen puolueen talouspoliittinen ohjelma perusteluineen 1954; Maalaisliiton puolueohjelma 1950; Kansallisen Kokoomuksen ohjelma 1951; Kirje NAO – kansanedustaja Aino Luostarinen c/o Maalaisliiton puoluekokous, Sotkamo, 18.6.1952, Osaran arkisto, Lusto. – Huomionarvoista on myös, että Osara oli mukana laatimassa maalaisliiton metsätalousohjelmaa vuonna 1952.



Kekkosen propagoima teollistamisohjelma piti sisällään ensi sijassa Pohjois-Suomen luonnonrikkauksien käyttöönottamisen, Pohjois-Suomen teollistamisen sekä siihen liittyvänä tieolojen parantamisen.<sup>101</sup>

Kekkonen käytti esikuvanaan Neuvostoliiton teollistamista ja siteerasi Stalinin aiemmin samana vuonna Neuvostoliiton kommunistisen puolueen 14. kokouksessa vuonna 1952 pitämää puhetta, joka oli Kekkosen sanoin ”käänteentekevä Neuvostoliiton taloudellisen kehityksen historiassa”. Kokouksessa Stalin oli kiteyttänyt Neuvostoliiton politiikan peruslinjan, joka oli maatalousmaan muokkaaminen teollisuusmaaksi, joka kykenee omin voimin valmistamaan tarvitsemansa teollisuustuotteet. Neuvostoliiton teollistaminen oli alkanut raskaasta teollisuudesta ja se oli toteutettu erittäin nopeasti ja yksinomaan sisäisten säästölähteitten turvin kulutusta rajoittamalla. Näiden ratkaisujen seurauksena Neuvostoliitto muuttui Kekkosen mukaan takapajuisesta maatalousmaasta nykyaikaiseksi suuren mittakaavan teollisuusvaltioksi. Kekkonen viittasi myös tuoreeseen Norjan hallituksen syyskuussa 1951 suurkäräjille tekemään ehdotukseen Pohjois-Norjaa taloudelliseksi kohottamiseksi, joka piti sisällään teollistamista, liikenneyhteyksiä, voimalaitoksia ja metsänhoidon tehostamista. Neuvostoliiton ja Norjan teollistamisen ohella Kekkonen olisi yhtä hyvin voinut viitata Ranskan Monnet-suunnitelmaan tai länsiliittoutuneiden miehittämän Saksan talousihmeeseen; yhteistä näille kaikille oli valtiiovetoinen kasvu.<sup>102</sup>

Yksityinen teollisuus näki asian toisin eikä halunnut investoida pohjoiseen. Kemin A.O. Kairamo listasi kuusi painavaa syytä siihen, miksei teollisuutta tulisi Lapissa laajentaa. Nämä syyt olivat korkeampi palkkataso eli tuolloin voimassa ollut ns. Lapin lisä, talven kaamoskausi, korkeat kämpitys- ja korjuukulut, korkeat kuljetuskustannukset, teollisuuslaitosten rakentamisen korkeammat kustannukset sekä laivarahtien kalleus. Valtion omistaman Veitsiluodon Lauri Kivinen puolestaan varoi sanomasta asiaan mitään suoraa, mutta toisaalla totesi, ”ettei ole olemassa mahdollisuuksia – alueen metsävarojen jatkuvalle ja kannattavalle hyväksikäytölle”.<sup>103</sup>

Yksityinen metsäteollisuus halusi pikemminkin laajentaa jo olemassa olevia tehtaitaan etelässä sekä ennen kaikkea päättää investoinneistaan itse. Teollisuus halusi purkaa sota-ajan poikkeusjärjestelyt. Teollisuuden edustajien mukaan olisi luovuttava

---

101 Kekkonen 1952, 99, 105.

102 Kekkonen 1952, 65, 110, 118, 125. – Käyttämänsä Neuvostoliitto-esimerkin herättämien poliittisten epäilysten hälventämiseksi Kekkonen tarkensi, että hänen suunnitelmassaan valtion tehtävänä oli ainoastaan tuotannon laajentaminen aloille, joilla yksityisyrityksiä ei kyennyt tyydyttämään maan talouselämän kannalta välttämättömiä tarpeita. Esimerkiksi tuotantokomiteaa johtanut professori Bruno Suviranta moitti Kekkosen teollistamisintoa ”vastakääntyneen palavaksi uudeksi uskoksi” ja arvioi Kekkosen liioittelevan teollisuuden merkitystä Suomen elintason kohottamisessa; Pohjois-Suomen teollistamisen nostaminen tärkeysjärjestyksessä ykköseksi oli Suvirannan mukaan ”uskon asia ja poliittinen ohjelma”. Suviranta olisi itse painottanut ennemmin eteläisemmässä Suomessa ja yksityisellä pääomalla tapahtuvaa kaupan, liikenteen ja palvelujen edistämistä. Myös ASO:n ylijohtaja Veikko Vennamo kritisoi valtion sanelupoliittikkaa teollisuudessa. Kumpikaan Kekkosen suunnitelman kritikoista ei kuitenkaan vastustanut sen lopullista tavoitetta, vaurastumista, vaan kritiikotkin pyrkivät tätä samaa tavoitetta kohti, joskin hieman eri teitä pitkin. (Hakkarainen 2008, 60.)

103 Kirje Veitsiluoto Oy – Inarin komitea 9.6.1953 ja kirje Tornio-Röyttä Oy – Inarin komitea 22.6.1953, MhA: Inarin komitea 1952–1955 Öd1 (KA).

kaikista sota-ajalta painolastiksi jääneistä karkeatekoisista rakenteista, olivat ne mitä laatua tahansa, ja annettava ”luonnollisen vapaan markkinatalouden voimien” tehdä puhdistustyötään talouselämässä.<sup>104</sup>

Yksityisen teollisuuden myötäsukaisuutta ei kuitenkaan tarvittu valtion suunnitelmien toteutumiseksi. Enson ja Tornatorin osto sekä Veitsiluodon perustaminen itsenäistymisen jälkimainingeissa oli tähdännyt nimenomaan valtionmetsäteollisten muskeliin kasvattamiseen, jotta valtio voisi tehdä tarpeelliseksi katsomiaan metsäteollisia operaatioita. Pohjoisen metsien suhteen noudatettiin Vilho Lihtosen näkemystä. Lihtonen ei hyväksynyt teollisuuden puhetta nollarajasta lainkaan. Lihtosen mukaan Lapin nollarajaa ei synnyttänyt metsien syrjäisyys, vaan puunjalostuslaitosten etäisyys, joten nollaraja oli mahdollista poistaa rakentamalla uusia teollisuuslaitoksia pohjoiseen. Niinpä Oulun Veitsiluotoon valmistui vuonna 1955 valtion omistaman Veitsiluoto Oy:n rakennuttamana maailman pohjoisin paperitehdasta. Lisäksi uusien valtiollisten metsäteollisuuslaitosten rakentamista Inaria etelämmäksi Kemijärvelle tai Pohjanlahden pohjukkaan Röyttään suunniteltiin täyttä päätä.<sup>105</sup>

Kekkosen ensimmäinen hallitus lähti toteuttamaan pohjoisessa vaurautta tavoittelevaa politiikkaa vaalikirjassa hahmoteltuihin keinoihin nojautuen. Hallitusohjelman mukaan laajojen vähäväkisten väestöpiirien ja keskiluokan saavuttamaa elintasoja ei saanut päästää alenemaan, vaan sitä oli pyrittävä oikeudenmukaisella tavalla kohottamaan. Tähän hallitus aikoi pyrkiä monipuolistamalla elinkeinoelämää ja luomalla elinkeinoelämälle ”parempia edellytyksiä niillä syrjäisillä seuduilla, jotka viime vuosina ovat työttömyydestä eniten saaneet kärsiä”.

Ensimmäisenä listalla olivat liikenneolojen parantaminen, toisena perusvoiman lisääminen, kolmantena raskaan teollisuuden rakentaminen ja neljäntenä raaka-aineiden hyödyntäminen. Syrjäseutujen liikenneolojen parantamiseksi Kekkosen hallitus lisäsi kevään 1952 lisäbudjettiin Pohjois-Suomen liikenneolojen kehittämiseen tarkoitetun miljardin markan määrärahan. Tämä määräraha tuli lähes yksinomaan metsähallituksen käytettäväksi tienrakennukseen ja tientekoon tarvittavien koneiden ostoon. Perusvoiman tarjonnan parantamiseksi hallitus teki esityksen valtiiovetoisen Kemijoki Osakeyhtiön perustamiseksi, ja yhtiö perustettiin vuonna 1954. Pohjoisen suurjoen valjastaminen alkoi tosin jo vuotta aikaisemmin, jolloin käynnistettiin Petäjäskosken voimalaitoksen rakentaminen; voimala valmistui neljän vuoden kuluttua.<sup>106</sup>

Veitsiluotoon jo rakennetun paperitehtaan ja pohjoiseen mahdollisesti vielä rakennettavien muiden tehtaiden oli tarkoitus käyttää raaka-aineenaan Pohjois-Suomen valtionmetsistä hakattavaa puuta.

---

104 Mäkinen 2008, 63–64.

105 Mäkinen 2008, 61; Muistio, ei otsikkoa, päivätty 19.8.55, Osaran arkisto, Lusto.

106 <http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/vanhat/kekkonen/fi.jsp>, hakupäivä 17.4.2013.

*”Metsähallitus on valmis toimittamaan  
valtionmetsissä hakkuita sellaisinkin tavoin  
ja määrin, jotka eivät ole järkiperaisen  
metsätalouden ja vahvistettujen  
taloussuunnitelmien mukaisia ja jotka  
säännöllisissä oloissa tuskin milloinkaan  
voisivat tulla kysymykseen.”*

– Metsähallituksen kirje maatalousministeriölle, 29.4.1940.

## LUKU II

---

# Sota korostaa tehokkuusvaatimusta valtionhallinnossa

---

## Metsähallinnon sopeutus sotahallintoon

Toinen maailmansota alkoi Saksan hyökättyä Puolaan syyskuun alussa 1939, minkä jälkeen oli Suomessakin varauduttava polttoainetoimitusten katkeamiseen. Ulkomaiselle kivihiihelle, öljylle ja bensiinille oli löydettävä korvaajat, ja käytännössä ainoa vaihtoehto oli alistaa Suomen metsien puuvarat polttoainehuollon tarpeisiin. Sotavuosina metsät tarjosivat polttopuuta niin lämmitykseen kuin liikenteeseenkin, mikä teki niistä ratkaisevan tärkeitä hyödykkeitä. Aseet, ruoka ja puu (kutakuinkin tässä järjestyksessä) olivat ne hyödykkeet, joita ilman kansakunta ei sotavuosina pärjännyt.

Metsähallituksen pääjohtaja A.K. Cajander ja hakkuista vastaavan liikeosaston päällikkö Ahti Mecklin totesivat heti talvisodan jälkeen metsähallituksen olevan valmis tinkimään metsänhoidollisista hakkuista, jotta sodanaikaiset hakkuutavoitteet saataisiin täytettyä. Samalla metsähallitus pyysi maatalousministeriön lupaa poiketa aiemmasta metsänhoidollisesta hakkuukäytännöstä. Maatalousministeriö pesi kuitenkin

kin kätensä asiasta ja jätti valtionmetsissä tehtävät hakkuut täysin metsähallituksen oman harkinnan varaan.<sup>107</sup>

Talvisodan aikana metsähallituksen ei tarvinnut suurempia päätöksiä tehdä, sillä talvisodan aikainen polttopuuntarve oli mahdollista tyydyttää kuluttamalla teollisuuden puuvarastoja; teollisuuden laajojen, noin kahden vuoden kulutusta vastaavien varastojen ansiosta ensimmäisten sotakuukausien aikana ei tarvinnut tehdä kauaskantoisia ratkaisuja puuhuollon turvaamiseksi, mutta viimeistään välirauhaa solmittaessa huhtikuussa 1940 oli tiedossa, että ratkaisuja olisi tehtävä pian. Suursota laajeni edelleen muualla Euroopassa, ja rauhaa pidettiin Suomessa pikemminkin tulitauon luontoisena. Metsähallituksen pääjohtaja ja entinen pääministeri Cajander kiteytti vallinneet tunnot puheessaan Kansainvälisen Metsäkeskuksen CIS:n kokouksessa Baden-Badenissa loppuvuodesta 1941. Cajanderin sanoin rauha oli vain nimellinen: Neuvostoliiton varustautuessa uutta hyökkäystä varten ei Suomikaan ollut toimettona. Tuolloin käytiin sotaa rauhan aikana.<sup>108</sup>

Cajanderin mainitseman rauhanaikaisen sodan oloissa oli luonnollista jatkaa sotatalouden valmistelua. Keväällä 1940 teollisuuden puuvarastot alkoivat olla tyhjä. Huhtikuussa 1940 metsähallitus ilmoitti valtiojohdolle poltto- ja hiiltopuutilanteen vaativan ”tehokkaita toimenpiteitä” ja toisti olevansa valmis näitä toimenpiteitä toteuttamaan. Koska puuta oli saatava nopeasti kulutukseen, valtionmetsien hakkuut sijoitettiin sen vuoksi mahdollisimman edullisten kuljetusreittien varsille ja, milloin tämä ei ollut mahdollista, turvauduttiin pääasiassa avohakkuihin. Avohakkuilla metsistä olisi mahdollista saada pinta-alayksikköä kohti mahdollisimman suuri puumäärä. Suunnitelmassa nähtiin metsänhoidollisia varjopuolia, mutta metsähallitus ilmoitti kuitenkin maatalousministeriölle olevansa valmis valtionmetsissä toimittamaan metsien hakkuuta ”sellaisinkin tavoin ja määrin, jotka eivät ole järkipäisen metsätalouden ja vahvistettujen taloussuunnitelmien mukaisia ja jotka säännöllisissä oloissa tuskin milloinkaan voisivat tulla kysymykseen.”<sup>109</sup>

---

107 Valtionmetsäinjaosto 21.2.1941, MhA Cb39: Valtionmetsäinjaoston pöytäkirjat 1941 I (KA); Valtionmetsäinjaosto 7.10.1942 MhA Cb42: Valtionmetsäinjaoston pöytäkirjat 1942 II (KA); Kirje maatalousministeriö – metsähallitus 6.5.1940 no 627 M.M. 1940 no 1012, AKCa1, kansio 53 (KA); yhteisistunto 10.5.1941, MhA Ca4: metsähallituksen yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA); Lindroos 1993, 34. – Suurin hakkuupaine ei kohdistunut kuitenkaan valtionmetsiin, sillä kriittisin puun tarve oli etelässä kun taas metsähallituksen suurimmat puuvarannot olivat Pohjois-Suomessa. Hakkuiden pääpaino kohdistuikin ensi alkuun etelässä sijaitseviin yksityismetsiin. Tästä käytännön sanelemasta yksityismetsätaloudellisesta painotuksesta johtuen oli loogista, että yksityismetsätaloudesta vastannut keskusmetsäseura Tapio sai tehtäväkseen laatia halkolakiin liittyvän polttopuun hakkuuohjelman. Ohjelmaa maastoutettiin kansanhuoltoministeriön hyväksymänä metsänhoitolautakuntien avulla metsiin, joista hakkuukauden 1940–1941 aikana hankittiin 20 miljoonaa pinokuutiometriä polttopuuta. Valtionmetsien osuus tästä oli kahdeskymmenesosa. Samoin välirauhan aikana jatkunut ja metsähallituksen toteuttama hiiltopuun hankinta kohdistui sekin pääosin yksityismetsiin.

108 ”Der Frieden war aber nur nominell. – – Sowjetrußland rüstete sich riesig für einen neuen Vorstoß, aber auch wir waren nicht untätig. Es war ein Krieg im Frieden.” – Cajanderin puhe Kansainvälisen metsäkeskuksen komitean kokouksessa Baden-Badenissa 1941, AKCa1, kansio 43 (KA).

109 Kirje metsähallitus – maatalousministeriö 29.4.1940 no 4311, AKCa1, kansio 53 (KA).

Samaa mieltä oltiin valtioneuvostossa ja eduskunnassa. Toukokuun 17. päivänä 1940 hyväksyttiin polttopuun saannin turvaamiseen tähtäävä nk. halkolaki, jossa kansanhuoltoministeriölle annettiin valtuudet säännöstellä polttopuun kauppaa sekä määrätä puuta hakattavaksi ensisijaisesti valtion, mutta myös yksityisten metsistä (laki tosin määräsi ministeriön ensin selvittämään valtionmetsien hakkuumahdollisuudet ennen kuin se määräsi pakkohakkuuta yksityisten metsiin). Asutustarkoitukseen varatut metsät, suojametsäalue ja kotitarvepuu rajattiin hakuiden ulkopuolelle. Halkolain sisältämät pakkokeinot olivat täysin poikkeuksellisia. Leimaukset tuli hyväksyttää metsänhoitolautakunnalla ja lähtökohtaisesti vuoden 1928 yksityismetsälakia noudattaen, mutta halkolaki antoi ”olosuhteet huomioon ottaen” mahdollisuuden ohittaa yksityismetsälain säännökset – tällöin tuli vain huolehtia metsän uudistumisesta.<sup>110</sup>

Halkolaki oli askel tuntemattomaan. Pakkohakkuut ja aiemman lainsäädännön ohittaminen olivat suuria askeleita, ja siksi lain suomia uusia valtuuksia käytettiin arasti. Myös metsähallituksessa pidettiin ensimmäisinä sotavuosina varsin tiukasti kiinni metsänhoidollisista leimuksista. Metsähallitus myönsi vuosina 1941–1942 hakkuulupia vain sillä ehdolla, että hakkuusuoritus on metsänhoidollinen.<sup>111</sup> Osasy tähän saattaa piillä siinä, että maatalousministeriö oli jättänyt metsähallituksen yksin vastuuseen valtionmetsien hoidosta. Ilman selkeää määräystä metsänhoidon vastais- ten hakuiden käyttöön otosta niitä kenties vältettiin tulevan arvostelun pelossa.<sup>112</sup>

Kun pakkokeinot oli hyväksytty yhden puulajin eli polttopuun kohdalla, alkoi teollisuus esittää vaatimuksia paperipuun pakkohakkuut sallivan lain laatimiseksi. Teollisuuden puuvarastot oli kulutettu loppuun talvisodan aikana taajamien polttopuuhuollon ja autohiilen tuotannon varmistamiseksi. Lisäksi suuria eria parasta paperipuuta oli jouduttu laivaamaan Saksaan vastineeksi Saksasta saadusta ruoka- ja ase-avusta. Nämä operaatiot olivat edellyttäneet monimutkaisia vaihto-operaatioita, jossa puuta oli lainattu teollisuudelta ja maksettu takaisin seuraavan hakkuukauden tuloksesta. Varastojen siirtelyllä ei kuitenkaan pystytty poistamaan ongelman perimmäistä syytä eli puuvarastojen loppumista.<sup>113</sup>

Teollisuuden kaipaamaa pakkolakia ei kuitenkaan säädetty, vaikka huhuja siitä jatkuvasti liikkui. Kanta-Suomessa sisäpolitiikalla oli merkityksensä sodan aikana. Väestön mielialoja seurattiin korostetun tarkasti, ja esimerkiksi maataloustuotteille määrättyjen pakkoluovutusten tiedettiin kuohuttaneen maatalousväestön tunteita. Tilannetta ei enää haluttu pahentaa uusilla puulle määrättyillä pakkoluovutuksilla.

Puutalouden kokonaisuohjaus oli pahasti hajallaan. Polttopuuhakuiden ohjaus oli keskitettynä kansanhuoltoministeriöön ja sen alaisiin hankintapiireihin, mutta muuten

---

110 Laki polttopuun saannin turvaamisesta (313/1940), annettu 21.6.1940; Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi polttopuun saannin turvaamisesta. 1940 vuoden valtiopäivät n:o 54 ja Laki polttopuun saannin turvaamisesta 21.6.1940; Lindroos 1993, 34–36; Ollonqvist 1998, 73.

111 Valtionmetsäinajaosto 21.2.1941, MhA Cb39: Valtionmetsäinajaoston pöytäkirjat 1941 I (KA); Valtionmetsäinajaosto 7.10.1942 MhA Cb42: Valtionmetsäinajaoston pöytäkirjat 1942 II (KA).

112 Laitakari 1960, 201–206.

113 Ollonqvist 1998, 72.

puutaloudelta puuttui kriisihallinnolle ominainen päätäntävallan keskitys. Kauppa- ja teollisuusministeriöllä oli alaisuudessaan osia puutaloudesta, ja kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö sekä sosiaaliministeriö hoitivat metsätyöpalkkojen tarkkailua. Ulkomaankaupan yhteydessä puutalousasiat joutuivat ulkoasianministeriöön. Lisäksi useat valtiovallan asettamat komiteat, valtuuskunnat ja lautakunnat käsitelivät puutalouden alaan kuuluvia erityiskysymyksiä. Tilannetta pahensi entisestään se, että organisaatio ei ollut valmis, vaan se vaihteli jatkuvasti, erityisesti alemmissa asteissa. Luoviminen erilaisten etupiiriin ja pyrkimysten ristiaallokossa ei ollut helppoa.<sup>114</sup>

Myöhemmin Valtakunnan Metsätyöpäälliköksi valittu Lauri Kivinen tiivistä asettel- man näin: vaikka metsätalouden eri säännöstelyelimet olivat olleet ”melko tiiviissä yhteistyössä keskenään”, oli siitä huolimatta ”hajanaisuuttakin runsaasti esiintynyt”. Kivisen mukaan hajanaisuudesta piti päästä eroon ja metsätöiden suunnittelu- ja joh- tojärjestelmää oli kehitettävä.<sup>115</sup>

Matka päätäntävallan keskitykseen eteni pienin, katkonaisin askelin. Suomen ulko- maankaupan kannalta tärkeiden puujalosteiden viennin varmistamista pidettiin valtio- johdossa tärkeänä, ja teollisuuden toivomuksesta valtioneuvosto asetti erityisen pape- ripuukomitean tammikuun 16. päivänä 1941. Komitea esitti paperipuukaupan johdon keskittämistä julkiselle vallalle puuhuollon turvaamiseksi, ja tammikuun viimeisenä päivänä paperipuuvaltuuskunta perustettiin metsähallituksen yhteyteen. Valtuus- kunnan puheenjohtajaksi nimettiin Helsingin yliopiston metsäpolitiikan professori Eino Saari, jolle nimitys oli yksi lukuisista luottamustoimista sodanaikaisessa metsä- taloudessa. Varapuheenjohtajaksi nimettiin metsähallituksen liikeosaston johtaja Ahti Mecklin, joka oli Cajanderin toimiessa kansanedustajana ja ylijohtaja Mauno Pekka- lan toimiessa valtiovarainministerinä noussut näkyvään asemaan metsähallituksessa. Valtuuskunnalla ei kuitenkaan ollut toimeenpanovaltaa, vaan se saattoi vain esittää suosituksia ja toimenpide-ehdotuksia.<sup>116</sup>

Pian perustamisensa jälkeen, helmikuussa 1941, paperipuuvaltuuskunta teki esi- tyksen paperipuuhakkuiden lisäämisestä valtionmetsissä. Metsähallituksen kollegion mukaan paperipuuvaltuuskunnan ehdottamat toimenpiteet olivat maan talouselämän kannalta välttämättömiä, joten liikeosasto oikeutettiin ryhtymään tilanteen edellyttä- miin kiireellisiin toimenpiteisiin paperipuuhakkuiden lisäämiseksi valtionmetsissä. Kollegio painotti erikseen, että leimaukset ja hakkuut toimitetaan metsänhoidollisi- na.<sup>117</sup>

---

114 Lainsäädännöstä liikkuneista huhuista ks. esim. Metsälehti 15.1.1943.

115 Vuorineuvos Lauri Kivisen esitelmä 15.11.1943.

116 Metsätaloudellinen Aikakauskirja 1941, 44; yhteisistunto 14.2.1941, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA).

117 Yhteisistunnon pöytäkirja 21.2.1941 ja paperipuuvaltuuskunnan kirje 15/2-41 no 23, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA). – Kollegiossa paikalla olivat pääjohtaja Cajander, liikeosaston johtaja, paperipuuvaltuuskunnan varapuheenjohtaja, metsäneuvos Ahti Mecklin, vt. metsäneuvokset Paavo Jokinen ja Vilho Lihtonen ja metsäneuvos Paavo Mansner sekä tie- ja vesirakennusinsinööri John Roschier.

---

Lokakuussa 1941 paperipuuvaltuuskunta ehdotti maatalousministeriölle laaja-alaisemman puuvaltuuskunnan perustamista, joka ottaisi huomioon koko puutalouden käytön. Tavoite oli luoda valtionmetsäpolitiikalle keskusjohto, jolla olisi myös toimeenpanovaltaa. Puuvaltuuskunnan johtosääntöluonnokseen oli hahmoteltu valtuudet vaikuttaa määräävästi siihen, kuka mistäkin saisi puutavaraa ja hakkuuoikeuksia hankkia. Lisäksi puuvaltuuskunta olisi ehdotuksen mukaan saanut valtuudet ohjata työvoimia ja ryhtyä toimenpiteisiin havaitsemiensa epäkohtien poistamiseksi.<sup>118</sup>

Puuvaltuuskunta perustettiin 21. marraskuuta 1941. Metsähallituksen rooli valtuuskunnassa oli vahva: valtuuskunta toimi metsähallituksen yhteydessä ja sen puheenjohtajana toimi pääjohtaja Cajander. Metsähallitusta valtuuskunnassa edusti myös liikeosaston johtaja Ahti Mecklin. Toimeenpanovaltaa valtuuskunnalle ei kuitenkaan tullut, ja ilman toimeenpanovaltaa puuvaltuuskunta oli yhtä hampaaton kuin edeltäjänsä. Niinpä puuvaltuuskunnan vaikutus jäi metsäalan vaikuttajien toivomaa pienemmäksi, ja sen tekemät ehdotukset esimerkiksi yksityismetsien ottamisesta paperipuun pakkohakkuiden piiriin jäivät ehdotuksen asteelle. Valtuuskunnan varapuheenjohtajan Eino Saaren sanoin valtuuskunnan ehdotuksille ja mielipiteille ei määrävillä tahoilla annettu sanottavaa merkitystä.<sup>119</sup>

Valtiovallan ignoroidessa valtuuskunnan se onnistui kuitenkin saamaan tärkeitä tuloksia aikaan metsätalouden toimijoiden keskinäisissä neuvotteluissa. Merkittävää oli myös se, että valtuuskunnan piirissä metsäteollisuus, metsänomistajat ja valtiovallan edustajat tapasivat toisiaan säännöllisesti. Suuria periaatteellisia näkemyseroja näillä eri osapuolilla ei ollut. Sekasorto puuhuollossa olikin sikäli ironista, että puuhuollon kysymyksistä vallitsi vahva periaatteellinen yhteisymmärrys. Kun Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto lähetti helmikuun lopussa 1942 maatalousministeriöön kirjelmän, jossa se peräsi valtiolta vastuunkantoa puuhuoltonsa turvaamisessa, sai se vaatimuksilleen runsaasti ymmärtäjiä. Kirjelmässä keskusliitto esitti synkän ennustuksen siitä, miten puunjalostusteollisuus joutuisi raaka-aineen puutteessa todennäköisesti syksyn ja talven aikana lopettamaan työskentelyn monissa teollisuuslaitoksissa.<sup>120</sup>

Metsähallitus tuki suorasanaisesti teollisuutta sen pyrinnoissa. Metsähallituksen maatalousministeriölle lähettämässä kirjeessä metsähallitus totesi, kuinka ”tuntuu ahdistavalta ajatella, mitä tämä kuvaus meille Suomessa toteutuessaan toisi tulles-

---

118 Kirje Paperipuuvaltuuskunta – maatalousministeriö 6.10.1941 ja kirje Keskusmetsäseura Tapio – Metsähallitus 13.10.1941 no 2, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA). – Esimerkiksi Tapio vastusti ajatusta toimeenpanovalalla varustetusta puuvaltuuskunnasta: ”Puuvaltuuskunnalla, jolla pitäisi olla kaikki erikoistiedot maamme metsistä, olisi luonnollisesti tilaisuus tehdä ehdotuksensa jalostuksen ja kaupan yleisistäkin edellytyksistä ja vastaisesta suunnasta, mutta sen kai ei tarvitsisi lähteä ohjaamaan kauppa- ja teollisuusmaailmaa, mihin sen milloinkin puuta jalostaessaan tai sitä myydessään olisi ryhdyttävä.”

119 Cajanderin puhe Eduskunnassa, kevät 1942, AKCa2, kansio 1 (KA); Metsätaloudellinen aikakauskirja 1942, 141. – Cajander kannatti pakkohakkuita kaikissa metsissä ja paheksui hyväuskoisuutta, jonka vallassa päätöksiä hänen mukaansa valtiojohdossa tehtiin.

120 Yhteisistunto 17.3.1942, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA); Aunesluoma 2007, 149–150.



saan. Tyytymättömyys, työttömyys, ulkomaankaupan osittainen tyrehtyminen, nälkä olisivat ennen muita mainittavat.” Myös yksityisten metsänomistajien edustaja MTK, joka oli sotavuosina noussut merkittäväksi tekijäksi puuhuollon neuvottelupöydissä, hyväksyi teollisuuden esittämät tavoitteet ja puhui puuhuollon eri osapuolten muodostamasta ”yhteisestä rintamasta”.<sup>121</sup>

Kaikessa sekasorrossaan talvisodan ja jatkosodan alun muodostama siirtymäaika oli käännekohta metsätalouden sisäisessä päätösa autonomiassa. Säätelyn tarve toi yleiseen käyttöön termit puutalous ja puutalouspolitiikka. Tulevaisuuden kannalta merkittävämpää oli, että puolitiehen jätetyn säätelyn ja vaillinaisen keskusohjauksen oloissa epävirallinen edunvalvonta tuli aiempaa merkittävämmäksi ja puunmyyjien ja -ostajien etujärjestöt vakiintuivat säätelyn osapuoliksi. MTK:ssa käynnistyi vuonna 1941 suunnitelma puukaupallisen edunvalvonnan uudistamiseksi, minkä seurauksena seuraavana vuonna perustettiin MTK:n metsävaltuuskunta. Puunjalostusteollisuuden Keskusliitossa puun ja työvoiman saantiin liittyvät ongelmat keskitettiin vuonna 1941 perustettuun ostokomiteaan, ja seuraavana vuonna keskusliittoon perustettiin metsäpoliittisia kysymyksiä varten erityinen metsäpoliittinen osasto ja valiokunta.<sup>122</sup>

Muutos oli suuri verrattuna sota edeltäneeseen tilanteeseen, jossa etujärjestöjen toiminta oli rajoittunut lähinnä komiteatyöhön ja alalla oli ollut huomattava toimintavapaus. Puukaupan ollessa vapaata kukaan ei ollut kaivannut valtiovallan säätelystä, vaan päinvastoin keskusmetsäseura Tapion sanoin ongelmia oli alkanut ilmetä vasta kun valtiovalta oli puuttunut peliin. On esitetty, että sotavuosina tapahtuneen etujärjestöjen toiminnan tehostumisen taustalla olisi pelko päätösa autonomian katoamisesta.<sup>123</sup> Autonomian katoaminen oli kuitenkin jo tapahtunut tosiasia, ja etujärjestöjen aktivoitumisen taustalla ei ollut säätely itsessään vaan sen jääminen puolitiehen. Täyden toimintavapauden menettäneet toivoivat pitemmälle menevää keskusjohtoisuutta, joka olisi tuonut puuhuoltoon riittävää selkeyttä. Tästä olivat kaikki metsätalouden osapuolet yhtä mieltä.

Samalla nousi esiin selkeä asetelma: teollisuus säilytti hakkuiden taakan yksityismetsien harteille ja metsänomistajat taas vierittivät pallon Suomen suurimmalle metsänomistajalle eli valtiolle. Näin metsäpoliittisen keskusohjauksen puutteen aiheuttamat ristiriidat kohdistuivat viime kädessä valtionmetsiin. Tästä asetelmasta huolimatta metsähallituksessa syntyi sotavuosina selkeä ymmärtämys yksityismetsänomistajia kohtaan. Metsähallituksessakin pidettiin selvänä, että elintärkeiksi katsotuista puuhuollon tehtävistä vastaaminen oli ensisijaisesti valtion tehtävä. Samalla

---

121 Yhteisistunto 17.3.1942, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA); Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta v. 1942. – ”Kotiseudun tärkein tehtävä tällä hetkellä on puutavaranhankinta. Sen onnistumisen tiellä on tosin suuria vaikeuksia, mutta ei ainakaan metsänomistajain osuus, puutavaran myyminen asetetuin määrin ja sovituin hinnoin, saa sellaiseksi muodostua. Tämän tehtävän laiminlyöminen jättäisi arveluttavan aukon yhteiseen rintamaan.”

122 Metsätaloudellinen aikauskirja 1942, 141; Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta v. 1942; Laurila 1968, 54.

123 Ollonqvist 1998, 66.



metsähallituksessa kuitenkin tiedostettiin se realiteetti, että tämän vastuun kantaminen ei olisi metsähallituksen osalta mahdollista ennen kuin valtion pohjoisessa sijaitsevat puuvarat saataisiin tehokkaaseen käyttöön. Pohjoisen metsien haltuunottoa odotellessa metsähallituksen mielestä oli välttämätöntä ottaa etelän metsät, omistussuhteista riippumatta, mahdollisimman määrätietoisesti valtiovallan määräysvaltaan.

Hapuileva tilanne kanta-Suomessa vertautuu niihin määrätietoisiin otteisiin, joita metsien hallintoon sovellettiin sodassa valloitetuilla alueilla. Jatkosodan alkuvaiheessa kesäkuussa 1941 valloitettiin takaisin välirauhassa menetetyt alueet ja ne liitettiin takaisin valtakunnan yhteyteen. Palautettu alue ei kuitenkaan palannut siviilihallintoon vaan siitä tuli hallinnollisesti poikkeuksellinen erikoisalue, jota hallinnoi Päämajan sotilashallinto-osasto; alueen metsistä huolehti Palautetun alueen metsätaloustoimisto. Toukokuussa 1942 metsätaloustoimisto liitettiin metsähallitukseen, jolloin siitä tuli metsähallituksen Itä-Suomen piirikuntakonttorin alaisuudessa toiminut Palautetun Karjalan Metsätaloustoimisto.<sup>124</sup>

Alueella toimittiin selvemmin sotatalouden ehdoilla, mikä näkyi mm. siinä, että Metsätaloustoimiston väen oli käytettävä asepukea. Palautetulla alueella myös toteutettiin tiukempia pakkokeinoja kuin kanta-Suomessa. Tämä tuli konkreettisesti ilmi, kun valtioneuvosto antoi toukokuun lopulla 1942 päätöksen pakkohakkuiden toimittamisesta alueella. Palautetun alueen pakkohakkuut poikkesivat muun Suomen pakkohakkuista siinä, että pakkohakkuilla otettiin paitsi polttopuuta, myös rakennuspuuta sekä paperipuuta teollisuuden käyttöön. Se, mitä teollisuus oli tavoitellut kanta-Suomessa, onnistui poliittisen vastuun ulkopuolella olevalla alueella.<sup>125</sup>

Huomionarvoista on, että nämä yksityismetsissä toteutetut laajat pakkohakkuut vietiin läpi ilman suurta vastalauseiden myrskyä. Edes siitä ei valitettu, että pakkohakkuut kohdistuivat ensisijaisesti parhailla ottopaikoilla sijaitseviin yksityismetsiin. Protesteja lienee loiventanut se, että vastalauseet olisi tullut esittää hakkuiden loppukatselmuksessa sotilaspukuun sonnustautuneelle metsähallituksen Palautetun Karjalan metsätaloustoimiston edustajalle. Syyskuun alusta 1943 lähtien palautetun

---

124 Servo 1988, 15–16; Lindroos 1993, 42 ja Ahvenainen 1992, 427–428; kirje maatalousministeriö – metsähallitus 17.9.1941 no 3981 ja kirje Päämajan sotilashallinto-osaston metsätoimisto – maatalousministeriö no 1690/Me, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA); Kertomus Itä-Karjalan sotilashallinnon toiminnasta 1941–44 Ev. Eino Koskimies, PK 1927 (SA). – Heinäkuun 15. päivänä 1941 Puolustusvoimain Ylipäällikkö antoi käskyt takaisin vallatun alueen sota-ajan hallinnosta ja miehitetyn alueen väliaikaisesta suomalaisesta sota-ajan hallinnosta. Takaisin vallatun alueen hallinnosta huolehtisi Päämajan Sotilashallinto-osasto, vallatun alueen hallinnosta Itä-Karjalan Sotilashallinto. Päämajan sotilashallinto-osastoon perustettiin 22.8.1941 Palautetun alueen metsätaloustoimisto.

125 Yhteisistunto 21.7.1942, MhA Ca4: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1941–1942 (KA); kirje A.J. Valkama/ Palautetun Karjalan Metsätaloustoimisto – metsähallitus no 684/II 24.3.1943, MhA Ca5: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1943 (KA).

---

alueen metsätalous järjestettiin kuten muuallakin Suomessa. Samalla lakkautettiin myös Palautetun alueen metsätaloustoimisto 1.9.1943 alkaen.<sup>126</sup>

Vielä Palautettua Karjalaakin enemmän normaalia poikkesi miehitetty Itä-Karjala. Aluetta hallinnoi 15.7.1941 perustettu Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta,<sup>127</sup> jonka keskeistä talousosastoa johti majuri, metsänhoitaja N.A. Osara. Talousosasto oli jaettu yhdeksään toimistoon, joista yksi oli metsäasioista vastannut metsätoimisto. Metsäasiat olivat näin selkeästi osa laajempaa talouskokonaisuutta. Talousosaston johtajana Osara sai vapaat kädet esikuntansa koostamiseen. Metsätoimiston johtoon Osara sai houkuteltua yksityisen Thomén metsätoimiston omistajan, metsäneuvos Timo Brofeldtin. Thomén metsätoimisto oli keskittynyt puukauppaan ja -agentuuriin, joten metsäasiaintoimiston johtoon nousseella Brofeldtillä oli osaamista puuvarojen arvioinnista ja markkinoille saattamisesta. Brofeldtin jälkeen toimiston päällikköinä toimivat myös kapteeni Tapio Saikku (1.1.1943–30.9.1943) ja kapteeni P.V. Pentikäinen (1.10.1943 – jatkosodan loppuun).<sup>128</sup>

Osara rekrytoi itse lähimmät miehensä, muuten henkilöstön värvämisestä vastasi kapteeni Viljo Lilja. Tuttuja kollegoja ja entisiä metsätekniiko- ja työnjohtaja-alaisia etsittiin ja kutsuttiin käskykirjeillä toimistoon töihin. Myös toimistolle lähetetyissä omaehtoisissa kirjeissä anottiin pääsyä Metsäasiaintoimistoon töihin. Monet metsähallituksen metsänhoitajat – teollisuuden metsänhoitajien rinnalla – hakeutuivat

---

126 Kirje A.J. Valkama/ Palautetun Karjalan Metsätaloustoimisto – metsähallitus no 684/II 24.3.1943, MhA Ca5: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1943 (KA); Hakkuualueiden arvioimistoimituksia vuosilta 1942–1943, PKMa kansio 35: Annetut päätökset (MMA); Varjus, Viljo: Kannaksen metsien nykyinen tila. Metsätaloudellinen Aikakauskirja 1, 1944; Hakkuualueiden arvioimistoimituksia vuosilta 1942–1943, PKMa kansio 35: Annetut päätökset (MMA); Yhteisistunto 11.3.1943, MhA Ca5: Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1943 (KA); kirje Kansanhuoltoministeriö – metsähallitus 31.10.1943, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947) (KA).

127 Servo 1988, 20–21, 32. – Maantieteellisesti sotilashallintoalue jaettiin kolmeen piiriin (Aunuksen, Maanselän ja Vienan piirit) ja niitä johtivat piiripäälliköt piiriesikunnan tuella. Piirit puolestaan jaettiin sotilashallintoalueisiin, joiden johdossa toimi aluepäällikkö alue-esikuntansa avustamana. Alueetkin jaettiin edelleen paikallisalueisiin, joita johtivat paikallispäälliköt. Toiminnallisesti sotilashallinto rakentui osastojen ympärille, jotka puolestaan jakautuivat toimistoihin. Osastoja oli kuusi, joista keskeiset olivat komento-osasto, hallinto-osasto ja talousosasto. Sotilashallinnon organisaatio muistutti erehdyttävästi metsähallituksen organisaatiota – sillä erotuksella, että sotilashallinnossa mistään asioista ei päätetty kollegisesti. Itä-Karjalan ensimmäinen sotilashallintokomentaja oli everstiluutnantti V. A. Kotilainen, joka siirtyi tehtävään kansanhuoltoministerin paikalta. Sotilashallintokomentaja vaihtui jo vajaan vuoden kuluttua eli kesäkuussa 1942, jolloin Kotilainen luovutti tehtävänsä Päämajan Sotilashallinto-osaston komentajalle J. V. Arajulle. Elokuusta 1943 komentajaksi tuli siviilissä Paloheimo-yhtymän pääjohtaja Olli Paloheimo, joka oli toiminut Itä-Kar:SE:n teollisuustoimiston päällikkönä ja syksystä 1941 alkaen Aunuksen sotilashallintopiirin päällikkönä.

128 Servo 1988, 24, 37; [www.thominvest.fi/history.html](http://www.thominvest.fi/history.html). – Teollisuustoimiston päällikkönä toimi Olli Paloheimo, maatalousasiaintoimiston päällikkönä Lars Björkenheim ja kaupallisen toimiston päällikkönä Ilmo Nurmela (Nurmela tuli myöhemmin Kesko Oy:n pääjohtaja). Metsätoimiston apulaistoimistopäälliköksi määrättiin metsänhoitaja Heikki Piipponen Kajaani Oy:stä (myöhemmin majuri, metsäneuvos ja Oy Tampella Ab:n metsäpäällikkö). Toimistoupseerien erilaisiin tehtäviin määrättiin pikakäskyllä metsänhoitajat Antti Kaivola (myöhemmin metsäneuvos 1953), Viljo Lilja (metsäneuvos 1958), Torolf Outa (ylimetsänhoitaja 1958), Tapio Saikku (metsäneuvos 1951, Vapon toimitusjohtaja) ja Jarl Lindfors (metsäneuvos 1951). P.V. Pentikäisestä tuli metsähallituksen Perä-Pohjolan piirikunnan piiritarkastaja.

Itä-Karjalaan, alueelle, joka oli pitkään ollut ammattikuntaa kiehtonut ”suuri tuntematon”. Alueen metsävaroista oli liikkunut ammattikunnan sisällä vain arvauksia.<sup>129</sup>

Käytännössä metsäasiaintoimisto oli miehitetyn alueen metsähallitus, mutta sotilashallinnon valtuuksin ja sotatilan suomin erivapauksin. Toisin kuin kanta-Suomessa tai palautetussa Karjalassa, vallatulla alueella ei ollut ennakkotapauksia, ei maanomistajia eikä intressiristiriitoja – oli vain käyttöä odottava resurssi. Metsätoimisto hallinnoi huomattavaa omaisuutta. Petroskoista löydetyn Kansankomissaarien neuvoston hakemiston mukaan alueen metsien kokonaisala oli 13,9 miljoonaa hehtaaria, joista valtionmetsiä 11,5 miljoonaa hehtaaria. Luku oli valtava, valtionmetsien osalta yhtä suuri kuin metsähallituksen Suomessa hallinnoima ala. Myös metsien puuston tilavuus oli kunnioitettava. Alueella oli runsaasti järeää tukkipuuta, ja puuston keski-ikä arvioitiin vajaaksi 150 vuodeksi.<sup>130</sup>

Sotatoimialueella metsämiehillä oli täysi toimintavapaus, mikä heijastui myös alueella harjoitettuun metsätalouteen. Sotilashallinnon keskeiset henkilöt – sotilashallintokomentaja Kotilainen, talousosaston johtaja Osara ja metsätoimiston päällikkö Brofeldt – olivat kaikki metsätalousmiehiä ja olivat tottuneet liikuttamaan puuta metsistä hyötykäyttöön. Niinpä jo ensihetkestä lähtien myös Itä-Karjalassa valmisteltiin tulevia hakkuita. Hakatut puut oli tarkoitus kuljettaa rautateitse Suomen puoleisille puunjalostustehtaille. Itä-Karjalassa tehtävät hakkuut helpottivat hakkuupainetta varsinaisen Suomen alueella, mutta raadollisesti ajateltuna kyse oli valloitetulla alueella toteutetuista ryöstöhakkuista.<sup>131</sup>

Metsän leimaustyöt käynnistyivät eri puolilla Itä-Karjalaa lokakuusta 1941 lähtien ja muuttuivat taajemmiksi sitä mukaa, kun työhön saatiin siirrettyä lisää metsätyönjohtajia ja leimausmiehiä. Itse hakkuut toteutettiin pääasiassa sotavankityövoimalla. Asemasotavaiheen alettua ja tilanteen rauhoituttua alkoi puunmyynti idästä Suomeen. Samalla N.A. Osara palasi kanta-Suomeen, kun siellä alettiin toteuttaa kauan kaivatua metsäasioiden keskitystä.<sup>132</sup>

---

129 Lindroos 1993, 44; Laine 1982, 86–87; N.A. Osaran kantakortti (SA); Valtionmetsäinjaoston istunto 6.3.1943, MhA Cb 44 (KA). – P.V. Pentikäinen kertoi myöhemmin rekrytoinnistaan näin: ”Syksyllä 1941 olin toipilaana haavoittumiseni jälkeen Helsingissä ja tapasin siellä N.A. Osaran. Hän tiedusteli voisinko jo toipilaana ollessani ryhtyä selvittämään vallatun Itä-Karjalan työllistämisongelmaa koko laajuudessaan. Suostuin ja – – myöhään syksyllä 1941 tein Äänislinnaan kokoontuneille sotilashallinnon ja armeijan korkeassa asemassa oleville henkilöille ehdotuksen työvoima-asiain järjestämiseksi ItäKarSE:n alueella. Ehdotukseni hyväksyttiin ja se muodosti perustan paikallisen työvoiman järjestelyille. Minulle ehdotettiin, että siirtyisin muodostettavan työvoimatoimiston päälliköksi.” Siteerattu teoksessa Servo 1988, 36.

130 Aunesluoma 2007, 118–132; PM ”Itä-Karjalan metsät v. 1933”, ItäKarSE 1593/12–13 (SA).

131 Itä-Karjalan sotilashallinnon perustavat toimenpiteet 15.10.1941, ItäKarSE T2869/10 (SA).

132 Maanselän sotilashallintopiiriin esikunnan toimintakertomus N:o 2 lokakuulta 1941 ja Vienan piiriesikunnan toimintakertomus n:o 3 lokakuuta 1941, ItäKarSE T2870/1 (SA); kirje palautusvaltuuskunta – ulkoasiainministeriö 24.8.1945, Yhdistelmä C: Itä-Karjalasta ja kaakkoiselta luovutetulta alueelta Nyky-Suomeen ja ulkomaille sekä Nyky-Suomesta samoille alueille kuljetetut puutavarat vv. 1941–44, kansanhuoltoministeriön arkisto (KHMa), puu- ja polttoaineosaston puutavaratoimisto, kansio EC IX:3: Metsä- ja puutavara-asiakirjoja 1941–48 (KA).

## Kansanhuoltoministeriö valtionmetsien johdossa

Osaran paluu kanta-Suomeen ajoittui yhteen metsäpoliittisen tilanteen muuttumiseen kotirintamalla. Loppusyksyllä 1942 Suomen sotajohdossa uumoiltiin sodan pitkeytyvän ja lopulta Saksan häviävän sodan, ja tämä uusi tilannearvio vauhditti metsäpolitiikan tehostamista. Pitkään odotettu metsäasioiden keskitys tapahtui lopulta marraskuussa 1942, jolloin kansanhuoltoministeriön tehtäviä laajennettiin. Syksyllä puukauppa oli ajautunut teollisuuden ostorenkaiden hyväksymisen jälkeen aiempaaakin suurempaan sekasortoon, jonka selvittämiseen heikolla puuvaltuuskunnalla ei ollut mahdollisuuksia. Puuvaltuuskunnan aloitteen pohjalta valtiovarainministeriön uusi kansantalousosasto ehdotti lokakuussa 1942 puutalouden ohjauksen keskittämistä kansanhuoltoministeriöön.<sup>133</sup>

Kansanhuoltoministeriön polttoaine- ja kuljetusosastosta muodostettiin marraskuussa 1942 kaikkivoipainen puu- ja polttoaineosasto, jolle siirrettiin sodanaikaisen puutalouden keskitetty johto. Presidentin Rytin marraskuun 16. päivänä antaman asetuksen mukaan osaston toimialaan kuuluivat ”metsä- ja puutalouden alaan kuuluvat, väestön toimeentulon tai maan talouselämän turvaamisen kannalta tärkeät asiat.”<sup>134</sup> Uusi asetus ja sen väljä muotoilu yhdistettynä jo aiempaa perua olleeseen kansanhuoltoministeriön valtaan käyttää pakkokeinoja johtivat keskusohjattuun metsä- ja puutalouteen.

Puu- ja polttoaine-osaston johtoon nimitettiin N.A. Osara. Osaston muut keskeiset henkilöt olivat tiedotustoiminnasta vastannut osastosihteeri Emil Vesterinen, hakkuukysymysten yleissuunnittelusta vastannut Metsäntutkimuslaitoksen metsänarvioinnin professori Yrjö Ilvessalo, hakkuutarkkailusta vastannut metsähallituksen arviointiosaston johtaja Vilho Lihtonen ja hakkuutoimiston toimistopäällikkö A. Kaivola (ja hänen jälkeensä Henrik Gripenberg), polttopuutoimiston toimistopäällikkö N. Jukarainen ja kaupallisen toimiston toimistopäällikkö Ilmo Nurmela. Näistä ainakin Nurmela ja Gripenberg olivat tehneet uraa Osaran tavoin Itä-Karjalassa.<sup>135</sup>

Uuden tilanteen ja Osaran uuden aseman teki entistä painokkaammaksi se, että vain kaksi kuukautta myöhemmin Suomen metsäalan keskushahmo, pääjohtaja, moninkertainen ministeri ja pääministeri sekä metsäntutkimuksen professori A.K. Cajander kuoli työhuoneessaan eduskunnassa 21.1.1943. Cajanderin kuolema jätti jälkeensä ”ammottavan tyhjyyden”, kuten Mauno Pekkalan kirjoittamassa nekrologissa mainittiin. Muodollisesti aukko täytettiin nimittämällä vt. pääjohtajaksi metsähallituksen ylijohtajana pitkän uran tehnyt Mauno Pekkala. Aukkoa ei todellisuudessa kuitenkaan ollut, sillä sen täytti kansanhuoltoministeriön osastopäällikkö N.A. Osara,

---

133 Osara 1942; Osara, N.A.: Kiinteiden polttoaineiden säännöstely vv. 1939–44, N.A. Osaran arkisto, Lusto.

134 Metsätaloudellinen aikakauskirja 1942, 267.

135 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947): Kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston työjärjestys 23.8.1944, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 (KA).

---

joka omien sanojensa mukaan istui kansanhuoltoministeriössä ”hämähäkinä verkon keskellä”.<sup>136</sup>

Osara otti kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston ja Suomen metsät määrätietoisesti hallintaansa. Elokuun 1. päivänä 1942 päivätyssä kirjeessään hankintapiirien päälliköille ja muille polttopuun hankinnasta vastanneille Osara kirjoitti ”muuttuneiden olosuhteiden vaikutuksesta polttopuutilanteeseen”. Osara viittasi vain kivihiilen ja koksen laskettua vähäisempään tuontiin, mutta kaikki lukijat tiesivät vähennyksen johtuvan Saksan itärintaman ongelmista. Haloiksi muutettuna vajeus oli noin seitsemän miljoonaa mottia (kuutiometriä). Osara puhui halkorintamasta, jolla käytävän kamppailun voittaminen oli koko kansan kunniakysymys.<sup>137</sup>

Sodan jatkuminen ja Saksan avun väjäämätön väheneminen johtivat vähitellen yhä tiukempaan ohjaukseen. Helmikuussa 1943 kansanhuoltoministeriö määräsi valtionmetsissä suoritettavan kevättalven ja kesän aikana hakkuita, joilla tuli saada hakattua 300 000 pinokuutiometriä hiiltopuuta hiillettäväksi. Vielä näiden erikoishakkuiden ollessa käynnissä kansanhuoltoministeriö lähetti lisäohjeita valtionmetsissä toteutettavien leimausten tiimoilta. Ministeriö edellytti, että valtionmetsissä tehtäviä leimauksia kiirehdytettäisiin. Leimaukselle annettiin aikaa 3-4 kuukautta, ja tavoitteeksi asetettiin, että myynnit saataisiin käyntiin jo heinä-elokuulla ja että ne saatettaisiin loppuun alkusyksystä. Tavanomainen menettely olisi edellyttänyt leimausten alistamista metsähallituksen hyväksyttäväksi, mutta ministeriön määräyksen johdosta byrokratiasta oli tingittävä. Poikkeuksellisesti aluehallinto oikeutettiin leimaamaan hoitoalueelle vahvistettua vuotuista hakkausmäärää vastaavat puumäärät alistamatta leimausedotuksia metsähallituksen tarkastettaviksi. Tämä oli metsähallituksen organisaation kannalta valtava muutos: metsähallitus oli tähän asti ollut korostetun keskusjohtoinen, ja aluehallinto oli joutunut hyväksyttämään kaikki suunnitelmansa keskusjohdolla ennen niiden toteuttamista, mutta nyt aluehallinnolle annettiin oikeus itsenäiseen työskentelyyn. Päätösvalta keskitettiin, mutta päätösten täytäntöönpanossa annettiin valta suorittavalle portaalle.<sup>138</sup>

Heinäkuussa 1943 Osara kirjoitti metsänhoitolautakunnille ja metsäkauppapiiri-toimikunnille tulevaa kehitystä ennakoivan kirjeen, jossa alleviivaten painotettiin ”määrätietoisten uudistushakkuiden tarpeellisuutta ennen kaikkea vajeatuottoisissa metsissä” (alleviivaus alkuperäinen). Lokakuussa tämä sama näkemys sai lakitekstin muodon, kun lokakuun 22. päivä 1943 annettiin laki ”eräistä toimenpiteistä vajeatuottoisten [sic] metsien uudistamiseksi” sekä siihen liittyvä asetus. Osara itse piti

---

136 Laitakari 1943; Laitakari 1960, 141; Kuusela & Lindroos 2003, 144.

137 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947): Kirje KHM Polttoaineosasto – hankintapiirien päälliköt, polttoainepäälliköt, Rautatiehallituksen puutavaratoimisto, metsähallituksen palautetun Karjalan metsätaloustoimisto, metsähallitus 1.8.1942, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 (KA).

138 Kirje KHM Puu- ja polttoaineosasto – Mh 27.3.1943, MhA Cb 44: Valtionmetsäinjooston pöytäkirjat 1943 I (KA).

tätä lakia kansanhuoltoministeriaikojensa suurimpana saavutuksena – laki oli hänen ”lapsensa”.<sup>139</sup>

Käytännössä laki vajaatuottoisten metsien uudistamisesta oli entistä tehokkaampi halkolaki. Laki määritti, että polttopuuhakkuun tultua vahvistetuksi tuli metsänhoitolautakunnan huolehtia siitä, että hakkuut ”mahdollisuuksien mukaan” edistävät ”huonokuntoisten ja sen johdosta vajaatuottoisten metsien uudistumista”. Tämä huonokuntoisuuden ja siitä ajatuksellisesti seuraavan vajaatuottoisuuden määritelmä oli hyvin lavea. Toisessa pykälässä erikseen todettiin, että metsänhoitolautakunta voi määrätä hakkuita vuoden 1928 yksityismetsälain säännösten estämättä – ja näitä metsänhoitolautakunnan määräyksiä oli pakko totella. Hakkuut tuli suunnitella tarkoituksenmukaisimmin, ei metsanhoidollisesti. Ainoa hakkuita rajoittava tekijä oli tilan kotitarvepuun käyttö, jota ei saanut vaarantaa.<sup>140</sup>

Hakkuiden ohjaus ja toteutus keskitettiin. Metsätöiden ohjaus ja valvonta keskitettiin maan metsätyöpäällikölle Lauri Kiviselle. Metsätyöpäällikön apuna oli kolmimiehinen Metsäasiain keskusjohto -niminen elin, johon kuului kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön, kansanhuoltoministeriön ja päämajan huoltopäällikön esikunnan edustajat. Tämän keskusjohdon rinnalla toimi Helsingissä lisäksi edelleen metsäasiain yhteystoimikunta, eräänlainen pikku parlamentti, jossa käytiin läpi alan kaikki mahdolliset kysymykset usean ammattimiehen läsnä ollessa.

Maa jaettiin metsäpiireihin, joihin asetettiin metsäpiirikokous ja sen avuksi juoksevia asioita hoitamaan suppea, enintään kolmijäseninen metsäpiiriin johto. Metsätyötä johti keskitetty johto, jonka päätöksille antoi legitimizeettiä laajapohjainen metsäpiirikokous; päätösten toteuttaminen annettiin piireille. Tavoitteena tällä ratkaisulla oli saada mahdollisimman paljon asioita ratkaistuksi suoraan kentällä, ilman asioiden hidasta hyväksyttämistä Helsingissä. Tavoitteena oli metsätöiden valvontaa suorittava täysin keskitetty johto, joka saattoi toisaalta toimia nopeasti ja joustavasti ja toisaalta kykeni punnitsemaan ja huomioimaan eri intressipiirien edut ja sovittamaan esiintyvät vastakohdat. Jotta metsätöihin saataisiin vauhtia, asetettiin metsätyöpäällikön avuksi kymmenkunta erikoismiestä, kiertäviä metsänhoitajia, joiden avulla toivottiin saata-  
van ”nukkuvat viranomaiset hereille ja – lisää vauhtia metsätöille yleensäkin”.<sup>141</sup>

Uusien erikoishakkuiden valmistelu aloitettiin vuoden 1944 alussa. Kansanhuoltoministeriö velvoitti metsänhoitolautakunnat käymään läpi ja luotteloimaan kaikki 3 km:n säteellä rautateiltä, proomauskelpoisilta väyliltä ja pääuittoväyliltä sekä 15 km:n säteellä suuremmista kulutuskeskuksista sijaitsevat valtion, yhtiöiden, kuntien,

---

139 Kiertokirje Kansanhuoltoministeriön Puu- ja polttoaineosasto – metsänhoitolautakunnat ja metsäkauppapiiri-toimikunnat 16.7.1943 N:o 124987, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947) (KA); Kuusela & Lindroos 2003, 88; 834/1944(22.10.1943). – Alleviivaus alkuperäinen.

140 Valtioneuvoston päätös eräistä toimenpiteistä vajatuottoisten metsien uudistamiseksi annetun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta (835/1943), annettu 22.10.1943; 834/1944(22.10.1943).

141 Vuorineuvos Lauri Kivisen esitelmä 15.11.1943, Pöytäkirja valtionmetsänhoitajien neuvottelukokouksesta Helsingissä Metsätalossa 15.–16.11.1943, MHA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

seurakuntien ja muiden yhteisöjen metsät ja samalla arvioimaan niistä normaalia voimakkaammilla hakkuilla saatavan pinotavaramäärän.<sup>142</sup>

Yhä lisääntyvät pakkohakkuut kiristivät mielialaa – asia, johon Osarakin viittasi heti tultuaan kansanhuoltoministeriöön. Osara korosti vapaaehtoisuuden merkitystä puukauppojen synnyttämisessä. Kansanhuoltoministeriö yritti myös pakkohakkuupäätöksistä ilmoittaessaan kannustaa metsänomistajaa ottamaan aloitteen itselleen ja liitti metsänomistajille lähetettyyn pakkohakkuumääräykseen propagandalehtisen:

Metsänomistaja! Luovu jatkuvista poimintahakkuuksista! Siirry sen sijaan vajaatuottoisten alueiden uudistushakkuuksiin! Jokainen laiska aari metsästäsi tuottokuntoon! Metsänhoitolautakunta tai metsänhoitoyhdistys opastaa Sinua oikean menettelytavan käyttöön sekä valtionmetsänparannusvarojen ja verohelpotusten saantiin.

Tämän lehtisen sisällä oli määräys puutavaran toimittamisesta yleiseen kulutukseen hankintakautena 1945–1946, joka päättyi lakoniseen toteamukseen: ”Kauppojen jouduttamiseksi on metsänhoitolautakunnalla oikeus heti panna leimaustyöt käyntiin”.<sup>143</sup>

Osara joutuikin selittelemään pakkohakkuuta ja niiden mitoitusta.<sup>144</sup> Tällöin katse kääntyi valtionmetsiin, joissa riitti puuta. Ilman poliittista painettakin laki vajaatuottoisten metsien uudistamisesta vaikutti merkittävästi valtionmetsiin, jo yksinomaan sen takia, että valtiolla oli ensisijainen puunluovutusvelvollisuus.

Elokuussa 1944 kansanhuoltoministeriö otti itselleen oikeuden siirtää valtionmetsien leimauksen metsänhoitolautakuntien toteutettavaksi. Lisäksi hankintapiirien päälliköille annettiin valtuudet, mikäli hakkuu syystä tai toisesta ei metsähallituksen alaisuudessa edistyisi, puuttua asiaan ja siirtää hakkuuoikeus toiselle taholle.<sup>145</sup> Kansanhuoltoministeriön päätös pantiin täytäntöön välittömästi.

---

142 Kirje Kansanhuoltoministeriö 15.3.1944: Erikoishakkuiden järjestely. Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947) (KA).

143 KHM:n virkakirje, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947) (KA).

144 Kirje Kansanhuoltoministeriö 20.8.1945, Asia: Hätähakkuumetsien käsittely, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947) (KA). – ”Erittäin kireä puutavaratilanne on pakottanut kansanhuoltoministeriön määräämään toimitettavaksi hätähakkuuta, jotka on sijoitettu hyvin ahtaasti rajoitetulle etäisyydelle liikenneväylistä. Hätähakkuumetsien valikointi, arviot ja leimaukset aloitettiin olosuhteiden pakosta jo ennen kuin puulautakunnat olivat ehtineet antaa tiloille kuluvan hankintakauden myyntivelvoitteet. Tästä huolimatta ei suinkaan ollut tarkoituksena tahallisesti ylittää tätä myyntivelvoitetta hätähakkuillakaan, mutta kiireessä tehty silmämääräinen arvio ja siihen perustuva hakkuumääräys ovat kuitenkin eräissä tapauksissa johtaneet myöhemmin annettun tavoitteen ylittämiseen. Arvion varovaisuuden vuoksi hätähakkuuleimaus samoin on usein ylittänyt hakkuumääräyksissä mainitun määrän.”

145 Kirje Kansanhuoltoministeriön Puu- ja polttoaineosasto – metsähallitus 4.4.1944 No 85660 ja kirje KHM Puu- ja polttoaineosasto – metsähallitus 4.8.1944, no 157768, MhA Hie 1: Vuosina 1943–1947 poikkeussäännöksiin suoritettuja hakkuuta koskevat asiakirjat 1943–1944 (KA). – Kesään 1944 asti metsähallitus oli myöntänyt seisoville hakkuutyömaille lähes automaattisesti hakkuuajan pidennyksiä sen sijaan että olisi siirtänyt hakkuuoikeuden taholle joka olisi pystynyt työn suorittamaan.



Sotatoimet Neuvostoliittoa vastaan päättyivät syyskuun 19. päivänä, mutta Lapissa taisteltiin saksalaisia vastaan aina seuraavan vuoden huhtikuun 27. päivään asti. Taistelujen lientyminen ei kuitenkaan lopettanut sotatilaa eikä myöskään sen nojalla ylläpidettyjä poikkeusjärjestelyjä, päinvastoin. Siirtoväen asuttaminen sekä sotakorvaukset pakottivat luomaan uusia poikkeusorganisaatioita (ASO ja Soteva) näitä raskaita operaatioita johtamaan ja puutalouden säätelyä vietiin niin ikään entistä pitemmälle.

Joulukuussa 1944 valtion metsähallintoa koskevaa asetusta muutettiin. Kansanhuoltoministeriön esittelemä uusi asetus siirsi metsähallituksen suoraan kansanhuoltoministeriön alaiseksi. Asetuksen 1 § mukaan ”metsähallitus ja sen alainen hallinto toimii väliaikaisesti kansanhuoltoministeriön alaisena niissä puutaloutta koskevista asioista, jotka, sen mukaan kuin erikseen on säädetty, kuuluvat kansanhuoltoministeriön toimialaan”. Asetus tuli voimaan tammikuun alussa 1945 ja oli voimassa seuraavan vuoden loppuun.<sup>146</sup> Kaikki valtionmetsiä koskevat päätökset tehtiin tästedes kansanhuoltoministeriössä osana valtion yleistä talouspolitiikkaa; valtionmetsät olivat konkreettisesti yksi osa valtion taloussuunnittelua.

14.4.1945 eduskunnassa hyväksyttiin laki puun saannin turvaamisesta. Tämän lain lähin vertailukohta oli valtalaki, sillä se antoi valtioneuvostolle eli käytännössä kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosastolle totaalisen vallan päättää maan metsien käytöstä, niin poltto- kuin ainespuunkin osalta.

Laki vertautui ASO:n ja Sotevan toimintaa määrittäneisiin lakeihin sikäli, että se oli yhtä totaalinen ja yhtä väljä kuin nämä verrokkinsa. Laki antoi valtioneuvostolle vallan jälleenrakennukseen, yleiseen kulutukseen tai maan talouselämälle tärkeätä tuotantoa varten määrätä käyttöpuuta myytäväksi ja pakollisesti hakattavaksi. Lisäksi laki antoi valtioneuvostolle oikeuden määrätä puunjalostusteollisuuden puunostoista ja määrätä puuta takavarikkoon ja sopivin keinoin säännöstellä käyttöpuun ja puutuotteiden tuotantoa, kauppaa, muuta hankintaa ja luovutusta sekä maahan tuontia, kulutusta, hallussapitoa, hintoja ja laatua.

Lain käyttämä ilmaus käyttöpuu tarkoitti poltto- ja ainespuuta, siis kaikkea metsistä hakattavaa puuta. Sanat ”sopivin keinoin” antoivat valtioneuvoston päättää keinoista sekä siitä, mikä oli maan tuottokyvyn edellytys ja sitä heikompi metsänkasvu. Ainoat rajoitteet olivat, että luonnonsuojelualueelta ei saanut hakata eikä maatilojen kotitarvepuun saantia saanut vaarantaa. Tätä käytännössä avointa valtakirjaa pehmennettiin asettamalla kansanhuoltoministeriön yhteyteen uusi ”neuvotteleva keskuselin”, 13-jäseninen puuneuvottelukunta, johon kuului kansanhuoltoministeriön ehdottaman puheenjohtajan ja maatalousministeriön ehdottaman varapuheenjohtajan lisäksi kolmesta muuta jäsentä (joista yksi edusti metsähallitusta, kaksi keskusmetsäseuroja,

---

146 Asetus metsähallinnosta annetun asetuksen muuttamisesta (973/1944), annettu 21.12.1944; Asetus kauppaja- ja teollisuusministeriön ylimääräisestä kansanhuolto-osastosta (808/1949), annettu 22.12.1949. – Kauppaja- ja teollisuusministeriöön perustettiin 1.1.1950 lukien ylimääräinen kansanhuolto-osasto, joka käsitteli lakkautetun kansanhuoltoministeriön toimialaan kuuluneet asiat.

---



neljä maatilametsänomistajia, kolme puunjalostusteollisuutta ja kolme metsätyöväkeä). Neuvottelukunnalle varattiin tilaisuus lausua sanottavansa laajakantoisista asioista. Lain täytäntöönpanoa varten asetettiin kunkin metsänhoitolautakunnan alueelle puulautakuntia, jonka jäsenet määräsi KHM, ja puulautakuntaa avustamaan asetettiin kuntiin ja kuntaryhmiin puutoimikunta.<sup>147</sup>

Lait tekivät Osaran johtamasta kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosastosta ASO:oon tai Sotevaan verrattavan kaikkivaltiaan toimijan, jolla oli väljästi kirjoitetun mandaatin suoma lähes rajoittamaton valta päättää maan metsien käytöstä, niin valtion kuin yksityistenkin mailla. Kansanhuoltoministeriö määritteli tavoitteen ja komensi metsänomistajat toteuttamaan sen. Kaikki metsät olivat kansanhuoltoministeriön hallinnassa, omistuspuhjoista riippumatta. Kansanhuoltoministeriö laati hakkuuohjelmat ”suurille hakkuuvuosille” 1945–1947. Näiden hakkuuvuosien tavoite oli ensi sijassa saada sodassa kärsinyt metsäteollisuus jaloilleen. Ennen sotaa teollisuudella oli ollut varastossa puumäärä, joka vastasi kahden vuoden kulutusta – sanottiin, että metsäteollisuuden varasto oli pino, jonka pituus oli kaksi vuotta. Pino oli kuitenkin kulutettu jo ensimmäisen sotavuoden aikana yleiseen kulutukseen, ja nyt tuo velka maksettiin takaisin. Lisäksi maan jälleenrakennus nieli puuta, eikä polttopuun kysyntäkään ollut pienentynyt.

Vuoden 1945 hakkuutavoite oli 28 miljoonaa kuutiometriä, 7,5 kuutiometriä jokaista suomalaista kohti. Ensimmäisen hakkuuvuoden tavoite laadittiin kansanhuoltoministeriössä Osaran sanoin ”kiireellisenä” ja siitä tuli ”varsin repäisevä”. Vuoden 1945–1946 hakkuutavoite oli 28 miljoonaa kiintokuutiometriä, ja seuraavan vuoden tavoite oli vielä tätäkin suurempi, 36 miljoonaa kiintokuutiometriä.

Hakkuut toteutettiin puun saannin turvaamisesta annetun lain mukaisesti. Puulautakunta jakoi hankittavaksi määrätyn käyttöpuumäärän kuntien kesken ja edelleen kahtia metsähallituksen ja metsätieteellisen tutkimuslaitoksen metsistä hankittavaan määrään sekä maatilametsistä, yhtiöiden, asutusmetsien, kuntien ja seurakuntien ym. metsistä hankittavaan määrään.<sup>148</sup> Metsänomistajille lähetetyt hakkuupäätökset allekirjoittivat joko kansanhuoltoministeriön osastopäällikkö N.A. Osara tai toimistopäällikkö Henrik Gripenberg.

Nämä Osaran sanoin hurjat korjuutavoitteet asetettiin ”peukalotuntumalla” ja ”summamutikassa”, sillä ”piti improvisoida ja nopeasti. Elettiin vielä tavallaan täyttä sotaa.” Osaran sanoin:

---

147 Laki puun saannin turvaamisesta (325/1945), annettu 14.4.1945.

148 Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:9 Polttopuiden hakkuu- ja hankinta-asiat (1941–1947): Kansanhuoltoministeriö 14.4.1946 N:o 18/19/1010 Käyttöpuun hakkuu- ja hankintaohjelma v. 1946–47 (KA). – Pisin sallittu autokuljetusmatka järeän puun ja uittettavan pinotavaran osalta 30 km, muun puun 50 km. Pisin hevosajomatka 10 km, paitsi Lapissa, Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa 7 km. ”Paikallisten näkökohtien sitä vaatiessa tai keskimääräistä puisevampiin metsiin nähden voi puulautakunta myöntää poikkeuksia mainituista pisimmistä hevosajomatkoiista.” Kansanhuoltoministeriön ohjeet kiteytyivät lauseeseen: ”Hakkuiden sijoituksessa on mitä päättävimmän omistettava huomiota vajaatuottoisten metsien hakkuunalaisiksi saattamiseen.”

---

Se oli kokonaisuudessaan ihmeen yksimielistä aikaa. Talvisodan henki vielä eli. — Syntyi sellainen yksimielisyys, että sitä täytyy ihailla. Siinä olivat kaikki täysin voimin matkassa. Tietysti soraääniä tuli nimenomaan metsänomistajien taholta, kun heille pakotettiin suuria hakkuuvelvoitteita inflaatioaikana ja huonoon hintaan. Se oli kyllä veristä.”<sup>149</sup>

Metsänomistajat todella vastustivat pakkohakkuita, mutta kansanhuoltoministeriön päätöksistä ei voinut valittaa. Päätökset saattoi kyllä kyseenalaistaa, mutta valitukset käsitteli kansanhuoltoministeriö; perusteluja päätöksilleen ministeriön ei tarvinnut antaa. Hakkuiden toteuttamisen varmisti ”Metsäasiain keskusjohto” ja valtakunnan metsätyöpäällikkö (ensin Lauri Kivinen, sitten Bjarne Bützow ja O.V. Luostarinen).<sup>150</sup>

Kansalliset hakkuuohjelmat eivät saaneet jatkoa yksityismetsissä enää hankintakauden 1946–1947 jälkeen. Osara olisi halunnut jatkaa hakkuuohjelmia ja valtioneuvosto vei eduskuntaan asiaa koskevan esityksen, mutta eduskunta hylkäsi valtioneuvoston tekemän esityksen lain puun saannin turvaamisen osittaisesta jatkamisesta kesällä 1947. Tämän jälkeen Osara jätti kansanhuoltoministeriön ”hämähäkin” vakanssin ja siirtyi Keskusmetsäseura Tapion toimitusjohtajaksi.<sup>151</sup>

Hakkuukauden 1946–1947 päättyessä kokoontuivat maan metsätalouden johtomiehet maaliskuussa 1947 pohtimaan tulevien vuosien puuhuollon järjestämistä. Kansanhuoltoministeriön käskytalouden aika oli ohi, ja aikojen muutoksesta kertoi sekin, että eduskunnan isossa salissa tiukattiin hallitukselta, oliko se tietoinen pakkohakkuiden pientiloille aiheuttamista vahingoista.<sup>152</sup> Yksityismetsänomistajia pakkohakkuut ja säännöstely eivät olleet miellyttäneet, ja heidän edustajansa eduskunnassa halusivat hakkuuvelvoitteet siirrettäväksi valtiolle ja metsäteollisuudelle. Teollisuutta poltto-  
puuhuollon korostaminen teollisen ainespuun kustannuksella oli harmittanut, ja teollisuus vaati metsänomistajien puunmyyntivelvoitteiden jatkamista. Näistä toisilleen täysin vastakkaisista ratkaisumalleista huolimatta niin teollisuus kuin metsänomistajatkin olivat peruspremissistä täysin samaa mieltä: puuta olisi hakattava runsaasti.

---

149 Kuusela & Lindroos 2003, 90, 94.

150 Kirje 12538/239/46 Pakollinen hakkuu Kirkkonummen pitäjässä, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:2 Pakkohakkuut (1942–1947), (KA); kirje 4293/785 päiväys 27.2.1947, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:2 Pakkohakkuut (1942–1947) (KA); Kuusela & Lindroos 2003, 92–93. – ”Kansanhuoltoministeriö on päättänyt, että XXX metsänhoitolautakunnan alueella XXX pitäjän XXX kylässä, XXX-nimisellä tilalla, jonka hakkuumäärä on XXX m<sup>3</sup> ja metsäala XXX ha, on toimitettava pakollinen hakkuu niin kuin puun saannin turvaamisesta 14 p:nä huhtikuuta 1945 annettu laki säättää.” Nämä käskyt allekirjoittivat joko osastopäällikkö N.A. Osara tai toimistopäällikkö Henrik Gripenberg.

151 Kuusela & Lindroos 2003.

152 Vp 1946 686 ed. N. Nurmisen y.m. kysymys, joka koskee puutavaran pakkohakkuita pientiloilla, sekä kansanhuoltoministerin siihen antama vastaus. – Nurminen kysyi, oliko hallitus selvillä pakkohakkuiden pienviljelijäin talouksille aiheuttamista vahingoista, ja aikoiko se ryhtyä toimenpiteisiin niiden lopettamiseksi. Kansanhuoltoministeri T. Vihula vastasi, että kansanhuoltoministeriön tietoon oli tullut, ettei tilan kotitarvepuun saantimahdollisuuksia ollut joissain tapauksissa otettu myyntivelvollisuutta määrättäessä riittävässä määrin huomioon, ja päätösten valmisteluun oli varattu enemmän aikaa ja hankintavyöhykkeitä oli laajennettu, jotta hakkuurasitus jakautuisi tasaisemmin.

Vaikkeassa tilanteessa sovittelijan rooliin joutuivat valtion pohjoisessa sijaitsevat metsät, joissa kaikki osapuolet totesivat olevan runsaasti hakkuusäästöä. Paine valtionmetsien hyödyntämisen kasvattamiseen oli melkoinen, sillä valtionmetsiä hakattaessa ei loukattaisi yksityisomistusta ja samalla turvattaisiin teollisuuden puuhuolto. Metsähallitusta kokouksessa edustanut arvioimisosaston johtaja Vilho Lihtonen joutui jo viran puolesta toimimaan ilonpilaajana. Lihtosen mukaan ei ollut ”suinkaan ihmeteltävää, että laajoissa kansalaispiireissä tahdotaan nämä yksityistaloudellisesti verraten raskaat velvoitukset siirtää valtion kannettaviksi”, mutta Lihtosen mukaan mahdollisuudet lisätä valtionmetsien hakkausmäärää nopeasti olivat rajoitetut puuteellisten kuljetusolojen takia.<sup>153</sup>

Kuljetusoloihin oli kuitenkin odotettavissa parannusta. Kansanhuoltoministeriö oli asettanut 12.10.1945 metsäautoteiden ja metsärautateiden suunnittelukomitean, jonka puheenjohtajana toimi N.A. Osara. Myös Kansanhuoltoministeriön alaisuudessa olevassa metsähallituksessa tehtiin työtä saman asian parissa. Osaran käskystä metsähallituksessa laadittiin talvella 1945–1946 Vilho Lihtosen johdolla autotie- ja metsärata-suunnitelmia, ”eräänlaista aatesuunnitelmaa”, tarvittavien teiden määrän sekä teiden vaikutuspiirissä olevien metsävarojen ja hakkuumahdollisuuksien selvittämiseksi.<sup>154</sup>

Seuraavana vuonna uusille teille ruvettiin valmistelevaan rahoitusta eduskunnassa. Metsähallituksen ylijohtajan Martti Lappi-Seppälän veli ja Kokoomuksen kansanedustaja Jussi Lappi-Seppälä toi eduskunnan suureen saliin esityksen määrärahan osoittamisesta metsäautoteiden ja metsäratojen rakentamista varten valtionmetsiin. Lappi-Seppälän lisäksi aloitteen allekirjoitti ryhmä kokoomuslaisia ja maalaisliitolaisia sekä edistyspuolueen ja sosialidemokraattien kansanedustajia. Ryhmä ehdotti valtion budjettiin 200 miljoonan markan määrärahaa syrjäisten seutujen tie- ja ratahankkeiden toteuttamiseen; alun perin budjettiin oli merkitty 15 miljoonaa markkaa.<sup>155</sup> Sama tavoite oli myös sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajista koostuneen ryhmän samoilla valtiopäivillä tekemällä aloitteella.<sup>156</sup>

Kansanhuoltoministeriön suunnittelukomitea sai vuonna 1946 valmiiksi ehdotuksensa metsäautoteiden rakentamiseksi, ja hallitus esitteli eduskunnalle komiteatyöhön perustuvan lakiehdotuksen puutavaran kuljetuksen edistämiseksi 13.3.1947. Esittelijänä toimi Osara, joka esitti puutavaran kuljetusolojen kehittämistä niin, että

---

153 Vilho Lihtonen: Valtionmetsien osuus puun saannin turvaamisessa, 1946, MhA Hp1: Muistioita, esitelmää ja selvityksiä metsänhoidon alalta 1912–1946 (KA); keskustelumuistio Osara 12.3.1947, Osaran arkisto, Lusto; PM Puun hankinnan järjestelyn uudet suuntaviivat, Osaran arkisto, Lusto; PM Teollisuuden esittämät suuntaviivat metsätalouden säännöstelyn uudelleen järjestämiseksi, Osaran arkisto, Lusto.

154 PM Puutavaran kuljetussuhteiden parantaminen ja työväen yhteisasuntojen rakentaminen valtion mailla. Vilho Lihtonen 26.2.1946, N.A. Osaran arkisto, Lusto.

155 Vp 1947 Rah.al.N:o 236: Lappi-Seppälä, J ym.: Määrärahan osoittamisesta metsäautoteiden ja metsäratojen rakentamista varten valtionmetsiin. 7.12.1947 Jussi Lappi-Seppälä, Lauri Järvi, T. Bryggari, L.O. Hirvensalo, Kalle Kauppi, Yrjö A. Manninen, Walter Kuusela, Valto Käkelä, Johannes Virolainen, Niilo Honkala.

156 Vp 1947 Rah.al.N:o 237 Simonen ym.: Korotetun määrärahan osoittamisesta kulku- ja kuljetussuhteiden parantamiseksi valtion mailla. 7.10.1947 Heikki Simonen, Valfrid Eskola, Jere Juutilainen, H.S. Pesonen, E. Pesonen, Kaisa Hiilelä.

käyttämättömien puuvarojen kulutukseen saaminen kävisi taloudellisesti mahdolliseksi. Tämä tapahtuisi laajentamalla ja parantamalla erityisesti syrjäseutujen tie- ja uittoväyläverkostoja sekä rakentamalla niille johtavia metsäratoja. Näin toimien olisi mahdollista johtaa hakkuut sellaisille metsäalueille, jotka olivat aiemmin olleet hankintavyöhykkeen ulkopuolella.<sup>157</sup>

Metsäautoteiden rakentaminen pääsi toden teolla vauhtiin vasta seuraavan vuosikymmenen puolella, minkä seurauksena syrjäisimpien metsäalueiden hakkuut alkoivat vähitellen tulla mahdollisiksi.

---

157 Laatikko Mhs:n aikaisia riippukansioita II: Kansio Metsätietoimikunta: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräistä toimenpiteistä puutavaran kuljetuksen edistämiseksi ja laiksi tilusteistä annetun lain muuttamisesta, N.A. Osaran arkisto, Lusto. – Osara korosti että laissa oli kyse lähinnä valtionmetsämaista, ”syrjäisistä vedenjakajamaista, joille vain vesistöjen latvapurot ulottuvat”, koska yksityismaat olivat jo suurelta osin joko uitto- tai tieverkoston varrella.

---

*”Hakkuumahdollisuudet ehkä jo moneenkin kertaan käsitellyissä valtionmetsissä ovat tietysti myös heikentyneet, eritoten jos halutaan noudattaa totunnaisia rauhan aikaisia ja metsänhoidollisesti parhaiksi katsottavia menetelmiä. Nyt on kuitenkin seurattava ajan merkkejä ja rohkeasti poikettava metsätalouden järjestelyn ja metsänhoidon puhtasviljelyn linjoilta.”*

– Metsähallituksen arvioimistoimiston johtaja Vilho Lihtonen, 1946.

## LUKU III

---

# Valtionmetsien muuttuva käyttö 1939–1952

---

## Uusi tulkinta valtionmetsistä

1900-luvun alkupuoliskon suomalaista metsänhoitajuutta sävytti voimakkaasti isänmaallisuus. Tämä oli korostunut Suomen itsenäistymisen jälkeen. Valtionmetsät ja valtion metsäteollisuus muodostivat kokonaisuuden, jonka hallinnasta päättivät metsänhoitajat. A.K. Cajander johti yhtiöitä niiden hallintoneuvoston puheenjohtajana ja samanaikaisesti valtionmetsiä metsähallituksen pääjohtajana, ja hänen kouluttamansa metsänhoitajat tekivät käytännön työn niin yhtiöissä kuin metsähallituksen hallinnoimilla mailla. Suomalaisten metsänhoitajien ammatillisessa minäkuvassa isänmaallinen sävy vain vahvistui 1930-luvun mittaan, ja vaikeat sotavuodet luonnollisesti kiihdyttivät tätä kehitystä.

Sodan myötä lopullisesti esiin nousseessa metsämieshengessä on erotettavissa neljä osatekijää: 1) isänmaa, jonka eteen työtä tehtiin, 2) metsäteollisuus, joka muutti metsän rahaksi ja auttoi siten isänmaan asiaa, 3) metsänhoitajat, jotka saattoivat puut

metsästä teollisuuden käyttöön, ja 4) metsät, joiden puihin kaikki toiminta kohdistui. Tässä hierarkiassa metsät olivat alimmalla tasolla, välineitä tai objekteja joita metsänhoitajat ja metsäteollisuus subjektina jalostavat toteuttaakseen metsänhoitajien yhteisen tavoitteen, eli isänmaan puolustamisen.<sup>158</sup>

Tämä hierarkia on aivan toinen kuin ”romanttista” ja esteettistä metsäkuvaavaali-neilla metsänhoitajilla, joita esimerkiksi V.K. Ahola edusti. Heille metsän hyvinvointi, metsän omien prosessien auttaminen ja metsän esteettisyys olivat toiminnan päämääriä. Aholan metsänhoitoaate oli pitkäjänteistä metsänkasvatusta, jonka seurauksena oli jatkuvasti paraneva metsien tuotto, mutta se oli samalla aatteellista toimintaa, joka tuli erottaa metsätaloudesta ja -politiikasta. Tämä metsänhoidon aatteellinen puoli oli ollut erityisen vahvana 1800-luvun metsäestetiikan nimellä tunnetussa oppisuunnassa. Metsäestetiikka oli oppi metsien kauneudesta, jossa hakattuja metsäalueita pidettiin esteettisenä ongelmana. Metsäestetiikan pyrkimyksenä oli suorittaa hakkuutöitä niin, että metsät miellyttäisivät silmää vielä hakkuutöiden jälkeen. Metsänhoito linkittyi tätä kautta luonnonsuojeluun, sillä hyvin hoidettu metsä oli esteettinen, ja siten tuolloisen luonnonsuojeluliikkeen pääasiassa esteettisten pyrkimysten mukainen.<sup>159</sup>

1900-luvun alun metsänhoitajille tärkeä motivaattori, luontosuhde, väistyy vuosisadan edetessä isänmaan edun tieltä.

Suomalaisten metsänhoitajien metsänhoitajuuden kokemuksia tutkineen Leena Paaskosken mielestä metsänhoitajien todelliset hierarkiat sijaitsivat pikemmin ajattelutavoissa kuin organisaatorakenteissa. Paaskosken mukaan metsänhoitajien kokema vahva yhteisöllinen metsänhoitajajenki edellytti yhteistä projektia, yhteistä päämäärää, jonka toteuttamiseen tarvittiin kaikkia ryhmän jäseniä. Professori Olli Heikinheimo kuvasi tätä päämäärää vuonna 1949 sanoen, että metsänhoitajan päätavoitteena tuli aina olla Suomen metsien ja metsätalouden tuoton jatkuva kohottaminen. Toisessa saman ajan lausunnossa tehtävää kuvataan sanoilla ”kansallisomaisuuden hoitamisen tehtävä”. Näissä Paaskosken tutkimuksessa siteeratuissa kuvauksissa käytetään hieman eri termejä – ensimmäisessä kuvauksessa käytetään sanoja metsä ja metsätalous, toisessa sanaa omaisuus – mutta kuvauksia kuitenkin yhdistää Suomi, Suomen metsät, Suomen metsätalous, ja Suomen kansallisomaisuus. Tätä isänmaallisuuden

---

158 Paaskoski 2009, 47. – Tämä pitkän ajan kuluessa tapahtunut metsämieshengen keskeinen sisällöllinen muutos ei ole Paaskosken tutkimuskohteena, vaan metsämiesveljeyden sisällön sijaan tutkimus pyrkii identifioimaan metsänhoitajien veljeyden kokemusta ja sen muutoutumista.

159 Mäkinen 2008, 67; Pöytäkirja tarkastuksesta Perhon hoitoalueessa 10. ja 11. X. 1928, MhA Emb2 (KA); Pöytäkirja, tehty tarkastuksissa Lestin hoitoalueessa alla mainittuina aikoina v. 1928, MhA Emb2 (KA); Näkökohtia tie- ja polkuverkostosta. V.K. Ahola. Erikoispainos metsänhoitajien jatkokursseilla 1938 pidetystä esitelmästä. MhA Hp1: Muistioita, esitelmiä ja selvityksiä metsänhoidon alalta 1912–1946 (KA). – Metsänhoito oli tämän lisäksi myös esteettinen harjoitus. Puhuessaan metsätieverkosta metsänhoitajien jatkokursseilla kesällä 1938 Ahola moitti tietöiden suoritusta: ”Työ on tehty kiireellä ja kauneus- tai puhtaussyihin huomiota kiinnittämättä. Kivet ovat hajallaan, kuorittu maapeite, kannot ja latvukset lojuvat siinä, mihin työntekijä ne laski kouristaan yms.” Samaa tapaan piiritarkastajat raportoivat hoitoaluetarkastuksissa, mikäli tienvarsimetsää tai vanhaa ”hyvin säästynyttä” metsää ei ollut leimauksessa säästetty riittävästi.

---

ja metsätalouden yhdistävää metsämieshenkeä on yksi metsänhoitaja kuvannut Paaskosken työssä näin:

Rintamamiesten aatemaailma kävi yksiin sodanjälkeisen metsätalouden kanssa:  
meillä oli yks selvä ja kirkas aate. Se oli isänmaallisuus. Ja se oli niin voimakasta että se katto kaiken.

Leena Paaskosken mukaan metsänhoitajien sotakokemukset lainautuivat luontevasti metsänhoitajan työn tavoitteisiin. Paaskosken mukaan metsä oli helppo samaistaa isänmaahan, jota piti tulevia sukupolvia varten yhdessä hoitaa ja puolustaa.”<sup>160</sup> Metsähallituksen Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin päällikkö, metsänhoitaja A.E. Järvinen tiivisti tämän metsämieshengen juhlarunossaan Ylioppilasyhdistys Metsämiehet ry:n juhlassa:

Sitä me vaalimme uhkuvin povin / perkaamme kourin känsäisin, kovin. /  
Metsä on nostava maamme / metsistä voimaa saamme / metsien kulta vie voittoon.<sup>161</sup>

Isänmaan asian ja metsänhoitajuuden liitto näkyy selvästi myös ajan vaikutusvaltaisimpien metsänhoitajien ajattelussa ja toiminnassa. Niin A.K. Cajanderissa kuin N.A. Osarassakin metsämieshenki ja kansallistunne löivät kättä näyttävästi. Metsäalan luottamustoimiensa ohella Osara toimi Reserviupseeriliiton puheenjohtajana vuosina 1931–1945 ja Suomen Aseveljien liiton varapuheenjohtajana 1941–1945.<sup>162</sup>

Sotakokemukset vahvistivat metsänhoitajuuden isänmaallista ja sotilaallista kokemusmaailmaa, ja sama vaikutus oli myös varsinaisella metsänhoitajan koulutuksellakin. Hyytiälän kesäharjoittelu oli metsänhoitajien muisteluiden mukaan ”vähän niin kuin toisen sotaväen ois käynyt, semmoinen lyhennetty kolmen kuukauden muunnos armeijasta.” Toinen metsänhoitaja muisteli:

Hyytiälän — — kuri oli sotilaallista. — — herätys oli vellikellolla — — ja sitten taas soitettiin kelloa kun oli järjestäytyminen harjoituksiin lähtöä vastaan. Ja mentiin riviin ja oli ”huomio, katse oikeaan päin”. ”Herra tohtori, kurssi valmiina, valmiina aamupäivän harjoituksia varten, läsnä niin ja niin paljon, päivystäjänä se ja se”. Ja sitte kyseinen opettaja sanoi vaan ”kiitos, katse eteenpäin”. ”Lepo.”  
Ja sitte annettiin tehtävät ja sitte pyörille ja lähdettiin.<sup>163</sup>

Opiskeluajan jälkeen työelämässä metsänhoitajat solahtivat metsähallituksen (ja muiden metsäalan organisaatioiden) organisaatioihin, joita kutsuttiin ”sotilaspyrami-

---

160 Paaskoski 2009, 63, 100–101 ja 149.

161 Paaskoski 2009, 150.

162 Kuusela & Lindroos 2003.

163 Paaskoski 2009, 100–101.

diksi”. Niissä metsänhoitaja oli päällystää, jonka tehtävänä oli huolehtia siitä, että yhteiskunta sai tarvitsemansa puuraaka-aineen.<sup>164</sup>

Sotavuosien aikana metsänhoitajat saivat myös uusia ammatillisia virikkeitä tutustuessaan miehitetyssä Neuvosto-Karjalassa ennen sotia harjoitettuun metsätalouteen. Ilmari Susiluoto on myöhemmin kuvannut Neuvostoliitossa 1930-luvun vauhtiin päässyttä suunnitelmataloutta suoraviivaiseksi luonnonvalloitusopiksi, jossa tuotannon edistämiseksi mitkään inhimilliset ja ekologiset kustannukset eivät olleet liian suuria.<sup>165</sup>

Tämä Neuvosto-Karjalan metsänhoitohistoria tuli tutuksi myös suomalaisille miehittäjille. Sotilashallintoesikunnan tiedusteluosaston laatimassa raportissa kirjoitettiin, kuinka metsänhoitolaitoksen aikana hakattavat puut yleensä leimattiin ja hakkuut koetettiin sijoittaa sinne, missä metsä oli yli-ikäistä ja ensiksi hakkuun tarpeessa. Ensimmäisen viisivuotissuunnitelman (1928–33) aikana hakkuumäärää oli kuitenkin ”suunnattomasti” lisättävä, minkä seurauksena metsähallinto lakkautettiin ja sen jälkeen metsää hakattiin paljaaksihakkausta käyttäen ”sieltä, mistä sitä helpoimmin on ollut saatavissa”. Raportin mukaan metsien hoidosta ei ollut puhuttakaan, ja paljaaksihakatuille ja sittemmin ruohottuneille alueille oli parhaassa tapauksessa syntynyt juurivesoista ja siemenistä haapa-koivumetsää; huonommissa tapauksissa hakkuualat olivat aukeita. Raportissa todettiin, että hakkuutavan ja metsän uudistamisen laiminlyönnin takia oli hakkuiden seurauksena todennäköisesti ollut metsävarojen huomattava väheneminen.<sup>166</sup>

Raportissa käytettiin esimerkkinä Santalan järven rannassa sijainnutta Santalan metsäpunktia. Työmaa oli perustettu laajan hakkaamattoman metsäalueen varaan, joka oli jaettu suurin linjoin vuosiruutuihin. Punktilla hakattiin määrätty vuosilohko kerrallaan paljaaksi siten, että joka 500 metrin päähän jätettiin noin 1,4 hehtaarin suuruinen ruutu koskemattomaksi siementämään uutta kasvua. Metsäpunktin muodostivat metsätyöväen asuintalot, kalustovajat, korjaamot ja ruokailutilat, saunat ja käymälät. Punktien käytössä työvoimana oli jonkin lähikylän väestö, joka teki työtä metsässä asuen metsäpunktissa kunnes määrälohko oli hakattu. Raportin kirjoittaja käytti näkemästään nimitystä ”suunnaton metsän hävitys”.<sup>167</sup>

---

164 Paaskoski 2009, 100, 116.

165 Susiluoto, Ilmari: Yhteiskunnallinen ympäristökeskustelu Neuvostoliitossa. Teoksessa *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Toim. Massa, Ilmo ja Sairinen, Rauno. Gaudeamus, Helsinki 1991, 326–348; Autio 2002, 134.

166 Itä-Karjalan metsävaroista. Itä-Karjalan Sotilashallintoesikunta, tiedusteluosasto. Tied. pvk N:o 218/sal. 31.7.1942. Vänr. K. Airaksinen. Siteerattu teoksessa Servo 1988, 290.

167 Siteerattu teoksessa Servo 1988, 239, 296–297. – ”– siellä ei nyt silmän kantamiin näe muuta kuin siellä täällä pystyyn jätettyjä kuivuneita haavan tai koivun runkoja, joita tuuli ei ole vielä kaatanut ja rämeillä kehoja suometsää, jota nähtävästi ei ole kannattanut hakata. Joissakin paikoin metsä on ollut niin nuorta, että sitä ei ole haluttu hakata, joten taivaan rannalla näkyy pieniä metsiköitä. Jällelle jääneet kannot osoittavat, että alueella on kasvanut erittäin arvokkaita havumetsiä. – Sodan alkaessa alueen paljaaksihakkuu oli ehtinyt niin pitkälle, että metsien loppuminen alkoi olla käsissä. Laskettiin, että viimeistään kolmen vuoden kuluttua metsät loppuisivat. Punkteja suunniteltiin muutettaviksi valtion viljelystiloiiksi.”



Raportin sisältö ja Neuvosto-Karjalan metsätalouden malli on epäilemättä tullut myös suomalaisen miehityshallinnon metsätaloustoimiston ja talousosaston johdon tietoisuuteen. Tiedot Neuvosto-Karjalan hakkuumenetelmistä eivät jääneet vain sotilashallinnon sisäisiksi. Vuonna 1943 metsänhoitaja Erkki K. Kalela, metsähallituksen pääjohtajan A.K. Cajanderin poika, kirjoitti Metsätaloudelliseen Aikakauslehteen artikkelin, jossa tuomitsi Neuvosto-Karjalan laajat hakkuut pöyristynein sanakääntein. Kalela kuvasi näitä Neuvosto-Karjalan metsissä vuodesta 1930 lähtien tehtyjä hakkuita, jotka vuosien mitassa kehittyivät ”ainutlaatuisiksi, säälimättömäksi metsien hävitykseksi”. Kalelan mukaan Karjalassa siirryttiin neuvostoaikana järjestelmään, jossa aiemmin itsenäiseen metsähallintoon ja metsänhoitoon perustunut metsätalous alistettiin komentotalouden mukana palvelemaan Neuvosto-Venäjän yleisiä taloudellisia etuja. Kalelan mukaan suunnitelmataloudessa metsä ei saanut rajoittaa teollisuuden kehitystä, vaan metsätalouden oli pystyttävä aina tuottamaan teollisuuden tarvitsema raaka-aine. Kalelan mukaan Venäjällä metsätalous pakotettiin mukautumaan maan talouselämään ottamatta lainkaan huomioon, että metsätalous pohjautui elävään luontoon, jonka lisäämiseen ja säilymiseen vaikuttivat vain osittain ihmisen määrättävissä olevat seikat.<sup>168</sup>

Vuosi vuodelta yhä paisuvat hakkausmäärät eivät olisi Karjalassa onnistuneet ilman töiden mekanisaatiota. Oli perustettava ”suuria, mekanisoituja metsäpunteja huoltolaitoksineen” alueille, missä oli ”laajoja yhtenäisiä metsäalueita ja missä työtä riitti moniksi vuosiksi”. Kiinteät huoltokeskukset pakottivat työskentelemään ”verraten suppeilla aloilla, mutta niillä sitä perusteellisemmin”. Käyttöön otettiin kaistaleittaiset avohakkuut, joiden leveys oli alun perin määrätty 50–70 metriksi. Tämän Kalela hyväksyi ja piti sitä oikeana metsänhoidollisena menetelmänä, mutta vuoden 1932 jälkeen Karjalassa kaistaleitten leveyttä sallittiin huomattavasti suurentaa jopa puoleentoista kilometriin saakka. Metsänhoidollinen kaistalehakkaus-termi jäi edelleen käyttöön, vaikka se Kalelan mukaan oli tämän jälkeen enää teknillinen käsite ja ”alistettu täydellisesti palvelemaan ’myrskyisesti kasvavaa sosialistista rakennustyötä’”. Kalelan kauhistuneen arvion mukaan tämä johti vähitellen metsien täydelliseen tuhoamiseen laajoilla aloilla.<sup>169</sup>

Myös ItäKarSE:n työntekijät levittivät lomillaan tietoa Itä-Karjalan hakkuutyylistä. Metsänhoitaja Veikko Huovinen muisteli myöhemmin nauraa kiherrelleensä kertomuksille Itä-Karjalan hakkaustyylisestä, joita lomilla käyneet metsänhoitajatutut kertoivat.<sup>170</sup>

168 Metsätaloudellinen Aikauskirja 1943, 153.

169 Metsätaloudellinen Aikauskirja 1943, 152–154.

170 Huovinen 1969. – ”Sotavuosina jäi voimakkaasti mieleeni metsänhoitajien kertomukset Itä-Karjalan hakkaustyylisestä. Siellä kun iivanat löivät aina kokonaisen metsälohkon matalaksi sen yksilöllisistä rakenneseikoista piittaamatta. Hakkasivat niin kauan kuin sillä neliömäisellä loholla puuta riitti, ja sitten siirtyivät toisen metsän kimppuun. Muistan kuinka nauraa kihertelin moiselle hölmöläismäiselle savotoinnille, kun joku Atso Hermaala lomalla käydessään kertoili näkemiään. Sitten hieman myöhemmin, metsäläisämmin harjoittajana, huomasin ihmeekseni, että niinhän sitä Suomessakin hakataan yhä laajemmassa mittakaavassa.”

Suomalaiset miehittäjät ottivat uusista tiedoista vaarin ja sotilashallinnon alaisuudessa Itä-Karjalan metsien hyödyntäminen alkoi nopeasti. Metsäasiaintoimisto keräsi tietoja alueen metsävaroista tekemällä tutkimusmatkoja sekä haastattelemalla sota-vankeja ja koteihinsa sodasta huolimatta jääneitä itäkarjalaisia. Lisäarviointeja tehtiin myös ilmavoimien ottamien ilmakuvien pohjalta. Yhteenvetona eräässä matkakertomuksessa todettiin, kuinka Itä-Karjalankin metsät ”tarvitsisivat kipeästi puhdistus-hakkauksia” ja ”paljon on vielä Karjalassa sellaisia saloja, joihin koskaan vielä ei ole ihmiskäsi ulottunut. Siellä piilee Karjalan vihreä kulta ja rikkaus.”<sup>171</sup>

Miehityshallinnon metsäasiaintoimiston 27.3.1942 antama määräys hakattaviksi sopivien metsien tiedustelusta koko Aunuksen piirissä on kuvaava: oli etsittävä ensisijassa sellaisia metsiä, jotka kuljetussuhteiden ja työvoiman saannin suhteen sijaitsivat siten, että rautateiden, puolustuslaitoksen ja asutuskeskusten puuntarve Itä-Karjalassa voitaisiin tyydyttää mahdollisimman taloudellisesti. Leimauksista määrättiin seuraavaa: ”Alueilla, joilla suurin osa puustosta hakataan, ei tarvitse leimata joka puuta, ainoastaan alueen rajat ja pystyyn jätettävät puut merkitään maali- tai kovelinmerkeillä”. Toisin sanoen puut piti ottaa sieltä, mistä ne helpoiten sai, ja leimaustavaksi sallittiin helpoin eli avohakkuu.<sup>172</sup>

Valloitetulta alueelta tuotiin eniten polttopuuta, mutta myös paperi- ja tukkipuuta kuljetettiin suomalaisen paperi- ja sahateollisuuden tarpeisiin. Kansanhuoltoministeriön asiakirjojen mukaan puuta toimitettiin miehitetiltä alueilta ainakin Kymin Oy:lle, Kaukaan Tehdas Oy:lle, Oy Waldhof Ab:lle, Yhtyneet Paperitehtaat Oy:lle, Enso-Gutzeit Oy:lle ja Repola-Viipuri Oy:lle.<sup>173</sup> Yhteensä jalostamatonta puutavaraa tuotiin miehityshallinnon aikana virallisen tiedon mukaan yli 1,1 miljoonaa kiintokuutiometriä, mikä vastasi noin yhtä kolmaskymmenesosaa Suomen normaalista vuotuisesta hakkuumäärästä. Määrä saattoi todellisuudessa olla suurempikin, ja selvää on, että koko totuutta alueella hakatusta puumäärästä nämä luvut eivät kerro. Kenttä-armeijan tarpeisiin hakattiin lisäksi runsaasti puuta niin poltto- kuin hiiltopuuksi.<sup>174</sup>

---

171 PM ”Itä Kar SE:n taloudellisen osaston lähimmät tehtävät” 14.8.1941, ItäKarSE T2870/1; Selostus everstilutnantti R. Nordströmin mukana tekemästani tiedustelumatkasta Aunuksen aikana 1.8.–10.8.41, ItäKarSE 1593/12–13 (SA).

172 Servo 1988, 71–72.

173 Kirje Kansanhuoltoministeriö – Kymin Oy 26.5.1945, Kansanhuoltoministeriön puutavaratoimiston arkisto Da:3 Luovutusmääräykset, takavarikot ja hakkuukiellot (1944–1947) (KA).

174 Maanselän sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus N:o 2 lokakuulta 1941 ja Vienan piiriesikunnan toimintakertomus n:o 3 lokakuu 1941, ItäKarSE T2870/1 (SA); kirje palautusvaltuuskunta – ulkoasiainministeriö 24.8.1945, Yhdistelmä C: Itä-Karjalasta ja kaakkoiselta luovutetulta alueelta Nyky-Suomeen ja ulkomaille sekä Nyky-Suomesta samoille alueille kuljetetut puutavarat vv. 1941–44, kansanhuoltoministeriön arkisto (KHMa), puu- ja polttoaineosaston puutavaratoimisto, kansio EC IX:3: Metsä- ja puutavara-asiakirjoja 1941–48 (KA).

---

## Valtionmetsille uudet käyttösuunnitelmat

Miehityshallinnon talousosaston johtaja N.A. Osara palasi Suomeen kesällä 1942 kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston päälliköksi. Kansanhuoltoministeriössä Osara ajoi yhä tiukempia hakkuusuorituksia. Hakkuukaudella 1942–1943 leimaukselle asetettiin tehokkuusraja määräämällä, että vähimmäismääränä kullakin hakkuulla oli pidettävä 3 000 pinokuutiometrin hakkuumäärää 50 hehtaarin alalta. Kansanhuoltoministeriön määräyksen jälkeen metsähallitus ohjeisti metsänhoitajiaan toimittamaan hakkuut ”lohkottaisina siemenpuuasento- tai paljaaksihakkauksina, jolloin vain pystyyn jäävä puusto (siemenpuut ja tukkipuut) punamaalilla tai muuta sopivaa tapaa käyttäen merkitään.”<sup>175</sup>

Nämä erikoishakkuiksi nimetyt hakkuut aloitettiin Länsi-Suomen piirikunnan alueella huhti-toukokuulla 1943. Hakkuutulos oli lopulta 412 000 pinokuutiometriä, mikä rekisteröitiin metsähallituksessa tarkkaan. Vähemmälle huomiolle jäi erikoishakkuiden jälki metsissä. Kun tuloksia esiteltiin ministeriöiden edustajille metsähallituksen järjestämässä neuvottelukokouksessa seuraavan vuoden helmikuun alussa, sivuutti asiasta puhunut metsänhoitaja C. Poppius hakkuiden metsänhoidollisen puolen varsin lakonisesti: ”Toinen kysymys on sitten jälki hakkuualueilla, ja valitettavasti ei minulla ole ollut tilaisuutta käydä hakkuilla, joten sivuutan tämän kysymyksen –” Tilannetta hakkuualueilla tarkastanut piiritarkastaja E. Bagge jatkoi, että kysymys ei ollut relevantti, sillä ”loppujen lopuksi eivät tällaiset uudistushakkuualueet paljoakaan merkitse, huomioonottaen valtion maiden suuren kokonaispinta-alan ja yleensä vanhan puuston”.<sup>176</sup>

Välirauhan jälkeen N.A. Osara, kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston päällikkö, otti yhteyttä Vilho Lihtoseen ja antoi tälle tehtävän. Lihtosen tuli suunnitella seuraavien vuosien hakkuiden sijoittamista alueittain ja omistajaryhmittäin siten, että painetta voitaisiin keventää siellä, missä hakkuut olivat olleet raskaimmat ja siirtää alueille, missä mahdollisuuksia vielä oli. Toisin sanoen Lihtosen tuli suunnitella hakkuut niin, että ne voisi siirtää rintamaiden yksityismetsistä syrjäseutujen valtionmetsiin. Pyrkinessään toteuttamaan saamaansa tehtävänantoa Lihtonen käytti vanhoja metsäinventointien tietoja ja puunkäyttötilastoja sekä edellisvuonna kehittämänsä laskentamallia, nk. tuottohakkauslaskelmaksi. Lihtonen julkaisi tuottohakkauslaskelman ensimmäisen version vuonna 1943.<sup>177</sup>

Tuottohakkauslaskelman pohjalla oleva tilastoaineisto oli monin osin puutteellinen, minkä Lihtonenkin myönsi esipuheessaan, sanoen joutuneensa tilastotietojen käsittelyssä ”ehdottomuuden asteelta todennäköisyyden linjoille”. Lihtosen mukaan

---

175 Valtionmetsäinjaosto 24.2.1943 ja 29.3.1943, MhA Cb 44: Valtionmetsäinjaoston pöytäkirjat 1943 I (KA).

176 Metsähallituksen hiilitoimiston neuvottelukokous Metsätalossa 1.–4.2.1944, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

177 Lihtonen 1943.

hänen tulostensa luotettavuutta häiritseviä tekijöitä oli useita, ja että metsätaloustiede ylipäänsä oli tieteenä ”varsin suuressa määrin spekulatiivista”. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen lähdemateriaali perustui hänen mukaansa ”epävarmoihin lähtökohtiin”. Lähdemateriaalin puutteellisuus ei ollut yllättävää – edellinen metsävarojen inventointi oli toteutettu 1936–1938 ja puunkäyttötilastoihin monta uutta epävarmuustekijää. Tämä ei kuitenkaan estänyt Lihtosta viemästä saamaansa tehtävää loppuun ja johtamasta epävarmasta aineistosta kauaskantoisia toimenpideohjeita.

Hakkauslaskelmiensa perusteita Lihtonen ei suuremmin avannut. Tuottohakkauslaskelma tavoitteli ”metsien tuoton kohottamista siinä määrin, kuin reaaliset välttämättömyydet suinkin sallivat”. Tuottohakkauslaskelman tarkoituksena oli saada metsä luovuttamaan käyttöön kaiken sen puusto, mikä tuoton kohottamisen kannalta on toisarvoista. Tavoitteena oli siis metsän puuston maksimaalinen ja täystehoinen hyödyntäminen.<sup>178</sup>

Ensimmäinen toimi tuottohakkauslaskelman laatimisessa oli tuoton kohottamisen tiellä olevien minimitekijöiden määrittäminen, siis niiden tekijöiden löytäminen, joiden korjaaminen tehokkaimmin johtaisi tuoton kasvattamiseen. (Lähtökohta Lihtosella oli siis sama, jota oli käytetty maataloudessa 1800-luvulta Justus Liebigin ajoista lähtien.) Kaikkein tärkein näistä minimitekijöistä oli Lihtosen mukaan eri-ikäisten puiden muodostama ikäluokkajaotus. Metsävaroja ei tuottohakkauslaskelmassa tarkasteltu absoluuttisena määränä, kuten metsäinventoinneissa, vaan laskennallisena määränä metsämaiden arvioituun tuottokykyyn verrattuna. Tavoitteena oli saada metsämaan tuottokyky täysin hyödynnettyä, mistä seurasi, että nopeimman kasvunsa ohittaneet metsät tuli uudistaa jotta metsämaa saataisiin uudelleen mahdollisimman nopeasti täysimääräiseen tuottokuntoon. Lihtonen käytti tavoitellusta nopeasti kasvavasta puustosta termiä ”tuottopuusto”.

Lihtosen sanoin vanhojen metsien ”ylivoimainen runsaus” oli ongelmallinen metsien tuoton kannalta, koska vanhojen metsien kasvu on ”mitättömän pieni” ja luonnonpoistuma ”erittäin runsas”. Tehokkaana parannuskeinona tähän näkemäänsä ongelmaan Lihtonen piti vanhojen ikäluokkien uudistamista ja nuorten kasvuvoimaisten metsien alan lisäämistä.<sup>179</sup>

Käytännössä Lihtonen teki vaillinaisen, nopeasti ja osin epäjohdonmukaisesti kerätyn aineistonsa pohjalta ja itse asettamiensa parametrien avulla laskelmia, joiden lopputulos ei – toimeksianto huomioon ottaen – yllätä: Lihtosen saamat tulokset kannustivat lisäämään valtionmetsien hakkuita maan pohjoisosissa kolminkertaisesti aiempaan verrattuna. Tuottohakkauslaskelman ja sen pohjalta laskettujen hakkumäärien uusin innovaatio piili siinä, että hakkuumääriä ei laskettu enää metsälökohtaisesti tietylle puustolle tietyssä aikana, vaan tarkasteluun otettiin mukaan menneisyyden

---

178 Lihtonen 1946, 3, 8 53, 55.

179 Lihtonen 1946, 49.

laskennalliset hakkuusäästöt ja tulevaisuuden tuotto-odotukset. Lihtosen ajatuksen mukaan hakkuita saattoi toteuttaa kasvua enemmän, mikäli hakkuut olivat aiemmin olleet kasvua pienemmät ja mikäli tulevaisuudessa oli odotettavissa uutta puustopääoman kasvua.<sup>180</sup>

Lihtonen myönsi, että tuottohakkauslaskelmasta johdetut tulokset saattoivat näyttää liiankin valoisilta, ja painotti, että tuloksien saavuttaminen edellytti suorastaan mullistavaa taloudenpidon muutosta, henkilökunnan lisäämistä, suurimpien hoitoalueiden jakamista, käyttövarojen lisäämistä metsänhoito- ja maanparannustöihin ja metsätalouden yleistä voimaperäistämistä.<sup>181</sup>

Samaan aikaan Vilho Lihtonen kirjoitti Iisakki Laatin toimittamaan Kansalaiskirjaan artikkelin Suomen metsistä ja metsätaloudesta, jossa hän totesi, että metsien puuntuoton kohottaminen oli mahdollista saada aikaan, mutta se vaatisi sekä metsänomistajain että metsäteollisuuden alistumista ”määräsuuntaisen ja pitkällä tähtäimellä laaditun talousohjelman noudattamiseen”. Tämä puolestaan edellytti yksityismetsien osalta muutoksia metsälakeihin, sekä yleisesti tekniikan kehittymistä ja tieteen edistymistä. Ennen kaikkea Lihtosen mukaan kaivattiin ”entistä suurempaa yhtenäisyyttä ja itsekuria”, jotta Suomi pystyisi täyttämään tehtävänsä sodan jälkeisessä elintilassa. Lihtosen mukaan tähän suuntaan oli Suomessa jo kuljettu sodan aikana, ja ”talousmiehet, teollisuuden harjoittajat ja valtion tarkkailevat elimet ovat kehittäneet yhteistoiminnan muotoja tarkoituksena entistä enemmän voimien keskittäminen.” Tärkeintä oli, että ”metsämme pystyvät täyttämään suurimman tehtävänsä, onnellisen tulevaisuuden turvaamisen itsenäiselle, vapaalle ja eteenpäin ponnistavalle kansallemme”.<sup>182</sup>

Tuottohakkauslaskelmaa alettiin tämän jälkeen viedä käytäntöön. Valtionmetsänhoitajat kutsuttiin neuvottelukokoukseen Helsingin Metsätaloon marraskuun 15.–16. päiviksi 1943. Kokouksessa patistettiin leimaamaan rohkeammin ja suorastaan paheksuittiin sitä, että ”monet myydyistä leimikoista – on sodan aikana leimattu rauhanaikaisten olosuhteiden mukaan – siitä huolimatta, että metsähallitus erikoisesti on teroittanut sitä, että leimikot on nyt sijoitettava ulosottoon nähden edullisesti.” Leimaustavat tuli mukauttaa sota-ajan tarpeisiin ja oli ”empimättä toimitettava paljaaksi- ja siemenpuuhakkuita sellaisissakin metsissä, jotka eivät vielä ole täysin hak-

---

180 Lihtonen 1946, 55.

181 Lihtonen 1946, 4 ja 55. – ”Kirjoittaja omasta puolestaan on metsiemme hakkuumahdollisuuksista optimistisempi, kuin mitä metsänomistajat ja eräät ammattimiehetkin näyttävät olevan. Ehkäpä henkilö, joka on tottunut laajojenkin keskitettyjen hakkuualojen takana näkemään metsää ja taas metsää, metsää, joka ei suinkaan ole toimettona, vaan kasvaa ja lisääntyy, ehkäpä hänen toiveikkuutensa sittenkään ei ole vailla tosiasiaihin pohjaa. Rohkaskoon tämä niitä, jotka rehellisesti pyrkivät täyttämään vaikeidenkin aikojen asettamat raskaat velvoitukset.”

182 Lihtonen 1944, 10, 33–34. – Kansalaiskirja oli yleisen kansalaistietouden opasteos, joka halusi ”lukijoilleen tarjota ajankohtaista yleistietoa asioista, jotka vaikuttavat toimeentuloomme, menestymiseemme ja tulevaisuuteemme”. Teokseen sisältyvien artikkelien kirjoittajiksi oli kirjan mainostekstin mukaan valikoitu kirjassa käsiteltyjen alojen (mm. väestö, kauppapolitiikka, metsätalous) parhaat asiantuntijat.

kuukypsiä”. Kokouksessa metsänhoitajille myös vakuutettiin, että mahdollisia jälkiarvosteluja ei ollut syytä pelätä.<sup>183</sup>

Kokouksen ensimmäisen puheenvuoron käytti kansanhuoltoministeri N.A. Osara, joka alustuksessaan ”selvitteli niitä tehtäviä ja velvollisuuksia, mitä nykyinen aika valtionmetsänhoitajille tässä [puutavaran hankkimisen] suhteessa asettaa”, minkä jälkeen metsähallituksen liikeosaston johtaja Ahti Mecklin alusti valtionmetsien hakuista ja leimauksista. On huomattavaa, että alustuksen piti nimenomaan liikeosaston johtaja Mecklin eikä metsätalouden tarkastaja V.K. Ahola, joka oli Cajanderin aikana tehnyt vastaavat linjanvedot – ja nimenomaan painottanut metsänhoitoa liiketavoitteiden sijaan.<sup>184</sup>

Mecklin käytti painavan puheenvuoron ”keskitettyjen, radikaalien hakuiden” puolesta. Mecklinin mukaan vallitsevan puupulan takia oli luonnollista, ettei tuolloisissa oloissa voitu pitää kiinni ”rauhanaikaisista leimaustavoista ja metsanhoidon ankarimmista vaatimuksista”, vaan niistä oli ”varsin jyrkästi ja ratkaisevalla tavalla” poikettava. Tämä vaatimus koski yhtä hyvin taloussuunnitelmissa edellytettyä hakkuujärjestystä kuin leimauksen voimakkuuttakin. Työvoiman heikkouden ja vähyyden takia oli pyrittävä ”niin keskitetty[ihin] hakku[isiin] kuin mahdollista”.<sup>185</sup>

Mecklin antoi valtionmetsänhoitajille viisi ohjenuoraa: 1) Valtionmetsistä oli pyrittävä saamaan puuta suurin mahdollinen määrä. 2) Leimaukset oli sijoitettava mahdollisimman edullisesti sekä käytettävissä olevaan työvoimaan että vedätykseen ja kaukokuljetukseen nähden. 3) Leimikoita oli suunniteltava ja leimattava, milloin siihen suinkin oli tilaisuutta, ja oli pyrittävä saamaan vähintään kahden vuoden hakkuumääriä vastaava leimikkoreservi. 4) Työvoiman säästämiseksi leimauksessakin oli työ tehtävä niin yksinkertaiseksi kuin suinkin. 5) Käytettävissä olevan työvoiman vähyyden ja laadun huomioon ottaen oli leimaukset tehtävät pikemminkin liian voimakkaasti kuin liian lievästi sekä taloussuunnitelmista poiketenkin hakkuutapaan ja hakkuujärjestykseen nähden.<sup>186</sup>

Mecklin teroitti kuulijoilleen, että hakkuut on ”mahdollisuuden mukaan toimitettava vahvoina uudistushakkauksina silloinkin, kun metsän ikä tai tila ei uudistamista vielä edellyttäisi. Näin menetellen saadaan puutavaraa enemmän, nopeammin ja vähemmän työvoimin kuin rauhanaikaisia menetelmiä käyttäen.” Mecklin tiivistä esityksensä sanoihin ”häätä ei lue lakia”.<sup>187</sup>

---

183 Valtionmetsänhoitajien neuvottelukokous Helsingissä Metsätalossa marraskuun 15.–16. päivinä 1943, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

184 Valtionmetsänhoitajien neuvottelukokous Helsingissä Metsätalossa marraskuun 15.–16. päivinä 1943, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

185 Valtionmetsänhoitajien neuvottelukokous Helsingissä Metsätalossa marraskuun 15.–16. päivinä 1943, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

186 Metsäneuvos Ahti Mecklinin esitelmä 15.11.1943, Valtionmetsänhoitajien neuvottelukokous Helsingissä Metsätalossa marraskuun 15.–16. päivinä 1943, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

187 Valtionmetsänhoitajien neuvottelukokous Helsingissä Metsätalossa marraskuun 15.–16. päivinä 1943, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

Alustusta seuranneessa keskustelussa puheenvuoroja käyttivät mm. ministeri Osara sekä metsäneuvokset Toijala, Lihtonen, Jokinen ja Ahola. Tässä keskustelussa Mecklinin teesit saivat tukea: oli empimättä toimitettava paljaaksi- ja siemenpuuhakkuita sellaisissakin metsissä, jotka eivät vielä ole täysin hakkuukypsiä mahdollisia jälkiarvosteluja pelkäämättä. Rintamailla ja asutuksen läheisyydessä oli leimikot tehtävä pieniksi, mutta saloseuduilla oli pyrittävä suurempiin ja keskitetympiin leimikoihin. Mecklinin ohjeet toistettiin vielä kiertokirjeessä aluehallinnolle myöhemmin marraskuussa; kokouksen esitelmät ja neuvottelukokouksen pöytäkirja lähetettiin postitse yhteensä 200 henkilölle metsähallituksessa, mukaan lukien kaikki 91 aluemetsänhoitajaa.<sup>188</sup>

Siirtyminen uusiin hakkuutapoihin ei käynyt kivuttomasti. Esimerkiksi Iin hoitoalueeseen kuuluvan Laanilan virkatalon metsien leimaus aiheutti polemiikkia; paikallinen metsänhoitolautakunta oli tehnyt leimauksen elokuussa 1944, ja metsähallituksen piiritarkastaja A.W. Bergh oli tarkastanut leimikon ennen hakkuuta ja havainnut sen sanojensa mukaan ”hyvin epämetsänhoidolliseksi”. Metsä oli nuorta ja keski-ikäistä ja leimauksen mukaan hakattaessa menisi ”pahoin aukeaksi”. Bergh otti heti tarkastuskäynnin iltana puhelimitse yhteyttä metsähallituksen metsänhoidon tarkastajaan V.K. Aholaan ja pyysi tätä puuttumaan asiaan. Leimauksen tehnyt metsänhoitolautakunta totesi puolustukseksensa vain noudattaneensa ministeriön käskyä voimakkaasta leimaamisesta.<sup>189</sup>

Pääjohtaja Cajander ja V.K. Ahola olivat painottaneet hakkuiden metsänhoidollista suorittamista, ja nyt, Cajanderin kuolemasta huolimatta, uudenlaisten ohjeiden täytäntöönpano oli hidasta. Monet metsänhoitajat protestoivat esitettyjä hakkuutavoitteita vastaan ja joko aktiivisesti tai passiivisesti kieltäytyivät hakkuuttamasta kasvavia metsiä. Muuan muassa Haapaveden hoitoalueen metsänhoitaja lähetti suorasanaisen kirjeen piirikuntakonttorille, jossa metsänhoitaja vastusti voimakkaasti kasvavien, nuorten metsien hakkuita. Kirjeessä oli sana ”kasvava” painokkaasti alleviivattu.<sup>190</sup>

Yksityismetsien puolellakaan ei siirtyminen sota-ajan leimausmenetelmiin käynyt yhtään helpommin. Vielä vuoden 1945 alussa käydyissä hankintapiirien päälliköiden ja Valtion polttoainetoimiston piirimetsänhoitajien yhteisissä neuvottelutilaisuuksissa Helsingissä 12.2., Tampereella 14.2., Kokkolassa 16.2. ja Kuopiossa 19.2. kävi ilmi, että kentällä vallitsi suuri epätietoisuus siitä, miten ministeriö toivoi metsien leimauksessa meneteltävän.

---

188 Valtionmetsänhoitajien neuvottelukokous Helsingissä Metsätalossa marraskuun 15.–16. päivinä 1943, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA).

189 Puhelinsanoma Piiritarkastaja Bergh – metsänhoidontarkastaja V.K. Ahola 3.8.44 klo 18.15, MhA Hie 1: Vuosina 1943–1947 poikkeussäännöksiin suoritettuja hakkuita koskevat asiakirjat 1943–1944 (KA).

190 Metsähallituksen hiilitoimiston neuvottelukokous Metsätalossa 1.–4.2.1944, MhA Cd 1: Erilliskokousten pöytäkirjat 1943–1944 (KA); kirje Kainuun metsänhoitolautakunta – metsähallinnon piirikuntakonttori 15.4.1944 ja kirje Haapaveden hoitoalueen metsänhoitaja – Pohjanmaan piirikuntakonttori 8.5.1944, MhA Hie 1: Vuosina 1943–1947 poikkeussäännöksiin suoritettuja hakkuita koskevat asiakirjat 1943–1944 (KA).



14.4.1945 hyväksytty laki puunsaannin turvaamisesta poisti tätä epätietoisuutta. Metsähallituksen arvioimisosaston päällikkö, metsäneuvos Vilho Lihtonen piti huh-  
tikuussa 1945 Metsätalolla esitelmän valtionmetsien roolista puunsaannin turvaamis-  
lain mukanaan tuomien uusien hakkuutavoitteiden täyttämiseksi. Lihtosen kuulijoina  
oli noin 80 valtionmetsänhoitajaa. Lihtosen mukaan valtionmetsien merkitys tuli näh-  
dä ”uudessa valaistuksessa, kansakunnan välittömänä apulähteenä päivän vaikeuksis-  
sa”. Kaikissa metsätalouden toiminnoissa ja talouden päämäärissä oli selvästi luettava  
”valtiojohtoisuuden leima”, joka ohitti kaikki aiemmat toimintatavat ja päämäärät.

Vilho Lihtosen mukaan laki puunsaannin turvaamisesta kirjoitti auki jo sotavuosi-  
na sovelletun hakkuutavoitteiden jakojärjestelmän ja siinä aiemmin omaksutut peri-  
aatteet. Valtion ensisijainen puun luovutusvelvollisuus oli ulotettu käsittämään kaikki  
käyttöpuu ja puun hankinnasta päätti ja määräsi valtioneuvosto – toisin sanoen kan-  
sanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosasto ja sen johtaja N.A. Osara. Lihtosen sa-  
noin puun saannin turvaaminen oli Suomen talouselämän ja peräti kansakunnan ole-  
massaolon kannalta ensiarvoinen kysymys, jonka ratkaiseminen oli arvaamattoman  
merkityksellistä. Totunnaista rauhan aikaisia ja metsänhoidollisesti parhaiksi katsot-  
tavia menetelmiä seuraten ei puun saantia Lihtosen mukaan voinut turvata, vaan oli  
”seurattava ajan merkkejä ja rohkeasti poikettava metsätalouden järjestelyn ja met-  
sänhoidon puhdasviljelyn linjoilta”. Lihtonen kannusti käsittelemään keski-ikäisiä  
metsiä sekä hiljattain väljennettyjä metsiä uudistushakkuilla, jolloin puuta saataisiin  
käyttöön runsaasti. Näin tulisi toimia niin kauan kuin tuotantokustannusten suuruus  
ja työmahdollisuuksien puuttuminen estävät hakkuutoiminnan syrjäisillä, vanhojen  
metsien alueilla. Lihtosen mukaan metsätalouden järjestely ja metsänhoito eivät siis  
asettaneet valtionmetsätaloudessa esteitä laajasuuntaiselle hakkuutoiminnalle.<sup>191</sup>

Lopuksi Lihtonen painotti leimausten tärkeyttä. Leimauksia oli järjestettävä niin  
paljon, että asetetut tavoitteet täytyisivät ja ylittyisivät, sillä leimausreservi helpot-  
taisi hakkuutoiminnan käytännön järjestelyjä. Tämän jälkeen metsähallituksen vt.  
pääjohtaja Ahti Mecklin summasi uudet ohjeet metsänhoitajille: ”On päästävä kes-  
kitettyihin leimauksiin ja hakkauksiin.” Lopuksi metsäneuvos Arimo lausui: ”Vaike-  
aa on ollut ennenkin, mutta terveellä talonpoikaisjärjellä ja suomalaisella sisulla on  
selviydytty.” Siltä varalta, että kaikki metsänhoitajat eivät olisi päässeet kokoukseen,  
lähetettiin Lihtosen esitelmä tiedoksi piirikuntakonttoreille.<sup>192</sup>

Laki ja esitelmätalaisuus poistivat metsänhoitajien epätietoisuutta. 5.11.1946 metsä-  
hallitus lähetti hoitoalueisiin uuden kiertokirjeen hakkuiden vastaisesta järjestämisestä –  
edellinen oli Cajanderin vuoden 1919 kiertokirje. Uudessa kiertokirjeessä esite-  
tyt näkökohdat hakkuumäärien suuruudesta ja hakkuiden sijoittamisesta käytännössä

---

191 Vilho Lihtonen: Valtionmetsien osuus puun saannin turvaamisessa, 1946, MhA Hp1: Muistioita, esitelmät ja selvityksiä metsänhoidon alalta 1912–1946 (KA).

192 Vilho Lihtonen: Valtionmetsien osuus puun saannin turvaamisessa, 1946, MhA Hp1: Muistioita, esitelmät ja selvityksiä metsänhoidon alalta 1912–1946 (KA); kirje metsähallitus – piirikuntakonttori 21.4.1945 N:o A 47/249-45. Asia: Hankintavuoden 1945/46 hakkuutavoite (KA).

---



tarkoittivat sodan aikana omaksuttujen uusien hakkuumenetelmien pysyväistämistä. Kiertokirje painotti, että kyse ei ollut lyhytaikaisesta poikkeuksesta, vaan aiempaa korkeammat hakkuumäärät tulisivat pätemään myös säännöllisissä olosuhteissa.

Kiertokirje toi muassaan kaksi muutosta: ensinnäkin puuta piti hakata enemmän yksikköä kohti, ja toisekseen yksiköt määriteltiin eri tavalla kuin aiemmin. Kiertokirjeen mukaan hakkuusuunnitelmat oli ennen sotia laadittu vuoden 1919 ohjekirjeen mukaisesti ”verraten varovaista kestävästä taloutta silmällä pitäen” ja kutakin hoitoaluetta erillisenä yksikkönä käsitellen. Nyt metsistä, hoitoaluerajoista riippumatta, tuli ottaa tuottohakkauslaskelmien osoittama potentiaali irti.

Metsähallituksen uudet hakkuusuunnitelmat eivät perustuneet kentältä kerättyyn tietoon puumääristä, vaan vanhoihin talouskirjoihin, joiden pohjalta tarkastuspiiriin hakkausmäärät määriteltiin. Talouskirjojen tiedot perustuivat suurelta osin ennen sotia valmistuneisiin valtakunnallisiin metsien inventointeihin. Väljällä linjavälillä toteutetun inventoinnin tulosten pohjalta ei kuitenkaan voinut tehdä tarkkoja metsätaloudellisia suunnitelmia. Valtakunnan metsien kolmas inventointi valmistui vasta syksyllä 1953 ja metsähallitus täydensi sitä valtion mailla vuoden 1954 aikana, mutta näitä tietoja voitiin käyttää hyväksi vasta seuraavan vuosikymmenen hakkuutoimintaa suunniteltaessa. Keskitettyjä hakkuuta valmisteltaessa suunnitelmat jouduttiin usein pohjaamaan vajanaisiin ja usein paikkansapitämättömiin tietoihin.<sup>193</sup>

Hakkuusuunnitelmia ei myöskään tehty vanhan mallin mukaan hoitoalueittain, vaan näitä huomattavasti laajempia tarkastuspiirejä yksikköinä käsitellen. Tämän jälkeen hakkuumäärä jaettiin hoitoalueiden kesken hoitoalueiden sijainnin, voimaperäisyyden ja ”taksatooristen tunnusten” perusteella. Hoitoalueiden teoreettiset hakkausmäärät esitettiin suhdelukuina, kuorettomana kiintokuutiomääränä kasvullisen metsämaan hehtaaria kohden. Esimerkiksi Inarin suhdeluku oli 0,6 k-m<sup>3</sup>/ha kuoretta, Pudasjärven 1,4, Lieksan 2,6, Heinolan 2,9 ja korkeimpana Jämsä 4,2; Lapin metsätalouden edellytyksiä kuvaa hyvin se, että Utsjoelle ei määrätty suhdelukua lainkaan. Metsähallituksessa tiedostettiin laskelmien viitteellisyys, mutta niistä todettiin kierto-  
kirjeessä, että laskelmat ”vain osoittavat parhaiden mahdollisuuksien ylärajan, mikä on arvokas tieto sinänsä”.<sup>194</sup>

---

193 Yhteisistunto 30.3.1954, MhA Yhteisistunnot 1954–55 Ca 15 (KA); kirje metsähallitus – metsätaloudentarkastaja P. Kymälä 14.5.1947 no 33/820-47, MHPpa: Hankintaosastolta saapuneet ohjekirjeet Eb6:1, (OMA). – Metsävarojen uudelleenarviointi toteutettiin valtion mailla samaan aikaan kolmannen valtakunnan metsien inventoinnin kanssa. Valtakunnallinen inventointi valmistui syksyllä 1953. Arviointi oli, kuten ennenkin, toteutettu linja-arviointina, jossa arviointiryhmät etenivät maastossa etelästä pohjoiseen kymmenen kilometrin välein sijoitettuja ”linjoja” pitkin. Näin harvalla linjavälillä toteutettu tutkimus antoi kyllä kuvan metsissä tapahtuneen muutoksen mittakaavasta, mutta metsätalouden suunnittelun pohjaksi selvitys oli liian yleispiirteinen. Niinpä metsähallitus toteutti maillaan täydentävän inventoinnin vuoden 1954 aikana. Näissä arvioinneissa linjaväli oli kaksi kertaa niin tiheä eli 5 km, ja tämä suunnitelma käsitti yhteensä noin 11 000 km uutta linjaa. Inventoinneista ja kartoituksista suurin osa toteutettiin Perä-Pohjolan erämaa-alueilla.

194 Kiertokirje hoitoalueiden metsätalouden järjestelystä 5.11.1946, liite: Hoitoalueiden tuottohakkauslaskelmien mukainen vuotuinen hakkausmäärä lähi 20-vuotiskautena kasvullisen metsämaan hehtaaria kohden, MhA: metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1946–1952 Haa3 (KA).

---

Kiertokirje toi muutoksia myös hakkuiden suunnitteluun. Kiertokirjeen mukaan hakkuiden sijoittamisessa oli aiemmin ollut päätekijänä metsien metsänhoidollinen tila, sikäli kuin metsien sijainti oli hakkuutoimintaa sallinut. Nyt oli entistä enemmän korostettava liiketaloudellisten ja käytännöllisten näkökohtien merkitystä, joskin metsänhoidollinen tekijä oli tärkeä ja edelleen huomioonotettava tekijä. Hakkuiden sijoittamisesta ”hajallisesti milloin sinne, milloin tänne yksinomaan metsänhoidollisten vaatimusten mukaisesti” täytyi luopua, sillä niin toimien saattaisi syntyä taloudellisia tappioita.

Hakkuut oli sijoitettava ”yhtenäisen etäämmälle tähtäävän suunnitelman” mukaan, jolloin olisi mahdollista edullisimmin käyttää hyväksi uittoväylien ja maakuljetustien tarjoamat edut ja sijoittaa varoja kuljetusolojen kehittämiseen koko hakkuupiiriä silmällä pitäen. Pyrkimyksenä oli saada toiminnan kohteena oleva alue kokonaisuudessaan siten käsitellyksi, ettei sinne sen jälkeen lähiaikoina enää tarvinnut hakkuita sijoittaa. Tällöin oli mahdollista suunnitella majoituspaikat, huoltokeskukset ja näissä tarvittavat rakenteet siten, että niitä voitiin käyttää tukikohtina mahdollisimman taloudellisesti ja yhtäjaksoisesti usean vuoden aikana.

Metsänhoitotöistä kiertokirjeessä todettiin, että uudistushakkausissa oli pyrittävä metsän luontainen uudistumiseen, sillä ”laajojen keinollisten metsittämistöiden ohjelmaan ottaminen yleisen työvoiman puutteen takia voinee vielä lykkääntyä tuonemmaksi”. Uudistusalat tuli pyrkiä saattamaan siemennyskuntoon. Laajoja metsänviljelystöitä ja käyttöpuuta tuottamattomia harvennuksia oli toistaiseksi kartettava ohjelmaan ottamasta.<sup>195</sup>

Toisin sanoen hakkuumäärät määrättiin laskennallisen suhdeluvun mukaan, ei enää metsän todetun puuvarannon mukaan; hakkuut tuli sijoittaa puun hankinnan helppouden mukaan, ei metsänhoidollisen tarpeen mukaan; hakkuutapana tuli suosia avohakkuuta ”alueilla missä toimintamahdollisuudet estävät hakkuiden jatkamisen edullisimman hakkuukierron puitteissa”; näillä alueilla hakkaustapa oli mukautettava ”olosuhteisiin soveltuvaksi”. Hakkuut voitiin siis toimittaa ”vahvempina kuin säännöllisissä oloissa”.

Marraskuun 1946 kiertokirjettä metsähallituksen valtionmetsäinajaostossa käsiteltäessä asiaan tehtiin paljonpuhuva täsmennys. Istunnossa todettiin, että kiertokirjeessä annetut ohjeet koskivat lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomen laajoja hoitoalueita. Näin valtionmetsiin luotiin kahden tason järjestelmä, jossa eteläisiä, asutuksen ja sodan-aikaisten hakkuiden repaloittamia hoitoalueita käsiteltiin eri tavalla kuin aiemmin hakkuiden ulkopuolella olleita syrjäisiä alueita.<sup>196</sup>

Selkokielelle käännettynä ohje merkitsi paikallisten hakkuumahdollisuuksien totaalista hyödyntämistä, pajatson kertakaikkista tyhjentämistä. Strategia perustui aja-

---

195 Kiertokirje hoitoalueiden metsätalouden järjestelystä 5.11.1946, MhA: metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1946–1952 Haa3 (KA).

196 Valtionmetsäinajaosto 11.1946, MhA: Valtionmetsäinajaoston pöytäkirjat 1946 Cb 51 (KA).

---

tukseen, että yhden alueen tultua hakatuksi riittäisi hakattavaa vielä toisaalla, kauempana idässä ja pohjoisessa, jonne vasta oltiin rakentamassa hakkuut mahdollistavaa tie- ja uittoväyläverkostoa. Hakkuiden edetessä alue kerrallaan jäisi hakatuille alueille aikaa uudistua seuraavaa hakkuukiertoa varten.

Toinen uusien liiketaloudellisten hakkuiden ero vanhoihin hakkuihin nähen oli työmaiden koko. Leimikoiden keskimääräinen koko vaihteli 100–300 hehtaarin välillä – vanhassa Cajanderin mallissa avohakkuuala sai olla korkeintaan 20 hehtaarin kokoinen. Näiden yli sadan hehtaarin avohakkuuleimikoiden poikkeuksellisuutta alleviivasi vielä se, että leimikot sijoitettiin vierä viereen suuriksi ”keskityksiksi”. Leimikot hakattiin yksi toisensa jälkeen niin, että annetun viiden tai kymmenenkin vuoden kuluessa laaja alue tuli hakatuksi vähän kuin dominopelissä ikään. Pinta-alaa ja hakattavia määriä havainnollisempi määre olikin työhön vaadittava aika, joka laskettiin kuukausien sijaan vuosissa.<sup>197</sup>

Ensimmäisen kerran käsitettä ”keskitetty hakkuusuunnitelma” käytettiin metsätaloudentarkastajille toukokuussa 1947 lähetetyssä kirjeessä, jossa annettiin keskitetyistä hakkuista seuraava määritelmä:

Keskitettyjä hakkuusuunnitelmia laaditaan lähinnä sellaisille metsäseuduille, missä hakkuumahdollisuudet sekä määriin että aikaan nähden ovat runsaat. On siis edellytettävä usean vuoden kestäviä suurehkoja työmaita. Tällaiset metsäseudut ovat valtionmetsissä tavallisesti syrjäisiä, vailla teitä ja asumuksia, usein myös vailla tyydyttävää uittomahdollisuuksia. Näin ollen joudutaan hakkuusuunnitelmat kytkemään hakkuuta edeltäviin puutavaran kuljetusolojen parantamista tarkoittaviin töihin. Jos alueen metsät kauttaaltaan ovat vanhoja ja hakkuuikäisiä, on päättävästi poikettava paikallisen kestävyysperiaatteesta. Koko alueelta hakattava voi siis olla jopa puolet, ehkäpä joskus enemmänkin, kaikista metsävaroista. Näin joudutaan hyvin voimakkaaseen hakkuiden keskittämiseen. — — Kaikissa tapauksissa on edellytettävä, että hakkuun jälkeen suoritetaan kaikki tarpeelliset metsänhoitotyöt, hakkausalan raivaus ja välttämättömät metsänviljelykset.<sup>198</sup>

Karttojen, perustietojen ja kuljetusmahdollisuuksien puuttuessa ensimmäiset hakkuukeskitykset sijoitettiin aluksi lähelle vanhoja hakkuualoja. Suurin hakkuupaine kohdistui aluksi Pohjanmaan piirikuntaan, jonne esimerkiksi hakkuukaudella 1946–47 sijoitettiin lähes puolet valtionmetsien kaikista hakkuista Pudasjärven, Taivalkosken, Puolangan, Kestilän ja Pyhännän metsiin. Piirikunnan 4,4 miljoonan kuutiometrin hakkuut ylittivät vuotuisen kasvun kaksinkertaisesti. Piirikuntapäällikkö A. W. Bergin mukaan vuotuista hakkuumäärää laskettaessa oli otettu huomioon kaikki piirikunnassa olevat valtionmetsämaat aina ”kaukaisimpia kolkkiakin myöten.” Sama mies

---

197 Kirje metsähallitus – metsätaloudentarkastaja P. Kylmälä 14.5.1947 no 33/820-47, metsähallituksen Pohjanmaan piirikuntakonttorin arkisto (MHPpa): Hankintaosastolta saapuneet ohjekirjeet Eb6:1 (OMA).

198 Kirje metsähallitus – metsätaloudentarkastaja P. Kylmälä 14.5.1947 no 33/820-47: Asia: Keskitettyjen hakkuusuunnitelmien laatiminen, metsähallituksen Pohjanmaan piirikuntakonttorin arkisto (MHPpa): Hankintaosastolta saapuneet ohjekirjeet Eb6:1 (OMA).

---

oli kaksi vuotta aikaisemmin paheksunut pienehköä hakkuualaa, jonka luokitteli ”hyvin epämetsänhoidolliseksi”.<sup>199</sup>

Pudasjärven alue oli yksi Pohjanmaan piirikunnan voimakkaimmin käsitellyistä alueista; alue oli lähellä Kemin puunjalostuslaitoksia ja hyvän uittoväylän, Iijoen, varrella. Pudasjärven hoitoalueen aluemetsänhoitaja J.V. Niemiselle vuonna 1947 suunnitellut hakkuukeskitykset olivat epämieluisia yllätys. Laatiessaan alkuvuoden 1946 hakkuutilastoa aluemetsänhoitaja Nieminen oli kirjoittanut tilaston päätteeksi hakkuutapoja koskevan, toivomukseksi tulkittavan kannanoton. Tilastolomakkeessa oli tilaa aluemetsänhoitajan kannanotoille, ja tähän kohtaan Nieminen kirjasi hoitoalueella toimitetun liian vähän kasvatushakkuita. Kaikki alueella tehdyt leimaukset ja hakkuut oli tehty ”suurien puumäärien nopeaa saantia silmälläpitäen. Metsien metsänhoidolliset näkökohdat huomioonottaen olisi ollut suotavaa, että kasvatushakkuita olisi voitu suuremmassa määrässä toimittaa.” Seuraavana vuonna Nieminen käsitteli samaa asiaa hieman eri kantilta todetessaan, että hoitoalueen taloudessa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota vanhojen hakkausalojen kunnostamiseen. Sotien aikana toimitetut hakkuut olivat olleet ”siksi raskaita, että uuden kasvun turvaamiseen olisi lähivuosina käytettävä huomattavasti varoja”.<sup>200</sup>

Metsänhoitaja Nieminen oli nimitetty Pudasjärven hoitoalueen aluemetsänhoitajaksi vuoden 1945 lokakuussa. Arvio metsänhoitotöiden ja metsänhoidollisten hakkuiden tarpeellisuudesta oli tuoreen miehen jäävitön arvio.<sup>201</sup> Nieminen sai tutustua hakkuusuunnitelmaan vasta, kun posti kantoi hänelle metsänarvioija, tuolloin vt. metsätaloudentarkastaja Pauli Kylmälän laatimien suunnitelmien jäljennökset. Leimaustavaltaan suunnitelma oli täysin päinvastaisia kuin hän oli toivonut: Pudasjärven vajaan 4000 hehtaarin metsäpinta-alasta Kylmä ehdotti hakattavaksi 93 prosenttia. Kaksi kolmasosaa hakkuista oli merkitty Niemisen toivomien kasvatushakkuiden sijaan uudistushakkuiksi.<sup>202</sup>

Arvioimisosaston suunnitelmien mukaan toteutettu Pudasjärven hakkuukeskitys sijaitsi Mäntyjärven toimintapiirissä Pudasjärven hoitoalueen pohjoisosassa, ja se tuli

---

199 Sanomalehti Kaleva teki reportaasin näistä hakkuista. Lehdessä Savelan talon isäntä Yrjö Huttunen, tunnettu metsästäjä, valitteli kuinka ”vähenemään päin se [suuri metsänriista] on seutukunnallamme. Laajassa käynnissä olevat metsätyöt pelottelevat hirviä yhä etäisempiin erämaihin.” – Kaleva 18.1.1946, 10.2.1946 ja 6.10.1948.

200 Hakkaustapatilasto hakkuuvuodelta 1.V.1945–30.IV 1946, metsähallituksen Pudasjärven hoitoalueen arkisto Hi2:2: Hakkaustapatilastot 1944–1961, metsähallituksen Oulun toimipisteen arkisto (MHOa); Tilastollinen vuosiselostus Pudasjärven hoitoalue v. 1947, metsähallituksen Pudasjärven hoitoalueen arkisto Hi1:6: Hoitoalueen tilastollinen vuosiselostus 1946–1950 (MHOa).

201 Valtionmetsäinajaosto 23.7.1946, MhA: Valtionmetsäinajaoston pöytäkirjat 1946 Cb 51 (KA); Prof. Vilho Lihtosen alkusanat Suomen Metsänhoitajaliiton neuvottelu- ja retkeilypäivillä Rovaniemellä 6.9.1954, teoksessa Kauhanen 1955, 8.

202 Kirje arvioimisosasto – Pohjanmaan piirikuntakonttori ja Pudasjärven hoitoalueen metsänhoitaja 31.12.1948, Pudasjärven hoitoalueen arkisto Hg3:1 Keskitetyt hakkuut, Aintio-ojan toimintapiiri 1948 (MHOa); Keskitetty hakkuusuunnitelma Pudasjärven hoitoalueen Mäntyjärven toimintapiiristä 14.2.1948, Pudasjärven hoitoalueen arkisto Hg3:1 Keskitetyt hakkuut, Aintio-ojan toimintapiiri 1948 (MHOa); kirje Pudasjärven hoitoalueen aluemetsänhoitaja – piirikuntakonttori 13.4.1948 no 250, Pudasjärven hoitoalueen arkisto Hg3:1 Keskitetyt hakkuut, Aintio-ojan toimintapiiri 1948 (MHOa).

myöhemmin tunnetuksi Susivaaran keskityksen nimellä. Alue oli tietöntä erämaata, jonka harvat nimetyt alueet kertovat alueen luonnosta: Majavavaara, Jäkälämaa, Metsosaaret, Kuikkalampi, Kaakkurilampi – mutta löytyi alueelta myös Raiskiomaa. Hakkuut olivat alkaneet keskityksen lounaiskulmasta Seeterinpalon kankaalta jo vuonna 1946, sillä osa alueesta oli leimattu jo sotavuosina. Varsinaiset, uusien mää räysten mukaiset hakkuut alkoivat kuitenkin vasta vuoden 1948 jälkeen. Tiettömän erämaan käsittelemiseksi alueelle rakennettiin ensi vaiheessa 16 kilometriä metsätietä ja kolme kiinteää metsätyökämpää.<sup>203</sup>

Susivaaran ja muiden Pohjanmaan hakkuukeskitysten ollessa käynnissä olivat Perä-Pohjolan erämaat vielä hakkuiden tavoittamattomissa. Suunnitelmia niiden saattamiseksi hakkuiden piiriin kuitenkin tehtiin. Vuonna 1948 Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin arvioimistoimiston johtaja A.E. Järvinen laati Pohjois-Suomeen useita keskitettyjä hakkuuehdotuksia. Ylikemin hoitoalueen Tenniöjoen toimintapiiri sijaitsi Savukoskesta 10 kilometriä kaakkoon Tenniöjokea alas, Ylikemin hoitoalueen kaakkoiskulmassa. Hoitoalueen pohjoisosassa kulki suojametsäalueen raja – oltiin siis aivan hakkuille sallittujen alueiden pohjoisrajalla. Keskitetty hakkuualue oli laajuudeltaan lähes 13 000 hehtaaria ja se sijaitsi samannimisen joen etelä- ja länsipuolella, ja toimintapiiri rajoittui etelässä aapoja kulkevaan hoitoalueen rajaan ja lännessä Vuotos- ja Akanjokeen viettäviin maihin. Alue oli maaperältään melko märkää, ja aluetta kuvaava kartta täyttyi nevoista, rämeistä, kangasrämeistä, korvista ja kangaskorvista, mutta oli seassa vähän kangasmaatakin ja tuntureita. Alueen metsät olivat pääasiassa ennen hakkaamattomia, ainoastaan kahdesta kuviosta oli aiemmin hakattu rakennuspuita; puuston ikää kuvaa se, että yli 60 prosenttia piirin metsistä arvioitiin yli 200-vuotiaiksi (lopun arvioitiin 160–200-vuotiaiksi).

Puuston korkea ikä johti hakkuusuunnitelman mukaan ”voimakkaisiin hakkuihin”: hakattavaksi ehdotettiin lähes puolet alueen koko puustosta, 255 000 kiintokuutiometriä, kun toimintapiirin kasvullisten metsämaiden koko puuston määrä arvioitiin 600 000 kiintokuutiometriksi. Päähakkuita näistä olisi yhteensä 69 prosenttia. Puut suunniteltiin ajettaviksi osittain auto-, osittain hevoskuljetusta käyttäen Tenniöjokeen. Suunnitelma hyväksyttiin metsähallituksessa sen jälkeen kun Ylikemin hoitoalueen aluemetsänhoitaja ja piirikuntakonttori olivat esittäneet sen hyväksymistä.<sup>204</sup>

Luiron ja Ylikemin hoitoalueiden rajat ylittävään ja Pyhätunturin kansallispuistoon rajoittuvaan Pyhäjoen toimintapiiriin Järvinen suunnitteli hakkuut, jotka käsittivät lähes yhdeksän kymmenesosaa alueen kasvullisten maiden alasta – siitä huolimatta, että alueen maasto oli soistunutta. Soistumisen ehkäisemiseksi ja metsämaan säilyttämiseksi puun kasvulle suotuisana Järvinen esitti alueelle mittavia ojituksia sekä puulajin vaihtoa kuusesta männylle. Tämän suurisuuntaisen ojitus- ja puulajinvaihto-

---

203 Valtanen 1994, 18.

204 Kirje 19.1.1950 Osastopäällikkö Vilho Lihtonen – Ylikemin hoitoalueen metsänhoitaja/Perä-Pohjolan piirikuntakonttori, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

operaation yksityiskohtia tai kustannuksia Järvinen ei eritellyt, eikä myöskään millään lailla arvioinut suunnitelman onnistumisen mahdollisuuksia.<sup>205</sup>

Kitisen hoitoalueen Tankajoen toimintapiiri puolestaan sijaitsi lähes tyystin suojametsäalueella. Sinne A.E. Järvinen laati vielä keskitetymmän hakkuusuunnitelman. Järvisen mukaan suojametsäalueella hakkuumahdollisuudet olivat pienemmät kuin muualla, mutta hakkaamatta ”sellaisia metsiä tuskin voitaneen jättää”; itse asiassa Järvinen jätti huomiotta alueen suojametsästatuksen, sillä hakattavaksi kaavailtu alue sijaitsi Järvisen näkemyksen mukaan eräänlaisella ei-kenenkään maalla, jossa hakkuiden rajoittaminen ei ollut tarpeen. Järvisen sanoin näitä alueita oli mahdollista hakata tavalliseen tapaan, huolimatta siitä, että ne kuuluivat suojametsäalueeseen. Näkemystään Järvinen perusteli viittaamalla toimintapiirin alueella oleviin hyviin taimistoihin, jotka olivat hänen mukaansa vakuutena siitä, ettei uudistumisvaikeuksia hakkuiden jälkeen olisi.

Hakkausehdotukseen liitetyn metsien ikäluokkajakauman mukaan alueella ei kuitenkaan ollut lainkaan alle 40-vuotiaista metsää, ja seuraavaa ikäluokkaakin (41–80 vuotta) vain kaksi prosenttia, joten mistään suurista taimialoista ei voinut puhua. Tälläkin alueella yli 85 prosenttia puustosta oli yli 160-vuotiaista. Alueen vajaasta 950 000 kiintokuutiometristä Järvinen ehdotti hakattavaksi 510 000, ja alueen 13 500 hehtaaria hakkuilla tuli käsitellä 12 000 hehtaaria. Näistä hakkuista 75 prosenttia oli uudistushakkuita.<sup>206</sup>

Toinen vastaava tapaus oli Ylikemin hoitoalueen Kemijoen latvaseutujen ja Nuorttijoen toimintapiiri. Alue oli laajuudeltaan 183 000 hehtaaria, ja Järvisen sanoin alue oli niin laaja, että se voisi yksinään olla kokonainen hoitoalue. Ylikemin hoitoalueen pohjoisosa ei ollut aiemmin hakattu, osin teiden puutteen takia, osin siksi, hoitoalueen eteläosissa oli riittänyt hakattavaa. Metsävarojen alkaessa ehtyä etelässä oli hakkuutoiminnan suunnitteleminen myös hoitoalueen pohjoisosiin tullut ajankohtaiseksi.

Alueella oli aikanaan ollut myös legendaarinen Kemiyhtiön leimikko, jota toteuttamaan yhtiön metsäpäällikkö H.R. Sandberg oli tuottanut Amerikasta telaketjuilla kulkevan höyryveturin. (Tästä historiallisesta tapahtumasta Järvinen käytti toisaalla

---

205 Keskitetyt hakkuut Luiron ja Ylikemin hoitoalueet, Pyhäjoen toimintapiiri, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

206 Kirje osastopäällikkö, metsäneuvos Vilho Lihtonen – Kitisen hoitoalueen metsänhoitaja/ Perä-Pohjolan piirikuntakonttori 19.1.1950 N:o A9/820-47: Kitisen hoitoalueen Tankajoen toimintapiirin keskitetyt hakkuut, ehdotuksen laatinut A.E. Järvinen, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA); kirje metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikuntakonttori – metsähallitus 12.12.1949, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

ilmaisua ”tämä erikoislaatuinen erämaan valloitusyritys”.<sup>207</sup>) Koko toimintapiiri oli kolmea pientä tilaa lukuun ottamatta asumaton ja hakkuiden aloittaminen edellytti mittavia investointeja infrastruktuuriin. Järvisen laatima suunnitelma oli ”lähtökohdana suuremmalle ja kauaskantoisemmalle suunnitelmalle”. Puuta alueella oli 4,8 miljoonaa kiintokuutiometriä, josta oli aikaisemmissa ehdotuksissa esitetty hakattavaksi kaksi miljoonaa kuutiometriä – nyt Järvinen esitti hakattavan määrän kaksinkertaistamista neljään miljoonaan kiintokuutiometriin, ja Järvisen mukaan tämäkään ei riittänyt, vaan ”todennäköistä on, että lopullinen hakkuumäärä nousee vieläkin suuremmaksi”. Aluemetsänhoitaja Väinö Hyhkö kannatti suunnitelmaa, samoin piirikuntakonttori. Suuri osa alueesta kuului suojametsäalueeseen, mutta tätä ei hakkuusuunnitelmissa mainittu sanallakaan.<sup>208</sup>

Suhtautumista suojametsäalueeseen kuvaa hyvin Kitisen hoitoalueen Ylikitisen toimintapiirin hakkuusuunnitelma. Toimintapiiri oli suojametsäalueen sisällä, ja tämän suunnitelman yhteydessä Järvinen lausui, kuinka suojametsäalueen metsien ”jättämisestä kokonaan hakkuutoiminnan ulkopuolelle olisi metsänhoidollista ja taloudellista vahinkoa. Varmasti oikein toimitetuilla hakkuilla tällä samalla edistetään suojametsäalueen tarkoitusta.”<sup>209</sup> Järvisen mielestä hakkuilla siis edistettiin vaikeasti uudistuvan metsän suojelua.

Järvisen laatimia (ja aluemetsänhoitajien sekä piirihallinnon hyväksymiä) keskitettyjä hakkuusuunnitelmia leimasi vankka optimismi. Laajoille kymmenien tuhansien, jopa yli sadan tuhannen hehtaarin alueille sijoitettiin hakkuita maaston vaihtelu ja alueiden vaihtelevat ominaispiirteet unohtaen. Järvisen suunnitelmissa suojametsäalueen puuston uusiutumista, puulajin vaihtoon liittyviä riskejä, tai maaperän kosteuden tai ilmaston kylmyyden uusiutumiselle asettamia haasteita ei käsitelty.

Yksi harvoista suunnitelmista, jossa mahdollisia ongelmia sivuttiin, oli Kittilän ja Kitisen hoitoalueiden alueella sijaitsevaa Pomokairan toimintapiiri. Järvisen mukaan alueen vanhat, lähes poikkeuksetta yli 160-vuotiaat metsät olivat säästyneet hakkuilta syrjäisen asemansa ja teiden puutteen vuoksi, aivan kuten muutkin vastaavat alueet, mutta osittain myös siksi, että ei ollut selvää, miten alueen metsiä tulisi käsitellä. Alueella oli paljon vanhuuttaan harvoiksi käyneitä metsiä, joihin ei näyttänyt tulevan taimistoja. Syytä taimettomuuten Järvinen ei tiennyt, vaan arveli siemenpuiden ”käy-

---

207 Ylikemin hoitoalue, keskitetyt hakkuut, Nuorttjoen eteläisen toimintapiirin hakkuusuunnitelma, 22.1.1953 A.E. Järvinen, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2

Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA). – Aluehallinnon ja piirikuntakonttorin lausunnoissa ei otettu sanallakaan kantaa siihen, että hakkuita sijoitettiin suojametsäalueelle, mikä osoittaa kouriintuntuvasti sotia edeltävän ja sotien jälkeisen metsähallituksen eron. Ennen sotia kannettiin huolta metsien uusiutumisesta, sotien jälkeen huolenaiheena oli resurssien hyötykäytön vähäisyys.

208 Keskitetyt hakkuut, Ylikemin hoitoalue. Suunnitelma valmistavia töitä varten Kemijoen latvaseutujen ja Nuorttjoen toimintapiirissä, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

209 Keskitetyt hakkuut Kitisen hoitoalue, Ylikitisen toimintapiiri 31.12.1949 A.E. Järvinen, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).



neen liian vanhoiksi”. Järvinen ei osannut myöskään päättää, mihin metsätyyppiin alueen metsät olisi tullut sijoittaa. Lisäksi Pomokaira oli poikkeuksellisen kaukana puunkuljetusreiteistä, ja alueen hakkaaminen edellytti 70 kilometrin tieverkon rakentamista, mistä johtuen alueen hakkuita oli aina pidetty kannattamattomina.

Näistä metsänhoidollisista epävarmuustekijöistä ja alueen poikkeuksellisesta syrjäisyydestä huolimatta Järvinen päätyi siihen, että toimintapiirin metsät olivat kaikki yli-ikäisiä ja kiireellisen uudistamisen tarpeessa. Näkemystään Järvinen perusteli vallitsevalla käsityksellä, jonka mukaan vanhat paksusammalkankaiden kuusikot olisi hakattava avohakkuille ja muutettava männiköiksi kylvöjä suorittamalla. Järvisen mukaan hakkuut olivat kiireellisiä, sillä ilman hakkuita metsien tila huononi huononemistaan ja laajat alat kasvullista maata olivat tuottamattomina. Alueen puh-taisiin kuusikoihin Järvinen ehdotti poikkeuksetta avohakkuuta, kulotusta ja männyn kylvöä.<sup>210</sup> Kitisen hoitoalueen Lohijoen toimintapiirin ”kuolevat kuusikot” esitettiin hakattaviksi avohakkuilla ja kylvettäväksi männynsiemenellä. Avohakkuille oli toimintapiirissä merkitty 90 prosenttia hakkuupinta-alasta.<sup>211</sup>

Kitisen hoitoalueen aluemetsänhoitaja Taito Rautavan mukaan oli hyvin toivottavaa, että hoitoalueen ”kipeimmin hakkuun tarpeessa olevat laajat, vanhuuttaan kuolevat” kuusikot saataisiin hakatuiksi ja mäntyä kasvamaan. Rautava ei ottanut sanallakaan kantaa mahdollisiin uudistusongelmiin, kuten eivät tehneet piirikuntapäällikkö Y. Pöyhönen tai piiritarkastaja Olavi Almkäen.<sup>212</sup>

Toinenkin mielenkiintoinen seikka Järvisen hakkuusuunnitelmissa on. Keskitettyjä hakkuita oli julkisuudessa useaan otteeseen puolusteltu mm. harsintahakkuin pilattujen metsien korjaavina hakkuina, mutta Järvisen suunnitelmat sijoittuivat järjestään koskemattomille hakkuualoille. Mikäli toimintapiiriin kuului vanhoja harsinta- tai konsessioalueita, Järvinen jätti ne laatimiensa hakkuusuunnitelmien ulkopuolelle. Näin oli esimerkiksi Ylikemin ja Sallan hoitoalueiden Värriön toimintapiirissä. Piirikuntakonttorikin piti suunnitelmaa onnistuneena ja puolsi sen hyväksymistä, ja

---

210 Keskitetyt hakkuut Kittilän ja Kitisen hoitoalue, Pomokairan toimintapiiri, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA). – Toisaalle, Etelä-Kemijärven hoitoalueen Siikajoen toimintapiiriin, Järvinen laati keskitetyn hakkuusuunnitelman, joka koostui 97-prosenttisesti avohakkuista (Keskitetyt hakkuut Siikajoen toimintapiiriin Etelä-Kemijärven hoitoalueen puolella olevan osan hakkuusuunnitelma, A.E. Järvinen 16.11.1950).

211 Keskitetyt hakkuut Kitisen hoitoalue, Lohijoen toimintapiiri, A.E. Järvinen 29.3.1951, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

212 Keskitetyt hakkuut Kitisen hoitoalue, Lohijoen toimintapiiri, A.E. Järvinen 29.3.1951, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

---



aluemetsänhoitaja Väinö Häyhkön ainoa huomautus oli, että alueella oli enemmän hakattavaa kuin Järvinen esitti.<sup>213</sup>

Kolmas mielenkiintoinen huomio liittyy hakkuusuunnitelmien taloudelliseen puoleen. Kuten Järvisen suunnitelmista poikkeuksetta kävi ilmi, metsät olivat säästyneet hakkuilta syrjäisen sijaintinsa aiheuttamien korkeiden korjuukustannusten takia. Uusien suunnitelmien taloudellisuuteen ei suunnitelmissa juurikaan viitattu, poikkeuksellisen haastavaa Pomokairan tapausta lukuun ottamatta. Piirikuntapäällikkö Y. Pöyhösen ja piiritarkastaja Olavi Almin mukaan kannattavaan toimintaan ei ollut Pomokairassa mahdollisuuksia, koska paljon lähempänä valtaväyliä oleville metsillekään ei ollut menekkiä. Samaan hengenvetoon miehet kuitenkin totesivat, että Järvisen laatima keskitetty hakkuusuunnitelma ja sen isot puumäärät toimivat lisäperusteluna tien rakentamiselle.<sup>214</sup>

Kitisen hoitoalueen Ulikasjoen–Unarijärven toimintapiirin suunnitelmat noudattivat samaa kaavaa: alueella oli aikaisemmin hakatun keskitetyn hakkuualueen jään-nösalue, joka hakkuun aikana oli jäänyt pitkän hevosajomatkan vuoksi hakkaamatta ja ”odottamaan paremman hinnan aikaa”, jota piirikuntapäällikkö Pöyhösen mukaan odotettiin edelleenkin. Paremman hinnan edellytysten luomiseksi piirikuntakonttori ehdotti, että metsähallituksen insinööriosasto laatisi uitto-olojen ja tiestön parannus-suunnitelman, joka toteutettaisiin työttömyystöinä.<sup>215</sup> Toisin sanoen kannattavuutta ei tarvinnut miettiä, koska investoinnit voitiin rahoittaa keskusviraston budjetin ulkopuolisilla rahavirroilla, kuten työttömyysmäärärahoilla. Hakkuutuloilla tuli kattaa enää kämppä- ja miehistökulut, eikä aina edes niitäkään, sillä hakkuitakin tehtiin työttömyystöinä.

Hakkuutoiminnan taloussuunnittelu nojasi siis tuotantokomitean esiin nostamaan kansantaloudellisen kannattavuuden käsitteeseen. Metsähallituksessa tätä tulkittiin

---

213 Keskitetyt hakkuut, Värriön toimintapiiri, Ylikemin ja Sallan hoitoalueet, A.E. Järvinen 24.10.1951, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA). – Toimintapiirin pohjois- ja itäosassa sijaitsi vanha konsessiohakkuualue, joka ”heikon metsänhoidollisen tilansa vuoksi vaatisi runsaasti puhdistushakkuita ja metsänhoitotöitä. Hakkuissa kertyvät puumäärät ovat kuitenkin tällä osalla niin pienet, ettei niiden hyväksikäyttö muodostuisi taloudellisesti kannattavaksi. Nämä alueet onkin jätetty suunnitellun hakkuutoiminnan ulkopuolelle.”

214 Keskitetyt hakkuut Kitisen hoitoalue, Lohijoen toimintapiiri, A.E. Järvinen 29.3.1951, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

215 Keskitetyt hakkuut, Kitisen hoitoalue, Ulikasjoen–Unarijärven toimintapiiri. Piirikuntapäällikkö Y. Pöyhönen, Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin I arkisto, Ed:2 Metsähallitukselta saapuneet keskitetyt hakkuusuunnitelmat (1950–1956) (OMA).

---

niin, että yksittäiset hakkuut saivat olla tappiollisia, koska kansantaloudellisesti katsoen ne olivat silti kannattavia.<sup>216</sup>

## Valtionmetsien uuden käyttötavan hyväksyntä

Nils Arthur Osara astui lentokoneeseen Helsingin Malmilla kesäkuun alussa 1948. Entinen kansanhuoltoministeri sekä Itä-Karjalan miehityshallinnon talousjohtaja ja pitkän linjan metsävaikuttaja Osara oli tuolloin keskusmetsäseura Tapion toimitusjohtaja. Osara oli saanut sodista toipuvassa Suomessa harvinaisen mahdollisuuden: kolmen välilaskun ja 26 tunnin lentoseikkailu kuljetti Osaran Atlantin yli Yhdysvaltoihin, tutustumaan suuren maailman ihmeisiin ja ennen kaikkea metsätalouden uusimpiin suuntauksiin. Yhdysvallat oli paitsi toisen maailmansodan voittaja, myös maailmantalouden uusi napa.

Osaran matkan kustansi hänen työnantajansa Keskusmetsäseura Tapio, mutta matkan rahoitus tuli Suomen Pankista. Pääministeri Mauno Pekkala, joka toimi metsähallituksen pääjohtajana ja samalla Tapion johtokunnan varapuheenjohtajana, oli myös Suomen Pankin pankkivaltuusmiesten puheenjohtaja; Pekkala järjesti Suomen Pankin voittorahoista Tapiolle lisärahoitusta. Osin näiden rahojen turvin Osara lennätettiin Yhdysvaltoihin kolmeksi kuukaudeksi tutustumaan ”metsätalouden moniin kysymyksiin ja alan viimeaikaiseen kehitykseen näissä maissa”.<sup>217</sup>

Osaran matka suuntautui ensin New Yorkista etelään, Floridan lämpöön tarkastamaan istutusmetsiä, ja sieltä edelleen länsirannikolle Kaliforniaan ihailemaan mammuttipetäjiä. Heinäkuussa Osara suuntasi kohti pohjoista, Kanadan rajalla sijaitsevaan Oregoniin ja edelleen Alaskan koskemattomiin, jyrkkärinteisiin ja loppumattoman tuntuisiin erämaihin. Matkan loppupuolella Osara palasi kohti itärannikkoa New Yorkia Minnesotan vanhojen suomalaisalueiden kautta.

Matkansa aikana Osara tapasi metsätyömiehiä ja imi itseensä tietoa suuren maailman metsätaloudesta. Kaikkialla havainnot olivat samat: leveysasteista ja kasvukauden lämpösummasta riippumatta kaikkialla harjoitettiin tavattoman intensiivistä metsätaloutta. Yhdysvaltojen pohjoisosissa ja luoteisrannikolla laajat luonnontilai-

---

216 Suurten mittasuhteiden työmaita. Keskitetyt hakkuut. Ei päivämäärää, tai allekirjoittajaa, Metsähallituksen Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin II arkisto, Hc:2 Selostuksia keskitetyistä hakkuista 1948–1954 (OMA). – Muistiossa todettiin suoraan, että metsähallituksen hakkuiden kannattavuuslaskelmat eivät täyttäneet metsätaloustieteen vaatimuksia. Muistion mukaan metsähallinnon tulo- ja menoarvio oli talousasioissa ”erittäin huono suunnan osoittaja. Metsätaloustiede opettaa, että hakkuusta saaduilla tuloilla on kustannettava metsän uudistuminen. Valtion talousarvio sen sijaan irrottaa hakkuutulot kokonaan valtion yleiseen kassaan piittaamatta mitään taloudenpidon kohtuullisista vaatimuksista. Samalla aiheutetaan metsä uudistustöille normaalia suurempia kustannuksia tahi – niin kuin vuosikymmenien kokemukset osoittavat – kasataan jälkityöt kartuttamaan rästinä olevien metsänhoitotöiden ennestään suurta määrää.”

217 Matkan rahoituksesta Kuusela & Lindroos 2003, 125; lainaus matkan tarkoituksesta Metsälehti n:o 24.

set metsät uudistettiin avohakkuilla. Näillä alueilla metsätalous muistutti vielä jollain tavalla kotimaassa nähtyä, joskin Amerikassa oli edetty pitemmälle: siinä missä Suomessa puut sahattiin käsin ja kuljetettiin hevosella uittopaikalle, oli Amerikassa käytössä moottorisahoja ja järeitä kuljetusrekkoja. Jättiläismäisiä douglas-kuusia kaadettiin jyrkiltä vuorenrinteiltä, joilta puut hinattiin vajereilla kuljetuspaikalle. Osara kirjoitti hinausmenetelmä edellyttävän metsän hakkaamista täysin paljaaksi, ”sillä kaikki pystyyn jäänyt on joko tiellä tai tulee ruhjotuksi.” Vajereiden lisäksi hinauksessa käytettiin suuria telaketjutraktoreita, samoja, joita Suomessa käytettiin pellonraivaukseen.<sup>218</sup> Suurilla koneilla vaikeissa oloissa operoiminen johti Osaran sanoin ”ruhjovaan” hakkuutyylisiin. Lisäksi se oli kallista, millä oli omat seurannaisvaikutuksensa: puuaineelle ei aina voinut laskea sanottavan suurta kantohintaa.<sup>219</sup>

Etelämpänä, missä metsätaloutta oli jo kauemmin ehditty harjoittaa, metsätalous merkitsi metsänviljelyä. Hakattavien luonnonmetsien käydessä vähiin yhtiöt olivat alkaneet uudistaa metsiään järjestelmällisen metsänuudistuksen (hakkuu ja istutus) keinoin. Raivatut alat istutettiin nopeakasvuiselle männylle, joita lannoitettiin, käsiteltiin torjunta-aineilla ja harvennettiin koneellisesti. Yleensä harvennus hoidettiin traktorilla, joka veti perässään kahdeksan jalkaa leveää, terävillä raudoilla varustettua jyrää. Viljelymetsätalouteen liittyi laaja oheisteollisuuden määrä, todellinen metsäklusteri: istutus-, harvennus- ja korjuukoneiden sekä lannoite- ja torjunta-aineiden valmistajia, taimitarhoja... Johtavat metsäteollisuusmiehet painottivat hakkuiden jälkeisistä uudistustoista huolehtimisen, suurten taimitarhojen perustamisen ja kestävä metsätalouden harjoittamiseen siirtymisen tärkeyttä. Osaran etelävaltioissa näkemä teollisen mittakaavan keinollinen uudistaminen oli Yhdysvalloissakin uusi ilmiö.<sup>220</sup>

Yhdysvaltain metsänhoidollinen tila oli pitkälti verrannollinen Neuvosto-Karjalan tilanteeseen; molempien metsätaloutta oli leimannut korjuun painottuminen metsänhoidon kustannuksella, Neuvosto-Karjalassa keskitetyn suunnittelun, Yhdysvalloissa yksityisen metsäteollisuuden toimesta. Yhdysvaltojen syrjäseuduilla jatkettiin edelleen ryöstöhakkuita, mutta etelävaltioissa oli luonnonmetsien loppuessa aloitettu virheiden korjaamiseen tähtäävät toimenpiteet ja tavoitteellinen metsän keinollinen uudistaminen.

Osara kirjoitti matkaltaan seitsemän matkakirjettä, jotka julkaistiin tuoreeltaan Metsälehdessä.<sup>221</sup> Matkan jälkeen ilmestyi vielä neljä jälkikirjoitusta, jotka käsittelivät matkan antia laajemmin ja laveammin kuvitettuna.<sup>222</sup> Koko yhdentoista jutun kirjoitussarja kuvaa Yhdysvaltain-kävijöiden keskuudessa: suuruutta, joka näkyi ava-

---

218 Metsälehti 37:1948.

219 Metsälehti 31–32:1948, Metsälehti 44:1948.

220 Metsälehti 44:1948, Metsälehti 25–26:1948.

221 Artikkelien otsikot olivat: Amerikan metsätalouteen tutustumassa; Etelävaltojen mäntymetsät, Yhdysvaltojen metsävarat, Kalifornian suurten puitten vaiheista; Miten jättiläispuita kaadetaan ja ajetaan; Luonnonrikkauksien säilyttäminen ja hoito; Ihmeitten maa.

222 Artikkelien otsikot olivat: Amerikan sulfaattiteollisuuden ilmiöistä nousua; Alaskaa; Amerikkalaista matkailua; Koneellista taimitarhan hoitoa.

---

rissa preerioissa, laajoissa erämaissa ja mahtavissa miljoonakaupungeissa; sekä uutta teknologiaa, joka näkyi kiiltävissä autoissa, radioissa ja televisioissa. Kirjoitussarja alkoi haltioituneella kuvauksella ihmiskunnan uusimmista teknologisista saavutuksista. Osara kuvaili tarkkaan ”mitoiltaan valtavaa Skymaster-lentokonetta”, ”ihmekonetta”, jonka ”tilavassa ja mukavasti sisustetussa matkustamossa” Osara pohdiskeli uudenaikaisen matkustamisen nopeutta ja helppoutta: ”Onkohan kukaan niistä monista, jotka vaivalloisin keinoin aikoinaan ovat Atlannin [sic] ylittäneet, voinut uneksiakaan tällaisesta matkustamisesta.” Pohjois-Amerikkaa lähestyttäessä kirjoituksen sävy jatkui yhtä innoittuneena. Lentokoneen ikkunasta Osaran silmien eteen avautui New Foundlandin rannikko, ja ”keskelle maisemaa, joka muistuttaa Suomen Lapin jotakin laajaa kairaa, on rakennettu eräs maailman suurimmista lentokentistä siihen liittyvine yhdyskuntineen.”<sup>223</sup>

Kaksi asiaa teki Osaraan lähtemättömän vaikutuksen. Metsien laajamittainen keinollinen uudistaminen oli näistä ensimmäinen: taimitarhojen koneistusta, rikkaruohojen torjuntaa ja muita erityispiirteitä valottava kirjoitus oli koko Amerikka-sarjan pisin, yhteensä viisi painosivua. Toinen oli syrjäisten metsäalueiden luonnonmetsien voimakas, ruhjova hyväksikäyttö. Alaskan ja muiden syrjäisten alueiden metsävarojen muodostama huomattava reservi oli viime kädessä se tekijä, jonka varaan Osara uskoi Yhdysvaltojen metsäteollisuuden nojaavan tulevaisuudessa.<sup>224</sup>

Nämä syrjäiset metsäalueet, joiden varaan Osara toiveensa laski, olivat pääosin liittovaltion omistuksessa ja ne olivat olennainen osa yhdysvaltalaista talouspolitiikkaa. Rooseveltin hallinto muotoili kesällä 1944 yhdysvaltalaisen agendan näin: *“American policy is based on the premise that the economic well-being of a country is a primary factor in its internal stability and its peaceful relations with other states.”* Rooseveltin hallinto oli ollut tällä linjalla aina 1930-luvun alun suuresta talouslamasta lähtien, ja Rooseveltin kuoleman jälkeen vuonna 1945 presidentiksi nousseen Harry S. Trumanin hallinto jatkoi tämän kansallisen talouspolitiikan rakentamista.<sup>225</sup>

Toinen maailmansota ja sitä seurannut kylmän sodan aika ja siihen liittynyt kommunismin vastainen ideologinen taistelu lisäsi tämän vaurastumista painottaneen politiikan painoarvoa; sisäpoliittisen ulottuvuuden rinnalle tuli ulkopoliittinen ulottuvuus.<sup>226</sup> Yhdysvallat pyrki kehittämään ja aseistamaan liittolaisiaan voidakseen paremmin vastustaa kommunismia, jolloin varallisuuden kasvusta tuli aiempaakin merkityksellisempi tavoite. Vaikutti siltä, että kylmän sodan voittaisivat ne valtiot, joilla oli vahvin taloudellinen perusta. Tässä ajattelussa metsien maksimaalinen kau-

---

223 Metsälehti 24:1948.

224 Metsälehti 27–28:1948, Metsälehti 44:1948. – Osara löysi seitsemän tekijää, joilla puun kasvua ja hyödyntämistä voitaisiin tehostaa. Nämä olivat: 1) etelävaltioiden mäntymetsien nopea kasvu, 2) puun yhä tarkempi hyväksikäyttö, 3) puun kantohinnan noususta johtuva puun säästäväisempi käyttö, 4) kulutorjunnan kehittyminen, 5) metsien istutuksen laajentaminen, 6) tutkimustoiminnan kasvava merkitys toiminnan ohjaamisessa, 7) syrjäisten metsäalueiden muodostaman reservin hyväksikäyttö.

225 Maier 1978, 28; Ellwood, David W: *Rebuilding Europe. Western Europe, America and Postwar Reconstruction*. Longman, London and New York 1995, 20–21.

226 Levy 1998, 15, 34, 95.

pallinen hyödyntäminen – muiden raaka-aineiden hyödyntämisen ohella – muuttui kansallisen turvallisuuden kannalta strategiseksi kysymykseksi. Maksimaalisesta tuotannosta tuli paitsi kansallinen velvollisuus, myös miltei moraalinen velvoite.<sup>227</sup>

Talousskasvun ja sen kautta saavutettavan onnellisuuden tavoittelun pullonkauloja oli raaka-aine. Presidentti Trumanin sanoin Yhdysvallat ei voinut sallia raaka-ainepulan vaarantavan kansallista turvallisuuttaan tai muodostavan estettä taloudelliselle kasvulle.<sup>228</sup> Puu sai virallisen critical war material -luokituksen vuonna 1942. Samana vuonna puun kysyntä ylitti puun tarjonnan yli kuudella miljardilla kuutiojalalla (six billion board feet) – vaje oli kolme kertaa niin suuri kuin koko liittovaltion metsistä tuona vuonna hakattu puumäärä. Puupulan lievittämiseksi viranomaiset ja metsähallinto pyrkivät yhteistyössä lisäämään hakkuita niin yksityisten kuin liittovaltionkin omistamissa metsissä. Liittovaltion metsien hakkuut kasvoivat vuodesta 1939 vuoteen 1945 lähes 2,5-kertaiseksi; samaan aikaan liittovaltion metsistä hakatun puun osuus koko maan hakkuumäärästä kohosi kaksinkertaiseksi (viidestä prosentista kymmeneen prosenttiin). Hakkuumäärät pysyivät korkeina myös sodan jälkeen, sillä sodanjälkeinen mittava rakennusbuumi piti puun kysynnän ennätyskorkeana. Liittovaltion metsät siirtyivät nopeasti säilyttämisestä tuotantoon.<sup>229</sup>

US Forest Servicen silloinen johtaja Lyle Watts totesi vuoden 1948 vuotuiskatsauksessaan, että liittovaltion metsät olivat ”myynnissä”. Wattsin mukaan oikein käsiteltyinä hakkuukypsät ja yli-ikäiset metsät tekisivät tilaa uudelle kasvulle ja uusille kasvaville puille; tuottamattomina juomisen sijaan ne tuottaisivat uutta kasvua.<sup>230</sup>

Tämä vahvan talouden ja resurssien hyödyntämisen sanoma levisi Yhdysvaltojen ulkopuolelle erilaisten avustusohjelmien muodossa.<sup>231</sup> Yhdysvaltalaiset opit levisivät maailmalle tehokkaasti myös yksityishenkilöiden kautta. Ranskan Monnet-suunnitelman keulakuva, Jean Monnet, oli viettänyt aikaa Kanadassa nuoruudessaan ja tuonut sieltä tullessaan amerikkalaista yrittäjähenkeä ihailevan asenteen.<sup>232</sup> Vuonna 1950 nuori japanilainen insinööri Eiji Toyoda teki kolmen kuukauden matkan Fordin River Rouge -tehtaalle Detroitiin, ja palattuaan kotimaahansa alkoi modifioida oppimaansa Japanin oloihin hyvällä menestyksellä - seurauksena japanilaisautojen maailmanlaajuisen voittokulun synnyttänyt vallankumouksellinen Toyota Production System.<sup>233</sup>

Hieman samalla tavalla amerikkalaisen optimistisen talousskasvun nimiin vannovan mallin ja sen edellyttämän ”ruhjovan metsien käytön” mallin levittäjäksi tuli

---

227 Hirt 1994, xxi–xxii.

228 Pursell 2007, 52; Hirt 1994, xxii.

229 Hirt 1994, 45–46.

230 Hirt 1994. – *“Production is not yet up to full sustained-yield capacity on many of the national forests. Substantial areas of mature and overmature timber in the West are still inaccessible and cannot be harvested until access roads are built... With proper cutting practices, harvesting the mature and overmature timber will make room for new growth and growth of thrifty younger trees; instead of remaining in a near stagnant condition, the stand will once more be growing timber.”*

231 Ellwood 1995, 48; Pursell 2007, 47.

232 Ugland 2011.

233 Pursell 2007, 43.

myös N.A. Osara. Osaran matkakertomuksissa näkyvät muutoksen keskeiset ainesosat: hakkuilta välttyneet syrjäiset ja julkisessa omistuksessa olleet maat, teollisuuden ja puuntarpeen jatkuvan kasvun, hakkuiden koventumisen ja alati kasvavan raaka-aineentarpeen turvaamiseen liittyvät ongelmat. Osara vietti Yhdysvalloissa ja Kanadassa kolme kuukautta asiantuntevien oppaiden seurassa, joten hän pääsi näkemään tilanteen harvinaisen läheltä. Toisaalta kolme kuukautta oli kuitenkin niin lyhyt aika, että hän ei mitenkään voinut päästä selville kaikista tätä laajaa debattia määrittäneistä nyansseista. Osara tulkitsi tilannetta omista suomalaisista lähtökohdistaan käsin. Osara näki vanhan yhdysvaltalaisen toimintamallin, Gifford Pinchot'n conservation-mallin, joka vertautui Suomessa vallalla olleeseen cajanderilaiseen maankäyttöpoliitiikkaan, jonka keskeinen tekijä oli metsätieteeseen perustuva kestävä metsien käyttö yhdistettynä laajoihin hakkuutoiminnan ulkopuolella oleviin erämaalueisiin. Hän näki myös sodan myötä vallitsevaksi tulleen uuden toimintamallin, jossa loputkin valtion metsäreservit otettiin käyttöön metsäteollisuuden ehdoilla, ja pystyi samaistumaan tähänkin kotimaisen kokemuksensa pohjalta.

Osaran mukana Suomeen palasi kaksi merkittävää tuliaista: koneet ja optimismi. Näistä konkreettisin oli konevoiman arvostus.<sup>234</sup> Koneet paitsi mahdollistivat tehokkaamman toiminnan metsässä, ne avasivat kokonaan uudenlaisia näköaloja metsänhoidolliseen ajatteluun. Keskeisessä roolissa Osaran havainnoinnissa oli lentokone ja sen ikkunoista avautunut laaja panoraama. Osaran mukaan ”vanhanaikaisilla” välineillä kuten junalla tai autolla maan tasalla liikkuesssa ei nähnyt kokonaiskuvaa; tällöin mieliin painua lähinnä auton ikkunoista näkyvät tienvarsien hakatut alueet. Mutta kuva muuttui olennaisesti, kun Osara siirtyi tarkastelemaan maisemaa ilmasta käsin. Ilmasta näkyi, kuinka hakatut alueet seurailivat ”nauhan tavoin maassa olevia tavarankuljetusteitä”, ja teiden välialueet osoittautuivat ”täysin säästyneiksi luonnonmetsiksi”. Osara myönsi, että näihin säästyneisiin alueisiin käsiksi käyminen ei tosin ollut yhtä helppoa kuin ensinnä hakattujen alueiden käsittely oli ollut, mutta koneiden avulla sekin onnistuisi.<sup>235</sup>

Nämä havainnot olivat omiaan lisäämään tulevaisuudenuskoa. Aiemmin varmana pidetty tieto ei välttämättä pitänytkaan paikkaansa, kun asiaa tarkasteli uudesta näkökulmasta. Keinollisen uudistamisen avulla kertaalleen jo tuhoontuomitukse julistettu etelävaltioiden metsäteollisuus oli säilyttänyt elinvoimansa, ja ilmasta tarkasteluna jo hakatuiksi luulluilta alueilta paljastui vielä lisää hakattavaa. Amerikan tuliaisista optimismi oli kenties kauaskantoisin. Tässä mielessä Osaran matka osui parhaaseen mahdolliseen aikaan. On sanottu, että toisen maailmansodan jälkeen ”amerikkalainen unelma” eli vahvinta ja optimistisinta kauttaan; puhuttiin amerikkalaisen unelman

---

234 *”Good fortune has brought me to Canada just on the right time. By looking at all the equipment which is on display here I have realized how important the development of machinery has been in your forestry. You are a long way ahead of us.”* – Kansio N.A. Osaran kirjeenvaihto USA & Canada 1948–1954, Osaran arkisto, Lusto.

235 *”Mutta toisaalta ovat teiden rakentamisvälineet ja puutavaran ulosotossa käytettävät koneelliset laitteet kehittyneet ripeästi, ja tämä helpottaa uusien alueiden siirtämistä puutavaran hankinnan piiriin.”*

---

huippuhetkestä, ”*high tide*’ista”. Tämä optimistinen ilmapiiri oli Osaran sanoin ”arvokasta koettavaa”.<sup>236</sup>

Osara palasi leipätyöhönsä Tapion toimitusjohtajaksi innostuneena. Osaran kerrotaan selostaneen Amerikan matkaansa loppukesällä 1948 Hyytiälässä niin pitkästi, että vanhemman polven metsänhoitaja, kajaanilainen Armas Eini, olisi esitykseen tuskastunut.<sup>237</sup> Hieman virallisemmin Osara veti langat yhteen pari kuukautta kotiin-paluunsa jälkeen, marraskuussa 1948, Suomen Metsäyhdistyksen syyskokouksessa pitämässään esitelmässä. Tuossa esitelmässä Osara hahmotteli selkeällä tavalla tavoitteensa: Suomen elintasoja tuli nostaa maan metsävaroja hyödyntämällä yhdysvaltalaiselle tasolle.

Tavoitteen saavuttaminen edellytti radikaaleja keinoja, joista päällimmäisenä oli Amerikan metsätalouden viitoittama ”täysin koneellistettu” ja ”erittäin raskas ja ruhjova metsänkäyttötapa”. Osaran mukaan luonnonmetsien käsittelyn tuli olla eksten-siivistä. Vasta ”toisen kasvun” (second growth) eli kasvatetun metsän harvennushakkuissa tuli käyttää kevyempää hakkuutekniikkaa. Toisin sanoen luonnonmetsät tuli avohakata voimakkailla hakkuilla ja korvata teollisilla istutusmetsillä. ”Monet metsätaloutta, metsäpolitiikkaa ja metsänhoitoa koskevat kysymykset ovat eräänlaisessa kehkeytymisvaiheessa juuri nyt.” Osara valaisi esitystään lukuisin heijastuskuvoin, ja lopuksi näytettiin Luoteis-Amerikkaa esittävä elokuva ja kaksi muutakin USA:n metsätaloutta esittelevää elokuvaa.<sup>238</sup>

Osaran esitelmä poikkesi sävyltään hänen aiemmin kirjoittamistaan, laajemmalle yleisölle tarkoitetuista lehtiartikkeleista. Lehtiartikkelit olivat olleet täynnä ihailua Amerikan metsätalouden suurta mittakaavaa ja koneistuksen korkeaa tasoa kohtaan. Esitelmä toisti nämä samat teemat, mutta toi sen rinnalle toisen ulottuvuuden. Kotimaassa Osara katsoi asiaa ikään kuin etäämpää, huomaten amerikkalaisessa kehityksessä muita, vähemmän mairittelevia piirteitä. Esitelmän ydin oli: Amerikassa tekniikka on kehittynyt, mutta olosuhteet rempallaan; Suomessa taas perusasiat, kuten kansan mentaliteetti, olivat erinomaisella tasolla. Tälle pohjalle rakentaen Suomen olisi hyvä ottaa oppia muusta maailmasta. Kansanhuoltoministerikö, Soteva ja muut

---

236 Jillson 2004, 226; Kuusela & Lindroos 2003, 125.

237 Kuusela & Lindroos 2003, 126.

238 N.A. Osaran arkisto, Osaran kartano, valokuvakansio 6; Osaran esitelmä ”Pohjois-Amerikan metsätalouden nykyisestä kehitysvaiheesta” 18.11.1948, N.A. Osaran arkisto, Lusto; Suomen metsäyhdistyksen vuosikokouksen pöytäkirja 22.3.1949, liite 13: Selostus Suomen Metsäyhdistyksen toiminnasta v. 1948. Suomen Metsäyhdistyksen arkisto, arkistokansio C:1:2: Vuosi- ja syyskokousten pöytäkirjat 1949–1960 (KA).



kriisiajan poikkeusorganisaatiot olivat näyttäneet, että yksituumaisuuden vallitessa asiat liikkuvat nopeasti eteenpäin.<sup>239</sup>

Suomen Metsäyhdistykseen kuuluivat jäseninä kaikki merkittävät metsäalan instituutiot, niin yksityiset puunjalostusyhtiöt kuin tieteelliset seurat ja valtion metsähallintokin. Suomen Metsäyhdistyksen kokouksessa Osara puhui yhdistyksen puheenjohtajan ominaisuudessa. Suomen Metsäyhdistys oli metsäalan liima, ja sen jäseniksi kuuluivat niin valtionmetsätalouden, yksityismetsätalouden ja teollisuuden metsänhoitajat sekä metsätieteelliset seurat, kuten Suomen Metsätieteellinen Seura. Suomen Metsäyhdistys toimi näiden eri organisaatioissa työskentelevien ammattiveljien yhdyssiteenä, jonka vuosittain järjestämien Metsäviikkojen aikana vanhat vuosikurssit ja eri sektoreilla työskentelevät ammattiveljet tapasivat toisiaan. Osaran sanoin metsäyhdistys oli valtakunnallinen sateenvarjo, jonka alle kaikki metsäalan vaikuttajat mahtuivat.<sup>240</sup>

Kuvaavaa yhdistyksen merkitykselle on, että esimerkiksi vuonna 1949 yhdistyksen hallitukseen kuuluivat mm. Metsähallituksen ylijohtaja Lappi-Seppälä, Tapion toimitusjohtaja Osara, tohtori Erkki K. Kalela ja Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton metsäosaston päällikkö Jarl Lindfors; yhdistyksen ulkoasiain valiokuntaan kuuluivat Kalelaa lukuun ottamatta samat miehet ja lisäksi MTK:n Antero Piha, Vilho Lihtonen, Yrjö Ilvessalo ja Eino Saari; yhdistyksen sihteerinä kyseisenä vuonna toimi Metsätieteen tohtori Peitsa Mikola (myöhemmin Suomen luonnonsuojeluvaltuutettu) – toisin sanoen miehet, jotka päättivät Suomen metsänhoidon suunnasta. Suomen Metsäyhdistys ajoi saman asian kuin kansanhuoltoministeriön yhteydessä toimineet erilaiset valtuuskunnat, eli kokosi alan keskeiset toimijat saman pöydän ääreen.<sup>241</sup>

Metsäyhdistyksen alaista Metsätaloudellista valistustoimistoa johti aiemmin kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston tiedotustoiminnasta vastannut osastosihteeriksi, metsänhoitaja Emil Vesterinen. Vesterisen johdolla laadittiin lehtijuttuja ja radioesitelmiä, mutta parhaiten kansan tietoisuuteen Vesterisen työ kulkeutui nasevien iskulauseiden muodossa. Iskulause, ”kiteytetyn ajatuksen poljennollinen ilmaisu”, oli Vesterisen mielestä paras keino propagandan tekoon. Vuoden 1939 iskulausekilpailu keräsi yhteensä 461 ehdotusta, joista voittajaksi valikoitui Paavo Ellilän ehdotus ”Metsä pankeista paras, osakkeista oivallisin”. Muita noteerattuja olivat ”Puu pääs-

---

239 Osaran esitelmä ”Pohjois-Amerikan metsätalouden nykyisestä kehitysvaiheesta” 18.11.1948, N.A. Osaran arkisto, Lusto. – ”Tuo teknologinen kehitys Amerikassa, sehän on hirveän pitkällä. – – Meidän teollisuutemme, jonka uudistamiskausi loppui vuonna 1939, tänä päivänä on muutamia askeleita ulkomaisesta kehityksestä jäljessä, ja sama koskee puutavaran kuljetusta ja monta muuta yksityiskohtaa. Mutta olosuhteet siellä, erityisesti maanomistussuhteet, kansan mentaliteetti, maatalouden ja metsätalouden välinen suhde, ne ovat olennaisesti toisenlaiset, niin että aika huomattavalla kritiikillä täytyy katsella mahdollisuuksia soveltaa sikäläisiä menettelytapoja meikäläisiin. – – Ja jonkunlaisena päävaikutelmana tässä suhteessa voisikin sanoa suunnilleen niin, että vasta tämmöisen matkan jälkeen oikeastaan ymmärtää, kuinka erinomaisen edulliset ja hyvät meidän metsätaloudelliset olosuhteemme ovat – –”

240 N.A. Osaran haastattelu, haastattelijana Kullervo Kuusela, Osaran arkisto, Lusto.

241 Selostus Suomen Metsäyhdistyksen toiminnasta v. 1949. Suomen Metsäyhdistyksen arkisto, arkistokansio C:1:2 Vuosi- ja syyskokousten pöytäkirjat 1949–1960 (KA).

---



tävi pulasta” ja yksinkertainen ”Metsä antaa työtä”. 1940-luvulla lanseerattiin vielä ytimekkäämpi ”Puulla parempiin päiviin”, johon kiteytyivät kaikki metsään kohdistuneet toiveet: sen avulla pyrittiin vaurauteen ja vakauteen.<sup>242</sup>

Metsien käytön laajentamiseen ja tehostamiseen tähtäävän valistuksen levittäminen oli myös Osaran tehtävä Tapiossa. Osara ajatteli, että hänet oli otettu Tapioon nimenomaan ”hankkimaan poliittista kannatusta” metsätalouden laajentamiselle ja metsänparannustoiminnan levittämiseksi yhä laajemmalle.<sup>243</sup> Osara oli ryhtynyt ”propagandahyökkäykseen” jo kansanhuoltoministeriössä, ja suhteessa propagandaan (tai maltillisemmin ”PR-hommaan”, kuten Osara sitä myös kutsui) Osara erosi merkittävästi aiemmista Tapion johtajista. Esimerkiksi kun vuonna 1937 asiasta oli keskusteltu Tapiossa, niin toimitusjohtaja A. Benjamin Helander oli sähköhtänyt: ”Reklaamihan on jotain siivotonta. Ei metsätaloudessa mitään propagandaa tarvita.”<sup>244</sup>

Innostaminen ja sitä kautta vaikuttaminen olikin kenties N.A. Osaran vahvimpia puolia.<sup>245</sup> Osara palkkasi Tapioon paljon nuoria metsänhoitajia, jotka olivat siirtyneet metsäoppiin suoraan rintamalta. Osaran sanoin he olivat nuoresta iästään huolimatta kantaneet raskasta vastuuta, ja kun heidät sitten pantiin uudenlaisiin edesvastuullisiin tehtäviin metsäammatissa, harvoin petyttiin. Osaran mukaan näiden tulokkaiden innostus ja kyky selittävät osaltaan Tapion menestyksen.<sup>246</sup>

Osaran Tapion-vuosien kulminaatio oli kesällä 1950 toteutettu valtakunnallinen Metsämarssi. Tämän Suomen metsähistorian suurimman mainostempauksen toimeenpaneva johtaja oli N.A. Osara ja marssipäällikkönä toimi Erkki K. Kalela. Marssin lopullisena tarkoituksena oli lisätä metsänhoitotöiden määrää yksityismetsissä, ja siihen pyrittiin luomalla positiivinen henki, joka auttaisi metsänomistajia unohtamaan sotavuosien pakkohakkuut ja Kansanhuoltoministeriön pakkovallan. Kuvaavaa on, että Metsämarssin avajaisten yhteydessä Osara lupasi presidentti Paasikivelle, että teollisuuden raaka-aineensaantia olisi mahdollista lisätä 20 miljoonaa kuutiometriä – eli viisikymmentä prosenttia. Marssin yhteydessä tuotettu maan kaikille metsänomistajille postitettu 32-sivuinen opaslehtinen oli otsikoitu ”Metsä kuntoon – omin voimin”. Metsämarssin yhteydessä ”käytettiin hyväksi nykyaikaisen mainonnan ja propagandan suomia mahdollisuuksia monipuolisemmin ja laajemmin, kuin mitä metsänvalistustyössä aikaisemmin Suomessa lienee tapahtunut”. Lehdistölle syötettiin valmiita juttuja ja ”palstanpäitä” ja radioon tuotettiin ohjelmia, kuten metsänhoitaja Veli-Matti Kauhasen esitelmä ”Hakkaa hoitaen” tai Metsäradion osana esitetty Pekka Tiilikaisen tekemä miehiin vetoava ohjelma ”Kirves heiluu – metsä kostuu”.

---

242 Suomen metsänhoitoyhdistyksen metsätaloudellisen valistustoimiston toimintakertomus 1939. SMya: toimintakertomukset.

243 Kuusela & Lindroos 2003, 118. – Osara: ”Ehkä voi sanoa, että jonkinlaista metsäasian poliittisen kannatuksen hakijaa ja esille ottajaa odotettiin. [...] Ovia ei ainakaan suljettu, pikemminkin päinvastoin”

244 Kuusela & Lindroos 2003, 125. – Tapiossa aloitettiin kuitenkin metsänhoitolautakuntien päämetsänhoitajien koulutus ”mainostoiminnan periaatteissa ja tekniikassa”.

245 Kuusela & Lindroos 2003, 125.

246 Kuusela & Lindroos 2003, 125.

Metsämarssin amerikkalaistyylinen pääjulistie ("Maailman ensimmäinen metsämarssi – tule *Sinäkin* mukaan!") näkyi kaikkialla, ja jopa Yhdysvaltain entisen presidentin puoliso Eleanor Roosevelt onnistuttiin kiinnittämään marssiin mukaan; Roosevelt istutti koivun siirtokarjalaisen tilan pihaan Vihdin Nummelassa.<sup>247</sup>

Marssin jälkeen, tammikuussa 1951, N.A. Osara piti radiossa esitelmän, jonka otsikoksi hän oli valinnut "Käyttämättömät metsärikkautemme". Esitelmän sanoma oli käynyt monesta aiemmasta yhteydestä tutuksi: Suomessa oli olemassa käyttämättömiä metsävaroja, ja yhteiskunnan suurimpia tehtäviä oli toimia niin, että nämä rikkaudet voitaisiin saattaa talouselämää palvelemaan. Tällaisia yli-ikäisiä ja kehittymiskykyä täysin menettäneitä aarniometsiä oli Pohjois-Suomessa ja pitkin itärajaa "enemmän kuin luullaankaan". Näiden metsien tuottokuntoon saattaminen edellytti Osaran mukaan entisen puuston poistamista ja uuden kasvavan puusukupolven luomista tilalle. Esitelmänsä kuluessa Osara kävi läpi kaikki nämä metsäalueet, pohjoisesta Inarin vesistöalueelta etelään Kuusamon ja Posion alueille, Ilomantsiin, joiden metsissä "rikkautet vielä uinuvat".

Esitelmä oli rakennettu hienovaraisesti klassisen puhetaidon opetusten mukaisesti. Näennäisesti Osara pohti metsävarojen riittävyttä, heijasteli kuulijoiden mahdollisesti tuntemia huolia metsävarojen loppumisesta, mutta lopulta löysi vakuuttavat argumentit metsävarojen lisäkäytön tueksi. Kulminaatiopiste osui esitelmän puoliväliin, jossa Osara kysyi, onko Suomella varaa tie- ja uittoväyläinvestointeihin joita noiden alueiden liittäminen talouselämän piiriin edellyttäisi, ja vastasi vastakysymyksellä: "Onko meillä todella varaa jättää nuo rikkaudet edelleenkin hyväksikäyttämättä?" Jälkimmäiseen kysymykseen vastaamiseen Osara käytti esitelmän loppuajan. Esitelmän Osara lopetti painokkaasti: köyhällä Suomella ei ollut varaa jättää metsärikkauksiaan uinumaan.<sup>248</sup>

Osaran PR-työ huipentui kolme kuukautta myöhemmin, huhtikuussa 1951, järjestetyn metsäviikon aikana pidetyssä Suomen metsäyhdistyksen yleisessä kokouksessa. Osaran mukaan tässä tilaisuudessa syntyi valtiovallan, teollisuuden ja metsänhoitajien "yhteisrintama", jota N.A. Osara piti "metsätaloutemme historian eräänä todellisena virstanpylväänä."<sup>249</sup> Vilho Lihtosen kokouksessa pitämän juhlaesitelmän aihe oli "Syrjäiset metsät taloutemme tukena". Hanna Mäkisen mukaan ajatus pohjoisen voimaperäisestä hakkuutoiminnasta muuttui osaksi metsätalouden valtavirtaa.<sup>250</sup> Jälösen mukaan metsänhoidon "hyvä sanoma" sai erityisesti 1940- ja 1950-lukujen jälleenrakennuksen aikana uutta merkitystä, ja pyrkimys hyvään metsänhoitoon nousi

---

247 Metsämarssi 1950.

248 Radioesitelmä tiistaina 30.1.1951 klo 20.00–20.15, N.A. Osara: Käyttämättömät metsärikkautemme, Osaran arkisto, Lusto.

249 Arkistokansio Hb:1 Metsäviikot 1928–1968, Suomen metsäyhdistyksen arkisto (KA); N.A. Osaran puhe SMy:n kokouksessa 3.4.1951, Osaran arkisto, Lusto.

250 Mäkinen 2008, 36–37.

ajoittain toden teolla koko kansan asiaksi. Tällä Jalonen tarkoitti nimenomaan Met-sämarssia.<sup>251</sup>

Tämä näkyi myös Suomen Metsäyhdistyksen metsätaloudellisen valistustoimiston johtajan, metsänhoitaja Emil Vesterisen kirjoituksista. Vuonna 1948 Vesterinen oli manannut Suomen Puu –lehdessä, kuinka ”sisälähetystyötä ’pakanoiden’ kääntämi-seksi näyttää riittävän loppumattomiin – – Me olemme jo 40 vuotta eräissä kysy-myksissä polkeneet paikallaan.”<sup>252</sup> Kahdeksan vuotta myöhemmin Vesterisen sävy oli toinen. Metsäkäsikirjaan kirjoittamassaan artikkelissa Vesterinen kuvaili satojen ammattimiesten laajalla rintamalla tekemää metsävalistustyötä, jonka seurauksena metsäasia oli ”lopulta saatu koko kansan asiaksi”.<sup>253</sup>

1940- ja 1950-lukujen vaihteessa Vilho Lihtosen, N.A. Osaran ja metsätaloudelli-sen valistustoimiston julkituoma viesti hakkuiden lisäämismahdollisuuksista upposi hedelmälliseen maaperään. Julkisessa keskustelussa Lihtonen kohosi kiistämättö-mään auktoriteettiasemaan. Hanna Mäkisen mukaan jo yksin Lihtosen nimi riitti pe-rustelemaan tehtäviä toimenpiteitä, ja hänen tuottamaansa aineistoa ja siitä johdettuja suosituksia pidettiin kiistämättöminä. Lihtosen aineisto ikään kuin vääjäämättä tuotti lopputulokseksi suuremmat hakkuumäärät. Tässä päättelyketjussa kiistämättömiä to-siasioita olivat 1) Suomen riippuvaisuus metsäteollisuudesta 2) edellisestä seuraava tarve teollisuuden lisäinvestointeihin ja 3) mahdollisimman tehokkaasti käytettyihin metsävaroihin. Lihtosen laskelmista tullut käsitys pohjoisen käyttämättömistä puuva-roista muuttui keskustelussa hyvin pian eräänlaiseksi yleisesti hyväksytyksi totuudek-si. Argumentaation tasolla hakkuutoiminnan laajentaminen olikin faktualisoitunut it-sestään selväksi tosiasiaksi.<sup>254</sup>

Kuitenkin Lihtosen näkemyksille vastakkaisiakin mielipiteitä oli tarjolla – ne eivät vain saaneet kannatusta. Erkki K. Kalela pyrki edistämään maltillisempaa metsien käsittelyä sodan jälkeen julkaisemalla vuonna 1949 metsänhoito-ohjelman luonnon-mukaisen metsänhoidon nimellä. Sen mukaan metsien omaa puulajidynamiikkaa tuli metsänkasvatuksessa hyödyntää mahdollisimman paljon. Kalelan luonnonmukaista metsänhoitoa voi pitää isänsä A.K. Cajanderin luonnollista uudistumista painottaneen metsänhoito-opin päivivityksenä. (Kalela oli myös kirjoittanut Itä-Karjalan hakkuista kriittisen kauhistuneen arvion vuonna 1943 Metsätaloudelliseen Aikakauslehteen.)<sup>255</sup>

---

251 Jalonen ym., 89.

252 Suomen Puu 1948:23.

253 Vesterinen 1956, 371.

254 Mäkinen 2008, 52–54.

255 Kalela 1949; Jalonen ym. 2006, 87. – Kalelan luonnonmukaisen metsänhoidon näkemykset jäivät kuitenkin sivuun valtavirrasta. Huomattavasti enemmän huomiota sai vuonna 1949 julkaistu niin kutsuttu harsintajulkilausuma, jonka yksi allekirjoittajista myös Erkki K. Kalela oli. Itse vetoomuksessa esitetyt uudistukset olivat kuitenkin melko vaatimattomia ja perinteisiä. Julkilausuman mukaan metsien kasvatuksessa tuli luopua harsinnan luonteisista yläharvennuksista, joissa poistettiin pääasiassa suurimpia, ylimpien latvuserosten puita, minkä sijaan metsät tuli uudistaa luontaisesti siemen- ja suojuspuuhakkuita käyttäen. Ajatus oli cajanderilaisen koulukunnan mukainen, joten oli luontevaa, että Kalela oli allekirjoittajien joukossa.

Osaran ja Lihtosen vision suurin kriitikko oli professori Eino Saari, joka oli huomattavan skeptinen Osaran esittämien arvioiden suhteen.<sup>256</sup> Eino Saari oli toiminut tuotantokomitean metsäasiantuntijana, metsäpolitiikan professorina ja Metlan puunkäyttötutkimuksen johtajana, ja Saari oli päätenyt toisenlaiseen tulokseen Suomen metsien tuottopotentialin suhteen. Saari yhdisteli laskelmissaan metsäinventointien tietoja, jotka kuvasivat metsien kasvua ja puustoa, sekä käyttötutkimuksia, jotka kuvasivat puun käyttöä ja hakkuumäärää. Inventoinneissa metsien vuotuisen kasvun määräksi oli arvioitu 45,7 miljoonaa kuutiometriä, ja kahden metsäinventoinnin välissä, vuosina 1923–1938, oli puun vuotuinen käyttö ollut keskimäärin 36,7 miljoonaa kuutiometriä; tähän summaan Eino Saari lisäsi vielä hakkuutähteet, uittohäviön sekä luonnon poistuman, jolloin laskelmat näyttivät 41,8 miljoonan kuutiometrin kulutusta. Näiden laskelmien mukaan puuston olisi 1920- ja 1930-lukujen kuluessa pitänyt lisääntyä, mutta vuoden 1936–38 inventointi osoitti puuston pienentyneen. Järeän puun määrä metsissä oli pienentynyt ensimmäisen maailmansodan jälkeen ”tuntuvas-ti”, erityisesti Itä-Suomessa.

Näihin laskelmiin vedoten Eino Saari tyrmäsi teollisuuden laajentamisen ja vaati saha- ja vaneriteollisuutta supistettavaksi. Saaren mukaan metsien kasvu saattaisi hyvinkin olla arvioiden mukainen – mutta vasta vähintään kahden miespolven kuluttua ja vain siinä tapauksessa, että hakkuut olisivat siihen asti olleet jatkuvasti metsien kasvua pienempiä. Tuotannon kasvattamisen sijaan Saari vaati metsäteollisuudelta jalostusasteen tuntuvaa kohottamista, uudenlaista asennoitumista, joka ei vaatisi lisää raaka-ainetta, vaan joka samasta raakapuumäärästä pystyisi tuottamaan entistä suuremman tulon.<sup>257</sup>

Siinä missä Lihtosen tuottohakkauslaskelmien tuottamat kasvavat hakkuumäärät perustuivat odotuksiin tulevasta kasvusta, Eino Saari halusi ensin varmistua kasvun todella tapahtuvan ennen kuin hakkuumääriä nostettaisiin. Käytännössä vastakkain olivat Lihtosen edustama optimismi ja Saaren joustamaton realismi. Saari oli kuin vanhaan hallintokulttuuriin sisäänrakennettu hallinnollinen jarru, joka vaati todisteita ennen toimenpiteistä päättämistä. Lihtonen puolestaan oli uuden hallintomallin mukainen nopealiikkeinen päätöksentekijä, joka oli valmis tekemään päätöksiä puutteellisenkin lähdemateriaalin pohjalta.

Toinen Lihtosen laskelmia julkisesti kritisoinut oli Suomen raaka-ainevaroista kirjoittanut talousmaantieteilijä Ilmari Hustich, joka kolmannen metsäinventoinnin valmistumisen kynnyksellä kiinnitti huomiota Lihtosen laskelmien taustalla olevaan vanhentuneeseen tietoon ja asiantuntijoiden erimielisyyteen: auktoriteetit Lihtonen, Yrjö Ilvessalo ja Eino Saari olivat monesta asiasta keskenään eri mieltä. Laajemmassa

---

256 Osara 1953; Kuusela & Lindroos 2003, 48; Saari 1948.

257 Saaren kommentit kaikki teoksesta Tuotantopoliittisia kysymyksiä 1942, 77–82. – ”Se tie [=jalostusasteen nostaminen] on paljon vaikeampi kuin pelkkä entisten tehtaiden laajennus tai entisten kaltaisten uusien tehtaiden rakentaminen. Se asettaa suuria vaatimuksia tutkijoille, metsänhoitajille, insinööreille ja liikemiehille, koska se vaatii enemmän uuden luomista ja uusien markkinain hankkimista kuin pelkkä entuudestaan tuotettujen tavarain määrän lisääminen.”

keskustelussa tämä epävarmuus sivuutettiin lähes kokonaan, ja julkisessa keskustelussa kiinnitettiin huomiota ainoastaan lopputulokseen, ei mahdollisiin ongelmiin.<sup>258</sup> Hanna Mäkisen mukaan argumentoinnissa ilmennyt vaihtoehdottomuuden piirre tukahdutti kaikki poikkeavat puheet.<sup>259</sup>

Myös Lihtonen itse joutui tämän vaihtoehdottomuuden tukahduttamaksi. Yksi puoli Lihtosen tuottohakkauslaskelmista julisti, että hakkuita on mahdollista kasvat-  
taa, mutta tämän edellytyksenä oli, että hakkuiden jälkeiset metsänhoitotyöt tehtäisiin  
täysimääräisinä. Itse asiassa Lihtosella oli kaksi ohjelmaa: hakkuiden laajentaminen  
ja metsänhoitotöiden laajentaminen. Näistä jälkimmäinen ei juuri ylittänyt uutiskyn-  
nystä, ei metsätaloudellisen valistustoimiston viestinnässä eikä N.A. Osaran julkisissa  
lausunnoissa.

Eduskunnassa kuitenkin esitettiin muutamia varovaisuuteen kehottavia lausuntoja.  
Vuoden 1951 valtiopäivillä edustaja Jalmari Väisänen esitti korotetun määrärahan  
osoittamista metsänhoitotöitä varten. Väisänen mukaan valtionmetsien hakkuumää-  
rien ja valtion metsätulojen kohoaminen oli mielihyvin merkittävä muistiin, mutta  
samalla oli huomattava, että valtionmetsätalouden metsänhoitomäärärahat, joiden  
avulla hakkuujäljet tuli kunnostaa ja uuden metsäpolven kasvu turvata, olivat jääneet  
arveluttavan pieneksi. Väisänen esitti metsähallituksen metsänhoitomäärärahojen  
kaksinkertaistamista 650 miljoonaan markkaan.<sup>260</sup>

Seuraavan vuoden valtiopäivillä edustaja M.O. Lahtela esitti määrärahan osoit-  
tamista Pohjois-Suomen metsänhoidollisten kysymysten tutkimiseksi. Lahtela oli  
harvoja, jotka julkisesti totesivat, että uusien metsänkäsittelymenetelmien seurauk-  
sena syntyisi laajoja, pitkiksi ajoiksi vähätuottoiseen tilaan jääviä alueita. Lahtela  
varoitti, että jollei uudistumisesta tehokkailla ja olosuhteisiin soveltuvilla menetelmil-  
lä huolehdita, olisi tuloksena vuosikymmeniä vähätuottoisina seisovia hakkausaloja.  
Lahtela viittasi puheenvuorossaan varoittavana esimerkkinä Ruotsin Norrlandissa  
suoritettuihin hakkuihin, joiden seurauksena Lahtelan mukaan Ruotsin valtion on  
ollut pakko uhrata Norrlandissa metsien istutuksiin ja kylvöihin enemmän varoja kuin  
kaikkiin metsänhoidollisiin tehtäviin käytettiin koko Suomessa.<sup>261</sup>

---

258 Mäkinen 2008, 53.

259 Mäkinen 2008, 54.

260 Vp 1951 IV, Rah. al. N:o 196: Väisänen ym: Korotetun määrärahan osoittamisesta  
valtionmetsänhoitotöitä varten.

261 Vp 1952 IV, Rah.al. N:o 109: Lahtela ym: Määrärahan osoittamisesta Pohjois-Suomen  
metsänhoidollisten kysymysten tutkimiseksi. – Lahtelan tehtävälästä sisälsi neljä kohtaa. 1) Pohjois-  
Suomen vanhojen ja yli-ikäisten metsien uudistamista silmällä pitäen olisi kehitettävä sikäläisiin oloihin  
soveltuva metsien uudistamistekniikka, joka ensi sijassa tähtäisi luontaisen uudistumisen hyväksikäyttöön.  
Tämän ohella olisi metsänviljelystekniikka kehitettävä laajaperäisiin olosuhteisiin soveltuvaksi. 2) Pohjois-  
Suomeen sopivan siemenen tuotanto olisi järjestettävä. 3) Olisi kehitettävä metsänkasvatustekniikka,  
joka mahdollistaisi puulajikehityksen ohjailun 4) Pohjois-Suomen metsämaiden erittäin vakavan  
degeneroitumislähtöön syysuhteiden selvittämiseen olisi ryhdyttävä vastaista puulajisuhteiden järjestelyä  
silmällä pitäen. Näitä tehtäviä varten Lahtela esitti metsätieteelliselle tutkimuslaitokselle Pohjois-Suomen  
tutkimuksia varten uuden 3,7 miljoonan markan määrärahan myöntämistä.

Vuosina 1951–1953 toteutettu ja syksyllä 1953 valmistunut kolmas valtakunnallinen metsäinventointi lopetti huolen metsien liikahakkuista. Edelliseen, vuosina 1936–1938 tehtyyn inventointiin verrattuna Suomen metsävarat näyttivät kasvaneen 121 miljoonaa kuutiometriä (1 370 – 1 491) eli lähes kymmenesosan. Tämä kasvu luettiin metsän luontaisen kasvun ja 1930-luvun suotuisien sääolosuhteiden ansioksi, mutta myös 1920- ja 1930-lukujen metsänhoitotoimenpiteillä katsottiin olleen osuutensa odotettua paremman kasvun aikaansaamisessa.<sup>262</sup> Inventoinnin tulos oli kuin kaunis kiitos optimisteille ja näpäytys sormille epäilijöille: Suomen metsät kasvoivat paremmin kuin oli osattu aavistaakaan.

---

262 Hustich 1955, 58.

---

*”Tämä polvi on elänyt ja tehnyt työtään  
jatkuvien odotusten ahdistamana. Meidän  
jälkeemme tuleva polvi, se joka sotien jälkeen  
on elämäntehtävänsä tarttunut, saa varmaan  
nähdä aivan toisenlaisen lupauksen.  
Se saa nähdä määrätietoisen, keskitetyn ja  
suurimittaisen työn tulokset. Se saa nähdä  
elävän elämän sykkeen pitkien männynkerkkien  
kasvuna siellä, missä kaikki elämä puuttuu,  
missä ’puu ei kasua’.”*

– Vilho Lihtonen, 1955.

## LUKU IV

---

# Valtionmetsien uuden käyttötavan vakiinnuttaminen 1952–1963

---

### Väljä mandaatti, olematon valvonta: valtionmetsien käyttöön vapaat kädet

Viimeistään vuoden 1951 huhtikuuisessa Suomen metsäyhdistyksen yleisessä kokouksessa oli syntynyt metsäalan ja maan ylimmän johdon keskuudessa yhteisrintama syrjäisten metsien hyödyntämiseksi. Metsähallitus oli tehnyt työtä tavoitteen eteen jo pitkään. Hakkuusuunnitelmia oli laadittu vuodesta 1946 lähtien, samoin suunnitelmien toteuttamiseksi tarvittavista tie-, uitto- ja kuljetusväyläinvestoinneista oli suunnitelmat. Kyse oli enää siitä, millä aikataululla suunnitelmat toteutettaisiin.

Olosuhteisiin tuli yllättävä ja merkittävä muutos kun valtionmetsiä hallinnoineen metsähallituksen pääjohtaja Mauno Pekkala menehtyi 30.6.1952. Pekkala oli kuollessaan 62-vuotias, eikä lukuisten luottamustoimiensa, poliittisen asemansa – ja mahdollisesti myös huhutun alkoholiongelmansa – vuoksi ollut osallistunut kovin aktiivisesti

metsähallituksen kehittämiseen. Valtiojohto halusi uudeksi pääjohtajaksi metsäalan näkyvimmän hahmon, N.A. Osaran.

Osaran nimityksestä päätettiin syyskuussa 1952 pääministerin virkahuoneessa. Läsä olivat pääministeri Kekkosen ja Osaran lisäksi maatalousministerit Matti Leppistö ja Matti Miettunen, puolustusministeri Emil Skog ja kauppa- ja teollisuusministeri Penna Tervo. Ennen nimitystään Osara halusi poliitikoilta takeet siitä, että saisi käsiinsä haluamansa uudenaikaisen, nopealiikkeisen ja toimintakykyisen keskusviraston.

Aiemmin syyskuussa Osara oli esittänyt tavoitteensa maatalousministeri Martti Miettuselle kirjeitse. Kirjeessä Osara saneli ehtonsa suostumukselleen: Ensiksi oli ryhdyttävä viipymättä toimiin metsähallituksen uudelleen organisoimiseksi vapaaksi valtion liikelaitokseksi. Osara mainitsi vertailukelpoisina kohteina Suomen Pankin, Kansaneläkelaitoksen ja Vapon. Toiseksi hallituspuolueiden tuli antaa vakuutus siitä, että ne hyväksyvät liikelaitostamisen. Kolmanneksi tuli järjestää pääjohtajan palkkaus tasolle, joka olisi verrattavissa valtion hallinnassa olevien yhtiöiden toimitusjohtajien palkkoihin (ml. matka- ja muut edut).<sup>263</sup>

Osaran esittämistä vaatimuksista helpoimmin toteutettava oli viimeinen; metsähallituksen pääjohtajalle ryhdyttiin maksamaan valtion palkkataulukon sallimaa maksimipalkkaa, samaa jota puolustusvoimien komentaja ja arkkipiispa nauttivat, minkä lisäksi Osaralle tarjottiin valtionyhtiöiden Enso-Gutzeit Oy:n, Veitsiluoto Oy:n ja Oulu Oy:n hallintoneuvostojen paikkoja. Osaralle myös luvattiin hänen mukaansa ”järjestää tiettyä vapautta” käytännön seikkojen, kuten valtion auton käytön, suhteen.

Toinen vaatimus, poliittinen lupaus hallinnollisten uudistusten toteutumisesta, oli niin ikään helppo toteuttaa. Osaran mukaan silloisen hallituksen pääministeri, molemmat maatalousministerit sekä kauppa- ja teollisuusministeri olivat ”yksimielisiä siitä, että valtionmetsätaloutta ei menestyksellä ollut mahdollista harjoittaa momenttitalouden puitteissa ja että tästä syystä oli ryhdyttävä toimenpiteisiin valtion metsähallinnon muuttamiseksi vapaan liikelaitoksen muotoon”. Metsähallitus virastomuotoisena oli Osaran mukaan käsitetty ”eräänlaiseksi väliaikaistilaksi”, josta oli päästävä mahdollisimman pian eroon.<sup>264</sup>

Asetus metsähallituksesta ei asettanut esteitä vapaammalle toiminnalle. Asetuksen mukaan metsähallituksen alaista valtion omaisuutta tuli vain hoitaa huolella ja taloudellisesti tuottavasti. Asetuksen väljä muotoilu antoi runsaasti tilaa tulkinnalle. Osaran oman tulkinnan mukaan metsähallitus oli 1920-luvun alkupuolella säädetyssä muodossaan organisoitu ”huolehtimaan valtion metsäomaisuuden vaarinpidoista ja säilyttämisestä”, mutta sittemmin metsähallituksen tarkoituksiksi oli muodostunut ”metsätaloudellisen tuotannon harjoittaminen ja tulojen hankkiminen valtiolle”.<sup>265</sup>

---

263 Kirje NAO – ministeri Martti Miettunen, maatalousministeriö 19.9.1952, Osaran arkisto, Lusto.

264 N.A. Osara PM 28.5.1960, N.A. Osaran arkisto, Lusto.

265 Osara 1953.



Osaran tavoitteena oli mahdollisimman vapaasti organisoitu metsähallitus, jollaista esitti myös Mantereen komitea. Komitean mukaan keskusvirastojen toimintaa tuli tehostaa lisäämällä keskusviraston päätösvaltaa ja vähentämällä kollegista käsittelyä keskusvirastoissa niin, että kollegisesti käsiteltäisiin vain lainkäyttöasiat, kurinpitoasiat, nimitysasiat sekä pääjohtajan määrääminä muut erityisen laajakantoiset ja tärkeät hallintoasiat. Tämä koski erityisen painokkaasti valtion ”virastomuotoisia liikelaitoksia”, joiden joukkoon komitea laski mm. metsähallituksen.<sup>266</sup>

Osaran tavoittelemaa hallinnollista muutosta valmistelemaan perustettiin metsähallintokomitea, jonka puheenjohtaja oli luonnollisesti N.A. Osara. Komitea keskittyi työssään keskusviraston budjettivaltaan. Komitean lähtökohtana oli periaate, jonka mukaan metsähallinto olisi etupäässä liikeluonteista toimintaa harjoittavana laitoksena irrotettava valtion tulo- ja menoarvion ahtaista määräyksistä. Kyse oli siis metsähallituksen rahoituksesta ja rahan käytöstä. Mutkan kautta oli kyse myös metsähallituksen suhteesta valtioon, siitä, oliko se valtioneuvoston alainen ja valtion budjetin puitteissa rahoitettu virasto vai itsenäisesti operoiva yhtiö.

Metsähallituksen liiketoimintaa hoidettiin vuoden 1931 budjettilain 2 § mukaan. Metsähallituksen tulot ja menot otettiin tulo- ja menoarvioon bruttomäärin. Liiketoiminnan kannalta bruttobudjetti oli ongelmallinen, sillä niin menot kuin tulotkin olisi tullut pystyä ennakoimaan jo budjettia päätettäessä. Budjetissa myönnetty määrärahat sanelivat metsähallituksen suorittamien toimenpiteiden määrän ja laadun. Esimerkiksi suuren hakkuukeskityksen käynnistäminen edellytti varojen käyttöä viidentoista erillisen momentin alta: hakkuusuunnitelman laatiminen, tarvittavan tien rakentaminen tai korjaaminen, leimaus, itse hakkuu, hakkuualan raivaus- ja muut metsänhoitotyöt, mahdolliset peruskuivatustyöt, tapaturmakorvaukset, lapsilisä- ja eläkemaksut, palkkamenot viran- ja toimenhaltijoille, kassanhoitajien palkkiot, matkakustannukset, sekalaiset tarve- ym. menot, metsäkämpän rakentaminen, hakkuun valvonta, puutavarauksen luovutus edellyttivät kaikki eri momentin alla olevia varoja. Bruttobudjetissa oli toinenkin ominaisuus: tuloista ei vähennetty niiden hankkimisesta aiheutuneita

---

266 Komiteamietintö 1958:5, 36–45. – Virastomuotoisten liikelaitosten toimialaan kuului hallinnollisten tehtävien lisäksi liikeluontoista toimintaa, ja niiden organisaatio oli laissa ja asetuksessa vahvistettu, niiden talous oli sidottu valtion tulo- ja menoarvioon, ne eivät voineet ottaa luottoa, ja pääosa niiden toimihenkilöistä oli virkasuhteessa valtioon. Tämän lisäksi Mantereen komitea erotti vielä kolmannen luokan, erityisvirastot kuten meteorologisen keskuslaitoksen, joilla oli lähinnä tieteellisiä tehtäviä. Tässä kolmijaossa oli kuitenkin havaittavissa komitean mukaan ”melkoista epäjohdonmukaisuutta”. Esimerkiksi Oy Alkoholi- ja Ab oli Mantereen komitean mukaan luonteeltaan pikemminkin hallinnollinen kuin liiketoiminnallinen, ja silti se oli osakeyhtiömuotoinen.

---

kustannuksia eikä menoista niitä tuloja, jotka ao. menon yhteydessä ehkä kertyvät, toisin sanoen tulojen ja menojen kirjaaminen tapahtui täysin riippumatta toisistaan.<sup>267</sup>

Metsähallituksen parlamentaarisen kontrollin kannalta järjestelmä oli äärimmäisen huono – kokonaiskuvaa keskusviraston toiminnan tuloksesta oli mahdotonta saada, sillä suurta osa kuluista ei löytynyt metsähallituksen budjetista. Käytännössä budjetista näki hakkuutoiminnan kulut sekä hakkuiden tuotot, mutta ei sitä, oliko hakkuiden jälkihoito tehty asianmukaisesti tai oliko hakkuita varten rakennettu teitä ja uittoväyliä valtion budjetin muiden momenttien rahoituksella. Tämä ongelma olisi ollut ratkaistavissa nettobudjetoinnilla, jolloin budjetissa näkyisivät esimerkiksi metsän myynnin tulojen ja tulonhankkimiseen tehtyjen investointien erotus.<sup>268</sup>

Metsähallintokomitean työ venyi lopulta seitsemän vuoden mittaiseksi. Käytännössä komitean työ kesti Osaran koko pääjohtajakauden ajan, eikä asetusta hänen aikanaan ehditty muuttaa. Osaran metsähallintokomitea julkaisi mietintönsä vihdoin vuonna 1959. Mietinnössä komitea esitti, että metsähallituksesta muodostettaisiin liikeperiaatteiden mukaisesti toimiva itsenäinen liikelaitos, joka voisi toimia omaaloitteisesti ja joustavasti ja jonka toiminnassa samanaikaisesti ilmenisi julkinen vastuu ja sopeutuminen valtiovallan yleiseen talouspolitiikkaan. Muotoilu oli lähes sanasta sanaan identtinen Mannerin komitean esityksen kanssa, ja sama näkemys oli vallalla myös finanssitoimikunnassa, joka vuonna 1955 piti tärkeänä sitä, että ”valtion hallinnassa olevat metsävarat, jotka muodostavat merkittävän osan kansallisvarallisuudestamme, ovat joustavasti valtion käytettävissä sen harjoittaman talouspolitiikan vaatimusten mukaisesti.”<sup>269</sup>

Virallisen vahvistuksen puuttuessa Osara ryhtyi ratkomaan näkemiään ongelmia sota-ajan hallintokäytäntöjen mukaisesti itse ja kiertoteitse, Osaran omin sanoin: ”*I väntan på ett friare system som utlovats, har jag skaffat medel för dylika ändamål på en omväg...*”<sup>270</sup>

Soteva ja ASO olivat kumpikin osoittaneet, että virastokin saattoi olla joustava; ratkaisevaa oli, millainen mandaatti ja liikkumavara viraston johdolla oli. Osaran kohdalla hän itse ja yleinen poliittinen ilmapiiri katsoivat Osaralla olevan vallan muuttaa asioita ja tehdä lähes mitä halusi. Osaran painoarvoa kuvaa se, että kun hän marras-

---

267 Komiteamietintö 7:1959; Yhteisistunto 30.3.1954, MhA: metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat, Yhteisistunnot 1954–55 Ca 15 (KA). – Metsähallituksella oli asiassa kyllä esittelijän valta, sillä metsähallitus sai laatia oman menoarvioehdotuksensa; tämän suunnitelman laatimista vaikeutti tosin se, että ehdotus oli laadittava toista vuotta ennen sen toteuttamista. Vahvistetun menoarvion muuttaminen oli hankalaa, sillä metsähallituksen esitys kulki ensin ministeriössä tapahtuvan esitarkastuksen kautta eduskunnan käsittelyyn. Matkan varrella myös valtiovarainvaliokunta saattoi tehdä esityksiin muutoksia. Esimerkiksi vuoden 1955 ensimmäiseen lisämenoarvioon metsähallitus esitti uusien kuorma-autojen ja muiden kuljetusvälineiden ostoon uusia varoja 25 miljoonaa markkaa, mutta valtiovarainvaliokunta alensi summan 15 miljoonaan määräten samalla, että varoja saa käyttää yksinomaan kuorma-autojen ostoon. Muutos tähän päätökseen oli mahdollista saada vasta seuraavassa lisäbudjetissa, ja tähän käsittelyyn kului aikaa lähes puoli vuotta.

268 Toivomusaloite n:o 6/2.2.1930 ja toivomusaloite n:o 9/28.10.1930; Komiteamietintö 6: 1951.

269 Metsähallintokomitean mietintö 1959:7.

270 Kirje NAO – Gleisinger 23.4.1960, N.A. Osaran arkisto, Lusto.

---

kuun 29. päivänä 1953 täytti 50 vuotta, oli onnittelijoiden lista pääjohtajan ovella pitkä. Kello yhdeksältä onnittelunsa esitti metsähallituksen henkilökunta, sitten olivat vuorossa muut onnittelijat. Audienssit Osaran luona jatkuivat kuuden tunnin ajan, kymmenen minuutin välein, aina kello kolmeen saakka. Onnittelijoiden joukossa olivat myös pääministeri Sakari Tuomioja sekä Urho Kekkonen – poliittisen vallan huipulta puuttui ainoastaan presidentti Paasikivi.<sup>271</sup>

Budjetin tiukkoja momenttirajoituksia saattoi kiertää helpostikin, ja metsähallitus esimerkiksi hankki koneita työmäärärahoilla. Valtiontalouden Tarkastusviraston kiinnitettyä asiaan huomiota metsähallitus jatkoi käytäntöä, sillä koneiden hankkiminen työmäärärahoilla merkitsi metsähallitukselle ”sellaista joustavuutta ja eri tilanteisiin mukautumisen mahdollisuutta, josta metsähallituksen on vaikea luopua.”<sup>272</sup>

Lisäksi työvirastona metsähallitukseen kanavoitui työllistämistöitä ja niiden toteuttamiseksi metsähallitukselle myönnettyistä työttömyysvaroista, jotka olivat merkittävä ja joustavasti käytettävä lisä keskusviraston budjettiin. Metsähallitus oli valtion työllisyyspolitiikan korvaamaton työrukkanen, jonka harteille saattoi kriisitilanteessa säilyttää merkittäviä työllistämismahdollisuuksia. Muutos liikelaitokseksi olisi tiennyt tämän työttömyysvaroista myönnetyn merkittävän rahavirran tyrehtymistä. Valtion maille puunmyynnin sujuvoittamiseksi rakennetut metsätiet tehtiin lähes poikkeuksetta työttömyysvaroilla, äärimmäisenä esimerkkinä vuosi 1957, jolloin 1,372 miljardin markan rakennuskustannuksista 1,2 miljardia oli työttömyysvaroja. Samoin liikelatoudellisten hakkuiden jälkisiivous, hakkuualueiden raivaus ja kuntoon saattaminen tehtiin suurimmaksi osin työttömyysvaroilla. Liikelaitoksena metsähallituksen olisi tullut kustantaa infrastruktuurinsa ja hakkuiden jälkihoito itse.<sup>273</sup>

Maatalousministeriön pieni metsätoimisto ja epäsäännöllisesti kokoontuva metsätalouden neuvottelukunta eivät Osaran metsähallituksen toimiin juuri puuttuneet. Metsähallituksen kollegiossa ei käsitelty kertaakaan Osaran pääjohtajakaudella merkittäviä valtioneuvostosta tulleita ohjeita. Osara muotoili asian niin, että ministeriöllä ei ollut ”ristiriitoja aiheuttavaa vaikutusta”. P.W. Jokinen, joka tunsikin Osaran tunnot hyvin toimittuaan metsähallintokomitean sihteerinä, tulkitsi Osara ajatelleen, että ”onneksi ministeriö on niin mitätön, että metsäpolitiikan johto kuuluu valtakunnassa metsähallitukselle”.<sup>274</sup>

Metsähallitus pystyi siis jo vanhankin metsähallintolain ja -asetuksen puitteissa toimimaan joustavasti ja tehokkaasti. Tähän vaikutti paitsi asetuksen väljyys myös ministeriön valvontaresurssien puute. Korkeimman poliittisen johdon siunauksella metsähallitukselle annettiin vapaat kädet. Valvonta olisi muutenkin ollut hankala jär-

---

271 Kansio 29.11.1953, Osaran arkisto, Lusto; Kuusela & Lindroos 2003, 313–314

272 PM Työkoneiden ja autojen hankintamäärärahat, MhA: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat, Yhteisistunnot 1954–55 Ca 15 (KA).

273 Komiteamietintö 7:1959. Metsähallintokomitean mietintö, 21; komiteamietintö 5:1958.

274 Kuusela & Lindroos 2003, 174.

jestää, sillä valtionmetsät sijaitsivat valvovan silmän ulottumattomissa maan syrjäseuduilla. Ne olivat siis tahattomasti ja tahallaan valvonnan ulkopuolella.

Todellisen poliittisen ohjauksen puute ja valvonnan ohuus takasivat Osaralle hänen kaipaamansa vapauden. Osara astui tehtävänsä valtionmetsien johtajana vahvan uudistajan mandaatin myötä. Osara ei oman määritelmänsä mukaan tullut valtionmetsien johtoon virkamiehenä, vaan liikemiehenä.<sup>275</sup> Tämä keskusviraston pääjohtajan luonnehdinta on linjassa sen kanssa, että eräässä muistiossa Osara luonnehti uutta keskusvirastoa kolmella sanalla: suurmaanomistaja, suurkauppias ja suurtyönantaja.<sup>276</sup>

## Metsähallituksen toimintakulttuurin muutos

Metsähallinnon uuden hallintomallin keskeisiä osia oli joustavuus, niin hallintoyksikön organisaatiossa kuin sen tehtävien toteuttamisessakin. Osaran näkemyksen valtionmetsien johtamistavasta esitteli metsähallituksen henkilöstölle A. Rautavaara. Metsähallituksen metsänhoitajille vuosittaisella jatkokurssilla vuonna 1951 pitämässään esitelmässä Rautavaara korosti, että työntekijän asema oli muuttunut Osaran metsähallituksessa; hän ei ollut enää ”persoonaton ’tuotantohyödyke’”, vaan oman arvontuntoinen työntekijä, joka asetti vaatimuksia työnantajalleen ja esimiehilleen. Rautavaara lainasi esityksessään amerikkalaisia oppeja, joihin nojaten hän piti johtajan tärkeimpinä ominaisuuksina 1) vireyttä ja tarmoa, 2) päämäärätietoisuutta, 3) päättäväisyyttä sekä 4) innostusta ja kykyä innostaa alaisia.<sup>277</sup>

Tämä sama malli oli näyttänyt voimansa kriisiajan poikkeusorganisaatioissa, kuten Sotevassa, jota luonnehdittiin tiiviiksi, tehokkaaksi ja yhteistyökykyiseksi orkesteriksi, jonka työtä leimasi ”vertaistaan etsivä innostuneisuus ja joustavuus”.<sup>278</sup> Samaan innostuneisuuteen ja joustavuuteen kannusti myös pääministeri Kekkonen. Vuonna 1951 pidetyillä virastopäälliköiden informaatio- ja neuvottelupäivillä, joiden aiheena oli johtaminen, Kekkonen korosti pitämässään avauspuheenvuorossa, että 1940-luvun alkupuolella yleisesti vallitsevaksi tulleen rationalisoinnin lisäksi olisi 1950-luvulla kiinnitettävä huomio virastojen ihmisainekseen, henkilökuntaan. Kekkonen vetosi yhdysvaltalaisen ”ns. ihmissuhteiden koulukunnan eli human relations

---

275 N.A. Osara PM 28.5.1960, N.A. Osaran arkisto, Lusto; Kuusela & Lindroos 2003, 164.

276 Yhteisistunto 17.4.1957, Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat, Yhteisistunnot 1956–1957 Ca 19 (KA).

277 Rautavaara 1951, 113, 119.

278 Harki 1971, 90–91, 110, 319.

---

–koulukunnan” oppeihin julistaessaan, että laitoksen henkilökunta on sen suurin ja tärkein omaisuusarvo.<sup>279</sup>

Tavoitteena Kekkonen ja Rautavaaran kuvailemassa ”modernissa” johtamisessa oli subjektin muuttaminen objektiksi kannustavia ja innostavia johtamiskeinoja käyttämällä. Rautavaara luetteli pitkän listan näitä kannustavia toimenpiteitä: vetoamisen vastuuntuntoon, valtuuksien antaminen, itsenäisyyden suosiminen, oikeus tehdä aloitteita. Rautavaara asetti tämän innostavan johtajuuden vastakohtaksi ”byrokraattisen johtamismenettelyn”. Rautavaaran mukaan kehys, jossa eletään, ei saa ”jäykkyydellään ja verettömyydellään” jarruttaa toimintaa. Organisaation rakenteen tuli kannustaa yritteliäisyyteen ja itsetehostustarpeeseen.<sup>280</sup>

Osaran ottaessa vetovastuun valtionmetsistä oli metsähallituksen kentällä reilusti ongelmia, jotka olivat perua sota-ajan poikkeusolosuhteista, kasvaneesta työtaakasta ja paikallaan polkevista palkoista. Valtionmetsänhoitajat olivat palkkakuopassa, joka syveni sotaseurannaisen inflaation vaikutuksesta jatkuvasti. Erilaiset indeksiehdot yleistyivät kaikissa rahatalouden sopimuksissa, mutta eivät virkamiesten palkoissa. Metsähallituksen puolella ansiotasoa oli virkamieskunnan yleiseen ansiotasoonkin nähden vaatimatonta. Aluemetsänhoitajat, usein parikin vuosikymmentä palvelleet, tienasivat neljäsosan vähemmän kuin maatalousministeriön asutusosaston palveluksessa olleet, usein vastavalmistuneet metsänhoitajat. Ikälisineen asutusosaston metsänhoitajille maksamat palkat olivat enimmillään kaksinkertaiset metsähallituksen palkkoihin verrattuna, ja yksityiseen sektoriin verrattuna palkkaero oli vielä suurempi.<sup>281</sup>

Metsähallituksessakin todettiin, kuinka tilanteen johdosta oli ilmeistä, ettei metsähallitus silloisissa oloissa voinut sitoa palvelukseensa riittävästi päteviä metsänhoitajia, vaan kaikki ne metsäammattimiehet, joilla siihen suinkin oli mahdollisuutta, pyrkivät toisten työantajien paremmin palkattuihin toimiin. Rekrytoinnin vaikeudet todettiin kentälläkin. Perä-Pohjolan vt. piirikuntapäällikkönä tuolloin toimineen Olavi Almin mukaan kilpailua valtion paikoista ei enää ollut. Almin mukaan ennen sotia kilpailu metsähallinnon virkoihin oli vielä kireäkö, mutta sotien jälkeen kilpailu

---

279 Tiihonen 1985, 98. – ”Henkilökunta on luonteeltaan aktiivista, verrattuna passiivisiin omaisuusarvoihin, kuten koneisiin, rahaan jne. Se reagoi johdon ja tovereittensa suunnitelmiin ja toimenpiteisiin myönteisesti, kielteisesti tai välinpitämättömästi. Nyt on useinkin eriasteisten johtajien käsissä herättää oikeaan suuntautuva reagointi ja heidän taidostaan riippuu kuinka hyvin ja millä tavalla alaiset toteuttavat heidän suunnitelmansa. Johtajan on pystyttävä suuntaamaan alaistensa aktiivisuus palvelemaan parhaalla mahdollisella tavalla laitoksen päämääriä. Siitä, miten korkealle arvostetaan henkilökunnan merkitys muualla maailmassa, on tyypillisenä osoituksena erään Yhdysvaltain johtavista rautatiemiehistä, Mr A.H. Smithin lausunto: 'Rautatie on 95 % miehiä ja 5 % rautaa.'"

280 Rautavaara, A.: Johtamismenettely nykyajan valossa. Silva Fennica 69, VI. Helsinki 1951, 121–123.

281 Kirje Korkeakosken hoitoalueen aluemetsänhoitaja – metsähallitus 26.10.1949 no 626, MhA: Valtionmetsäin jaosto 1949 Ca 4 (KA); valtionmetsäin jaosto 20.2.1951, MhA: metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat, Valtionmetsäin jaoston 1951 Ca 8 (KA); Yhteistunto 15.5.1950, MhA: Yhteisistunnot 1950–1951 Ca 7 (KA).

oli muuttunut laimeaksi. Metsähallitus piti palkkakysymystä esillä koko 1940-luvun lopun ja 1950-luvun alun, mutta tuloksetta.<sup>282</sup>

Viimein Osaran kauden alussa, tammikuun alussa 1953, valtionmetsänhoitajat ryhtyivät vaikeaan työtaisteluun. Maan taloudelliset näkymät eivät olleet kehuttavat, sillä Korean sodan aiheuttama korkeasuhdanne oli vastikään taittunut ja vetänyt metsäteollisuuden tuotteiden hinnat laskuun. Työtaisteluiden uhka oli monella alalla konkreettinen. Maan hallitus oli omaksunut lakkoihin nähden kovan linjan, ja helmikuun 17. päivänä pääministeri Kekkosen hallitus ilmoitti ryhtyvänsä käyttämään kaikkia käytössään olevia keinoja vastarinnan nujertamiseksi.

Lakko loppui lopulta rahalla. Pääministeri Kekkonen lupasi 10.2.1952 metsänhoitajille yhden palkkaluokan korotuksen, johon metsänhoitajat tyytyivät, mutta taustalla oli myös Osaran lupaus suuremmista eduista myös tulevaisuudessa. Varsinainen täky oli Osaran viittaus edellisen vuoden lokakuussa asetettuun metsähallintokomiteaan. Komitean puheenjohtajana Osara saattoi vakuuttavin äänenpainoin ilmoittaa palkkauskysymyksen järjestyvän luonnollista tietä ”sitten, kun metsähallitus on kokonaan uudelleen organisoitu liikeperiaatteiden mukaan toimivaksi laitokseksi.”<sup>283</sup>

Monessa mielessä Osara oli lupaus jostain uudesta: metsänhoitajille paremmasta palkkauksesta, valtion kirstun vartijoille paremmasta tuotosta, metsäteollisuudelle kasvavasta puun tarjonnasta.<sup>284</sup> Osara valoi innostusta, amerikkalaista optimismista ilmapiiriä henkilöstöönsä, lupasi rahaa – sitten kun liikelaitostaminen toteutuisi – ja sitä ennen vastuuta. Vastuuta kentällä kaivattiinkin melkein yhtä paljon kuin rahaa. Kuvaava on pohjoiseen Lappiin komennetun nuoren metsänhoitajan Olli Auterisen

---

282 Valtionmetsäinjaosto 16.1.1953, MhA Ca 12 Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat, Valtionmetsäinjaosto 1953 (KA); Yhteisistunto 27.3.1945, MhA Cb48 Yksityismetsäinjaoston pöytäkirjat 1945 ja Yhteisistuntojen pöytäkirjat 1945 (KA); Leskinen, Esko: Puurauha, 50. Metsäteollisuuden työmarkkinatoimintaa. Helsinki 1977, 100–102; kirje Metsähallinnon viran ja toimen haltijat r.y. – Virkamiesliitto 2.1.1952, Virkamiesliiton arkisto Ff37: Muu kirjeenvaihto 1952, Toimihenkilöarkisto (THA).

283 Virkamieslehti 3:1953; kirje pääjohtaja Osara – osasto- ja toimistopäälliköt sekä piirikuntapäälliköt 6.5.1953 D:no 237, Rovaniemen metsäkoulun hoitoalueen arkisto, saapuneet kirjeet 1953; Uusi Suomi 16.9.1952; Kauppalehti 13.9.1952.

284 Huovinen 1969. – Näistä odotuksista puhui myös Veikko Huovinen kuvaillaan Osaran nimityksen vaikutuksia: ”Kun nyt tällainen vauhtikone ja ’isoo eläjä’ oli tulossa metsähallinnon pääksi, herätti hänen valitsemisensa odottavaa kiinnostusta virkamiespiireissä, sekä virastoissa että kentällä. Varsin pian Osaran tulon jälkeen alkoivat kiertää yli maan piirin tuollaiset sanat kuin ’joustavuus’ ja ’liiketaloudellinen laitos’. Aluksi ei oltu ollenkaan selvillä, millaisesta joustavuudesta olisi kyse. Olisiko nousemassa sota byrokratiaa vastaan, vai miten sitä joustatettaisiin. Olin havaitsevinani, että henkilöt, jotka kernaasti näkivät metsänhoitajan aseman olevan jotakuinkin arvovaltainen, ja jotka pitivät esikuvinaan tarunomaisia leivän isiä ja Ukko-Sampereita, odottivat kuin hepo kesää Osaraa ja hänen myötäään metsänhoitajan arvostuksen pikaista nousemista. – Paljon lienevät odottaneet hekin, jotka kaipasivat virka-autoja, talonmiehiä, uusia virka-asuntoja ja komeampia kämppäarakennuksia. Kaipa he jotain saivatkin aikanaan, mutta ensi tuumaan kantautui vallan kummia huhuja, kuinka siellä metsähallituksessa uudet luudat lakaisivat ja metsäneuvokset seisovat asenossa Ison-Nissen edessä. Vanhat virkamiehet olivat epäilevällä kannalla ja nauroivat kuivaa, narisevaa nauruaan.”

pääjohtajalle osoittama purnaus, jossa hän valitti vastuullisten työtehtävien ja päätättävällän puuttumisen aiheuttamaa psykologista vahinkoa.<sup>285</sup>

Osara ymmärsi vastuun kannustavan merkityksen. Osara vei vastuukysymyksen vielä pitemmälle ja muutti sen suoranaiseksi kilpailuksi siitä, kuka vastuunsa parhaiten kantaa. Osara kirjoitti tästä metsähallituksen tiedonantolehdessä (7/1955):

*”Mielestäni meidän täytyy aina tehostaa itsellemme ja alaisillemme seuraavaa ajatusta:*

*Miten toimin, jos minun olisi yksityisyrittäjänä omilla varoillani suoritettava annettu tehtävä?*

*Minkälaisen ratkaisun silloin löytäisin?”<sup>286</sup>*

Metsähallituksessa oli jo aiemmin kerätty vertailevaa tilastoa hoitoalueiden taloustuloksesta, mutta nyt siitä tehtiin julkista. Vertailtaessa hoitoalueiden taloustulosta hehtaaria kohden aikajaksolla 1945–48, että taloustulos oli huonoin Utsjoen hoitoalueella (1,63 mk/ha), toiseksi huonoin Inarissa (5,89 mk/ha). Paras tulos oli Länsi-Suomen Tammelan hoitoalueella (3433,88 mk/ha, eli yli 2100 kertaa niin paljon kuin Utsjoel-la!). Koko maan keskiarvo oli 189,18 mk/ha.<sup>287</sup>

Osarassa metsähallitus oli saanut uuden pääjohtajan, mutta keskeistä oli saada myös muille paikoille uusia näkemyksiä. Soteva oli aikanaan merkinnyt myös uutta aikakautta valtionhallinnon rekrytointimenetelmissä, sillä valtuuskunnan johtava virkamieskunta oli rekrytoitu tuotantoelämän piiristä. Jo Sotevan toimintaa luonnostelleessa Raaden toimikunnan muistiossa oli todettu, että ”valtuuskunta tarvitsee laajahkon ja melko kalliin koneiston. Sen palvelukseen on nimittäin voitava kiinnittää teollisuuselämän parhaita kykyjä, joiden on omistettava koko harrastuksensa valtuuskunnan työlle, eivätkä he samanaikaisesti voi olla muissa tehtävissä.” Sotevan henkilöstöä valittaessa katseet suunnattiin ensisijaisesti teollisuuden nouseviin nimiin, mutta myös kansanhuoltoministeriöön, jonka kouluttamat henkilöt olivat Ilmari Harkin ”erinomaisen arvokkaita”. Sotevan henkilökunta palkattiin, kuten Sotevan toimintaa

---

285 Kirje Olli Auterinen – N.A. Osara, elokuu 1954, kansio N.A. Osara kirjeenvaihto 1954, Osaran arkisto, Lusto – ”Ainakin minä verratessani meitä nuoria aluehallinnon metsänhoitajia ikäisiini ja nuorempiinkin yhtiöiden ja metsänhoitolautakuntien miehiin ja vielä enemmän muilla aloilla toimiviin ja vastaavantasoisien akateemisen koulutuksen saaneisiin tovereihini tunnen suurta alemmuuden tunnetta siitä, ettei monenkaan meidän virassamme ole mitään selvää yhtenäistä tehtävää, josta voisi sanoa ja tuntea olevansa vastuussa. Nimenomaan psykologiselta kannalta tämä on varmaan erittäin vahingollista sekä nuorille metsänhoitajille itselleen että myöskin sille työlle kokonaisuudessaan, jonka palveluksessa he ovat. – Näen tässä nuorten metsänhoitajien asemaan liittyvässä psykologisessa puolessa ehkäpä kaikkein keskeisimmän ongelmamme.”; kirje N.A. Osara – Olli Auterinen 26.3.1954, kansio N.A. Osara kirjeenvaihto 1954, Osaran arkisto, Lusto.

286 Seuraavana vuonna metsähallituksen tiedonantolehdessä (1/1956) Osara kirjoitti: ”Tietty kilpailuhan on aina terveellinen, ja sellainen voi sopivasti tapahtua siinä muodossa, että katsotaan minkä hoitoalueen metsät ovat parhaiten hoidettuja, kuka on taitavin teiden rakentaja ja kunnossapitäjä, kuka hoitaa hankinnat taloudellisin jne.” Osara jatkoi: ”Mutta varmaankaan ei ole oikein, jos kilpailumieli viedään niin pitkälle, että jokapäiväinen luonnollinen kosketus naapureihin menetetään ja että kilpailu saa muotoja, jotka työmme kokonaistuloksen kannalta ovat epäedullisia”.

287 Yhteiskirje 8.2.1950, MhA Haa3: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1946–1952 (KA).



määrittänyt asetus vaati, valtion sopimuspalkkaisiksi toimihenkilöiksi keskusvirastoon sekä piirihallintoon.<sup>288</sup>

Sotevan esimerkkiä noudattaen toimittiin myös metsähallituksessa, ja Sotevan mallin mukaan myös metsähallitus rekrytoi keskeiset työntekijänsä yksityiseltä sektorilta. Asetus metsähallituksesta tosin määräsi hyvin yksityiskohtaisesti metsähallituksen viroista, ja uuden viran perustamiseen tarvittiin eduskunnan myötävaikutus, mutta tätä järjestelyä oli mahdollista kiertää ottamalla uudet henkilöt palvelukseen yksityisoikeudelliseen työsuhteeseen.<sup>289</sup>

Keskeisin tehtävä oli liikeosaston johto. Osara oli määritellyt, että metsähallitus oli liikelaitos, jonka tehtävänä oli hankkia puuta teollisuudelle. Tätä hankintatehtävää hoiti metsähallituksessa liikeosasto. Liikeosaston päällikön virka avautui kun viran pitkäaikainen haltija E.A. Söpanen kuoli pitkän sairauden jälkeen joulun alla 1952. Osaran suosikki paikalle oli Kymi-yhtiön silloinen ylimetsänhoitaja Henrik Gripenberg, joka sotavuosina oli ollut Osaran alaisena kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston hakkuutoimiston toimistopäällikkönä. Värväyksen tiellä oli kuitenkin yksi jyrkkä mutka: teollisuuden palveluksessa ylimetsänhoitaja Gripenberg tienasi enemmän kuin metsähallituksen valtionmetsien ylijohtaja. Kevään 1953 ajan Osara yritti puhua Gripenbergiä ympäri, kunnes lopulta miehet pääsivät yhteisymmärrykseen. Gripenbergille järjestettiin tämän toiveiden mukaiset auto ja autonkuljettaja. Sopimuspalkan lisäksi Gripenbergille taattiin lisätulot Pyöreän puutavaran toimiston varoista.<sup>290</sup>

Myös muut keskeiset uudet henkilöt rekrytoitiin saman kaavan mukaan. Tärkeää hankintateknillistä puolta tehostamaan Osara palkkasi A. Ahlström Oy:stä Jarl Eirik Arnkilin, jonka veti metsähallitukseen hänen omien sanojensa mukaan ”innostus korjuutyön kehittämistoimintaan ja vetovoima Osaran johtamistyyliin”.<sup>291</sup>

Henkilörakennetta maltillisemmin Osara muutti metsähallituksen hallinto-organisaatiota, joka pohjautui hyvin pitkälti sotilasorganisaatioiden malliin. Metsähallituksen pyramidirakenne oli sama kuin sotilasorganisaatioilla tai liike-elämän linjaorganisaatiolla. Yhteistä näille kaikille on päätöksenteon nopeus: käskyt kulkevat suoraan ylhäältä alas, kun jokaisella portaalla asioista vastaa yksi henkilö. Metsähallituksen organisaatio oli jo valmiiksi porrastettu metsähallituksesta piirikunnan kautta hoitoalueeseen, ja hoitoalueen sisällä oli edelleen portaita. Tämän porrastuksen lähtökohta

---

288 Harki 1971, 90–91, 110, 319.

289 Komiteanmietintö 1959:7, 36; Suunnittelun Valtionmetsäyhtymän henkilökunnan oikeudellinen asema, *Metsähallituksen tiedonantolehti* 5:1959. – Osaran kauden työsuhteissa oli 60 % henkilöstöstä ja virkasuhteissa 40 %. Tavoitteena oli saada koko henkilöstö siirrettyä työsuhteeseen. Tämä kaavailtiin tehtäväksi joko pitkän siirtymäajan kuluessa tai siirtämällä virkamiehet lakkautuspalkalle; lisäksi pohdinnan alla oli lakimuutos, jolla lakkautuspalkalle siirrettävät veloitettaisiin ottamaan vastaan Valtionmetsäyhtymässä tarjottu toimi.

290 N.A. Osara PM Puunviennin Edistämisrahastosta 3.11.1959, N.A. Osaran arkisto, Lusto; kirjeet NAO–Gripenberg 26.5.1953, Gripenberg–NAO 20.5.1953, NAO–Gripenberg 12.5.1953, Gripenberg–NAO 6.3.1953, kaikki Osaran arkisto, Lusto.

291 Kuusela & Lindroos 2003.



oli alueellinen. Mutta metsähallituksessa oli myös erikoistumiseen nojautuva osastojako, johon siihenkin liittyi alueellisia elimiä, mutta näitä ei kuitenkaan kaikilta osilta ollut kytketty porrastukseen. Riippuen siitä, millaisten menomomenttien varoista oli kysymys, saattoivat saman talon toimielimet vaikuttaa rinnakkain tai päällekkäin.<sup>292</sup>

Osara toteutti vuonna 1955 valtionmetsien hallinnossa osittaisen organisaati uudistuksen, jolla töiden porrastusta selvennettiin entisestään. Tässä uudistuksessa erikoismiehet – hankintatoiminta ja teiden rakennus – siirrettiin keskusviraston alaisuudesta suurelta osin piirikuntakonttorien alaisuuteen. Piirikuntapäällikkö puolestaan vastasi erikoismiesten ja konekannan sijoittamisesta eri työkohteisiin aluemetsänhoitajien tilausten mukaan. Hoitoalueissa aluemetsänhoitajan ”vastuuta ja yrittäjämieltä tehostettiin”. Uusi toimintamalli korosti aluemetsänhoitajan valtaa hankkeiden suunnittelijana ja toteuttajana, Osaran sanoin kyse oli aluemetsänhoitajan vastuun ja yrittäjämielen tehostamisesta. Osara rinnasti aluemetsänhoitajan suuren maatilaisäntään, joka kutsuu tarvittaessa erikoismiehiä avukseen, mutta joka kuitenkin vastaa kaikesta mitä maatilalla tehdään.<sup>293</sup>

Osaran mukaan vastuusuhteet oli saatava selviksi. Kussakin alueessa oli yhden ja ainoan portaan vastattava kaikista töistä, joita metsähallinto alueella teettää, eikä kysymyksessä oleva porras voinut olla muu kuin hoitoalue ja sen aluemetsänhoitaja, sekä hänen yläpuolellaan piirikunta. Tämän takia erikoismiehet oli alistettava piirikuntiin.<sup>294</sup>

Porrastuksen selventäminen ja vastuun siirtäminen alaspäin, aina hoitoalueiden ”isäntien” eli aluemetsänhoitajien vastuulle, vähensi kollegion käsittelemien asioiden määrää ja siten suoraan kollegion vaikutusmahdollisuuksia. Asessori, jonka tehtäviin kuului kollegion istunnoissa valvoa tehtyjen päätösten lainvoimaisuutta, sai valvottavakseen yhä vähemmän asioita. Myös hallinto-osasto pääsi käyttämään äänioikeuttaan yhä harvempien asioiden suhteen. Osaran kaudella toteutetut hallinnolliset uudistukset tähtäsivät hidasteiden ohittamiseen ja päätöksenteon nopeuttamiseen, sotavuosina alkaneen hallinnon tehostamiskeskustelun mukaisesti. Oikeusvarmuuden heikentyminen ei näissä keskusteluissa sen sijaan tullut esille.

---

292 Metsähallituksen tiedonantolehti 5:1959; Metsähallituksen tiedonantolehti 1:1956. – Myös metsähallinnon uudistamista pohtinut Osaran johtama metsähallintokomitea oli sitä mieltä, että vanha hallinto-organisaatio – piirikunnat, hoitoalueet – tulisi olemaan uudenkin organisaation runkona.

293 Ohjekirje 5.4.1955 no 59 Asia: Eräitä uudelleen järjestelyjä, Metsähallinnon Pohjanmaan piirikuntakonttorin arkisto Eaf8:2: Arvioimistoimistolle saapuneet kirjeet 1950, 1952–1960 (OMA); Kuusela & Lindroos 2003, 169, 171.

294 Metsähallituksen tiedonantolehti 1:1956.

---

## Valtionmetsien hakkuiden lakipiste

Valtionmetsien hakkuut tehostuivat 1950-luvun mittaan, ja tähän vaikuttivat sekä 1950-luvun kehitys että jo aiemmin liikkeelle pannut muutosvoimat. Yksi keskeisiä muutosvoimia oli 1940-luvulla aloitettu tienrakennus, jonka seuraukset alkoivat näkyä 1950-luvun mittaan. Sodan päättymisen jälkeen oli laadittu lukuisia suunnitelmia syrjäisten metsäalueiden hakkaamiseksi tieverkoston parantamalla. Varsinainen lottopotti näiden tavoitteiden realisoitumisen kannalta oli Kekkosen hallituksen myöntämä ”Lapin miljardi”, joka oli käytännössä vuosille 1954–1955 jyvitetty miljardin markan avustus valtionmetsien hakkuiden koneistamiselle. Rahat tulivat lähes täysin metsähallituksen käyttöön, sillä 834 miljoonaa markkaa annettiin metsähallitukselle, ja loppuosa annettiin tie- ja vesirakennushallituksen käyttöön.<sup>295</sup>

Vuonna 1947 Osara oli tuonut eduskuntaan lakiesityksen näiden metsäautoteiden rakentamiseksi – nyt myönnettiin kerralla summa, jolla tuo työ saatettiin panna toden teolla alulle. Metsäautoteitä oli teetetty 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa lähinnä työllisyysvaroilla. Erään arvion mukaan varsinaisin budjettivaroin kustannettiin vain kuudesosa tienrakennustoiminnan kuluista; loppuosa koottiin työllisyysvaroista ja pienemmässä määrin vientimaksuvaroilla. Syrjäseuduilla työllisyysmäärärahojen osuus korostui ollen noin neljä viidesosaa. Esimerkiksi talvikaudella 1953–4 metsähallituksen tietyömailla oli työllistettynä parhaimmillaan 3 000 työtöntä. Resurssipulasta huolimatta näidenkin vuosien aikana valtionmetsissä toteutettujen tietöiden määrä oli vaikuttava: yksistään vuonna 1950 toteutettavaksi aiotut tietyöt veivät lueteloituna 59 konekirjoitussivua.<sup>296</sup>

Lapin miljardin varoja saattoi käyttää joustavammin kuin tavallisia budjettivaroja, ja miljardilla maksettiin erilaisia tutkimuksia, konehankintoja, tie- ja uittoväylätöitä sekä rakennustöitä. Suurin potti, lähes puolet käytettiin uittoväylätöihin (452 miljoonaa markkaa); seuraavaksi eniten rahaa laitettiin koneisiin (375 mmk) ja tierakennukseen (152 mmk). Metsähallituksen rahoista yli kolmasosa käytettiin Perä-Pohjolan piirikunnan alueella, jossa uittoon käytettiin 102 miljoonaa markkaa ja tienrakennukseen yhteensä 200 miljoonaa markkaa.<sup>297</sup>

---

295 Metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin ehdotus Pohjois-Suomen miljaardivarojen käyttöksi v:lle 1954–1955, Metsähallituksen Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin II arkisto Hc:2: Selostuksia keskitetyistä hakkuista 1948–1954 (OMA).

296 Itä-Suomen piirikuntakonttorin vuosikertomus vuodelta 1955, kansio Hh:12 Vuosiselostukset Itä-Suomen piirikuntakonttori v 1951–59 (JoMA); Menoarvioehdotus vuodelle 1955, MhA Ca 15: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat, Yhteisistunnot 1954–55 (KA). – Lisäksi teiden rakentamista rahoitettiin Vientimaksurahaston ja nk. Pohjois-Suomen miljardin varoilla.

297 Metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin ehdotus Pohjois-Suomen miljaardivarojen käyttöksi v:lle 1954–1955, Metsähallituksen Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin II arkisto Hc:2: Selostuksia keskitetyistä hakkuista 1948–1954 (OMA). – Pohjoinen tarkastuspiiri: Uittoväylätöitä yht. 39,5 mmk, tietyöt 91,05 mmk, yht. 130,55 mmk; Itäinen tarkastuspiiri: Uitto 31,9 mmk, tiet 75,15 mmk, yht. 107,05 mmk; Läntinen tarkastuspiiri: uitto 31 mmk, tiet 34 mmk, yhteensä 65 mmk; koko piirikunta uittoon yhteensä 102 mmk, teihin 200 mmk, yht. 302 mmk.

Metsähallituksen tienrakennuksen vauhtia kuvaa se, että vielä 1940-luvulla metsähallitus oli rakentanut tietä keskimäärin 15,7 km vuodessa, mutta 1950-luvulla tahti oli jo yli kymmenkertainen, noin 170 km vuodessa. Vuosikymmenen loppupuolella vuotuinen rakennustahti lähenteli jo 300 kilometriä. Kaikkiaan metsähallituksen mailla rakennettiin 1950-luvun kuluessa noin 2 500 kilometriä tietä. Aluemetsänhoitaja Martti Wirtanen kirjoitti metsähallituksen sisäisessä tiedonantolehdessä innostusta tihkuvan – ja sellaiseksi varmasti tarkoitetunkin – artikkelin tieverkon tulevasta parantamisesta.<sup>298</sup>

Nämä tiet avasivat ennestään hakkuiden ulkopuolella olleita metsäalueita hakkuutoiminnalle ja lähes hävittivät myyttisen ”nollarajan”. Lieksassa nollaraja hävisi jo vuonna 1950, jolloin hoitoalueen kaikki metsät olivat muuttuneet puunkuljetuksen kannalta hakkuukelpoisiksi; tuolloin hoitoalueen eri osista oli matkaa maantielle tai uittoreittien varteen alle kahdeksan kilometriä.<sup>299</sup> Sama raja ylitettiin pohjoisemmassa hieman myöhemmin. Kemin hoitoalueen metsänhoitaja kirjoitti Perä-Pohjolan piirikuntakonttorille maaliskuussa 1955, kuinka ”tähän saakka on hakkuita sijoitettu hankinnan kannalta epäedullisiin, uudistettaviin vanhoihin konsessioalueisiin eikä kantorahoja ole sanottavasti jäänyt. Ensi vuodesta alkaen päästäisiin parempiin metsiin, joiden hakkuusta on odotettavissa jotain taloudellista tulosta.”<sup>300</sup> Pudasjärvellä raja ylitettiin vuonna 1960, jolloin aluemetsänhoitaja saattoi kirjoittaa vuotuisen selostukseensa, että ”puutavaran autokuljetuksista, joita hoitoalueessa ei aikaisempina vuosina ole ollut kuin poikkeuksellisesti, näyttää muodostuvan täälläkin vakituinen kaukokuljetusmuoto”.<sup>301</sup>

Lapin miljardin ja muiden rahoitusmuotojen antamat mahdollisuudet olivat niin suuret, että metsähallituksen organisaatio ei sellaisenaan kyennyt uusia resursseja nimelemään. Lapin miljardin konehankintoihin käytetty osuus, 375 miljoonaa markkaa, merkitsi metsätöiden koneistuksen nopeutumista. Vuonna 1955 perustettiin hankintateknillinen toimisto, jonka päälliköksi eli hankintatekniikan ylitarkastajaksi Osara värväsi Jarl Eirik Arnkilin. Arnkilin tehtävänä oli johtaa metsähallituksen tarvitsemien koneiden ja laitteiden kehitystyötä. Samalla aloitettiin Rovaniemen Hirvaan varikon laajennus ja järjestelmällinen koneistukseen liittyvä tutkimustyö.<sup>302</sup>

Kehitystyö keskitettiin Rovaniemelle Hirvaan vanhan metsäkoulun tiloihin, jonne Rovaniemen varikko siirrettiin vuonna 1956. Vanha koulurakennus sai uutta käyttöä:

---

298 Metsähallituksen tiedonantolehti 2:1955. – ”Metsätalouden voimakas nousu, talouden saadessa täyden liiketalouden leiman, ja samalla suurempi huolenpito metsistä ja niiden jatkuvasta taloudellisesta tuotosta vaativat kulku- ja kuljetussuhteiden parantamista. Ajan motto on: ’metsäalueille kunnollinen tieverkosto’. – on aluemetsänhoitajakunta hartaasti odottanut aikaa ja varoja päästä osoittamaan tässäkin työmuodossa haluaan kohottaa valtionmetsätaloutta ja siitä saatavaa kansantaloudellisesti tärkeätä tuloerää.”

299 Björn 1999, 138.

300 Kirje Kemin hoitoalueen metsänhoitaja – Perä-pohjolan piirikuntakonttori 5.3.1955 no 100, MhA Ca 15: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat (KA).

301 Pudasjärven hoitoalueen vuosiselostus 1960 (OMA).

302 Kiertokirje 5.4.1955 no 59, MhA: Yhteisistunnot 1954–55 Ca 15 (KA); Vuoden 1960 menoarvio, MhA Ca 19: Yhteisistunnot 1956–1957 (KA).

siitä tehtiin metsähallituksen konetoiminnan jatkokoulutuskeskus. Hirvaan jatkokoulutuskeskuksen tehtävänä oli levittää uusimmat tekniset innovaatiot kentän tietoisuuteen. Hirvaan jatkokoulutuskeskukselle huoltovarikko antoi arvokkaan havainto- ja harjoittelukohteen, kun taas varikolle sen pihasta aukeava Rovaniemen kouluhoitoalue antoi riittävän suuren koekentän.<sup>303</sup>

Hankintateknillinen toimisto tutki mm. puutavaran kuljetusta sulan maan aikaan, koneellista kuorintaa ja vyörytystä, pinotavaran tekoa palstatien varteen ja ajoa palstatien varresta. Yhteistyössä metsäntutkimuslaitoksen ja metsäpuiden rodunjalostussäätiön kanssa toimisto suoritti lannoituskokeita kovilla metsämailla sekä plus-metsikoissa että siemenviljelmillä. Lisäksi toimisto teki tutkimuksia siemenpuualueiden kulottamisen vaikutuksesta luontaiseen uudistumiseen sekä hakkausalan raivaus- ja laikutuskokeiluja. Toisin sanoen toimisto valmisteli luonnonmetsien hakkuiden jälkeä koittavaa seuraavaa, istutusmetsätalouteen perustuvaa vaihetta.<sup>304</sup>

1950-luvulla toteutettuihin hakkuisiin hankintateknillinen toimisto ei juuri ehtinyt vaikuttaa. Ne oli suunniteltu 1940-luvulla ja pääasiassa toteutettiin perinteisillä välineillä. Keskitettyjä hakkuusuunnitelmia oli vuodesta 1947 lähtien tehty A.E. Järvisen ja hänen työtoveriansa toimesta yhteensä 68 kappaletta ja ne käsittivät 909 000 hehtaarin alan. Metsävaroja niillä arvioitiin olevan noin 45 miljoonaa kuutiometriä. Hakkuiden suorittamiseksi ja puutavaran kuljetuksen järjestämiseksi oli kunnostettu tai rakennettu 400 kilometriä uittoväylää, yli 300 kilometriä runkoteitä, 230 kilometriä talviautoteitä ja kaksin verroin huoltoteitä sekä lähes viisi ja puoli sataa metsäkämpää.<sup>305</sup>

Hakkuut oli suunniteltu Vilho Lihtosen laatiman vuoden 1947 ohjekirjeen mukaan. Näissä ohjeissa painotettiin sitä, että leimausten tuli olla metsänhoidollisia ja alueelta tuli poistaa enintään puolet puustosta. Samaan hengenvetoon ohjeessa kuitenkin todettiin, että missä tällainen toiminta ei ollut taloudellisesti kannattavaa, tuli hakkuut toteuttaa aiempaa voimakkaampina ja niin, että metsät tulisivat kerralla käsitellyiksi. Tilanne oli tosin sanoen se, että niin metsänhoidollisia hakkuita kuin voimakkaita avohakkuita toteuttaessaan saattoi perustella toimintaansa saman ohjekirjeen ohjeilla.

Näiden hakkuiden jälkiä ei ollut systemaattisesti seurattu, mutta pistokokeita leimikoilla oli kuitenkin tehty. Alkuvuodesta 1951 ylijohtaja Martti Lappi-Seppälä ja metsänhoidontarkastaja V.K. Aholan allekirjoittamassa ja aluemetsänhoitajille osoitetussa ohjekirjeessä todettiin tarkastuksissa ilmenneen, että metsänhoidollisen leimauksen käsite oli jäänyt leimausta suorittaneille metsänhoitomiehille ”vielä osittain epäselväksi”. Kyse oli hakkuualojen uudistumisesta. Ahola ja Lappi-Seppälä olivat

---

303 PM metsähallituksen suunnitelmat Hirvaalla 28.3.1957, Osaran arkisto, Lusto; Hankintateknillinen toimisto Hh Vuosikertomukset 1956–1968, 1956 (MhA); kirje metsänhoitaja Olli Auterinen, Hirvas – NAO, elokuu 1954, kansio N.A. Osara kirjeenvaihto 1954, Osaran arkisto, Lusto.

304 XVII Metsätalasto 49: Kertomus metsähallinnon toiminnasta 1962.

305 XVII Metsätalasto 40: Kertomus metsähallinnon toiminnasta vv. 1949–1950; XVII Metsätalasto 41: Kertomus metsähallinnon toiminnasta vv. 1951–1952. – Keskitettyjä hakkuusuunnitelmia laadittiin edelleen Osaran pääjohtajaksi tulon aattona. Vuonna 1951 Perä-Pohjolaan tehtiin viisi suunnitelmaa lisää.

huolissaan uudistumisesta, sillä määrärahojen niukkuuden takia ei metsänviljelystöitä ollut mahdollista lisätä. Hakkuut tuli suunnitella varmintä ja halvinta uudistumista silmälläpitäen. Mikäli hakkuu oli tarkoituksenmukaisinta toteuttaa uudistushakkuuna, oli leimauksen suorittajan ”tehtävä itselleen selväksi, miten luontaisen uudistumisen mahdollisuudet parhaiten saavutetaan ja turvataan”. Näin toimien saataisiin sekä metsänhoito että taloudelliset näkökohdat sopusointuun liiketaloudellisten periaatteiden kanssa. Ohjekirjeen viimeinen virke kertoo, kuinka merkittävänä ohjekirjeen sisältöä pidettiin: aluemetsänhoitajat asetettiin vastuuseen siitä, että ohjekirjeen määräykset tulivat myös avustavien metsänhoitajien ja metsätekniikkojen tietoon.<sup>306</sup>

Ohjekirje merkitsi Vilho Lihtosen antamien ohjeiden unohtuneen metsänhoidollisen puolen painavaa alleviivaamista. Monelta metsänhoitajalta oli jäänyt huomaamatta, että Lihtosen ohjeissa todettiin radikaalien hakkuiden toteuttamisen edellyttävän metsänhoitotoimenpiteiden täysimääräistä toteuttamista. Lihtosen mukaan vanhojen metsien nopea uudistaminen edellytti uudistusalojen pikaisesta taimettumisesta ja taimikoiden nopeasta kehityksestä huolehtimista sekä laajoilla aloilla suoritettavia kasvatushakkuita.<sup>307</sup> Metsänhoidon painottaminen uudistushakkuiden kustannuksella merkitsi paluuta Cajanderin aikaiseen, vielä jatkosodan alkuvuosina vallinneeseen ohjeistukseen. Ohjekirje oli merkittävä sikäli, että se otti huomioon voimakkaiden hakkuiden riskit, ja sen pääasiallinen sanoma oli kiinnittää huomio metsien uudistumisen mahdollisiin ongelmiin hakkuiden jälkeen.

Osaran ajattelua puolestaan leimasi optimismi. Hän ei kaihtanut suurisuuntaisia muutoksia eikä juurikaan kantanut huolta toimenpiteiden riskeistä. Riskien sijaan Osara painotti hakkuiden hyötyjä, eli hakkuiden rahallista tuloa. Osaran mm. kerrotaan 1950-luvun alussa metsäviikolla marssineen Gustaf Sirénin Pohjois-Suomen metsien uudistamista käsitelleen esityksen jälkeen puhujapöytätyöhön ja kirjoittaneen liitutaululle juuri kuulemastaan esitelmästä nappaamansa lauseen: ”On uudistettava kokonaisia maita!” Sanojensa vakuudeksi Osara alleviivasi lauseen.<sup>308</sup> Tämä Osaran tokaisu sai Perä-Pohjolassa kannatusta. Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin arvioimisosaston johtajan A.E. Järvisen tiedettiin kannattavan laajoja avohakkuita. Yhdessä kirjeessään Järvinen oli todennut, kuinka Lapin metsät oli saatava kasvuun: ”Ei siinä laskelmia tarvita. On aloitettava laidasta ja hakattava kaikki lopulliseen kuntoon.”<sup>309</sup>

Osara tulkitsi olosuhteita ja tilanteita optimistisesti. Kerta toisensa jälkeen Osara toi esiin, kuinka aiemmin hakkuissa oli oltu liian varovaisia. Osara kiersi ahkerasti kenttää metsähallituksen erilaisilla retkeilyillä ja koulutustilaisuuksissa. Esimerkiksi Rovaniemen kesän 1955 keskustelutilaisuudessa Lapin metsien mahdollisuuksista Osara vakuutti puun kasvuolosuhteiden, metsämaan laadun ja kuljetusolosuhteiden

---

306 Ohjekokoelma: Leimaus. Metsänhoidollisen leimauksen suorittaminen, päivätty 19.3.1951, MhA Haa3: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1946–1952 (KA).

307 Lapin metsien mahdollisuudet 1955, 20.

308 Holma & Pyykkö 2006, 235.

309 Holma & Pyykkö 2006, 239.

olevan Lapissa huomattavasti oletettua parempia. Osaran mukaan epäilyt metsien hitaasta kasvuvauhdista tai suunnattomien etäisyyksien aiheuttamista luonnollisista nolla-alueista olivat vääriä; tällaiset epäilyt kantoivat ”menneisyyden leimaa” eivätkä vastanneet ”todellista asiatietoa”. Osaran käsityksen mukaan ”kukaan tähänastisista hakkuulaskelmien tekijöistä ei ole rojhennut laskea Lapin metsille tarvittavaa hakkuumäärää niin suureksi, kuin sen pitäisi olla”. Hakkuiden lisäämiseen liittyvät ongelmat olivat Osaran silmissä lähinnä organisaatiokysymyksiä.<sup>310</sup>

Metsähallitus muutti hakkuukeskitysten suunnittelusta annettuja ohjeita 27.6.1957. Ennen keskitetyt hakkuut oli suositeltu sijoitettavaksi uudistettaville metsäalueille, mutta uusissa ohjeissa painotettiin tuotannollisia ja taloudellisia perusteita. Keskitys tuli määrittää puhtaasti kuljetusreittien mukaan, toisin sanoen niin, että hakattavat puut saisi helpoimmalla ja edullisimmalla tavalla kuljetettua lopulliseen käyttökoh-teeseensa. Metsänhoidon sijaan hakkuiden suunnittelun ytimeen nostettiin hakkuiden rahallinen arvo.<sup>311</sup>

Lisäksi hakkuiden suunnittelussa kannustettiin irtautumaan paikallisista hoitoalue-rajoista ja siirtymään suurempiin kokonaisuuksiin. Uudet ohjeet painottivat myös nopeutta. Hakkuita valmistelevia maastotöitä tuli nopeuttaa; Osara alkoi alkuvuodesta 1958 ajaa läpi uutta metsätalouden tarkastustapaa, joka ei enää pohjautuisi koko hoitoalueen kuvioittaiseen puuston arvioimiseen ja maapohjan luokitukseen vaan työ perustuisi valtionmetsien linja-arvioinnin tuloksiin. Tavoitteena oli Osaran mukaan saada tarkastukset huomattavasti nykyistä lyhyemmässä ajassa suoritetuksi ja tarkastuskierto käänteentekevässä määrässä nopeutumaan.<sup>312</sup>

Syyskuussa 1958 määrättiin, että jo metsätalouden tarkastuksen perustavat maas-totyöt tulisi tehdä hakkuiden keskittämistä silmällä pitäen, ja metsätalouden tarkastus oli suoritettava hakkuiden entistä suurempaan keskitykseen pyrkien. Lisäksi metsä-hallituksen kollegiolle varattiin mahdollisuus puuttua suunnitelmiin tässä keskeises-sä vaiheessa. Mikäli metsätalouden tarkastusta laativien aluemetsänhoitajan, piiri-tarkastajan ja hankintametsänhoitajan sekä piiri-insinöörin neuvotteluissa ei päästy yksimielisyyteen, tuli asia alistaa metsähallituksen ratkaistavaksi. Määräys oli sisäl-löltään samanlainen kuin kansanhuoltoministeriön elokuussa 1944 antama määräys, jolla metsähallituksen leimaukset annettiin metsänhoitolautakuntien tehtäväksi mi-

---

310 Mäkinen 2008, 60, 73, 84.

311 VS-suunnitelmista 27.6.57 annettuun kiertokirjeeseen no L.16119 liittyviä täydentäviä ohjeita, Metsähallituksen Pohjanmaan piirikuntakonttorin arkisto Eb6:1: Hankintaosastolta saapuneet ohjekirjeet (OMA): ”Hakkuukeskityksen suunnittelu aloitetaan rajojen määrittämisellä. Tärkeinä tekijöinä ovat tällöin kaukokuljetusreitit sekä kuljetuskustannukset, jotka on tarkoin selvitettävä. On myös huomattava, etteivät hakkuukeskitysten luontaiset rajat aina seuraa hoitoalueiden rajoja. Päänäkökohtana hakkuukeskityksen rajoja suunniteltaessa tulee olla sellaisen alueen muodostaminen, josta tiettyjä lähikuljetustapoja käyttäen saadaan puutavara ko. kaukokuljetusväylän varten.”

312 VS-suunnitelmalomakkeiden täyttöohjeet 7.6.1957, Metsähallituksen Pohjanmaan piirikuntakonttorin arkisto Eb6:1: Hankintaosastolta saapuneet ohjekirjeet (OMA); kirje metsähallitus – arvioimistoimistojen johtajat ja metsätalouden tarkastajat 8.1.1958, MhA Haa5: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA). – Hakkuukeskityksille ruvettiin antamaan numeropohjaisia nimiä, ja keskityksen alaiset leimikot numeroitiin juoksevin numeroin (esimerkiksi Somero 1, Somero 2 jne.)

käli ne viivästyivät. Viesti oli sama kuin sotavuosina kansanhuoltoministeriössä: jos keskitettyjä hakkuita ei synny riittävän nopeasti, metsähallituksen ylin johto puuttuu asiaan.<sup>313</sup>

Uudet ohjeet keskittyivät lisäämään toiminnan tehokkuutta ajassa ja rahassa mitattuna. Tahti kiihtyikin: Vuonna 1958, eli uusia määräyksiä seuranneena vuonna, ”varojensijoitus suunnitelmiksi” uudelleen nimettyjä hakkuukeskityksiä perustettiin 16; seuraavana vuonna niitä perustettiin 31 ja sitä seuraavana 48.<sup>314</sup>

Hakkuusuunnitetta myös nostettiin kirjanpidollisin toimin. Osaran kauden alussa muutettiin metsien ikäluokkajaottelua ja siirrettiin yhä suurempi osuus ”yli-ikäisten” eli uudistettavien metsien luokkaan. Pohjois-Karjalassa yli-ikäisiksi oli aiemmin laskettu yli 140-vuotiaat metsät, mutta nyt tämän luokan alaraja laskettiin 120 vuoteen. Tällä oli suuri vaikutus uudistettavien metsien määrään. Vanhoilla ikäluokkajaoilla Lieksan hoitoalueen metsistä 19 prosenttia oli ollut yli-ikäisiä, mutta uudistuksen jälkeen niitä oli lähes puolet, 45 prosenttia. Vuosina 1958–1959 metsien kiertoaikaa laskettiin jälleen, Pohjois-Karjalassa 110 vuoteen (ennen 120).<sup>315</sup>

Tehokkuusvaatimuksen mukaisesti taloustoiminnan piiriin luokitellun maan määrää lisättiin. Tämä tehtiin supistamalla suojametsäaluetta, mitä metsähallitus ryhtyi valmistelemaan keväällä 1956. Supistus tapahtui jo seuraavana vuonna, jolloin metsähallitus siirsi suojametsäalueen kasvullisesta metsämaasta lähes puolet eli 473 000 hehtaaria taloustoiminnan piiriin. Osin tämän toimenpiteen ansiosta valtionmetsien hakkuusuunnitetta Perä-Pohjolan alueella saatettiin nostaa yli kaksinkertaiseksi.<sup>316</sup>

Myös metsähallituksen alaiset metsäkoulujen harjoitushoitoalueet siirrettiin taloustoiminnan piiriin. Ennen nämä alueet olivat olleet erillisiä, suoraan metsähallituksen alaisia itsenäisiä hoitoalueita, joita oli hoidettu metsäkoulun johtajan määräämien suuntaviivojen mukaan. Roveniemen pientä harjoitushoitoaluetta lukuun ottamatta kaikki muut harjoitushoitoalueet sijaitsivat Etelä-Suomen piirikunnan alueella. Näitä runsaspuustoisia alueita oli puolustettu määrätietoisesti asutukselta. Vuonna 1956, samaan aikaan kun Lapin suojametsiä avattiin hakkuutoiminnalle, harjoitushoitoalueiden erityisstatus peruttiin ja ne siirrettiin tavallisten hoitoalueiden joukkoon piirikuntien alaisuuteen. Muodollisesti harjoitushoitoalueet kuuluivat edelleen metsäkouluille. Näin myös harjoitushoitoalueiden metsät tulivat taloustoiminnan piiriin.<sup>317</sup>

Hakkuusuunnitteen saattoi kasvaa myös epähuomiossa. Hoitoalueiden hakkuusuunnitteet määritettiin taloustoiminnan piiriin kuuluvan maan perusteella. Näitä laskel-

---

313 Kirje metsähallitus – piirikuntakonttori 17.9.1958 no A 100/1414-58, MhA Haa5: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA).

314 XVII Metsätilasto 48: Kertomus metsähallinnon toiminnasta v. 1959; XVII Metsätilasto 49: Kertomus metsähallinnon toiminnasta Kertomus metsähallinnon toiminnasta v. 1962.

315 Björn 1999, 111–113. – 1960-luvun puolivälissä ylimmän ikäluokan alaraja laskettiin 100 vuoteen.

316 Oinonen, Eino, Sarvas, Risto ja Sirén, Gustaf: Lapin metsien käsittelyohjeet. 1956; Selvitys lakialueiden puustojen hyväksikäytöstä Pohjois-Suomessa 1975. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1975 (MhA).

317 Metsähallituksen laajennettu istunto 23.4.1971 sekä pöytäkirjan liitteenä Harjoitushoitoalue toimikunnan mietintö 10.2.1971 (MhA).



mia tehtäessä ei kuitenkaan aina huomioitu asutus- tai muita varauksia vaan kaikkea kasvullista metsämaata käsiteltiin metsätalousmaana. Esimerkiksi maan suurimmassa hoitoalueessa eli Ylikemin hoitoalueessa aluemetsänhoitaja oli huomioinut kaikista vähennyksistä vain puolet. Kaikkialla tilanne ei ollut edes yhtä hyvä: Kemihaaran hoitoalueessa varauksia ei ollut huomioitu lainkaan.<sup>318</sup>

Taloustoiminnan piirissä olevan metsämaan alan kasvattaminen antoi mahdollisuuden lisätä hakkuusuunnitetta, minkä seurauksena hakkuumäärät kasvoivat. Hakkuusuunnitelmat muuttuivat aiempaa kooltaan suuremmiksi 1950-luvun mittaan. Perä-Pohjolassa yksittäiset leimikot olivat keskimäärin 650 hehtaarin laajuisia ja suurimmillaan yli 1 000 hehtaarin laajuisia. Hieman etelämpänä Kainuussa ja Ylimaassa leimikoiden keskikoko oli 250 hehtaaria sekä Keski-Pohjassa 150 hehtaaria; Itä-Suomen itäosissa 130 hehtaaria ja lännempänä 60 hehtaaria; Länsi-Suomessa leimikkojen keskiarvokoko oli viisi hehtaaria tätäkin pienempi. Verrattuna vanhaan cajanderilaiseen määritelmään, joka salli korkeintaan 20 hehtaarin aukot, tehdyt aukot olivat suurimmillaan yli 50-kertaisia.<sup>319</sup>

Vieri viereen sijoitettuina suuret leimikot muuttuivat vielä suuremmiksi. Pudasjärven Susivaaran alkuaan 4000 hehtaarin laajuinen ala kasvoi pikkuhiljaa ja yhdistyi viereisiin keskityksiin. Pohjoisessa, puolentoista kilometrin metsäiseksi jätetyn raja-vyöhykkeen takana, sijaitsi lähes 2000 hehtaarin Laukun avohakkuuala; idässä, kolmen kilometrin metsävyöhykkeen takana, sijaitsi Kivilammen tuhansien hehtaarien keskitys. Lännessä kolme Suomussalmen itäosien hakkuukeskitystä yhtyi ajan mittaan lähes 10 000 hehtaarin yhtenäiseksi avoalaksi. Samoin kävi kaikille Susivaaraan rajoittuville keskityksille: niiden väliin jätetyt metsäkaistaleet todettiin lopulta luontaisen uudistamisen kannalta toivottomiksi ja hakattiin. Yhtenäistä avohakkuualaa Susivaaraan ja sen ympärille syntyi lopulta yli 20 000 hehtaaria. Alaa on myöhemmin eräissä yhteyksissä pidetty Euroopan ennätyksenä.<sup>320</sup>

Kaikkien näiden toimien tavoitteena oli puutavaran saatavuuden lisääminen, ja hakattavan metsämaan maksimoimisen, keskitettyjen hakkuiden suunnittelun tehostamisen sekä koneistuksen seurauksena puuta saatiin yhä enemmän. Keskimääräiset vuotuiset hakkuualat kasvoivat vuosien 1945–1949 vajaan 70 000 hehtaarin hakkuista kymmenessä vuodessa reilun 90 000 hehtaarin hakkuihin. Kasvua hakkuupinta-alassa oli noin 28 prosenttia. Vielä suuremmaksi kasvu muodostuu, jos tilastoa tarkastellaan hakkuutavan mukaan. Paljon puuta kerralla tuottavien uudistushakkuiden (avohakkuu, siemenpuuhakkuu) määrä oli kasvanut 9 600 hehtaarista 58 800 hehtaariin; uu-

---

318 Tutkimus hakkuutoiminnan järjestelyyn liittyvien periaatekysymysten selvittämiseksi Ylikemin hoitoalueessa v 1962, MhA kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1962–1964.

319 PM Hakkuutoiminnan suuntaaminen valtion metsien inventoinnin tulosten asettamien tavoitteiden mukaisesti, 4.12.1959. J.E. Arnkil, hankintateknillinen toimisto, Mha: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 Haa5 (KA): ”Perä-Pohjolan suurtyömaat ovat keskimäärin 650 ha, muut leimikot Perä-Pohjolassa 250 ha; Pohjanmaalla Kainuussa ja Ylimaassa 250 ha, Keski-Pohjassa 150; Länsi-Suomessa 55 ha; Itä-Suomessa Savonlinnassa, Nikkarilassa ja Kouvolassa 60 ha, muissa I-S:n hoitoalueissa 130 ha”

320 Valtanen 1994, 18.



distushakkuiden pinta-ala oli siis kasvanut kuusinkertaiseksi, prosenteissa laskettua kasvua oli 512 prosenttia. Kasvatushakkuiden osuus oli samalla pudonnut vajaasta 60 000 hehtaarista lähes puoleen, reiluun 30 000 hehtaariin. Aiemmin marginaalisista uudistushakkuista oli tullut ylivoimaisesti yleisin hakkuutapa. Hakkuutoiminta valtionmetsissä oli kokenut vallankumouksen.

1950-luvun lopulla valtionmetsien hakkuusuunnite oli 6 191 000 k-m<sup>3</sup>, josta hukkapuun määräksi oli arvioitu keskimäärin 17,3 prosenttia. Toteutunut poistuma oli 7 407 200 k-m<sup>3</sup>, josta hukkapuuta oli 28,9 prosenttia – toisin sanoen kolmannes kaa-detusta puusta jäi joka vuosi metsään makaamaan. Perä-Pohjolassa ero hakkuusuunnitteen ja toteutuneen hakkuupoistuman välillä oli vielä suurempi. Perä-Pohjolassa hakkuusuunnite oli yhteensä 2,702 miljoonaa k-m<sup>3</sup>, mutta toteutunut hakkuupoistuma oli 3,3632 miljoonaa k-m<sup>3</sup>. Suurin ero suunnitteen ja poistuman välillä tuli hukkapuun kohdalla, jonka osuudeksi piirikunnassa oli arvioitu kymmenen prosenttia, mutta toteutunut osuus oli 35,4 prosenttia. Hukkapuun suuri määrä amerikkalaisilla ruhjo- van metsänkäytön savotoilla oli aikanaan hämmästyttänyt Osaraa, mutta siitä tuli osa myös metsähallituksen uutta hakkuutoimintaa.<sup>321</sup>

Osaran kauden hakkuumäärien huippu osui tammikuuhun 1958. Tuolloin Osara saattoi metsähallituksen tiedonantolehdessä kirjoittaa, kuinka tammikuun 25. päivänä 1958 päivätty työvoimailmoitus sisälsi ”korkeimmat luvut, mitä tiettävästi valtion- metsätaloudessa koskaan on esiintynyt”. Töissä oli tuolloin 27 305 miestä, 8 202 hevosta, 430 autoa ja 315 traktoria.<sup>322</sup>

---

321 Metsähallituksen kirje no A 358/952-60, 13.6.1961: Asia: Hakkuupoistuma v. 1960, MhA Haa6: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1960–1961(KA); metsähallituksen kirje no A 389, 26.10.1961, Asia: hakkuupoistuma, MhA Haa6: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1960–1961(KA). – Osa tästä hukkapuusta kerättiin hyötykäyttöön 1960-luvun liekopuusavotoissa.

322 Metsähallituksen tiedonantolehti 1:1958.

---

*”Valitettavasti ei voi välttää siltä vaikutelmalta, että meillä eletään metsien suhteen niin kuin suuren talon aikamiespoika, joka peri isältään säästyneet metsävarat ja joka näytti maailmalle, kuinka raha liikkuu ja puu kulkee. Vaikuttaa siltä, että valtakunnan puitteissa käy kuten tuollaisille aikamiespojille on aina käynyt: ”tässä sitä nyt ollaan”, tasavallan presidentin siivekkäitä sanoja käyttääkseni. Voi käydä niin, että vanhat virheet on yritettävä paikata uudella virheellä, vaikka asia on varmasti niin, että krapulaa voi siirtää, muttei välttää.”*

– Metsähallituksen Itä-Suomen piirikunnan piiritarkastaja E.A. Länsimies, 1965.

## LUKU V

---

# Valtionmetsien tehokäytön seuraukset 1960–1970

---

### Ongelmien havaitseminen ja yritys jarruttaa hakkuita

Huhtikuussa 1958 metsähallituksen liikeosaston päällikkö Henrik Gripenberg kirjoitti Metsävaltio-lehdessä, kuinka valtionmetsien hakkuutoiminta oli sotien jälkeen laajentunut huomattavasti varsinkin hankintahakkuiden sektorilla ja hankintamäärät olivat vuosi vuodelta lisääntyneet. Mutta nyt oli Gripenbergin mukaan valittaen todettava tarjonnan kasvaneen kysyntää suuremmaksi niin, ettei metsähallitus saanut myydyksi kaikkea sitä puuta, jonka sen hankintakoneisto tuotti. Tämän seurauksena

valtionmetsien hakkuutoimintaa täytyi Gripenbergin mukaan supistaa valtionmetsissä.<sup>323</sup>

Gripenbergin mainitsema supistuminen oli raju, 30 prosenttia. Oliko syy Gripenbergin kirjoituksen ja hakkuumäärän vähentymisen taustalla todella markkinoinnin vaikeuksissa? Vuonna 1957 Suomen markka oli devalvoitu kolmellakymmenelläyhdeksällä prosentilla, jolloin markan arvon alentui kaksikymmentäkahdeksan prosenttia suhteessa ulkomaan valuuttoihin. Pitkällä tähtäimellä tämä käynnisti metsäteollisuuden uuden investointiaallon ja lyhyellä tähtäimellä paransi metsäteollisuuden kilpailukykyä. Tätä taustaa vasten Gripenbergin kirjoitus ja sen perustelut tuntuvat epäaidoilta.

Suurin syy oli metsänhoidollinen. Optimistisia suunnitelmia laadittaessa sivuutetut riskit olivat alkaneet realisoitua kun uudistusalat eivät olleet metsittyneet toivotulla tavalla. Ensimmäiset merkit pohjoisten avohakkuualojen uudistumisen mahdollisista ongelmista tulivat ilmi hoitoalueselostuksista jo 1950-luvun puolella. Joillain suurilla uudistusaloilla kylvöt olivatkin kulotusten jälkeen onnistuneet, kun kaikki olosuhteet – maalaji ja vesitalous – olivat olleet optimaaliset. Suurella osalla uudistusaloista tilanne oli vähemmän ihanteellinen. Pahimmillaan lopputuloksena oli epäonnistumisten ketju, kun metsitysyrietykset epäonnistuivat vuosi toisena jälkeen. Pudasjärven hoitoalueen aluemetsänhoitajan sanoin vuonna 1958 metsityksen onnistumisen esteenä oli ”mustassa kulotuspinnassa tehostuva auringon paahde ja aukeilla vaaramailla melkein alati puhaltava tuuli, joka täydentää roudan ja auringon kuivattavan tuhovaikutuksen.”<sup>324</sup>

Aluemetsänhoitajan mukaan vaaramaiden laajoilla avohakkausaloilla metsien keinoilliset uudistamistoimenpiteet eivät olleet tuottaneet tyydyttäviä tuloksia. Hänen mukaansa sekä metsänhoidollisena että kustannuskysymyksenä vaikeudet olivat niin suuria, että käytettyjä uudistamismenetelmiä ei alueella toistaiseksi kannattanut jatkaa vaan olisi odotettava, kunnes tähänastisten istutuksienkin lopulliset tulokset ovat nähtävissä. Samalla olisi vaikeuksien syyt kiireellisesti tutkimuksiin selvitettävä.<sup>325</sup>

Yhä konkreettisimmiksi käyvät tiedot uudistumisen vaikeuksista toivat kouriintuntuvalla tavalla esiin sen tosiasian, että tutkimustietoa suurten uudistusalojen uudistumisesta ei ollut. Pohjoisen kuusikoita oli ruvettu muuttamaan männiköiksi Gustav Sirén ja Risto Sarvaksen ehdotuksia seuraamalla, mutta uudistamisen kohtaamiin ongelmiin ei heilläkään ollut tarjota vastauksia. Myöskään Metsäntutkimuslaitoksella ei ollut näihin kysymyksiin vastausta. Pohjoisen erityiskysymyksiin keskittyvä Metlan Rovaniemen tutkimusasema perustettiin vasta vuonna 1970, kun pohjoisen metsänuudistusongelmat olivat jo nousseet valtakunnalliseksi uutiseksi.<sup>326</sup>

---

323 Metsähallituksen tiedonantolehti 5:1958. – Henrik Gripenbergin kirjoitus päivätty 11.4.1958.

324 Pudasjärven hoitoalueen vuosiselostus 1958, MhA Hi1:8: Metsähallituksen Pudasjärven hoitoalueen arkisto (KA).

325 Pudasjärven hoitoalueen vuosiselostus 1958, MhA Hi1:8: Metsähallituksen Pudasjärven hoitoalueen arkisto (KA).

326 Annanpalo 2000; Metsäntutkimuksen ja Metsäntutkimuslaitoksen synty, Lapin Kansa 22.10.1993.

---

Liian kovan uudistamistahdin ja liian hitaan uudistumisvauhdin vaarat Osara kylä tiedosti, vaikkei siitä julkisesti puhunutkaan. Tammikuussa 1956 laajalla Lapin kiertomatalla Osara oli keskustellut lähimpien miestensä Gripenbergin ja Arnkilin kanssa ”rajusta uudistushakkuutyylistä”, joka miesten suussa oli saanut nimen ”aavikkopaholainen”. Nimi oli kuvaava: se piti sisällään ajatuksen, että jokin mystinen voima, paholainen, sai aikaan aavikoitumisen. Tosiasiassa syy oli luonnollinen. Retkeilyllä Osara esitti huolestumisensa paitsi aavikkopaholaisen aikaansaamista biologisista vaaroista, myös monelle hoitoalueelle tulevaisuudessa koituvista taloudellisista vaikeuksista.

Kolmikko pohti aavikkopaholaiselle vaihtoehtoja. Osara esitti tuolloin, että keskitetty hakkuut suoritettaisiin kolmessa vaiheessa; ensimmäisessä vaiheessa hakattaisiin vain kolmasosa keskitysalueen pinta-alasta. Gripenbergin ja Arnkilin mukaan tällainen menettelytapa tulisi nostamaan kustannuksia huomattavasti etenkin erämaaseudulla, jossa kannattavuus muutoinkin oli heikko. Tilalle ehdotettiin ajatusta, jonka mukaan hakkuukeskityksiä ei jatkettaisi välittömästi rajakkain, vaan yhden kokonaisen keskityksen alue jätettäisiin väliin siellä missä tähän suinkin olisi mahdollisuuksia.

Matkalla Osara, Gripenberg ja Arnkil pohtivat syitä havaitsemaansa rajuun uudistushakkuutyylisiin. Kolmikko päätyi toteamaan, että leimausmiehet luulivat toteuttavansa pääjohtajan tahtoa olemalla leimauksissaan erittäin ”radikaalisia”. Kentällä oli miesten mukaan monin paikoin siinä luulossa, että Osara vastusti kaikkea pystyyn jätettävää puustoa, jopa metsäteiden varsille jätettäviä tuiskusuojavyöhykkeitä.<sup>327</sup>

Kentällä tulkittiin ohjeita yleisesti niin, että raskaille investoinneille etsittiin mahdollisimman suurta jakajaa – eli hakattavaa alaa. Taloustuloksen maksimoimiseksi tavoitteeksi muodostui hakkuuttaa vain hyviä metsiä. Tähän suuntaan vaikutti myös vuonna 1946 käyttöön otettu suhdelukujärjestelmä, jossa kullekin hoitoalueelle asetettiin laskennallinen hakkausmäärä, joka esitettiin helppolukuisena suhdelukuna. Näin hoitoalueiden suoriutuvuutta tavoitteiden saavuttamisessa voitiin mitata ja hoitoalueita voitiin verrata toisiinsa.<sup>328</sup>

Hoitoalueiden vertailu suhdelukujärjestelmän avulla antoi joillekin aluemetsänhoitajille kiihokkeen ylittää asetetut hakkuutavoitteet. Koko hakkuutavoite-termi tulkittiin helposti minimitalvoitteeksi, joka oli hyvä ylittää. Länsi-Suomen piirikunnan aluemetsänhoitajakurssilla 1958 puhuttiin ”systemaattisista ylityksistä”. Myös Perä-

---

327 Muistio Lapin matkalla 19.1.–24.1.56 käytyjä keskusteluja Osara–Gripenberg–Arnkil, Osaran arkisto, Lusto.

328 PM Hakkuutoiminnan suuntaaminen valtionmetsien inventoinnin tulosten asettamien tavoitteiden mukaisesti, 4.12.1959, MhA Haa5: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA); VS-toimikunnan pöytäkirja 6.–7.2.1959, kansio Hankintateknillinen toimisto Ha (MhA); Kiertokirje hoitoalueiden metsätalouden järjestelystä 5.11.1946, MhA Haa3: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1946–1952 (KA). – Suhdeluku esitettiin kuorettomana kiintokuutiometrinä yhtä kasvullisen metsämaan hehtaaria kohden. Jämsän suhdelukku (4,2 k-m<sup>3</sup>/ha) oli suurin, pahnanhajimmaisena oli puolestaan Inari (0,6 k-m<sup>3</sup>/ha).

Pohjolassa löydettiin ylityksille yksinkertainen syy: tavoitteita oli pidetty minimimäärinä.<sup>329</sup>

Sama mentaliteetti näyttää olleen vallalla myös suo-ojituksen puolella. Jukka Valtasen mukaan metsänparannuspiireissä luokiteltiin työnjohtoa sen mukaan, paljonko he kykenivät saamaan miehillään ja kalustollaan ojaa työkauden aikana. Heidän palkkaansakin saatettiin säädellä syntyneen ojan määrän mukaan, jolloin syntyi kilpailua miesten kesken. Kilpailussa ”suunnittelu saattoi jäädä niukaksi eikä siinä vauhdissa hyljeksitty heikkolaatuisiakaan soita”.<sup>330</sup>

Itä-Suomen piirikunnassa otettiin vuonna 1957 käyttöön piirikunnan sisäiset neuvottelupäivät, joilla piirikunnan alueella tehtävää toimintaa ruvettiin yhdenmukais-tamaan. Yksi ensimmäisiä neuvottelupäivillä käsiteltyjä asioita oli hakkuutoiminnan supistaminen. Metsänhoitaja Lappalaisen mukaan kaikkia valtion vanhoja metsiä ei voinut hakata kerralla, vaan osa oli pakko jättää odottamaan uudistusvuoroaan, sillä jos kaikki vanhat metsät uudistettaisiin nopeassa tahdissa, päädyttäisiin vanhojen metsien runsaudesta aivan päinvastaiseen eli taimikkojen runsauteen eivätkä ikäluokkasuhteet tasoittuisi. Piirikuntapäällikkö Timonen toisti Lappalaisen näkemyksen: piirikunnan ”erämaahoitoalueissa” osa vanhoista metsistä tuli siirtää seuraavaan hakkuukiertoon ja näin estää suuria yhtenäisiä uudistushakkuualueita syntymästä.<sup>331</sup> Timosen ja piiritarkastaja Länsimiehen johdolla hakkuuohjelmaa supistettiin Itä-Suomen piirikunnassa vuonna 1958. Tämän seurauksena Itä-Suomen piirikunnan hakkuupoistuma vähentyi kahdessa vuodessa huippuvuoden 1956–57 tasosta reilulla kolmanneksella (1,4 milj. k-m<sup>3</sup> – 1 milj. k-m<sup>3</sup>).<sup>332</sup>

Vuonna 1959 arvioimistomiston johtaja Olavi Linnamies laati muistion valtionmetsien hakkuutoiminnan suuntauksista, jossa hän kritisoi hakkuukeskityksiä kovanasaisesti. Linnamiehen mukaan hakkuusuunnite ja siihen liittyvä hakkuuohjelma oli aiemmin käsitetty irralliseksi ohjelmaksi, joka ei kytkeytynyt yhteen metsänhoito-ohjelman kanssa. Tähän Linnamies toivoi muutosta. Linnamiehen mukaan vuotuisten uudistusalojen tuli olla tarkalleen laskelmien mukaisia (ei suurempia eikä pienempiä), näiden uudistusalojen taimettumisesta tuli huolehtia laskelmien edellyttämässä ajassa ja kasvatettavissa ikäluokissa tuli suorittaa niiden kehityksen ja tuotoksen kohottamisen kannalta välttämättömät harvennus- ja väljennyshakkuut. Linnamiehen mukaan

---

329 Muistio Länsi-Suomen, Pohjanmaan ja Perä-Pohjolan piirikuntien aluemetsänhoitajakursseilla käydyistä keskusteluista 17.12.1958, N.A. Osaran arkisto, Lusto.

330 Kuusela & Lindroos 2003, 138.

331 Kertomus Itä-Suomen piirikunnan retkeilystä 1958, MHPPa Eaf8:2: Arvioimistomistolle saapuneet kirjeet 1950, 1952–1960 (OMA).

332 Nurmeksen hoitoalue suorasanainen kertomus 1958, Hhb:10 Raportit ja tilastot, puun tuottaminen 1948–69 (JoMa); Muistio 24.3.58 piirikuntakonttorin yhteisneuvottelussa käsitellyistä asioista, Ca:1 Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1949–60 (JoMa); kirje metsähallinnon Itä-Suomen piirikuntakonttori 29.11.1957 no 20563, Ca:1 Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1949–60 (JoMa).

tärkeintä oli se, miten metsiä käsitellään, eikä se, miten paljon puuta niistä määrällisesti otetaan.<sup>333</sup>

Linnamiehen vaatimukset olisivat tienneet suurta muutosta sodan jälkeisinä vuosina omaksuttuun käytäntöön. Linnamiehen sanoin:

Leimikko leimikolta läpi hoitoalueen kaavamaisesti jyrävästä ja kutakuinkin yksinomaan vain järeäpuustoisia metsiä valikoivista voimakkaista uudistushakkuista on vakavasti siirryttävä hakkuumenetelmään, jossa kiinnitetään riittävästi huomiota myös vajaatuottoisten metsien asetetun tavoitteen mukaiseen (10–30 v:n tavoite ao. hoitoalueen hakkuukierron pituudesta riippuen) kunnostamiseen sekä kasvatushakkuiden suorittamiseen riittävässä laajuudessa. Vanhojen järeäpuustoisten metsien varastot riittävät nykyistä hakkuutyylä jatkuen kyllä vielä pari-kolmekymmentä vuotta – mutta meidän on katsottava pitemmälle tähtäimenä jatkuva kestävyys ja riittävän järeän puunsaannin turvaaminen etäämmässäkin tulevaisuudessa.

Linnamies edellytti vuosien 1953–57 keskimääräisen uudistusalan huomattavaa supistamista (Perä-Pohjolassa n. 30 %, Pohjanmaalla n. 45 %, Itä-Suomessa n. 50 % ja Länsi-Suomessa n. 25 %) ja suoritettavien uudistushakkuiden keskittämistä huomattavalta osalta juuri vajaatuottoisiin metsiin. Kestävien hakkuukypsien metsien uudistamista oli vastaavasti vähennettävä, ja kasvatus- (lähinnä väljennys-) hakkuiden määrää olisi lisättävä 2-3-kertaiseksi.<sup>334</sup>

Linnamiehen kriittisen muistion jatkokäsittely siirrettiin metsähallituksen hankintateknilliselle toimistolle. Toimiston vastaus saatiin joulukuun alussa 1959. J.E. Arnkilin laatimassa muistiossa suuri osa Linnamiehen argumenteista hyväksyttiin. Itäisimmässä ja pohjoisimmassa Suomessa tehdyt jopa tuhannen hehtaarin ”mammuttileimikot” olivat Arnkilin mukaan niin suuria, että niiden koosta muodostui ”haitallinen tekijä metsätalouden järjestelyopillisia ja osittain myös biologisia seikkoja ajatellen”.<sup>335</sup>

Arnkil osoitti syyttävällä sormella Osaran aikana lanseerattua ns. varainsijoitus-suunnittelua. Sijoitustoimintaa varten annetut VS-ohjeet olivat korostaneet sitä, että sijoitusten oli oltava sopusoinnussa niiden varassa aloitettavan toiminnan laajuuden kanssa. Arnkilin mukaan oli kuitenkin osoittautunut, että tämä oli monilla tahoilla käsitetty väärin siten, että oli lähdetty etsimään mahdollisimman suurta jakajaa raskaille investoinneille. Suoritetut pistokokeet olivatkin osoittaneet, että VS-suunnitelmiin sisältyvien leimikoiden koon kehitys osoitti kasvavaa suuntaa.

---

333 PM Valtionmetsien hakkuutoiminnan suuntauksesta 28.11.1959 Olavi Linnamies, MhA Haa5: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA).

334 PM Valtionmetsien hakkuutoiminnan suuntauksesta 28.11.1959 Olavi Linnamies, MhA Haa5: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA).

335 Arnkilin tietojen mukaan normaalileimikoiden koot olivat Perä-Pohjolan suurtyömailla keskimäärin 650 hehtaaria, muiden leimikoiden ollessa 250 ha; Pohjanmaalla Kainuussa ja Ylimaassa 250 ha, Keski-Pohjassa 150; Länsi-Suomessa 55 ha; Itä-Suomessa Savonlinnassa, Nikkarilassa ja Koivulassa 60 ha, muissa Itä-Suomen hoitoalueissa 130 ha.

---

Tottumus toimia suurten yksiköiden puitteissa oli puolestaan tuonut mukanaan eräänlaisen jäykkyyden metsähallinnon henkilökunnan toimintatapaan, jonka seurauksena pidettiin mahdottomana hoitaa pieniä työpisteitä taloudellisesti. Sellainen leimikko, joka yksityismetsissä toimivan pystyostajan mielestä oli kohtalaisen suuri, oli usein metsähallinnon miehen silmillä katsottuna mitätön 'resukko', jolle ei voinut tehdä muuta kuin myydä se leveranssimiehelle. Arnkilin esittämään muutokseen kannusti myös kustannusvertailu pienten ja suurten leimikoiden välillä. Metsähallituksen keräämistä kustannustilastoista paljastui, että suuret työmaat eivät olleetkaan kaikkein taloudellisimpia, vaan suurten leimikoiden yksikkökustannukset olivat monesti korkeammat kuin pienten leimikoiden. Yhä raskaammiksi käyvät hakkuut ja yhä suuremmat työmaat johtivat hallinnon ja suunnittelun osuuden ylikorostumiseen, ja metsähallituksen piirissä kuului varovaista puhetta "elefanttitaudista" ja "esikunta-ajattelusta".<sup>336</sup>

Arnkilän mukaan suurimpia epäkohtia aiheuttavana tekijänä oli leimikon suuruuskysymys: ylisuuren leimikon vaikutus kertautui hakkuukeskeytyksen puitteissa. Leimikoiden kaavamainen sijoittelutapa "reuna reunaan kiinni" lisäsi tätä vaikutusta. Arnkilin mukaan hakkuutyö tuli muuttaa pienentämällä leimikoita ja muuttamalla leimaustapaa siten, että säilyvät metsät käsiteltäisiin lievästi ja että alueilla, missä säilyviä metsiä ei ollut, jätettäisiin kokonaan käsittelemättömiä suoja-alueita rajoittamaan liian suuria uudistusalueita. Tärkein Arnkilin huomio oli kuitenkin se, että "henkilökunnan perusajattelua olisi muokattava niin, että yksipuolinen suurtyömaiden ihannoiti, eräänlainen 'elefanttitauti' väistyisi."<sup>337</sup>

Valtionmetsien hoito sai uuden käänteen elokuun lopulla 1960, kun metsähallituksen pääjohtaja N. A. Osara ja hänen lähin miehensä, liikeosaston päällikkö, metsäneuvos Henrik Gripenberg vapautettiin tehtävistään presidentin ylimääräisessä esittelystä. Miesten väitettiin käyttäneen metsähallituksen yhteydessä toimineen nk. Pyöreän puutavaran toimiston varoja omien henkilökohtaisten menojojensa kattamiseen. Näistä menoista valtiontilintarkastajien silmään pistivät pääjohtaja Osaran ja metsäneuvos Gripenbergin laskuttamat suuret ravintola- ja alkoholilaskut. Joukossa oli myös Osaran henkilökohtaisiksi katsottuja menoja, kuten satojentuhansien arvoisia kukkakauppalaskuja ja lukuisien järjestöjen jäsenmaksuja. Rahastosta oli myös maksettu Gripenbergille henkilökohtaista palkanlisää.<sup>338</sup>

---

336 Kiertokirje Metsäkämpien aiheuttamat kustannukset 16.6.1958, MhA Haa5: metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA).

337 PM Hakkuutoiminnan suuntaaminen valtionmetsien inventoinnin tulosten asettamien tavoitteiden mukaisesti, 4.12.1959. J.E. Arnkil, MhA Haa5: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1958–1959 (KA).

338 Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1958. Helsinki 1960, 87. – Pyöreän puutavaran toimisto oli perustettu vuonna 1950, kun metsähallitus oli saanut määräyksen ryhtyä jatkamaan aiemmin Sotevan harjoittamaa paperipuun ja junttapaalujen vientiä Neuvostoliittoon. Toimiston tehtävänä oli toimia suomalaisten puunviejien yhteisenä vientipoolina, joten sen hallintoelimiin kuului metsähallituksen, Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton sekä MTK:n metsävaltuuskunnan edustajia. Toimiston toimintaa valvoi toimikunta, jonka puheenjohtaja oli N.A. Osara.

Oikeuskansleri nosti asiassa syytteen sekä Osaraa että Gripenbergiä vastaan. Kysymys oli oikeusopillisesti vaikea, sillä Pyöreän puutavaran toimiston juridinen asema oli varsin häilyvä.<sup>339</sup> Juridista tuomiota asiassa oli vaikea antaa, mutta poliittisen päätöksen tekeminen siitä, nauttiiko pääjohtaja luottamusta vai ei, oli huomattavasti helpompi tehdä. Ratkaiseva oli myös Osaran työsopimus, joka antoi valtiolle oikeuden purkaa sopimuksen jos ”viran haltija toiminnallaan tai käyttäytymisellään virassa tai sen ulkopuolella tahi virkatehtäviensä laiminlyömisellä on osoittanut, ettei hän ansaitse sitä luottamusta tahi kunnioitusta, jota hänen asemansa valtion viran haltijana edellyttää.”<sup>340</sup> Näin Osara ja Gripenberg erotettiin tehtävistään; sen sijaan niin ikään syytettyinä olleet ylijohtaja Lappi-Seppälä ja kamreeri Sulo Järvinen saivat jatkaa tehtävissään. Uudeksi pääjohtajaksi nimitettiin Antero Piha. Ennen nimitystään Piha oli toiminut MTK:n metsäpoliittisen osaston päällikkönä ja metsävaltuuskunnan pääsihteerinä.<sup>341</sup>

Pian tämän jälkeen, maaliskuussa 1961, metsähallituksen kollegio teki päätöksen valtionmetsissä tehtävien hakkuiden suuntaamisesta uudelleen. Tämä päätös vastasi hyvinkin tarkasti Linnamiehen ja Arnkilin raporttien sisältöä. Päätöksestä tiedottaneessa ohjekirjeessä todettiin kategorisesti, että uudistushakkuiden sysäyksenomainen laajennus oli tullut pääosaltaan suoritetuksi ja että oli aiheellista siirtyä valmistushakkuiden kautta tapahtuvaan hidastettuun uudistamiseen sekä välttävää yhtenäisten ylläajojen avohakkuuolojen ja niitä lähenevien harvojen siemenpuuasentojen muodostamista. Uudistushakkuuohjelmaa esitettiin supistettavaksi seuraavan 5-vuotiskauden loppuun mennessä Länsi-Suomen ja Perä-Pohjolan piirikunnissa viidenneksellä, Pohjanmaalla ja Itä-Suomessa reilulla kolmanneksella:

---

339 Pyöreän puutavaran toimiston johtokunnan, valtuuskunnan ja toimikunnan pöytäkirjat 1952–1963 MhA Ca 1 (KA); Lauri Karttusen ja Viljo Kytölän kirje 12.4.1962 sekä Pyöreän puutavaran toimiston johtokunnan, valtuuskunnan ja toimikunnan pöytäkirjat 1952–1963, MhA Ca 1 (KA); Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1958, Helsinki 1960, 87. – Syyte koski muutoseikkoja, eikä Osaraa enää syytetty oman edun tavoittelusta vaan jatkettusta virkavirheestä eli, suomeksi sanottuna, Pyöreän puutavaran toimiston virheellisen toiminnan sallimisesta. Syytteen valvontavastuun laiminlyönnistä sai myös ylijohtaja Lappi-Seppälä. Lappi-Seppälän viranhoitoon syyte ei vaikuttanut, sillä hänen ei katsottu olevan suoraan vastuussa tapahtuneesta. Sen sijaan Osaran viranhoito kävi mahdottomaksi. Tutkimusten alettua Osara jäi virkavapaalle ja tutkimusten venyessä sairauslomalle, jolloin hänen sijaisenaan metsähallituksen pääjohtajana toimi ylijohtaja Lappi-Seppälä. Lappi-Seppälä siirtyi myös Pyöreän puutavaran toimiston toimikunnan puheenjohtajaksi, minkä lisäksi toimikuntaa täydennettiin maatalousministeriön edustajalla, metsätoimiston ylimääräisellä esittelijällä P. W. Jokisella. Puolustuksessaan Osara vetosi professori T.M. Kivimäeltä ja Matti Ylöstalolta tilaamaansa lausuntoon, jossa nämä totesivat Pyöreän puutavaran toimiston olleen ”riidattomasti yksityisoikeudellinen toimielin, mikä koskee sen ja yksityisten hankkijoiden välisiä oikeudellisia suhteita”. Valtion tilintarkastajien omaksuman kannan mukaan Pyöreän puutavaran toimisto oli valtion toimisto, ja tilintarkastajien kannan mukaan toimiston edustuskulut olivat räikeässä ristiriidassa valtion tilinpidon säännösten kanssa.

340 Kansio Vanh. sekal.: Osaran työsopimus, Osaran arkisto, Lusto. – Osaran erottamiseen ei vaadittu tuomioistuimen tuomiota, yleisen mielipiteen tuomio riitti. Samaan aikaan lehdistön hampaissa ollut Rautatiehallituksen pääjohtaja Erkki Aalto, jota syytettiin valtion varojen käyttämisestä kesämökilleen johtavan sillan rakentamiseen, sai jatkaa tehtävässään koska hänen työsopimuksessaan ei vastaavaa pykälää ollut.

341 Kaleva 19.8.1960; Esa Timosen haastattelu 23.10.2007.



Liiallisesti keskitetystä, yksipuolisesti järeä- tai muuten runsaspuustoisia metsiä valikoivasta tai kaavamaisesti aiempia avo- ja siemenpuualoja välittömästi laajentavasta hakkuutavasta on päättävästi luovuttava. Huomio on kohdistettava erityisesti vajaatuottoisten metsien uudistamiseen. Avohakkuita voidaan aiempiin laajoihin uudistusaloihin välittömästi liittyvinä suorittaa yleensä vasta sitten, kun näillä on varttunut taimisto. Kestäviä metsiä, vaikka ne olisivat uudistusikäisiäkin, on käsiteltävä säästeliäästi. Täten on mahdollista supistaa uudistusala metsätalouden järjestelyn vaatimuksia vastaavaksi ja saada kasvatushakkuiden tarpeessa olevat metsät lasketun hakkuusuunnitteen ja ennalta määritellyn hakkuukierron puitteissa käsitellyiksi. Kasvatushakkuiden voimakkuuden tulee olla oikeassa suhteessa metsien kehityksen ja määritetyn hakkuukierron kanssa.<sup>342</sup>

Uudet ohjeet painottivat myös uudistusalojen väliin jätettävien suojavyöhykkeiden kokoa. Nyrkkisääntönä oli, että jätettävistä suojavyöhykkeistä tuli voida myöhemmin muodostaa hankintateknillisesti tyydyttäviä leimikoita ja että uudistushakkuihin näillä välialueilla tuli ryhtyä vasta sitten, kun viereisillä uudistusaloilla on varttunut taimisto. Leimikoiden sijoittelu muuttui siis aiemmin käytetyn dominomaisen, vieriviereen sijoittamisen asemasta jossain määrin shakkilaudan ruudustoa muistuttavaksi: ensin hakataan mustat, sitten valkoiset ruudut. Tähän päätelmään olivat Osara, Gripenberg ja Arnkilkin päätyneet Lapin-matkallaan neljä vuotta aikaisemmin.

Honkapirtillä käyty keskustelu siirtyi seuraavan vuoden kuluessa asteittain piirikuntiin ja hoitoalueisiin. Aihetta puitiin myös Itä-Suomen piirikuntakonttorissa toukokuussa 1961 pidetyssä aluemetsänhoitajien neuvottelutilaisuudessa. Metsätalouden tarkastaja Antti Lappalainen käsitteli uuden hakkuutoiminnan suuntauksen syntyvaiheita. Lappalainen vetosi valtionmetsien inventointien ja metsähallituksen omien metsätalouden tarkastusten antamiin uusiin tietoihin ja puhui varoittavia sanoja hakkuukypsien puustojen loppumisesta. Lappalainen varoitti metsähallituksen olevan ajautumassa ”lyhyen kiertoajan kriisiin”.

Itä-Suomessa uudistushakkuuta tuli supistaa kolmanneksella, eli vajaasta seitsemästä tuhannesta hehtaarista 3 900 hehtaariin vuodessa – jopa tätä tasoa pidettiin rohkeana, ja pitkän tähtäimen tavoitteena esitettiin 2 700 hehtaaria vuodessa. Piiritarkastaja Erkki Länsimies kiteytti tilanteen hyvin: ylihyvistä leimikoista tuli siirtyä normaalileimikoihin.<sup>343</sup> On huomattava, että jo tätä ennen Itä-Suomessa oli vähennetty hakkuuta 1950-luvun viimeisinä vuosina kolmanneksella.

Perä-Pohjolan piirikunnassa sävy oli kuitenkin toinen. Myös sinne esitettiin hakkuumäärien vähentämistä kolmanneksella, mutta kun aiheesta keskusteltiin Perä-Pohjolaan suuntauneella retkeilyllä syyskuussa 1961, totesi piirikuntapäällikkö Olavi Alm kuitenkin edelleen, että Lapissa ei pelätä isoja hakkuualoja. Tämän kuullessaan

---

342 Kirje no A 1207/433-61, 21.3.1961: Asia: Hakkuutoiminnan suuntaus, MhA Haa6: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1960–1961 (KA); metsähallituksen istunto 2.3.1961, MhA Ca27: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat tammi-kesäkuu 1961 (KA).

343 Muistio Itä-Suomen piirikuntakonttorissa toukokuun 5 päivänä 1961 järjestetyssä aluemetsänhoitajien neuvottelutilaisuudessa pidetyistä alustuksista ja käydyistä keskusteluista, kansio Ca:1 Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1949–60 (JoMa).

tuore pääjohtaja Piha totesi ykskantaan: ”Emme tee ylisuuria uudistusaloja.” Almin vastaus oli vähemmän suora: ”Mikäli voidaan välttää, niin tahallisesti ei laajoja uudistusaloja hakata.”<sup>344</sup>

Retkeilyllä oli selvästi aistittavissa, että vanhat ajatukset pitivät Perä-Pohjolassa vielä pintansa. Perä-Pohjolan metsänhoitajat pitivät pohjoisen olosuhteita niin poikkeuksellisia, että etelästä tulleilla ohjeilla ei ollut suurtakaan painoarvoa. Piirikuntapäällikkö Olavi Alm katsoi tietävänsä tuoretta pääjohtajaa paremmin, kuinka paljon pohjoisessa oli varaa hakata – ja näkemyksessään Alm saattoi vedota entiseen pääjohtaja Osaraan, joka vain kaksi vuotta aiemmin oli julkisesti metsähallintokomitean mietinnössä todennut, että hakkuita tuli rajoittaa, mutta Pohjois-Suomessa metsien järkevän hyväksikäytön perusedellytyksenä olivat nykyistä suuremmat hakkuumäärät. Osaran ja Almin silmissä rysäyksenomaiset hakkuut eivät olleet vielä pohjoisimmassa Suomessa päättyneet.<sup>345</sup>

Uusi ohjekirje otettiin pohjoisessa vastaan epäuskoisesti. Ylikemin hoitoalueella oli toteutettu liikahakkuuta, ja niiden jälkihoitoa varten oli perustettu toimikunta, johon kuuluivat J.E. Arnkil, Olavi Alm, Pauli Kylmä, Väinö Hyhkö, Paavo Valve ja Osmo Vehanen. Tämä toimikunta ei tiennyt miten ohjekirjettä olisi tullut tulkita. Toimikunnan sisällä oli vastakkain kaksi kantaa: toisen mukaan välialuetta leimikkojen välille ei tarvitsisi jättää jos suot, purot tai lakimetsät katkaisevat uudistusalan yhtenäisyyden. Toisen näkemyksen mukaan välialueiksi tuli jättää kokonaisia leimikoita. Toimikunta kysyi asiaa metsähallitukselta, jonka vastaus oli selkeä. Toimikunnan mukaan metsähallituksen hakkuutoiminnan suuntausta koskevan kirjeen tarkoituksena oli todella saada muutos aikaan metsien käsittelyssä. Muutos oli toteutettavissa vain siten, että leimikoiden väliin jätettäisiin joko kasvatuskelpoisia metsiköitä ja metsäalueita tai niiden puuttuessa riittävästi hakkuukypsiä metsiä. Uudistusalojen oli oltava tuntuvasti ja selvästi entistä pienempiä.<sup>346</sup>

Uusista ohjeista huolimatta hakkuut jatkuivat pohjoisessa 1960-luvun alussa edellisen vuosikymmenen suunnitelmien mukaan. 1950-luvun alun hakkuutasosta, noin 1,5 miljoonasta kiintokuutiometristä, oli vuosikymmenen jälkipuoliskolla siirrytty noin kolmanneksen suurempaan hakkuumäärään eli kahteen miljoonaan kiintokuutiometriin. Hakkuumäärät alkoivat laskea vasta 1960-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, jolloin Perä-Pohjolassa palattiin 1950-luvun alun hakkuumääriin. Metsähallituksen koneisto oli jo vuosia puskenut yhä syvemmälle vanhoihin metsiin eikä kurssia voinut hetkessä kääntää. Yksi syy oli jo mainittu teollisuuden kasvava puuntarve, toinen oli taloudellinen: metsäautoteihin ja uittoväyliin 1950-luvun kuluessa tehdyt investoinnit olivat olleet niin suuria, että rahat oli saatava metsistä takaisin. Kuvaavaa on Perä-

---

344 Metsähallinnon retkeily Perä-Pohjolan piirikunnassa 11.9.–15.9.1961, kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1960–61 (MhA).

345 Komiteamietintö 10:1959, 50.

346 Tutkimus hakkuutoiminnan järjestelyyn liittyvien periaatekysymysten selvittämiseksi Ylikemin hoitoalueessa v 1962, kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1962–1964 (MhA).

---

Pohjolan piirikunnan länsiosissa sijainneen Turtolan hoitoalueen raportti vuodelta 1960: ”Hakkausmäärän supistaminen on edelleen lähivuosien tärkein tavoite, johon aikoinaan perustettujen hakkuukeskitysten ja suoritettujen investointien vuoksi ei vain kivuttomasti päästäkään.” Tehdyt investoinnit oli saatava kuoletetuiksi.<sup>347</sup>

Vuonna 1962 Ylikemin hoitoalueessa toteutettu laaja tutkimus suurien vuosileimikoiden eduista ja haitoista toi tilanteen entistä selvemmin myös muutoksen vastustajien tietoisuuteen. Ylikemin hoitoalue oli taloustoiminnassa olevan metsämaan pinta-alaltaan maan suurin hoitoalue, yhtä suuri kuin koko Länsi-Suomen piirikunnan metsämaa. Kemijoki halkoi aluetta ja puulle oli ollut runsaasti kysyntää hoitoalueen eteläosissa. Tarkastelussa selvisi kaksi asiaa: laajat hakkuut eivät olleet pienentäneet vajaatuottoisten metsien määrää vaan hakkuut olivat kohdistuneet täyspuustoisiin alueisiin, mikä ei ollut ollut tavoitteena. Samalla paljastui hakkuualojen huono taimettuminen: lähes viidesosa hakkuualoista oli aukeana tai vain osin taimettuneena. Osa taimettumattomista alueista oli hakattu heti sodan jälkeen, joten ne olivat juroneet aukeina ja täysin tuottamattomina jo 15 vuotta. Metsähallituksen tuottohakkauslaskelmissa taimiston edellytettiin syntyvän viidessä vuodessa. Tämän ajan venyminen moninkertaiseksi tiesi paitsi rahanhukkaa myös huomattavaa virhettä hakkuusuunnitteeseen. Selvityksen tehneen vt. metsänhoidon ylitarkastaja Oiva Lyytisen mukaan olikin pyrittävä käyttämään kaikki järkevät mahdollisuudet hyväksi liian laajojen alojen synnyn estämiseksi sekä ”viivyttelystä ryhdyttävä metsänviljelyn edellyttämiin toimenpiteisiin”.<sup>348</sup>

Tämän jälkeen metsähallituksessa aloitettiin vanhojen uudistusalojen järjestelmälliset inventoinnit vuoden 1963 aikana. Inventoinneissa käytiin läpi kaikki sotavuosien jälkeen toteutetut hakkuualat ja niillä tehdyt metsänhoidolliset toimenpiteet sekä niiden metsänhoidollinen tila. Inventoijien havainnot olivat monin paikoin lohduttomia. Inventoinnin häkellyttävintä antia olivat toistakymmentä vuotta vanhat kohteet, jotka olivat edelleen aukeana. Luiron hoitoalueen Selkävoutavaaran leimikko oli hakattu ensimmäisten keskitettyjen hakkuiden joukossa vuonna 1948. Hakkuuala oli peräti 3 200 hehtaarin laajuinen, ja se oli hakattu siemenpuuhakkuuna. Hakkuun jälkeen aluetta oli jätetty tyystin oman onnensa nojaan. Lopputuloksena oli vesoittunut, paksun kunnan peittämä alue, joka oli kuudentoista vuoden jälkeen edelleen taimettumatta.<sup>349</sup> Vastaavanlaisia toista vuosikymmentä aukeana pysyneitä suuralueita löytyi samasta hoitoalueesta useita.<sup>350</sup>

---

347 MhA Ka 63: Hoitoalueiden vuosiselostukset, Perä-Pohjolan piirikunta 1951–1965, 1960 Turtola, (KA); Tutkimus hakkuutoiminnan järjestelyyn liittyvien periaatekysymysten selvittämiseksi Ylikemin hoitoalueessa v. 1962, kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1962–1964 (MhA).

348 Tutkimus hakkuutoiminnan järjestelyyn liittyvien periaatekysymysten selvittämiseksi Ylikemin hoitoalueessa v. 1962, kansio Työryhmien raportit ja muistiot 1962–1964 (MhA).

349 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Selkävoutavaaran leimikko 26.10.1964, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, Hllj:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA). – Lehtipuiden vesoja ei laskettu taimiksi.

350 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Kiurukummun leimikko 26.6.1964, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, Hllj:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA).

Tilanne ei ollut välttämättä parempi edes hakkuualoilla joille oli tehty jälkitöidenpiteitä. Joskus uudistumisen esteenä olivat vaikeat uudistumisolosuhteet. Punsikankaan 130 hehtaarin leimikko oli avohakattu vuonna 1950, raivattu käsin viiden vuoden kuluttua ja laikutettu vuonna 1958. Maa oli märkää ja soistunutta, jolloin vesi kerääntyi laikkuihin ja routa esti taimettumisen. Niinpä taimia oli noussut ainoastaan laikutusalueen koillisosaan, jossa siementävä reunametsä oli lähellä. Alue oli pakko ojittaa, laikuttaa uudelleen ja istuttaa.<sup>351</sup> Läytinkivaaran siemenpuuhakkuulla vuonna 1952 käsitelty leimikko oli sekin pääosin taimettumatta yksitoista vuotta hakkuun jälkeen. Inventoijan kuvaus alueesta auttaa ymmärtämään syyn: ”Tämänlaiseen maahan on varmaan vaikea keinollisesti metsää uudistaa. Maa on kivikko, paikoin isolohkareista avorakkaa, lisäksi paksuhko turve ja vesiperäinen.”<sup>352</sup>

Ja aina silloin tällöin inventoijat joutuivat tunnustamaan voimattomuutensa luonnon edessä. Kiuaskummun yli 1 000 hehtaarin alue oli 20 vuoden jälkeenkin edelleen lähes tyystin taimettumatta, eikä inventoija millään keksinyt siihen syytä. Olosuhteet olivat silloisen tiedon mukaan taimien kannalta erinomaiset, mutta luonto ei vain suostunut taipumaan teorioiden mukaiseksi:

Tämä on kummallinen tapaus, kun ei vain ole taimiainesta kehittynyt. Siemenpuutakin on, turve ei ole kovin paksu, kivinenkään se ei ainakaan kaikin osin ole, korkeuskaan ei liene syytä. Olisko liika syvään palanu?<sup>353</sup>

Uudistusvaikeudet eivät koskeneet vain vanhoja hakkuualoja. Myös tuoreempien, 1950-luvun lopulla hakattujen alueiden metsittyminen osoittautui vaikeaksi. Purnukankaan vuonna 1958 avohakattu ja keinollisesti istutettu 280 hehtaarin alue oli vesoittunut ja heinittynyt niin, että istutustaimista oli elossa inventointihetkellä enää alle puolet, ja niidenkin selviäminen oli epävarmaa. Alue oli laikutettava ja viljeltävä kokonaan uudelleen.<sup>354</sup> Sulavuotsonmännikön 200 hehtaarin avohakkuualue oli hakattu vuonna 1958, minkä jälkeen se oli raivattu ja aurattu, mutta alue oli edelleen taimettumatta. Viereinen ja samaan aikaan tehty 200 hehtaarin siemenpuuhakkuu oli puolestaan hakkuun jälkeen raivattu ja kulotettu. Kulotus tappoi melkein kaikki siemenpuut, minkä jälkeen alue oli pakko laikuttaa ja uudistaa istutustaimilla. Tämän tuoreen viljelyn taimet olivat inventointihetkellä vielä elossa ja kehityskelpoisia, mut-

---

351 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Punssiniemen leimikko 24.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA).

352 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Läytinkivaaran leimikko 29.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA). – 440 ha siemenpuuhakkuu 1952, raivattu käsin 1957. 70 % taimettumatta. Kuivatus.

353 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Kiuaskummun leimikko 31.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA).

354 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Purnukankaan leimikko 24.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA). – 280 ha hakkuualue, hakattu 1958. avohakkuu. Tavoitepuulaji mänty. Maanpinta vesoittunut, heinittynyt. 40 % alasta mä taimikko,

ta niiden ennustetta ei pidetty kovin hyvänä.<sup>355</sup> Majevaaran vastaavalla alueella kohdalla inventoijat totesivat, että voimakkaan heinittymisen ja paksun kunnan johdosta istutus onnistui vain kookkailla, vähintään kolmivuotisilla taimilla.<sup>356</sup>

Valtavan metsänhoitorästien suman lisäksi inventoinnissa havaittiin, että myös hakkuujälkeä oli tarpeen korjailla. Jo alkuperäisissä suunnitelmissa oli nähtävissä, että hakkuita vietiin herkästi vain parempiin metsiin ja heikommät – eli taloudellisesti vähätuottoisemmat – jätettiin kokonaan leimaamatta. Myös tehtyjen leimikoiden hakkuissa saattoi käydä samoin ja heikompi puuaines jätettiin pystyyn. Näin oli tehty Luiron Palkisvaarassa, jonka avohakkuussa vuonna 1951 jätettiin koivut ja lahovikaiset kuuset leimauksenvastaisesti pystyyn.<sup>357</sup> Samoin Läytinkivaaran 2 000 hehtaarin siemenpuuasentoon leimatulla hakkuualalla oli jätetty leimattu pinotavara hakkaamatta. Hakkuulla oli otettu vain parhaat puut, jolloin hakkuusta oli muodostunut julkisuudessa rajusti tuomittu harsintahakkuu sanan pahimmassa mielessä. Yli kymmenen vuotta hakkuunsa jälkeen yli puolet alasta oli edelleen vailla kehityskelpoista taimiainesta.<sup>358</sup>

Perä-Pohjolan piirikuntaan tehdyllä metsähallituksen retkeilyllä 1965 todettiin ristiriitaisten tunteiden vallassa, kuinka metsähallituksen uudistusköteilla oli paljain silmin nähtävissä ongelmia, mutta jatkosodanaikaisille venäläisten tienvarsien kaistalehakkuualoille oli varttunut erinomainen männikkö. Arnkilin hapan kommentti kuuluikin: ”Näyttää siltä, että venäläinen pioneeriupseeri on ollut paras männikön uudistaja.”<sup>359</sup>

Hakkuiden ja metsänviljelyn välisen epäsuhtan vuoksi puuston määrä hehtaaria kohti oli vuosina 1951–1965 pienentynyt 70 kiintokuutiometristä hehtaarilla 59 kiintokuutiometriin – vähennystä oli siis viisitoista prosenttia. Perä-Pohjolassa metsien puusto oli vain noin puolet Olavi Linnamiehen julkaisussa ”Valtionmetsien hakkuusuunnit ja sen toteutumisen edellytykset” esittämästä tavoitepuustosta.<sup>360</sup> Sama trendi oli nähtävissä myös metsänkasvussa. Valtionmetsien vuotuinen kokonaiskasvu oli 1960-luvun puolivälissä 3,9 miljoonaa kiintokuutiometriä, jota laskettaessa ei edes otettu huomioon yli-ikäisten metsien luonnonpoistumaa. Vuotuinen kasvu oli vuoden

---

355 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Sulavuotsonmännikön leimikko 19.9.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA). – Siemenpuuhakattu 1958 200ha, raivattu käsin 1958, kulutus 1960, laikutus 1962,

356 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Majevaaran leimikko 25.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA).

357 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Palkisvaaran leimikko 3.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA). – 30 ha alue avohakattu 1951, raivaamaton, paksu kunta, 100 % taimettumatta.

358 Uudistusalakortti Luiron hoitoalue Läytinkivaaran leimikko 29.10.1963, metsähallituksen Luiron hoitoalueen I arkisto, HIIJ:2 Uudistusalojen inventoinnit (1947–1976), (OMA). – 2000 ha siemenpuuhakkuu 1952, raivattu käsin 1958, 60 % ilman taimiainesta.

359 Metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikunnan retkeilyselostus 1965. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1965–1966 (MhA).

360 Metsähallitus A 9 21/3-66 metsähallituksen hallinnassa olevat valtionmetsät v. 1965, MhA Haa 9: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1966 (KA). – Länsi-Suomessa puusto oli 86 % tavoitepuustosta.

1955 jälkeen vähentynyt neljätoista prosenttia.<sup>361</sup> Suhteutettuna metsähallituksen itselleen antamiin tavoitteisiin oli suunta tyystin väärä.

## Metsänviljelyohjelmat vanhojen ongelmien ratkaisuna ja uusien synnyttäjinä

Akuutti pohjoisten metsien uudistumisongelma olisi kaivannut nopeaa ratkaisua, mutta metsäteollisuuden laajennukset vaikeuttivat ongelman kohtaamista puhtaalta pöydältä. Vuonna 1957 toteutetun devalvaation jälkeen metsäteollisuuden investoinnit lähtivät jyrkkään kasvuun. Vuosien 1955–1967 välisenä aikana Suomen paperiteollisuus laajeni yli kaksinkertaiseksi.

Yksi uusista teollisuuslaitoksista, Kemijärven sellutehdas, vaikutti suoraan metsähallituksen toimintaan. Laitos oli alun perin ollut tarkoitus rakentaa Norjaan, mutta perustettiin lopulta Kemijärvelle. Tehtaan perustaminen ei vuosien soutamisen ja huopaamisen jälkeen kuitenkaan ollut kiinni kantohinnoista tai kannattavuudesta. Kemijärveläisen maalaisliiton kansanedustaja Olavi Lahtelan sanoin: ”Kannattavuus ja kannattavuus, olemme kuulleet sitä sanaa niin paljon, että sitä emme enää tahdo kuulla, ainoa mitä me tahdomme, on tehdas.”<sup>362</sup> Ja tehdas tuli. Tähän ratkaisuun vaikutti myös presidentti Kekkonen, joka jo metsäretkeilyllä 1954 oli viitannut kintaalla vuorineuvosten kannattavaisuuslaskelmille ja todennut, että uuden tehtaan perustaminen oli ”sosiaalisesti sittenkin edullisempaa ja tulevaisuuden kannalta myöskin hyödyllisempää” kuin Kemin olemassaolevien teollisuuslaitosten laajentaminen. Niinpä valtio perusti vuonna 1961 Kemijärvi Oy:n, jonka tuotanto oli lähes kaksinkertainen Kirkkoniemeeseen alun perin suunniteltuun tehtaaseen verrattuna (Kirkkonieemi: 60 000 tonnia, Kemijärvi: 110 000 tonnia).<sup>363</sup>

Kemijärven tehtaan perustaminen merkitsi Lapin puun kysynnän dramaattista kasvua ja tuli määrittämään metsähallituksen toimia Pohjois-Lapissa vuosikymmeniksi eteenpäin. Teollisuuden kapasiteetinlaajennusten takia hakkuutavoitteet oli pidettävä korkealla. Esimerkiksi pitkään jäissä olleet Pomokairan hyödyntämisen suunnitelmat aktualisoituivat välittömästi Kemijärven tehtaan perustamispäätöksen jälkeen, sillä Pomokairasta oli olemassa hyvä uittoyhteys Kemijärvelle Kitistä pitkin. Vuonna 1963 todettiin, että Pomokairan aluetta ”ympäröivät suuret hakkuutyömaat joka puolelta tai ovat jo työntymässä alueelle, ja Pomokairan käsite koskemattoman erämaaseutuna on

---

361 26.1.1968 laajennettu istunto, liite: Metsähallituksen taloussuunnitelma vv. 1968–72, Metsähallituksen pöytäkirjat 1968 tammi-joulukuu (Mha).

362 Kuusela & Lindroos 2003, 204–206.

363 Muistio Selvitys Inarin ja Utsjoen hoitoalueiden hakkuutoiminnan tulevasta järjestelystä huomioituna, että puun markkinointi suuntautuu etelän suuntaan, 1961, kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1960–61.

– Tehtaan perustaminen paitsi kasvatti puuntarvetta, myös muutti kysynnän rakennetta. Aiemmin vain järein tukkipuu oli ollut pohjoisessa kysyttyä, mutta nyt kasvoi myös ainespinotavaran kysyntä

---

Metsäteollisuuden nopeaan laajentumiseen voi liittää monia adjektiiveja; metsätaloustaloustieteen sihteerin Viljo Holopaisen korostetun maltillisen lausunnon mukaan se oli samalla sekä ”tervetullut” että ”koordinoimaton”. Valtiopäivillä 1958 maalaisliiton Kauno Kleemola vaati maan metsävarojen ja niiden käytön jatkuvaa seuraamista alueittaisen hakkuutilaston avulla. Kleemolan vaatimuksen taustalla oli metsäteollisuuden vuonna 1957 alkanut investointialto, joihin oli Kleemolan mukaan vaikea suhtautua muuten kuin kriittisesti, sillä hakkuumäärien lisäämistä käsittelevät suunnitelmat olivat hakkuumäärätietojen puuttuessa puolinaisia ja siten todistusvoimaltaan heikkoja. Aiemmin hakkuuta ei ollut tilastoitu eikä seurattu, vaan maassa oli oltu metsäinventointien ja puunkäyttötutkimusten antamien tietojen varassa. Inventointeja tehtiin kymmenen vuoden välein, puunkäyttötutkimuksia sitäkin harvemmin, joten inventointien välillä jouduttiin tyytymään vain aiemmista tutkimuksista johdettuihin arvioihin. (Metsätilaston uudistuminen tapahtui vasta vuonna 1966.)<sup>365</sup>

Tämän tehostamistarpeen käytännön toteutuksen selvittämiseksi komitea tilasi selvityksen Leo Heikuraisen, Kullervo Kuuselan, Olavi Linnamiehen ja Aarne Nyysösen muodostamalta asiantuntijaryhmältä. Tätä ryhmää ruvettiin myöhemmin kutsumaan ryhmän jäsenten sukunimien alkukirjainten mukaan HKLN-ryhmäksi ja ryhmän laatimaa metsänhoito-ohjelmaa HKLN-ohjelmaksi. Valtioneuvostolle 27.1.1961 jätetyssä mietinnössä metsätalouden suunnittelukomitea ehdotti tehostettuja toimenpiteitä puun tuotannon lisäämiseksi.<sup>366</sup>

364 Suunnitelma Kitisen ja Ylikittilän hoitoalueisiin kuuluvan Pomokairan alueen kulku- ja kuljetusolosuhteiden järjestämiseksi v. 1963. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1962–1964 (MhA); Metsävaltio 3/1979.

366 Metsätalouden suunnittelukomitean mietintö. Komiteanomietintö 1:1961. Helsinki 1961, myös <http://doi.org/10.14214/sf.a14228>; Metsähallituksen yhteisistunto 23.3.1962, MhA CA 29: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat tammi-kesäkuu 1962 (KA). – Tämä ”lähiajan metsänhoidon vähimmäisvaatimus” käsitti mm. metsänviljelyä reilulla 120 000 hehtaarilla, mikä oli lähes kaksinkertainen määrä vuoden 1960 tulokseen verrattuna. Lisäksi vuosittaisen metsäojituksen laajuus esitettiin nostettavaksi 70 000 hehtaariin ja metsien lannoittamisen tutkimista edellytettiin tehostettavan.



kana olivat Leo Heikurainen ja Kullervo Kuusela, uusia kasvoja olivat metsätalouskomitean sihteeri Viljo Holopainen, Lauri Heikinheimo, Matti Keltikangas ja Tatu Möttölä. Heidän laatimansa Teho-ohjelma perustui HKLN-ohjelman lisäksi tuoreisiin tietoihin metsäteollisuuden tuotannon kasvusta, joten se oli edeltäjänsä laajempi ja voimaperäisempi. Vielä tätäkin voimaperäisemmän ohjelman esitti vuonna 1962 muodostetun talousneuvoston asettaman tutkimusjaoston nimeämä tutkijaryhmä, johon kuuluivat jälleen Lauri Heikinheimo, Viljo Holopainen ja Kullervo Kuusela sekä uusina jäseninä Gustaf Sirén ja Seppo Ervasti. Tutkijaryhmä otti tavoitteensa suoraan Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton esittämästä puumassateollisuuden kapasiteettiarviosta vuodelle 1967. Tuloksena oli nk. laajennettu Teho-ohjelma, joka julkistettiin vuonna 1964.

Nämä ohjelmat ottivat lähtökohdakseen teollisuuden tuotannon kasvun, johon raaka-aineiden tuli mukautua. Teho-ohjelman lähtöpisteenä olivat teollisuuden investoinnit, joiden synnyttämään raaka-aineentarpeen kasvun tyydyttämiseen ryhmän tuli löytää keinot. Teho-ohjelmien lähtökohta oli siis puhtaasti talouspoliittinen, ei metsänhoidollinen.

Kaikkiaan vuosina 1961–1966 laadittiin viisi valtakunnallista metsätalouden kehittämisohjelmaa, eli lähes ohjelma vuotta kohti. Ohjelmien erot olivat lähinnä siinä, että kukin ohjelma oli edeltäjänsä vaativampi. Varhaiset ohjelmat, erityisesti HKLN-ohjelma, ehdottivat ensisijaisena ratkaisuna puupulaan puun käytön tehostamista. Erityisesti korostettiin polttopuun korvaamista öljylämmityksellä ja ydinenergian mahdollistamalla suoralla sähkölämmityksellä. Lisäksi vientiin menevän raakapuun määrää (vuonna 1961 6 miljoonaa kuutiometriä) tuli vähentää.<sup>367</sup>

Näiden hätätoimenpiteiksi katsottavien ratkaisujen lisäksi kaivattiin pitkän tähtäyksen suunnitelmaa metsäteollisuuden kapasiteetin laajennuksen aikaansaaman raaka-aineen kysynnän tyydyttämiseksi. Kotimaisen puunkäytön tehostaminen ja uudelleensuuntaaminen olivat vain hätäapua kriittisessä tilanteessa. Todellinen ongelma oli puun tarpeen ja resurssien välinen ristiriita. Vaihtoehtoja oli kaksi: joko teollisuus joutuisi ajamaan kapasiteettiaan vajaalla käytöllä tai puun saatavuutta olisi lisättävä. Metsäteollisuuden rajoittaminen oli vallitsevan näkemyksen mukaan ”kansallisen itsemurhan tie”, joten vaihtoehtoa ei edes vakavissaan lausuttu ääneen.<sup>368</sup> Puun tuonnin lisääminen oli helppo tapa lievittää puupulaa, ja puun tuonti Venäjältä kasvoi 1960-luvulla merkittävästi. Tuontipuun osuus teollisuuden puunkäytöstä oli vuosikymmenen puolivälissä jo kahdeksan prosenttia. Tuontipuun varaan ei teolli-

---

367 Metsähallituksen istunto 30.11.1968, pöytäkirjat 1968 kesä-joulukuu (MhA); Metsähallituksen kirje 5.7.1965 No A 1322/130-63, MhA Haa8: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1964-1965 (KA); Ilvessalo 1960, 18; Osara 1969; *Metsätaloudellinen Aikakauslehti* 3:1962. – Metsähallituksessa suoraa vientiä ulkomaille pyrittiin vähentämään myymällä puut suomalaisille ostajille siinäkin tapauksessa, että näiden tekemät tarjoukset olisivat olleet ulkomaisia tarjouksia huonompia. Erityisesti ruotsalaiset ostajat liikkuiivat aktiivisesti Suomen markkinoilla, mutta joutuivat usein pettymään.

368 Holopainen 1967, 38.



suus kuitenkin voinut tulevaisuuttaan rakentaa, joten puun kotimaista saatavuutta oli pyrittävä lisäämään.

Koska metsien tuotannollinen pinta-ala oli – suojelualueita lukuun ottamatta – jo metsätalouden käytössä, oli mahdollisuuksia kaksi: joko metsäpinta-alaa tulisi lisätä tai metsien kasvua nopeuttaa. Molempiin näihin toimiin myös Teho-ohjelmat kannustivat. Metsäpinta-alan lisääminen tarkoitti käytännössä soistuneiden maiden ja puustoisten soiden ojittamista, ja tätä työtä oli Suomessa tehty jo vuosikymmenten ajan. Sen sijaan metsien kasvun nopeuttaminen oli ajatuksena uusi ja merkitsi metsänhoidon uutta murrosta. Metsänhoidollisten hakkuiden määritelmää oli lavennettu 1930-luvun jälkeen väljennyshakkuista uudistushakkuisiin, minkä avulla oli pyritty hyödyntämään metsän luontaista tietä antama kasvu maksimaalisesti. Nyt tuo luontainen kasvu ei enää riittänyt, vaan metsän edellytettiin kasvavan teoreettisten kasvu-  
maksimiin mukaan. Metsätaloudellisessa Aikakauslehdessä uusi ajattelutapa ilmaistiin Yhtyneiden Paperitehtaiden ylimetsänhoitaja Väinö Koiviston kirjoituksessa, jossa vaadittiin uuden kasvun luomista ja luonnon asettamien normien ylittämistä.<sup>369</sup>

Teollisen ja poliittisen logiikan mukaan analogia maatalouden ja metsätalouden välillä oli järkevä, mutta metsänhoidollisesti ajatusleikki merkitsi hyppäystä tuntemattomaan, sillä metsänviljelystä, lannoituksesta ja jalostuksesta ei ollut olemassa pitkäaikaisia koetuloksia (kuten ei ollut ollut keskitettyjen hakkuidenkaan seurauksista). Teho-ohjelmat olivat myös kalliita. Ohjelmien edellyttämät taimitarhat, lannoitteet ja ojitukset merkitsivät siirtymistä huomattavasti kustannusintensiivisempään metsätalouteen. Kustannuksia lisäsi se, että kaavailtuja tehotoimenpiteitä ei voinut määrätä pakollisiksi ainakaan yksityismetsissä, jotka edustivat neljää viidesosaa maan metsävaroista.

Rahoituskysymyksen pysyessä tiukassa umpisolmussa otti teollisuus ratkaisun avaimet omiin käsiinsä. Vuonna 1963 epävirallisessa kokouksessa tapasivat Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton toimitusjohtaja Lauri Kirves, Rauma-Repolan toimitusjohtaja ja Suomen sahanomistajien yhdistyksen puheenjohtaja Paavo Honka-juuri, G.A. Serlachius Oy:n toimitusjohtaja R. Erik Serlachius sekä MTK:n puheenjohtaja Veikko Ihamuotila ja metsävaltuuskunnan pääsihteeri Yrjö Hassi. Kokouksessa syntyi päätös siitä, että metsänparannuksen tehostamiseksi pyritäisiin järjestämään valtion rahoitusta. Tätä tarkoitusta varten perustettiin työryhmä, jonka nimeksi otettiin Metsänparannuksen Rahoitusohjelma (Mera). Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin

---

369 *Metsätaloudellinen Aikakauslehti* 10:1962. – ”Metsätaloutemme on kehittynyt luonnonvarojemme säästeliään hyväksikäytön ja suojelun merkeissä. Aktiivisella uuden kasvun luomisella ja parantamisella ei siinä ole ollut koskaan keskeistä sijaa. – – Metsäammattikunnan toiminta luonnonmetsien vartijoina on muovannut myös sen omaa ajattelu- ja toimintatapaa puun tuotannon kannalta epäedullisella tavalla. Me esim. hyväksymme jonkin metsikön ja annamme sille arvosanan hyvä, jopa kiitettävä, jos se täyttää luonnonnormaalien metsien normit. Me emme tietoisesti vaadi itseltämme, että meidän on omilla toimenpiteillämme pystyttävä ne ylittämään.”

---

Suomen Pankin pääjohtaja Klaus Waris. Ryhmään kutsuttiin mukaan myös Tapion toimitusjohtaja Veikko J. Palosuo ja metsähallituksen pääjohtaja Antero Piha.<sup>370</sup>

Waris oli pitkän linjan talousmies, joka oli Suomen Pankin edustajana mukana myös valtionmetsäteollisuudessa, esimerkiksi Enso-Gutzeitissa hallintoneuvoston jäsenenä Suomen Pankissa suhtauduttiin kasvupolitiikkaan suopeasti. Pankin toimeksiannosta oli 1960-luvun alussa tehty kansantalouden suuntaviivoja määrittelevä tutkimus, jossa talouspolitiikan tavoitteeksi otettiin kansantuotteen mahdollisimman nopea kasvu. Samaan päätyi ns. talousneuvosto vuonna 1964 julkaistussa mietinnössään. Yhteistä molemmille oli se, että nopeimmaksi tieksi kansantuotteen kasvattamisessa nähtiin vientiteollisuuden tukeminen. Suurimman vientiteollisuuden eli metsäteollisuuden edustajilla oli siis ymmärtäjiä Suomen Pankissa, kun valtion rahoituksen lisäämistä metsänparannukseen esitettiin.<sup>371</sup>

1950-luvun metsätalouden vuotuisiksi kustannuksiksi oli laskettu 33,9 miljoonaa markkaa, ja teho-ohjelmien mediaanivuotuskustannukset arvioitiin miltei nelinkertaisiksi eli 126,7 miljoonaksi markaksi. Laskelmissa lähdettiin siitä, että tehotuotetunkin kotimaisen puun hinta olisi edullisempi kuin tuontipuun erityisesti siinä tapauksessa, että tehotuotannon avulla voitaisiin pitää metsäteollisuuden käyttöaste korkeana. Teollisuuden kapasiteetin vajaakäyttö nähtiin siis tehotuotantoa suurempana kustannustekijänä.<sup>372</sup>

Waris esittikin kesällä 1963 osana valtioneuvostolle laatimaansa vakauttamisohjelmaa erityisen metsänparannusrahaston perustamista.<sup>373</sup> Aika oli esitykselle otollinen. Metsätalouden akuutin kriisin kanssa samanaikaisesti maatalouspolitiikka oli murroksessa. Elintarvikeomavaraisuuteen tähdännyt asutus- ja maatalouspolitiikka oli aiemmin värittänyt maankäytön ratkaisuja johdonmukaisesti uudisraivauksen eduksi, mutta omavaraisuuden saavuttaminen häämötti 1960-luvulle tultaessa kuitenkin jo lähitulevaisuudessa ja oli vaarassa muuttua kalliiksi ylituotannoksi. Keväällä 1962 mietintönsä jättäneen maatalouskomitean lähtökohtana oli poliittisesti varsin radikaali näkemys, jonka mukaan silloinen peltoala riitti turvaamaan Suomen maataloustuotannon tavoitteeksi asetetun elintarvikeomavaraisuuden. Komitea katsoi, että peltoalan lisääminen uudisraivauksen tietä paitsi kasvattaisi maatalouden ylituotantoa, se samalla supistaisi metsätaloustuotantoa – ja toisin kuin maatalouden tuotteilla, metsäteollisuudella ei ollut vientivaikeuksia. Tämä lähtökohta johti komitean tekemään ehdotuksen, jonka mukaan valtion tuki uudisraivaukselle tulisi lopettaa ja varat suunnata maatilametsien parannuksiin. Ajatusta alettiin toteuttaa vuosikymmenen loppulla, kun Suomessa otettiin käyttöön ns. pellonvarausjärjestelmä, jonka seurauksena

---

370 Eriksson, Marja: Metsätalouden asiantuntijavalta Mera-kaudella. Teoksessa Palo & Hellström 1993, 258.

371 Komiteamietintö A 16/1964; Dahmén 1963.

372 Holopainen 1967, 45.

373 Holopainen 1967, 35.

1970-luvun puoliväliin mennessä oli ”paketoitu” yli 200 000 peltihehtaaria, joista yli neljännes oli metsitetty.<sup>374</sup>

Teollisuuden ja Suomen Pankin myötävaikutuksella sekä yleisen konsensuksen vallitessa metsätalouden rahoitusohjelmat hyväksyttiin niin valtioneuvostossa kuin eduskunnassa, minkä seurauksena valtionmetsänparannukseen myöntämä rahallinen tuki nousi aivan toiselle tasolle.<sup>375</sup> Vastaava tilanne oli ollut vuonna 1927, jolloin O.J. Lakarin metsänhoito-ohjelma hyväksyttiin eduskunnassa. Tämän seurauksena Suomessa siirryttiin niin valtionmetsissä kuin yksityismetsissäkin aivan uudelle tehokkuuden asteelle. Teho-ohjelmien syy, eli teollisuuden ylikapasiteetti, sai sekin ratkaisunsa samoihin aikoihin. Vuonna 1970 Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto ja Suomen Pankki sopivat menettelystä, jossa teollisuuden tulevat puunkäyttöä lisäävät investoinnit tuli hyväksyttävä Suomen Pankilla ennen niiden toteuttamista. Järjestelmä pysyi käytössä aina 1980-luvun lopulle asti.<sup>376</sup>

Valtion maat olivat Teho-ohjelmien suhteen paitsiossa, sillä valtionmetsät kattoivat teollisuuden puuntarpeesta vain noin kymmenesosan. Metsähallituksen kannalta ohjelmien laatiminen ja Mera-rahoituspaketin hyväksyminen olivat kuitenkin positiivisia asioita. Panostukset yksityismetsien tuotannon lisäämiseksi vähensivät painetta valtionmetsiä kohtaan. Lisäksi teho-ohjelmien toteuttaminen myös yksityismetsissä vähensi metsähallituksen metsissään harjoittamaa tehometsätaloutta kohtaan osoitettua kiinnostusta. Pohjois-Suomen valtionmetsissä olisi tehotoimenpiteisiin menty myös ilman Teho-ohjelmia ja Mera-pakettiakin, sillä suuret hakkuualat ja niiden uudistusvaikeudet pakottivat tehokkaisiin viljelytoimiin. Teho-ohjelmoidun metsätalouden suurin vaikutus olikin siinä, että se yhdenmukaisti eri maanomistajaryhmien metsätalouden menetelmät. Samalla Teho-ohjelmat lopettivat valtionmetsissäkin harjoitetun kahden toimintamallin taktiikan, jossa etelässä toimittiin eri tavoin kuin pohjoisessa, ja kaikkialla siirryttiin lannoituksen ja istutuksen avulla toteutettavaan nopeutettuun metsätalouteen, luonnonmetsien hyväksikäytön toiseen vaiheeseen.

Valtionmetsissä viljelymetsämetsätalouteen siirtymisessä oli kiire, sillä vaakakupissa painoivat valtionmetsien uudistusrästit ja metsänviljelyn vaikeudet. Metsänhoitaja Pentti Ritoniemen sanoin:

Meillä tuskin lienee tässä asiassa enää varaa menettää aikaa kokeiluihin, muutoin meidän ammattimiesten välittömässä hallinnassa olevien metsien puuntuottamistouhuille nauretaan maallikoiden parissa. Meidän on mitä pikimmin pystyttävä todellisiin eneneviin puuntuottamistuloksiin, mikäli mieli säilyttää maineemme ammattimiehinä.<sup>377</sup>

---

374 *Metsätaloudellinen Aikakauslehti* 9:1962; Jalas 2002, 84; Selby, Petäjäistö & Koskela 2002.

375 Jensen-Eriksen 2007, 322–323.

376 Jensen-Eriksen 2007, 345.

377 Metsänhoitaja Pentti Ritoniemen esitelmä 16.5.1963, MhA: Haa7 (KA).

---

Kaikki eivät olleet optimistisia hankkeen onnistumisen suhteen. Kyse oli komplisoidusta ja laajasta kentästä, jonka mistään osa-alueesta ei ollut saatavilla pitkän aikajakson tutkimustietoa. Siemenkylvöstä oltiin siirtymässä taimien istutukseen käytännössä sokkona. Kuten Pentti Ritoniemi asian totesi:

Metsällisten asiain monia ongelmia ei tunneta eikä näin ollen läheskään aina ole voitu ratkaista. Sama koskee tietysti tätä nykyistä viljelykampanjaa, johon meillä on pakko mennä, mutta miten missäkin olosuhteissa toimitaan se ei ole varmasti selvillä. Luotetaan kenttähenkilökunnan asiantuntemukseen, mikä usein onkin johtanut tulokseen. Toivotaan että nytkin käy niin.<sup>378</sup>

Itä-Suomen piirikunnan piiritarkastaja E.A. Länsimies oli yksi kriittisimpiä. Itä-Suomessa hakkuumäärät olivat laskeneet huippuvuosista kolmanneksella, mutta Länsimiehen mielestä hakkuita olisi tullut edelleen vähentää merkittävästi, sillä viljelykampanjan onnistumisesta ei ollut takeita. Tulevat hakkuut laskettiin sen varaan että tulevaisuudessa päästäisiin hakkaamaan viljellen perustettuja metsiä:

Hurskaana edellytyksenä tälle tosin vakuutetaan olevan, että viljelyt moninkertaistetaan, ojituksille pannaan mahdollisimman nopea vauhti ja että lannoituksia lisätään vuosittain —. Tämä on vaativa haaste metsätaloudelle, varsinkin kun kokemuksesta tiedämme, että se toteutunee vain hakkuun osalta.<sup>379</sup>

Länsimies jatkoi:

Valitettavasti ei voi välttyä siltä vaikutelmalta, että meillä eletään metsien suhteen niin kuin suuren talon aikamiespoika, joka peri isältään säästyneet metsävarat ja joka näytti maailmalle, kuinka raha liikkuu ja puu kulkee. Vaikuttaa siltä, että valtakunnan puitteissa käy kuten tuollaisille aikamiespojille on aina käynyt: ”tässä sitä nyt ollaan”, tasavallan presidentin siivekkäitä sanoja käyttäkseni. Voi käydä niin, että vanhat virheet on yritettävä paikata uudella virheellä, vaikka asia on varmasti niin, että krapulaa voi siirtää, muttei välttää. — — Me vastaamme tulevan sukupolven edessä niistä hehtaareista, jotka meidän hallintaamme ja hoitoamme on uskottu.

Länsimiehen purkauksen aikaan vuonna 1965 metsähallitus oli laatinut väliaikaisen metsänhoito-ohjelman. Metsähallituksen metsänhoito-ohjelma oli käytännössä sama kuin Teho II -ohjelma, joten metsähallitus toimi valtakunnallisten metsäohjelmien mannekiinina. Tätä roolia korosti se, että yhtäkään valtakunnallisista metsäohjelmista ei ollut virallisesti otettu noudatettavaksi, vaan ohjelmat toimivat eräänlaisina eisitivina tavoitteina. Metsähallituksen valtionmetsille laatimia ohjelmia lähemmäksi

---

378 Metsänhoitaja Pentti Ritoniemen esitelmä 16.5.1963, MhA: Haa7 (KA).

379 Muistio Itä-Suomen piirikuntakonttorissa 27.–28.4.1965 järjestetystä aluemetsänhoitajien neuvottelu- ja informointitilaisuudesta, kansio Ca:1 Neuvottelukokousten pöytäkirjoja 1949–60 (JoMa).

---

”virallista” suomalaista teho-ohjelmaa ei Suomessa päästy, vaikka metsähallitus esittikin toivomuksen vastaavien ohjelmien laatimisesta myös teollisuuden ja yksityisten metsiin.

Metsähallituksen metsänhoito-ohjelmalla oli yksi selkeä tavoite: lisää kasvua. Jälleen kerran pohjolassa menttiin eri suuntaan kuin etelässä – tai samaan suuntaan, mutta eri syystä. Etelässä haluttiin lisää kasvua sinänsä tyydyttävän tason lisäksi, mutta pohjolassa haluttiin vain kasvua, sillä metsätase oli pohjoisessa vahvasti negatiivinen. Pohjoisen metsänviljelyohjelman aikataulu oli kireä: hankkeen valtavasta mittakaavasta huolimatta menneiden vuosikymmenien rästien laskettiin tulevan korjatuiksi Perä-Pohjolan piirikunnassa alle kymmenessä vuodessa. Perä-Pohjolan piirikunnassa hakkuusuunnite oli vuosina 1947–66 ollut jatkuvasti paljon kasvua suurempi. Vuonna 1968 se oli alhaisimmillaan sodan jälkeen, mutta oli silti 26 prosenttia bruttokasvua suurempi. Lisäksi tätä itsessään jo kestävämmän suurta suunnitetta oli ylitetty keskimäärin 19 prosentilla, minkä seurauksena Lapin puusto oli voimakkaasti vähentynyt. 1950-luvun alusta lähtien vuotuisten avohakkuualueiden ja viljelyalueiden välillä oli ollut moninkertainen ero, joten viljelyrasteja oli kertynyt. Lapin metsien keskikasvu oli pienentynyt toistakymmentä prosenttia. Tällä tiellä jatkaminen johtaisi Heikki Karimaan mukaan hakkuumahdollisuudet ”lyhyehkössä ajassa vakavaan aallonpohjaan”. Myös ns. metsätasetoimikunta sekä metsähallituksen, Kemi Oy:n ja Veitsiluodon yhteinen KMV-toimikunta olivat päätyneet samaan tulokseen: puusta oli Lapissa puutetta.<sup>380</sup>

Metsänparannustyökohteiden inventoinnin 1969–1970 tuloksena selvisi, että Perä-Pohjolan piirikunnassa kunnostusta odotti edelleen vajaat 230 000 hehtaaria, Pohjanmaalla reilut 150 000 hehtaaria ja Etelä-Suomessa 120 000 hehtaaria. Yhteensä valtionmailla kunnostustarpeessa oli siis yhteensä 500 000 hehtaaria. Viljelytarve Perä-Pohjolassa oli 103 000 hehtaaria, Pohjanmaalla 29 000 hehtaaria ja Etelä-Suomessa 7500 hehtaaria eli yhteensä 140 000 hehtaaria. Metsänparannustyökohteiden osalta mustaa listaa johti Kittilä 44 000 hehtaarin rästeillä, seuraavina tulivat Sodankylä ja Ylikemi vain rahtusen pienemmillä määrillä. Viljelytöiden osalta listan kärjessä olivat niin ikään Kittilä (29 000 hehtaaria) ja Sodankylä. Etelä-Suomessa tilastoja johtivat Ilomantsi ja Jongunjoki, Pohjanmaalla listan kärjessä olivat Kuhmo, Ii ja Pudasjärvi.<sup>381</sup>

Perä-Pohjolassa toteutettiin 1960-luvun lopulla kurinpalautus. Kittilän suurten rästien kunnostamiseksi perustettiin erityinen Kittilä-projekti. Hoitoalue jaettiin toimintapiireihin kuin keskitettyjen hakkuiden aikaan konsanaan. Esimerkistä käyköön Pallas-Ounastunturin kansallispuiston kupeessa sijainnut 1 300 hehtaarin Ruskisrovan toimintapiiri, joka oli lähes kauttaaltaan aukeana: maankunnostustöiden tarve toi-

---

380 Karimaa 1968.

381 Metsänparannustyökohteiden inventoinnin 1969–1970 lopulliset tulokset. Metsähallituksen Kittilän hoitoalueen arkisto, Kittilä.

mintapiirissä oli 1 155 hehtaaria, samoin viljelyn. Toimintapiiri oli tarkoitus kunnostaa vuoteen 1979 mennessä. Kaikkiaan Kittilän kaikkien rästialueiden kunnostamisen laskettiin olevan 15 vuoden urakka, jonka työllistävyys oli 6 440 työkuukautta eli 540 työvuotta. Pelkästään istutustyöhön tarvittiin vuosittain 280 työntekijää. Kunnostussuunnitelman kokonaiskustannukseksi laskettiin lähes 18 miljoonaa markkaa. Vertailun vuoksi voi todeta, että vuosina 1952–1968 Kittilän hoitoalueessa puunmyynnistä saadut kantorahatulot olivat olleet vuoden 1970 rahanarvoon muutettuna yhteensä 41,2 miljoonaa markkaa.<sup>382</sup>

Metsähallitus asetti kesäkuussa 1968 työryhmän selvittämään Lapin metsänhoito-ongelmia. Työryhmää johti metsänhoitaja Kaj Asplund. Työryhmä tiivistä vallitsevan ongelman seuraavasti:

Ensin on oltava varmuus uuden metsän aikaansaamisesta, ennen kuin on lupa hakata entinen pois. Nykyään tätä varmuutta ei ole.

Työryhmän mukaan ongelma johtui tiedon ja laadunvalvonnan puutteista. Työryhmä toivoi Lappiin metsäntutkimuslaitoksen ja Helsingin yliopiston tutkimustoiminnan voimakasta laajentamista. Samoin työryhmä halusi metsähallituksen metsänhoito-osaston yhteyteen perustettavan uuden tutkimusorganisaation. Ehdotetun tutkimusyksikön tehtävänä tuli olla metsien kasvatusta ja uudistusmenetelmien kehittäminen ja taimien, taimistojen ja perustettavien uusien metsien laadun tarkkailu ja valvonta.<sup>383</sup>

Työryhmä esitti myös radikaaleja uudistuksia pohjoisen metsänhoitoon. Männyn avohakkuista tuli luopua kokonaan ja männikkö tuli uudistaa luontaisesti. Rästiviljelyjen määrää tuli lisätä ja keinoja koventaa. Työryhmä suositteli aurauksen lisäämistä. Työryhmä halusi myös lisätä henkilökuntaa pohjoiseen: tuolloisella miesmäärällä ei sen mukaan pystytty hoitamaan Lapin metsiä tyydyttävästi.<sup>384</sup>

Metsähallitus hyväksyi marraskuussa 1969 uuden Perä-Pohjolan metsänhoitoa koskevan ohjekirjeen. Lakialueilla, suojametsäalueella ja viidennellä ilmastovyöhykkeellä hakkuita rajoitettiin ja hakkuiden painopistettä siirrettiin kuusivaltaisiin metsiin. Yleisohje oli, että hakkuut tulisi suorittaa niin, että luontainen uudistuminen onnistuu. Lauhkeammilla aloilla hakkuut tuli pyrkiä kohdistamaan vajaatuottoisiin

---

382 Kittilän hoitoalueen metsänparannustöiden tehostamissuunnitelma (Kittilä-projekti) 31.12.1971. Metsähallituksen Kittilän hoitoalueen arkisto, Kittilä.

383 PM Lapin metsänhoito-ongelmien selvittelyä, Peitsa Mikola 6.2.1969. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1968 (MhA). – Työryhmän raportissa kirjoitettiin näin: *”Edelleen on olemassa vaara, että liian voimakas puuttuminen luontoon saa aikaan epätasapainon, josta voi seurata jopa laaja-alaisia tuhoja. Myöskään ei ole tietoa siitä, miten metsien väheneminen vaikuttaa suurilmastoon, sateisiin ja maan vesitalouteen, ja siksi tietynlainen varovaisuus on nyt tarpeen. – Biologiset perustiedot ja niiden metsänhoidollinen soveltamisen taito ovat vajaat. Metsänhoidollinen tutkimustoiminta on nimittäin keskittynyt Etelä-Suomeen. Pohjois-Suomen erikoisongelmien tutkimus on jäänyt vähemmälle. – On ratkaistavanamme suuri joukko metsänhoidollisia ongelmia, jos Lapin metsäteollisuuden ja koko metsätalouden tulevaisuus halutaan turvata. Tehtäviin on käytävä käsiksi.”*

384 PM Lapin metsänhoito-ongelmien selvittelyä, Peitsa Mikola 6.2.1969. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1968 (MhA).

metsiin. Kestävät, riittävän täysipuustoiset männiköt ja mäntyvaltaiset metsät tuli säästää yleensä myöhempiin hakkuisiin. Erityinen paino ohjeissa oli metsänviljelyssä. Viljelymenetelmänä suositeltiin istutusta, maaperästä riippuen kuusta tai mäntyä, mutta ongelma-alueille sallittiin myös koivun sekä eksoottisempien lehtikuusen ja contorta-männyn viljely. Nyrkkisääntönä ohjeita toteutettaessa oli kiinnittää huomiota ”sekä biologiseen että taloudelliseen tarkoituksenmukaisuuteen pitäen silmällä sitä, mitä metsähallintolaissa on sanottu toiminnan tarkoituksista.” Tämä yksittäinen ohjekirje ei kuitenkaan ollut riittävä. Metsähallitus asetti metsänhoito-ohjetyöryhmän valmistelevaan metsänhoito-ohjeiden kokonaisvaltaista uudistamista. ”Metsähallituksen antamat kirjalliset, velvoittavat metsänhoito-ohjeet on katsottava lähes kauttaaltaan vanhentuneiksi”, työryhmä totesi maaliskuussa 1970. Myös ohjeiden noudattamisen valvontaa esitettiin tiukennettavan huomattavasti.<sup>385</sup>

Viljelykampanjan myötä siemenen tarve kasvoi räjähdysmäisesti. Vaikka siemenpulaan oli kiinnitetty huomiota jo 1950-luvun lopulta lähtien, ei siementä ollut läheskään riittävästi. Valtakunnallisissa metsäohjelmissa taimi-istutukseen siirtymistä perusteltiin geneettisesti hyvälaatuisten rotutaimien tuomalla kasvunlisällä. Metsähallituksen perustelu oli käytännönläheisempi: männyn siementä ei ollut riittävästi kylvöä varten, vaan harvat siemenet oli käytettävä tarkkaan hyödyksi. Parhaiten tämä onnistui kasvattamalla siemenistä taimia, jolloin siemenhävikki oli huomattavasti pienempi.<sup>386</sup>

Viljelymetsätalous edellytti muutoksia myös maan muokkauksen menetelmissä. Vanha kulotukseen ja käsityönä tehtyyn laikutukseen perustunut viljelymenetelmä ei tullut enää kysymykseen. Metsänviljelyn varmistamiseksi metsähallitus pyrki entistä tehokkaampaan maan valmistamiseen. Käytännössä tämä tarkoitti siirtymistä käsityöstä koneelliseen työhön. Hirvaalle sijoitettu hankintateknillinen toimisto muuttui kehittämisjaostoksi vuonna 1967, ja samalla Hirvaan painopistealue muuttui. Tähän asti Hirvaalla oli keskitytty lähinnä puun korjuun ja kuljetuksen kehittämiseen. Keskeisiä uusia kehittämiskohteita olivat maanmuokkaus, metsänviljely- ja taimituotanto, oijen perkaus ja taimistojen hoito.

Hirvaalla kehiteltiin erityisesti aurauskalustoa. Perä-Pohjolassa kokeiltavana oli kaksitoista erilaista metsäauran prototyyppiä. Auraus oli tarkoitettu veden vaivaamien

---

385 Pöytäkirja 14.11.1969 ja liite: ”Ohjekirje eräistä hakkuu- ja metsänhoitotoiminnoista Perä-Pohjolan piirikunnassa. No Mh 92, 14.11.1969, kansio Pöytäkirjat 1969 syys-joulukuu (MhA); Suunnitelma metsähallituksen metsänhoito-ohjekokoelman laatimiseksi. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1968 (MhA); Metsätalouden suunnittelu Perä-Pohjolan piirikunnassa 1960-luvulla. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1969–1970 (MhA).

386 Metsähallituksen kirje 1.10.1962 no Yj. 1224/1767-59, MhA Haa7: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1962–1963 (KA); Metsähallituksen kirjelmä 11.7.1964 no Yj.1990/453-63 ja kirjelmä 28.8.64 no A 428/256-63, MhA Haa8: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1964–1965 (KA). Metsähallituksen istunto 17.1.1968, metsähallituksen pöytäkirjat 1968 tammi-joulukuu (MhA); Laajennettu istunto 13.2.1969, metsähallitus pöytäkirjat 1969 tammi-huhtikuu (MhA). – Valtakunnallista siemenhankintaa koordinoimaan perustettiin erityinen Metsätalouden siemen- ja taimineuvosto ja sille erityinen siemenkeräystoimikunta. Neuvostossa oli edustus jokaisesta valtakunnallisesta siemenhankintaohjelmaa toteuttavasta metsätalouden organisaatiosta.



ja kunttautuneiden maiden muokkaukseen, mutta ylitarkastaja Oiva Lyytisen mukaan kuivienkaan maiden auraus ei ollut pahasta, sillä aurat möyhensivät maata ja auttoivat taimet kasvun alkuun. Perä-Pohjolassa vuonna 1965 tehdyllä retkeilyllä Lyytinen kertoi retkeilyn osanottajille Valko-Venäjälle tekemästään tutustumismatkasta, jossa oli nähnyt, kuinka maasta hakkuun jälkeen ”nostettiin kannot ylös, kynnettiin, äestettiin ja koneella istutettiin. Istutus onnistui 100-prosenttisesti.” Syynä Lyytisen aurausinnostukseen oli menetelmän teho ja halpuus. Metsätalouden tarkastaja V.K. Ahola antoi retkeilyn päätteeksi kenttämiehille raamatullisen ohjeen: Ojittakaa ja vetäkää vesi pois uusilla auroilla!<sup>387</sup>

Aholan profetia toteutui – ja nopeasti. 1960-luvun lopulla maanmuokkauksesta jo lähes kaikki eli kahdeksankymmentä prosenttia tehtiin koneellisesti. Maan pinnasta paljastettiin 1960-luvun lopulla puolet uudistusalaista, kun vastaava luku käsityökautena oli ollut viidestä kymmeneen prosenttia.<sup>388</sup>

Täysin vastaava kehitys tapahtui suomailla, joiden kuivattaminen kiihtyi vuoden 1965 suonkuivausohjelman johdosta. Tarve lisätä puun kasvua johti tarpeeseen lisätä metsämaan pinta-alaa ja siten puuntuotantoa maan metsäteollisuuden tarpeisiin. Halpa ja helppo oja-aura mullisti ojituksen ja dynamiittikaivusta siirryttiin oja-auraan. Ennen hankkeiden kustannukset olivat olleet hankkeiden laajuutta rajoittava tekijä, mutta nyt ojaa syntyi niin halvalla, että rajoituksia ei perinteisessä mielessä tuntunut olevan. Kysymys ei enää kuulunut, mitä *kannattaa* ojittaa, vaan mitä *voidaan* ojittaa. Tämä näkyi metsähallituksen laatimassa ohjeessa metsänparannusvaroilla rahoitettavien metsävaltaojitus- ja puronperkaussuunnitelmien taloudellisen tarkoituksenmukaisuuden määrittämisestä. Lähtökohtana tässä ohjeessa oli, ettei taloudellisella tarkoituksenmukaisuudella tarkoitettu yksityistaloudellista kannattavuutta eli tulojen ja menojen erotusta, vaan asiaa oli ”tarkasteltava lähinnä kansantaloudellisena kysymyksenä kiinnittäen huomiota myös työn toteuttamisen välillisiin seurauksiin. Näiden tekijöiden arvioiminen on aina sovinnaista.”<sup>389</sup> Näin taloudellisen kannattavuuden tilalle tuli huomattavasti väljempi kansantaloudellisen kannattavuuden määritelmä, jonka ansiosta yhä useampi ojitushanke näyttäytyi kannattavana. Samalla tavalla oli aiemmin arvioitu keskitettyjen hakkuiden kannattavuutta.

Suonkuivausosaston päällikkö, metsäneuvos Paavo B. Mansnerin ja metsäojituksen ylitarkastaja A. Bockströmin nimiin pantu peruskuivausohjelma merkitsikin metsähallituksen kuivatustoiminnan tehostumista ja määrällistä kasvua. Aiemmin metsähallituksessa oli ojitettu vain ns. luontaisesti ojituskelpoisia soita, eli kuiva-

---

387 Metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikunnan retkeilyselostus 1965. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1965–1966 (MhA). – Samaisella retkeilyllä metsähallituksen miehet ihastelivat aurauksen alhaisia kustannuksia, mihin aurausnäytettä antamassa ollut urakoitsija huusi väliin: ”Lian pieni hinta!” Urakoitsijalla ei liene ollut kuitenkaan valittamista pääjohtaja Pihan kantaan; pääjohtaja piti koko maapohjan auraamista mahdollisena, mikä olisi tiennyt aurausurakoita enemmän kuin tarpeeksi.

388 Laajennettu istunto 26.1.1968, liite: metsähallituksen taloussuunnitelma 1968–1972, metsähallituksen pöytäkirjat 1968 tammi–joulukuu (MhA).

389 Metsähallituksen istunto 3.4.1969, Metsähallitus pöytäkirjat 1969 tammi–huhtikuu (MhA).

---



tuksen ulkopuolelle oli jätetty kaikki avosuot ja suuri osa korvista ja rämeistä. Nyt, pyrittäessä täyttämään metsäteollisuuden raaka-ainetarpeet, ojitustyö laajennettiin aiemmin ojituskelvottomina pidetyille soille. Samalla ojitustoiminnan piiriin otettiin yli 70 prosenttia enemmän suopinta-alaa kuin aiemmin. Peruskuivatusohjelman laajuus oli yhteensä 1,73 miljoonaa hehtaaria. Myös vauhti kiihtyi: vuonna 1962 metsähallituksen suonkuivausosasto oli kuivattanut 27 400 hehtaaria, ja tällä vauhdilla ohjelman tavoite olisi täytynyt 130 vuoden kuluttua, vuonna 2095. Nyt kuivatusohjelman toteuttamisajaksi laskettiin kuitenkin 130 vuoden sijaan pisimmilläänkin Perä-Pohjolassa 40 vuotta ja Länsi-Suomessa 15 vuotta.<sup>390</sup>

Laajennettu kuivatusohjelma toi ojitusaurat myös avosoille. Tämä tarjosi edullisemmat olosuhteet raskaan konekaluston käytölle, koska työkohteet muuttuivat entistä yhtenäisemmiksi ja suuremmiksi.<sup>391</sup> Kehityksen vastapainona oli ekologinen menetys: avosuot olivat eteläisessä Suomessa olleet viimeisiä laajoja luonnontilaisia alueita, jotka nyt tulivat vedetyksi taloustoiminnan piiriin.

Eteläisessä Suomessa valtakunnallisten metsäohjelmien edellyttämä kasvunlisä oli puolestaan saatavissa ainoastaan lannoituksen avulla. Teho-ohjelman vertailukohta haettiin maataloudesta, jossa laskettiin, että tehomaatalouden tuoton lisästä noin puolet johtui lannoitteiden ja maanparannusaineiden käytöstä; toinen puoli oli jalostuslisää. Kumpikaan tekijöistä ei siis yksin johtanut suuriin satoihin, sillä jalostamattomilla kasveilla ei lannoitus lisännyt tuotosta kuin vähän. Jotta jalostetuista puista saisi täyden hyödyn, tuli niitä lannoittaa, ja kääntäen, jotta metsänlannoitteilla saataisiin suurimmat sadot, tulisi puut jalostaa käyttämään niitä mahdollisimman tehokkaasti hyväkseen. Metsähallituksessa laskettiin vuonna 1967, että toteuttamalla yhdistetty jalostus- ja lannoitusohjelma voisi kiertoaika Suomessa olla 25–30 vuotta puun laadun tai metsien taudinkestävyyden silti huonontumatta.<sup>392</sup>

Vuonna 1967 metsähallitus käynnisti metsätalouden tehostamissuunnitelman, ”suurisuuntaisen kokeen”, jonka keskeinen osa oli metsälannoitus. Kokeilualaksi valikoitui Nurmeksen hoitoalue sekä siihen rajoittuvat Valtimon ja Rautavaaran hoi-

---

390 Alasta Perä-Pohjolaan sijoittui yli puolet, 900 000 hehtaaria, ja Pohjanmaalle lähes yhtä paljon, 600 000 hehtaaria. Loppuosa jakautui melko tasaisesti Itä- ja Länsi-Suomen kesken.

391 PM Mahdollisuudet valtionmetsien kuivatusoiminnan tehostamiseksi 15.12.1963, MhA Haa7: Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1962–1963 (KA).

392 PM Metsien lannoitus taloudelliselta ja biologiselta kannalta metsänparannusvarojen vastaista tarkoituksenmukaista käyttöä silmälläpitäen, MhA Haa 10: kansio Metsähallituksen yleiskirjeet, ohjeet ja määräykset 1967, (KA); Valtionmetsien väliaikainen metsänhoito-ohjelma, päivätty 30.3.1965 No A 12/83/63, MhA Ca 35: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat tammi-toukokuu 1965 (KA). – Nämä arviot olivat täysin hypoteettisia, sillä lannoituksen pitkäaikaisista vaikutuksista ei ollut tietoa. Vielä 1960-luvun alussa lannoituksen laajamittaista käyttöönottoa oli hidastanut lannoitteiden korkea hinta. Tästä johtuen metsämaan lannoittaminen oli rajattu vain kohteisiin, joissa metsän kasvua rajoittava tekijä todella oli ravinteiden puute. Silti usko lannoitukseen oli kova. Kuiville kankaille ja jopa humuksettomille kasvupaikoille uskottiin tulevaisuudessa voitavan istuttaa metsiä erityisen ravinnegeelin avulla, ja kovien maiden lannoittamista oli koemielessä harjoitettu muutaman tuhannen hehtaarin alueella.

toalueet. Suunnitelma toden teolla olikin suuruusuntainen: koealueen yhteispinta-ala oli 126 000 hehtaaria eli neljännes koko Itä-Suomen piirikunnan kokonaisalasta.<sup>393</sup>

Valinnan osuminen Nurmekseen ja sitä ympäröiviin hoitoalueisiin oli luonnollista. Nurmeksessa ja sen naapurihoitoalueissa valtionmetsät muodostivat suuren ja yhtenäisen alan, mikä ei asutuksen pirstomissa valtionmetsissä ollut enää lainkaan tavanomaista. Hoitoalueiden maaperä oli tehometsätalouden kokeelle mitä sopivin. Alueesta lähes puolet oli suota, ja tästä suoalasta vasta kolmannes oli ojitettu. Soisilla turvemailla lannoituksen tuottaman kasvunlisän laskettiin olevan kaikista suurimman, ja Nurmeksen alueella ”maan tuotantokyvyn parantamisella olisi ilmeisesti saavutettavissa huomattava puuntuoton lisäys.” Lisäksi alue sijaitisi eteläisen ja pohjoisen Suomen välimaastossa niin, että hoitoalueen tavoitepuusto määriteltiin puoliksi Etelä-Suomen ja puoliksi Kainuun tavoitepuustojen mukaan. Näin ollen kokeilun tuloksia voisi yleistää koskemaan niin eteläistä kuin pohjoisempaakin Suomea.<sup>394</sup>

T.O. Mäkelän johtaman Nurmestoimikunnan raportti valmistui marraskuun alussa 1965. Toimikunnan mukaan tuotannon lisäys näytti olevan hyvinkin mahdollista. Ojittamalla kaikki ojituskelpoiset turvemaat kasvullisen metsämaan arvioitiin lisäantävän 25 000 hehtaarilla eli viidenneksellä. Kivennäismaat puolestaan muokattaisiin ”tehokkaasti” eli koneellisesti auraten. Sekä kivennäismailla että ojitetuilla soilla oli tarkoitus suorittaa 20 vuoden aikana tehokas peruslannoitus. Käytännössä teho-ohjelmalla pyrittiin siis siirtämään kasvavat metsät luontaista kasvua nopeammin hakkuujäreyteen. Ohjelman avulla hakkuukierron odotettiin lyhenevän 20 vuodelle ja vuotuisen hakkuumäärän kohoavan silloisesta n. 2,4 kiintokuutiometriä/ha noin 3 kiintokuutiometriin.

Nurmestoimikunnan mukaan oli ilmeistä, että asian teknillinen puoli oli mahdollista hoitaa. Samoin varmana pidettiin sitä, että puun tuotto paranisi. Kokonaan eri kysymys sen sijaan oli ohjelman taloudellinen kannattavuus. Viljelyyn ja lannoitukseen menevät kustannukset oli helppo laskea, mutta kustannusten aikaansaamista tuotoista oli olemassa vain arvauksia. Arviot kasvunlisästä liikkuivat 50–70 prosentin välillä, ja kivennäismailla teho-ohjelman oletettiin tuottavan rahallisesti nollatuloksen.<sup>395</sup> Laskelmat näyttivät huomattavasti valoisammilta kun niihin otettiin mukaan

---

393 PM Selvitys Valtimon, Nurmeksen ja Rautavaaran hoitoalueiden metsätalouden tehostamismahdollisuuksista v. 1965, Työryhmämuistiot ja raportit 1965–66 (MhA).

394 Nurmeksen hoitoalue: Yleinen kertomus ja taloussuunnitelma tehty v. 1961–65, MhA Hba 66: Metsätaloussuunnitelmat ja Kartan selitystiedot Nurmestoimikunnan 1961–65, (KA); PM Selvitys Valtimon, Nurmeksen ja Rautavaaran hoitoalueiden metsätalouden tehostamismahdollisuuksista v. 1965, Työryhmämuistiot ja raportit 1965–66 (MhA). – Myös alueen metsänhoidollinen tila kannusti tehometsätalouteen. Alueella oli tehty 1950-luvulla laajoja ylihakkuita, joiden takia alueen hakkuusuunnitetta olisi tullut laskea. Valtakunnan puuntarve pakotti kuitenkin kasvattamaan hakkuusuunnitetta, mikä oli Nurmestoimikunnan suunnitelmaa valmistelleen toimikunnan mukaan mahdollista vain, ”jos on olemassa takeet varsin laajojen tehotoimenpiteiden jatkuvasta suorittamisesta.” Alue näyttikin olevan metsänhoidollisen tilansa valossa ihanteellinen koealue. Hoitoalueen metsätalouden tarkastuksessa uusi hakkuusuunnite laadittiinkin 14 % aikaisempaa hakkuupoistumaa pienemmäksi ja uudistushakkuuala 40 % aikaisempaa pienemmäksi.

395 Tehosuunnitelma Valtimon, Nurmeksen ja Rautavaaran hoitoalueille vuosiksi 1966–85, 3.12.1965, Työryhmämuistiot ja raportit 1965–66 (MhA).

kansantaloudellinen ulottuvuus. Ottamalla mukaan tehostuneen kasvun mahdollisesti aikaansaama työn lisäyksen, pääomien nopeamman kierron sekä teollisuuden kautta kansantalouteen tulevan tulonlisäyksen ohjelma näyttäytyi nollatulosta kannattavampana. Mitään laskelmaa aiheesta toimikunta ei mietintöönsä kuitenkaan liittänyt, vaan tyytyi toteamaan, että lopullinen kuva asiasta ilmeisesti saataisiin vain laajamittaisella järjestelmällisellä kokeilulla. Tässä mielessä Nurmes-suunnitelman valmistelu muistutti Lihtosen tuottohakkauslaskelmia, jotka olivat laskennallisia arvioita suurimmista mahdollisista hakkuumääristä.

Kollegio katsoi kuitenkin metsähallituksen voivan ryhtyä toteuttamaan hanketta vain sillä edellytyksellä, että valtioneuvosto hyväksyy suunnitelman ja eduskunta myöntää siihen tarvittavat varat. Suunnitelma kolminkertaisti koalueen metsänhoitokulut. Ohjelman hyväksyttäminen valtioneuvostolla ja maksattaminen erillisen rahoituksen turvin oli metsähallitukselle myös mahdollisuus suojautua jo ennakolta mahdolliselta kritiikiltä.<sup>396</sup>

Hallitus ja eduskunta hyväksyivät suunnitelman sellaisenaan, minkä jälkeen lokakuun 17. päivänä metsähallituksen collegio vahvisti suunnitelman. Suunnitelman toteuttaminen pantiin alulle välittömästi. Pääjohtaja Antero Piha käsitteli hanketta laajassa kirjoituksessa, joka julkaistiin Metsätaloudellisessa Aikakauslehdessä. Pihan mukaan tarkoituksena oli ryhtyä harjoittamaan Nurmeksen alueella niin intensiivistä metsätaloutta kuin tuolloisen tietämyksen mukaan suinkin voitiin pitää järkevänä ja perusteltuna.<sup>397</sup>

Käytännön työ Nurmeksessa alkoi heti vuoden 1967 alussa, jolloin alueen kaikkien ojituskelpoisten turvemaiden ojitus aloitettiin ja kivennäismailla sijaitsevien uudisalojen muokkaus käynnistettiin. Vauhdikkain aloitus oli kuitenkin miljoonan kilon lannoitusohjelmalla. Lannoituksen nyrkkisääntö oli, että metsän jäädessä vielä pystyyn oli se periaatteessa lannoituskohde. Lannoituksen edellyttämää lentokonekalustoa oli alettu varata jo edeltävän vuoden toukokuisen lannoitusretkeilyn jälkeen ja lentokoneiden tarvitsemia lentokenttiä oli alettu raivata jo vuoden 1966 puolella. Lannoitusohjelma edellytti rakennettavaksi kaikkiaan 20 levityskoneille sopivaa kiitorataa. Kiitoratoja tarvittiin monta, sillä lentokoneiden toimintasäde raskaassa lannoittelastissa oli vaatimaton, vain viisi kilometriä. Tämän toimintasäteen ulkopuolella lannoituslennot tehtiin järvien jäältä.<sup>398</sup>

---

396 Valtionmetsäinjaoston istunto 17.10.1966, MhA Ca 38: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat kesä-joulukuu 1966 (KA); metsähallituksen kirje A. 31 17.–18.10. 66 (KA); metsähallituksen yhteisistunto 14.4.1966, metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat tammi-toukokuu 1966 Ca 37 (KA); metsähallitus, valtioneuvostolle menneet kirjeet 1966, MV 902/1668-58 (KA) – Normaalit metsänhoidolliset työt olisivat maksaneet alueella vuositasolla noin miljoona markkaa, ja Nurmes-suunnitelman aiheuttama lisäkustannus oli vain 1,85 mmk.

397 Metsähallituksen laajennettu istunto 19.12.1967, MhA Ca 40: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat elo-joulukuu 1967 (KA); *Metsätaloudellinen Aikakauslehti* 1:1967.

398 Metsähallituksen laajennettu istunto 19.12.1967, MhA Ca 40: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat elo-joulukuu 1967 (KA); metsähallitus, tulleet yleiset kirjeet 1966, 103-66 (KA); Metsähallituksen istunto 5.1.1968, metsähallituksen pöytäkirjat 1968 tammi-joulukuu (MhA).

---

Lannoitteiden käyttö valtionmetsissä kasvoi Nurmese-suunnitelman myötä nopeasti. Vuonna 1968 valtionmetsiä lannoitettiin lentokoneilla 60 työkohteessa yhteensä 29 493 hehtaaria, mutta kasvu oli tästä eteenpäin nopeaa. Vuonna 1969 lannoitus-ohjelma oli kasvanut jo 73 000 hehtaariin, ja tuolloin esimerkiksi yksin Nurmeseksen maalaiskunnan Pitkämäen alueelle levitettiin 1 500 000 kiloa tyypirikasta Y-lannosta ja yhtä paljon suometsien PK-lannosta. Kaikki nämä lannoitukset tehtiin lentolannoituksena.<sup>399</sup>

Valtionmetsissä suoritettu metsänlannoitus oli 1960-luvun lopulla huomattava osuus koko maan metsälannoituksesta. Yksin Nurmese-suunnitelman lannoitemäärät olivat noin kolmasosa koko maan metsälannoituksesta, joka oli huipussaan 1970-luvun alkuvuosina 250 000 hehtaaria. Nurmese-suunnitelman laajuudesta saa havainnollisen kuvan kun tietää, että öljykriisien jälkeen metsänlannoituksen vuotuiseksi alaksi vakiintui noin 100 000 hehtaaria.<sup>400</sup>

Lannoituksen ja maanmuokkauksen osuutta lisättiin Etelä-Suomessa myös muualla kuin Nurmese-suunnitelman alueella. Vuonna 1967 metsähallituksessa päivitettiin vain vuotta aikaisemmin valmistunutta metsänhoito-ohjelma. Tässä valtionmetsien teho-ohjelmassa painotettiin lannoituksia ja maiden muokkausta aiempaa enemmän. Teho-ohjelmassa tuli ojitettavaksi myös luontaisesti ojituskelvottomia soita, joiden uskottiin lannoituksen avulla tulevan tuottaviksi. Tämän teho-ohjelman kustannukset olivat hehtaaria kohti neljänneksen kalliimmat kuin aiemman ohjelman. Myös Pohjois-Suomen laadittiin oma teho-ohjelma, joka oli kuitenkin eteläistä kaimaansa ”tehottomampi” ja vastasi tasoltaan lähinnä metsähallituksen voimassa olevien ohjeiden maksimitasoa.<sup>401</sup>

Tällä panostuksella oletettiin hakkuusuunnitteen kasvavan seuraavan sadan vuoden kuluessa 83 prosentilla ja puuston määrän oletettiin lisääntyvän hehtaarilla 42 prosentilla. Laskennallisen kasvun aikaansaaminen edellytti lukuisien epävarmojen muuttujien toteutumista toivotunkaltaisina.<sup>402</sup> Melko pian kuitenkin huomattiin, että optimistiset ennakko-odotukset eivät kaikilta osin toteutuneet. Nurmese-suunnitelmaa tarkistettiin jo vuonna 1974. Puolet koalueesta oli taimikkoa, ja käytännön työssä oli huomattu, että tämän taimistojen meren hoitaminen oli hyvin työvoimavaltaista; metsähallituksessa puhuttiin jo kaikkien alueen koululaisten ja kotirouvien mobilisoinnista ja kouluttamisesta työhön. Vaihtoehtona esitettiin täysin koneellistettua

---

399 Metsähallituksen istunto 5.1.1968, metsähallituksen pöytäkirjat 1968 tammi-joulukuu (MhA); metsähallituksen istunto 15.2.1969, metsähallitus pöytäkirjat 1969 tammi-huhtikuu (MhA); metsähallituksen istunto 14.7.1969, metsähallitus pöytäkirjat 1969 touko-elokuu (MhA). – Myös torjunta-aineiden lentolevitystä kokeiltiin suurimittaisesti Nurmese-suunnitelman yhteydessä. Torjunta-aineiden lentokonelevitykset aloitettiin vuonna 1969, jolloin myrkytyksiä tehtiin reilun 7 000 hehtaarin alueella. Suurin myrkytyskohde sijaitsi Rautavaaran hoitoalueessa, jossa sumutettiin lähes 1 000 hehtaaria.

400 Seppälä 1999, 206–212.

401 Metsähallituksen Pohjois-Suomen metsien teho-ohjelma, osat I–III. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1976 (MhA).

402 Valtionmetsien teho-ohjelmat, arvioimisosasto 1967. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1967 (MhA).

---

puunkasvatuksen mallia, jossa puusto asetettaisiin ”maastoa myötäileviin, koneiden liikkumisen ja käytön kannalta edullisiin jonomuodostelmiin”. Tämän tavoitteena oli kaikkien metsänhoitoon ja puunkorjukseen liittyvien toimenpiteiden suorittaminen mahdollisimman pienellä ihmistyövoimalla. Menetelmän avulla puuntuottamista olisi mahdollista tehostaa suorittamalla maanmuokkaus, maanparannuslannoitus, kaistalelannoitus, metsänviljely ja taimistonhoito täysin koneilla. Nurmes-suunnitelman uusi vaihe oli siis kuin kaiku Osaran Floridassa tapaamasta viljelytaloudesta. Nurmes ei kuitenkaan ollut Florida, eikä ohjelma ollut millään lailla toteutuskelpoinen, yksistään jo sen vuoksi, ettei Suomen oloihin soveltuvia istutuskoneita ollut vielä saatavissa.<sup>403</sup>

Seuraavan kerran Nurmes-suunnitelmaa muokattiin kahden vuoden kuluttua 1976. Lannoitusohjelman toteuttamisessa oli kohdattu ongelmia ja arviot vanhojen metsien soveltuvuudesta lannoituskohteiksi olivat osoittautuneet ylioptimistisiksi; taimistonhoitotöiden määrä oli puolestaan edelleen arvioitu alakanttiin. Ainoastaan hakkuusuunnite oli saatu toteutettua lähes täydellisenä. Myös ohjelman kustannuksiin kiinnitettiin huomiota. Varsinaisia suunnitelman toteutukseen liittyviä kannattavuuslaskelmia ei tosin tehty, mihin mm valtiontalouden tarkastusvirasto otti lausunnonsaan kriittisesti kantaa. Nurmes-suunnitelmaa kuitenkin jatkettiin.<sup>404</sup>

Samaan aikaan 1970-luvun puolivälissä saadut metsäinventointitiedot osoittivat maan puumäärän kääntyneen kasvuun; valtion maillakin oli nähtävissä käänne parempaan. Metsähallituksen ”kurinpalautus” eli hakkuumäärien pienentäminen ja siihen liittynyt viljelykampanja 1960-luvulla oli onnistunut. Taloudellisesti pohjoisen viljelyoperaatio ja etelän teho-ohjelmat eivät olleet menestyksiä. 1950-luvulla Inarin komitean aikaan metsäteollisuus oli selvästi todennut, että pohjoisessa toimiminen edellytti valtion väliintuloa; puhtaasti bisnesmielessä pohjoisen savotat eivät tuolloin olleet kannattavia. Nyt tämä totuus tuli jälleen esiin.

Vuoden 1972 tilastot kertoivat karua kieltä: suurin ongelma oli Kittilässä, jossa oli yritetty kompensoida Kittilä-projektin menoja lisäämällä hakkuita – ja suunnitteen puolitoistakertaisesta ylittämisestä huolimatta hoitoalueen tulos oli vahvasti negatiivinen. Niinkin etelässä kuin Lieksassa tilanne oli huono, jossa tulokseen vaikuttivat hakkuumahdollisuuksien väheneminen ja rästiin jääneiden metsänhoitotöiden suorittaminen. Lieksa pysyi taloudellisesti vielä plus-viivan yläpuolella, vaikka sielläkin metsänhoitotöiden kustannukset nousivat kaksinkertaisiksi.<sup>405</sup>

Pohjoisessa kulut kasvoivat vielä enemmän, sillä metsänhoitotöiden kustannukset keskimäärin kolminkertaistuivat kymmenessä vuodessa. Metsänhoidon kulut lähtivät

---

403 Ehdotus Nurmeksen seudun hoitoalueiden metsätalouden tehostamissuunnitelman kehittämiseksi. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1974 (MhA).

404 Nurmes-suunnitelma. Nurmeksen ja Rautavaaran hoitoalueiden metsätalouden tehostamissuunnitelma. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1977 (MhA).

405 MMJR 28.11.1973: Muistio vuoden 1972 toiminnasta ja taloustuloksesta (MhA, kansio MMJR 1972–1975); Metsähallituksen laajennettu istunto 5.4.1973 (MhA); Lieksan hoitoalue, Väliittömien metsänhoitotöiden ehdotukset. Tehty metsätalouden tarkastuksessa vv. 1966–69, kansio Hbb:28 (JoMa). – ”Alkavana talous kautena ei suhteellisesti tulojäämä voi muodostua edellisen talouskauden suuruiseksi hakkuumahdollisuuksien vähenemisen ja metsänhoitotöiden (rästityöt) lisääntymisen seurauksena.”

nousemaan 1960-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja markkamääräisesti kolminkertaistuivat kymmenessä vuodessa 20 mmk:n tasosta yli 60 mmk:aan. Samalla myös puunkorjuun kulut alkoivat nousta 1970-luvun alussa. Myös puunmyynnin tulot pienivät, sillä ostajien rengastuminen alensi hintoja.

Tämä kehitys näkyi selvästi metsähallituksen taloustuloksessa. Metsähallitus oli vuosina 1950–76 tulouttanut valtiolle yhteensä noin miljardi markkaa (vuoden 1976 rahanarvon mukaan). Viisikymmentäluvun kuluessa hehtaaria kohti tuloutettu summa oli kasvanut rajusti vuoden 1954 tasosta (502 mk/ metsähehtaari), ja neljässä vuodessa kasvua tuli lähes sata prosenttia (1958: 948 mk/ha).<sup>406</sup> Vielä 1970-luvullakin metsähallituksen metsät tuottivat jatkuvasti kirjanpidon mukaista ylijäämää, mutta tämäkin laskennallinen ylijäämä kutistui jatkuvasti. Tosiasiassa kassavirta valtiokonttoriin kääntyi päinvastaiseksi jo 1970-luvulle tultaessa, ja siitä eteenpäin metsähallituksen metsien käyttö- ja sijoitusmenot ylittivät jatkuvasti metsähallituksen tulot. Tämä kassavajaus vain kasvoi ollen 1970-luvulla keskimäärin 25 miljoonaa markkaa vuodessa. Eikä tässä laskelmassa edes huomioitu sitä, että suuri osa metsänhoidosta rahoitettiin työllisyysvaroilla. Kuvaavaa on, että Pohjois-Suomen metsänhoidon rästejä käsiteltiin maa- ja metsätalousministeriössä Pohjois-Suomen valtionmetsien työllisyystoimikunnassa. Metsähallituksen sisäisessäkin muistiossa todettiin, että mikäli metsähallituksen metsät olisi joutunut yksityisen liikelaitoksen tapaan hankkimaan tarvittavan rahoituksen yleisiltä rahoitusmarkkinoilta, olisi se jo 1960-luvun lopussa joutunut saneeraamaan toimintaansa sekä hyväksymään rahoittajan asettamat muut vaatimukset.<sup>407</sup>

Tässä vaiheessa, 1970-luvulle tultaessa, valtiontalouden tarkastusvirasto alkoi kiinnittää huomiota valtionmetsien tilaan. Valtion tarkastustoiminta oli ollut vielä 1950-luvulla puhtaasti tilien numerotarkastusta; rahoilla tehtävään toimintaan ja sen oikeellisuuteen tarkastajat eivät olleet puuttuneet. Valtiontalouden tarkastusta oli tosin ruvettu uudistamaan sodan jälkeen, osin sodan hallinnollisten laiminlyöntien johdosta. Heti jatkosodan päätyttyä hallitus oli todennut sodan aiheuttaneen ”monia laiminlyöntejä, välinpitämättömyyttä ja piittaamattomuutta voimassa olevien säännösten noudattamisessa”, ja 17.5.1945 valtioneuvosto asetti komitean pohtimaan kysymystä valtion revisiotoimen uudelleen järjestämisestä. Komitean puheenjohtajana oli valtiokonttorin pääjohtaja J.W. Minni. Komitea totesi, että tarkastustyö oli muo-

---

406 Komiteamietintö 1959:7. Helsinki 1959, 14.

407 Metsähallituksen Metsien taloustulos vuosina 1950–1976. Kansio Työryhmien muistiot ja raportit 1976 (MhA); PM Linjajohdon keskustelutilaisuudesta Oulussa Pohjanmaan piirikuntakonttorissa 20.9.1973 (MhA, kansio MMJR 1972–1975). – Tulostavaikeudet otettiin puheeksi myös kentällä, esimerkiksi Pohjanmaan piirikuntakonttorissa Oulussa järjestetyssä keskustelutilaisuudessa syyskuussa 1973. Tosiasiassa tappiollinen tulos vain kiihdytti paineita lisätä lyhytnäköistä voittojen tavoittelua, ja tämän välttämiseksi osa keskustelijoista vaati hoitoalueille selkeitä valtuuksia tehdä tarvittavat metsänhoitotyöt taloustuloksesta välittämättä. Metsänhoidollista linjaa kannattavien mielestä ongelmat olisi tullut puhua läpi metsähallituksen budjetista viime kädessä päättävän valtiovarainministeriön kanssa. Ylijohtaja Arnkil oli varovaisempi. Hänen mukaansa mahdollisuutta ottaa asia puheeksi budjetin tekijäin kanssa ”ei saa sulkea pois”, mutta suositeltavampaa oli sopia asioista metsähallituksen sisällä.

---

dostunut pääasiallisesti virastojen ja laitosten tilinpidon tarkastamiseksi, jota vastoin taloudenhoidon asiallinen tarkastus oli jäänyt toissijaiseen asemaan. Lisäksi komitea toivoi valtion laajenevan yritystoiminnan tarkastamisen ottamista erityisen lain säädettäväksi. Komitean suositusten mukaisesti vuonna 1947 annetun lain perusteluissa todettiin, että valtiontalouden tarkastuksissa oli syytä entistä enemmän kiinnittää huomiota valtiontalouden tarkoituksenmukaisuuteen.<sup>408</sup>

Pääjohtaja Frans Lampolan pääjohtajakaudella (1960–1973) valtiontalouden tarkastusviraston tarkastustoiminnan painopiste siirtyi yhä selvemmin tarkoituksenmukaisuustarkastukseen ja pikkuhiljaa numerotarkastus siirtyi tilivirastojen oman sisäisen tarkastuksen tehtäväksi. Vuonna 1960 virastoon perustettiin tutkimustoimisto, jonka tehtävänä oli toimittaa seikkaperäisiä tai muutoin laajempia ja aikaa vieviä selvityksiä ja tutkimuksia.<sup>409</sup>

Vuoden 1970 keväällä julkisuuteen tuli valtion tilintarkastajien kertomus, jossa suorasanaisesti arvioitiin metsähallituksen valtionmetsissä toteuttamia hakkuita. Valtion tilintarkastajien kertomuksessa todettiin, että metsähallitus ei ollut menetellyt valtion eikä koko kansantaloudenkaan edut huomioon ottaen asianmukaisesti suorittaessaan valtionmetsissä niiden kasvumahdollisuudet ja hakkuusuunnitteet ylittäviä paljaaksihakkuita ja varsinkaan laiminlyödessään riittävät uudistustoimenpiteet. Valtion tilintarkastajat totesivat, että mikäli metsähallituksen tarkoituksena oli ollut Pohjois-Suomen teollisuuden puuhuollon turvaaminen, oli hakkuiden näin laajasta suorittamisesta ollut jatkuvuutta ajatellen tuloksena aivan päinvastainen tilanne.<sup>410</sup>

Valtion tilintarkastajien kertomuksessa vuonna 1970 todettiin julkisesti se, mikä metsähallituksessa oli tiedetty koko ajan: metsähallituksen hakkuusuunnitteet olivat olleet Pohjois-Suomessa liian suuret ja suunnitteetkin oli vapaasti saatu ylittää. Laajat hakkuualat olivat lisäksi suurelta osin jääneet ilman uudistustoimenpiteitä eivätkä tehdytkään uudistustoimenpiteet olleet onnistuneet odotusten mukaan. Tällainen toiminta oli tilintarkastajien mukaan ilmeisessä ristiriidassa metsähallituksesta annetussa asetuksessa muotoillun metsähallituksen tehtävän kanssa. Tilintarkastajat kruunasivat raporttinsa toteamalla, että ”määrätietoinen, tutkittuihin tosiasioihin perustuva suunnitelmallisuus tuntuu puuttuneen metsähallituksen toiminnasta”. Sanomalehdet

---

408 Valtiontalouden tarkastusvirasto 1824–1974 1974, 81–88.

409 Valtiontalouden tarkastusvirasto 1824–1974 1974, 93, 108, 114. – Laki valtiontalouden tarkastuksesta (967/47) sanoo, että tarkastusviraston tehtävänä on tarkastaa valtion taloudenhoidon laillisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä tulo- ja menoarvion noudattamista. Tarkastusvirastosta annetussa asetuksessa (216/65) todetaan, että viraston tehtävänä on valtion varojen käyttöä ja valtion omaisuuden hoitoa, valtion taloudenhoidon tarkoituksenmukaisuutta sekä liiketoiminnassa yleisesti hyväksytyjen taloudellisten periaatteiden noudattamista valtion liikeyritysten toiminnassa. 1960-luvun lopulla valtiontalouden tarkastusvirastoa toivottiin kehitettävän valtion johtamisen välineeksi.

410 Valtiontilintarkastajien kertomus vuodelta 1968. Helsinki 1969.



otsikoivat tilintarkastajien raportista kertovat uutisensa tyyliin ”Metsähallituksen tehtävä ei ole olla parturiliike” ja ”Paljaat kannokot odottavat kylväjää”.<sup>411</sup>

## Metsänkäytön ristiriidat – tehometsätalous, suojele ja virkistys

1970-luvun alussa alkoi suomalaisessa yhteiskunnassa uusi keskustelu metsien käytöstä. Vastakkain oli kriisiajan tehokkuusvaatimus, jonka mukaan metsien puut tuli käyttää täysimääräisesti metsäteollisuuden raaka-aineena, ja uusi metsien säilyttämiseen ja suojelemiseen pyrkivä näkökanta.

Ympäristönsuojelijoiden kritiikki kohdistui kärkevimmin MERA-ohjelmien menetelmiin eli lannoitukseen, vesakontorjunta-aineisiin, ojitukseen ja maanpinnan auraukseen. Suomalaisten metsiin kohdistuva kasvava kiinnostus konkretisoitui vuonna 1970, jolloin Euroopassa vietettiin mantereenlaajuista luonnonsuojelun vuotta. Suomessa teemavuoden keskustelut koskivat suurelta osin metsiä ja niiden käyttöä, ja hyvällä syyllä voisi sanoa Suomessa vuonna 1970 vietetyn metsäkiistojen kansallista teemavuotta. Ristiriidat yhä laajemmista luontokokonaisuuksista huolestuneen ympäristönsuojeluliikkeen ja tehokkuusajattelua toteuttavien metsänhoitajien välillä olivat lähes väistämättömät. Ennenkokemattoman kärjekkäästi metsähallituksen harjoittamaa metsätaloutta arvosteltiin Suomen luonnonsuojeluliiton äänenkannattajassa Suomen Luonto -lehdessä. Lehden kolmas numero vuonna 1970 oli omistettu kokonaan voimaperäisen metsätalouden kriittiselle tarkastelulle. Erityinen huomio tässä teemanumerossa kiinnitettiin metsähallituksen toimii. Jo otsikkoja silmäilemällä välittyi vahva viesti: ”Metsähallitus raiskaa...”, ”Metsähallitus tuhoaa...”, ”Metsähallitus kylvää myrkyä”.<sup>412</sup>

Suomen luonnon metsänumeron artikkelit oli tietoisesti kirjoitettu kärjekkäiksi. Tehometsätalouteen siirryttäessä ei asiasta ollut käyty yhteiskunnallista keskustelua, joten yhteiskunnallinen keskustelu seurasi viiveellä – ja rajumpana kuin se ehkä muuten olisi ollut. Muutos suurten avohakkuualueiden ihannoinnista niiden kitkerään arvosteluun tapahtui muutamassa vuodessa. Tämä muutos on verrattavissa asutus- ja maatalouspolitiikan kertakaikkiseen suunnanmuutokseen 1960-luvun alussa sekä sen seurauksena alkaneeseen rakennemuutokseen ja maaltapakoon. Liian nopeasti ja liian jyrkkänä tapahtunut muutos jätti jälkeensä syvät traumat.

---

411 Uusi Suomi 20.3.1970. – Seurauksena havaitsemistaan epäkohdista valtiontilintarkastajat edellyttivät, että metsähallitus seuraisi vastaisuudessa tarkoin tilannetta ja ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin metsänuudistustoimenpiteiden suorittamiseksi kyllin laajassa mitassa. Tilintarkastajat eivät olleet huolissaan luonnonarvoista vaan taloudesta, ”maallemme elintärkeä teollisuuden puuhuollon turvaamisesta”. Kertomuksessa neuvottiin, että lisäämällä metsänuudistustoimenpiteitä erityisesti Pohjois-Suomessa helpotettaisiin samalla alueen vaikeaa työllisyystilannetta, mihin tilintarkastajat melko ironisesti jatkoivat: ”Myös metsien uudistustoimenpiteillä, eikä vain hakkuilla, on vaikutusta työllisyyteen.”

412 Suomen Luonto 3/1970.



Metsähallituksen metsänhoitajia Suomen Luonnon kirjoitukset viilsivät kipeästi ja moni metsänhoitaja erosi Luonnonsuojeluliiton jäsenyydestä.<sup>413</sup> Tehokkuusvaatimuksesta oli tullut vallitseva osa metsänhoitajien ammattikuvaa ja metsämieshenkeä, ja monet metsänhoitajat ajautuivat vastakkainasetteluun muita metsänkäyttömuotoja kannattavien metsänkäyttäjien kanssa. Leena Paaskosken mukaan metsänhoitajien puolustuksen kohteena olivat Suomen metsät ja metsätalous, ja heidän vihollisiaan kaikki, joille metsävarojen ja metsätalouden etu ei ollut ensisijainen.<sup>414</sup>

Eräs kritiikkiin pettynyt metsähallituksen aluemetsänhoitaja piti kirjoituksia ”repi-vänä ja raastavana haukuntana”. Metsä ja Puu -lehden pääkirjoituksessa puolestaan lytättiin Luonnonsuojeluliitto sekä kaikki ”luonnonsuojelun barrikadilinjien miehet, olivatpa he sitten fanaatikkoja, pyrkyreitä tai muihin tavoitteisiin tähtääviä poliittisia vallankumousmiehiä ja heidän pehmeitä työrukkasiaan”. Metsähallituksen johto reagoi luonnonsuojelijoiden esittämään arvosteluun torjuvasti ja kiisti virheet. Metsäviikon 1969 yhteydessä Lapin metsien tilanteen johdosta metsähallitukseen kohdistettu arvostelu sai eräät metsähallituksen edustajat ilmoittamaan, että he eivät vastedes kuuntele luonnonsuojeluväen mielipiteitä mikäli arvostelu jatkuisi. Pian tämän jälkeen keskusviraston pääjohtaja Antero Piha peruutti Suomen Luonnonsuojeluliiton kanssa sopimansa suojametsäaluetta koskevan neuvottelutilaisuuden.<sup>415</sup>

Toisaalta monet metsänhoitajat olivat suojelijoiden rinnalla. Samaan aikaan, 1960-luvun mittaan, muuttui esimerkiksi metsänhoitaja A.E. Järvisen suhde metsäluontoon ratkaisevasti. Tuohon pisteeseen asti Järvinen oli ollut Lapin metsien teollisen hyödyntämisen äänekäs puolustaja ja keskitettyjen hakkuiden suunnittelija. Samaan aikaan hän oli myös koskemattomien erämaiden ylistystä laulanut kuuluisa ja suosittu eräkirjailija. Eränkävijänä ja metsämiehenä, nimenomaan sanan metsästäjää merkitsevässä muodossa, Järvinen arvosti koskemattomia erämaita hyvinä metsätsymaina eikä ollut huolissaan metsätalouden vaikutuksista ennen kuin riistakannat alkoivat pienentyä. Metsästäys ja Kalastus -lehdessä vuonna 1952 Järvinen jo esitti huolestumisensa riistakannan pienenemisestä, mutta tuolloin Järvinen vielä piti suurimpana syynä lisääntyntä metsästäystä. Epäsuorasti Järvinen syytti metsäautoteitä, jotka olivat avanneet erämaita helpolle pyynnille. Vuosikymmenen loppupuolella Järvinen jo syytti metsätaloutta ja laajoja hakkuualoja:

---

413 Suomen Luonto 2-3/1968, 26–27 ja 3/1970, 65. – Metsähallitus ja sen palveluksessa olevat metsänhoitajat olivat perinteisesti voineet esiintyä myös luonnonsuojelijoina ilman ristiriidan häivääkään. Metsänhoitajat olivat Luonnonsuojeluliiton perustamisesta lähtien olleet keskeisessä roolissa liiton toiminnassa, ja useat liiton johtohenkilöt – kuten esimerkiksi Vilho Lihtonen, Olavi Linnamies ja Jarl Lindfors – olivat olleet metsänhoitajia. Metsänhoitajat muodostivat koululaisten ja opiskelijoiden jälkeen suurimman yksittäisen ammattiryhmän liiton jäsenkunnassa. Kuin varmemmaksi vakuudeksi myös Luonnonsuojeluliiton toimisto oli pitkään sijainnut Helsingin Metsätalossa.

414 Paaskoski 2009, 150.

415 Suomen Luonto 4/1970, 137; Metsä ja Puu 8/1970.

lhminen on luonnon herra, alkanut 'parannella' Luojan töitä, muuttaa suuressa mittakaavassa maisemia omien tarkoitustensa mukaisiksi, ja samalla tuhonnut paljon riistamaita.<sup>416</sup>

Vaikka Järvinen katsoi luontoa edelleen riistanpyytäjän silmin, oli näkökulma kuitenkin laajentunut. Erämaiden huvetessa myös eränkävijän suhde luontoon muuttui. Järvinen oli huomannut riistakantojen tarvitsevan laajoja koskemattomia alueita pysyäkseen elinvoimaisina, ja havaintonsa myötä Järvinen alkoi osallistua luonnonsuojelutyöhön aktiivisemmin 1960-luvun puolella. Tuolloin jo eläkkeellä ollut Järvinen liittyi Lapin Luonnonystäviin. Järjestön puheenjohtajana Järvinen alkoi ajaa laajojen luonnonsuojelualueiden perustamista Lapin jäljellä oleviin erämaihin, erityisesti Loken tekoaltaan uhkaamaan Koitelaisenkaira. Järvisen uusi laaja-alaisempi suojelupyrkimys oli mittakaavaltaan sukua Osaran avohakkuufilosofialle: oli suojeltava kokonaisia maita.<sup>417</sup>

Tämän laaja-alaisemman luonnonsuojelun, jota voi kutsua luonnonsuojelun toiseksi aalloksi, synnyttäneenä voimana oli havainto luonnon hyväksikäytön aikaansaamista kokonaisvaltaisista muutoksista luonnon tasapainossa. Järvisen havaitsema riistakantojen väheneminen oli tämän kehityksen yksi ilmentymä. Luonnonsuojelun toisen aallon seurauksena vaatimukset suojelualueiden perustamiseksi voimistuivat ja kaavailtujen suojelualueiden koot kasvoivat.

1960- ja 1970-lukujen uutta asenneilmastoa heijastaa melko tarkkaan SDP:n vuonna 1969 julkaisema luonnon- ja ympäristönhoito-ohjelma. Ohjelmassa kannettiin huolta metsien tuottavan pääoman vähenemisestä, ja tämän huolen seurauksena edellytettiin puunjalostusteollisuuden mitoitettavan uudelleen metsän kasvutuottoa vastaavaksi. Metsäteollisuuden tarpeista lähteneen, korjuuta painottaneen metsätalouden aiheuttamat ongelmat olivat SDP:n ohjelman mukaan selkeimmin nähtävissä valtion mailla maan pohjoisosissa. SDP:n ohjelma sisälsi kattavan toivelistan tulevan kehityksen suhteen. Toivelistalla olivat niin luonnonmetsien rauhoittaminen, hakkuualojen uudelleen metsittäminen ja metsätalouden kehittäminen monikäytön suuntaan.<sup>418</sup>

Miten valtionmetsiä hallinnoiva metsähallitus asemoi itsensä 1960- ja 70-lukujen muuttuvassa asenne-ilmastossa? Keskusviraston keskeiseksi työkaluksi muodostui

---

416 Holma & Pyykkö 206, 288.

417 Holma & Pyykkö 2006, 289–290.

418 SDP:n luonnon- ja ympäristönhoito ohjelma 1969. – ”Luonnonmetsistä, jotka vielä ovat koskemattomia tai vähäisessä määrin käsiteltyjä, on valittava ja rauhoitettava riittävät alueet paikallisrotuisen puuston säilyttämiseksi. Hakkuut Lapin suojametsävyöhykkeellä on välittömästi lopetettava. Kaikin keinoin on pyrittävä paljaksi hakattujen alueiden metsittämiseen koko maassa. Lapin suojametsävyöhykkeeseen sekä luonnonsuojelu- tai muista syistä rauhoitettuihin metsäalueisiin rajoitettujen metsien hoito ja käyttö on suoritettava portaittain niin, että käytön voimakkuusaste alenee käytöltä rauhoitettua aluetta kohti. Muutenkin on koko maahan suunniteltava käyttöasteeltaan erityyppisiä metsiä. Metsien moninaiskäyttöä on jatkuvasti kehitettävä siten että puuntuoton ohella otetaan huomioon retkeily, matkailu, poron- ja riistanhoito, metsästys sekä marjojen ja sienten keruu. Ulkoilukäytön ja riistanhoidon kannalta erityisen arvokkaissa metsissä ja mahdollisuuksien mukaan muuallakin on pyrittävä säilyttämään metsäluonnon vaihtelevuus huolehtimalla puulajiston monipuolisuudesta, samoin siitä, ettei kelo- ja lahopuita, vesakoita ja muita niihin verrattavia metsien tuoton kannalta arvottomia muodostumia kokonaan hävitä.”

maankäytön muuttuva terminologia. Keskeinen termi oli sana ”moninaiskäyttö”. Vastaavaa sanapeliä oli pelattu Atlantin toisella puolella jo vuosikymmeniä. Amerikkalaislähtöisessä moninais- eli monikäytön käsitteessä (”multiple use”) pyrittiin sovittamaan yhteen kaksi toisilleen vastakkaista ilmiötä, metsän virkistyskäyttö ja metsätalous. Monikäytön määritelmän mukaan metsää tuli hoitaa niin, että aluetta voi käyttää samanaikaisesti ja monipuolisesti moneen tarkoitukseen: metsätalouteen, matkailuun, marjastukseen, metsästykseseen. Yhdysvalloissa liittovaltion metsiä hallinnoiva Forest Service oli luonut käsitteen 1930-luvulla torjuakseen metsiinsä kohdistuneet suojelupaineet.<sup>419</sup>

Metsien monikäyttöä makusteltiin metsähallituksessa samaan aikaan kun virastoa trimmattiin kohti yhä tehokkaampaa metsätaloutta. Tästä asetelmasta seurasi vaikeita ristiriitoja. Esimerkiksi joulukuun 10. päivänä 1970 metsähallituksessa hyväksyttiin ylimetsänhoitaja Pentti Ritoniemen johdolla valmisteltu ohjekirje maiseman- ja luonnonhoidosta metsähallituksen metsissä. Ohjekirjeen voi tulkita monikäytölliseksi, sillä siinä esitettiin monikäyttöön tähtääviä merkittäviä muutoksia metsien käsittelyyn. Metsähallitus julisti, että ”maiseman- ja luonnonhoito saa sille kuuluvan arvostuksen – –. Metsähallitus ottaa tällä toimenpiteellä sille kuuluvan maiseman- ja luonnonhoitajan tehtävän.”<sup>420</sup>

Ohjekirje olikin todella kunnianhimoinen ja monin paikoin aikaansa edellä. Se toi metsähallituksen terminologiaan ensimmäistä kertaa käsitteet luonnonkokonaisuus ja ekosysteemi, joista jälkimmäinen määriteltiin ”eliöyhdyskunnan ja sen elottoman ympäristön muodostamaksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, jonka jäsenet ovat yksilöinä ja ryhminä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa ja ympäristöönsä.” Ohjekirje poikkesi melkoisesti aiemmin vallalla olleesta talousmetsän käsitteestä ja oli vastakkainen kollegion juuri hyväksymän taloussuunnitelman kanssa: talousmetsissä toteutetut toimenpiteet eivät olleetkaan uutta kasvua luovaa (kuten taloussuunnitelmassa määriteltiin) vaan ”jatkuva luonnonolosuhteiden häiriintymistä”, ja metsänkäsitteilyn tavoitetilaksi määriteltiin ”sellaisten toimenpiteiden käyttäminen, etteivät ne johtaisi luonnon hyväksikäytössä vaikeuksiin eivätkä rikkoisi pysyvästi tai pitkäaikaisesti

---

419 Hirt 1994, 36.

420 Metsähallituksen laajennettu istunto 10.12.1970 (MhA). – Ohjekirjeen sivuuttaminen ei tehnyt oikeutta kirjeen mittavalle valmistelutyölle: ohjekirjeen valmistelu oli alkanut lokakuussa 1969 ja se jätettiin metsähallitukselle maaliskuun lopulla 1970, minkä jälkeen ohjekirjeluonnosta kommentoivat metsähallituksen osastojen lisäksi suomalaisen luonnonsuojelun viralliset auktoriteetit Suomen luonnonsuojelutoimisto sekä dosentti Pekka Nuorteva. Ohjeen kenttäkelpoisuutta testattiin kesän koulutustilaisuuksissa, minkä jälkeen ohjeet muokattiin lopulliseen asuunsa Evolla 2. –6.11.1970.

---

maisemakokonaisuutta”. Ohje sisälsi myös yksityiskohtaisia ohjeita säilytettävistä luonnonkokonaisuuksista.<sup>421</sup>

Ohjeiden soveltamisessa käytäntöön oli kuitenkin odotettavissa vaikeuksia, sillä uudet ohjeet olivat monin paikoin avoimessa ristiriidassa vanhojen metsänkäsitteilyohjeiden kanssa. Tämä ristiriita ratkaistiin asettamalla vanhat metsänhoito-ohjeet ensisijaisesti noudatettaviksi; uudet luonnon- ja maisemanhoidolliset ohjeet tuli ottaa huomioon ”soveltuvin osin”. Sellaisenaan ohjekirje päti vain erikseen mainituilla tehostettua maisemanhoitoa vaativilla alueilla. Näitä olivat esimerkiksi tienvarsimetset ja rantametsät. Ohjekirjeen toteuttamisessa päädyttiin malliin, jossa monikäyttö nähtiin poikkeustapauksena, metsätaloudelle vastakkaisena ja vain tietyille rajatuille alueille soveltuvana metsänkäytön muotona.<sup>422</sup>

Parhaiten monikäytöllisen metsätalouden nähtiin soveltuvan suojelualueille. Tällaiselle ajattelulle oli löytynyt esimerkki metsähallituksen virkamiesten tutustuessa Keski-Euroopan luonnonsuojelualueisiin 1960-luvun lopulla. Puolaan ja Itä-Saksaan suuntautuneilla matkoilla virkamiehet olivat nähneet puistoja, joissa taloustoimintakin oli sallittua. Myös Länsi-Saksan kansallispuistoissa sai hakata, tosin ainoastaan metsäluontoa ennallistettaessa.<sup>423</sup>

Näillä ulkomaanmatkoilla kerätyt havainnot siirtyivät 1970-luvun kuluessa yhä suoremmin metsähallituksen kannanottoihin. Ensimmäisen kerran viitteitä tulevas-  
ta oli näkyvillä keväällä 1969, jolloin kollegiossa käytiin virkistyskäytön ja voima-  
peräisen metsätalouden yhteensovittamisesta ensimmäinen varsinainen keskustelu  
metsähallituksen taloussuunnitelman hyväksymisen yhteydessä. Taloussuunnitelman  
lopussa pohdittiin hyväksytyjen tavoitteiden ja virkistyskäytön mahdollisia ristiriit-  
toja. Tehometsätalouden todettiin muuttavan metsämaisemaa, mistä syystä tunnustet-  
tiin myös voitavan väittää tehometsätalouden rajoittavan luonnonsuojelua ja metsien  
virkistyskäyttöä. Kollegion lopullinen kanta oli kuitenkin päinvastainen: tehostetun  
metsänhoidon ”ei välttämättä tarvinnut merkitä vakavaa ristiriitaa metsien moninais-  
käytön, luonnonsuojelun ja maisemanhoidollisten näkökohtien kanssa” vaan toimi-

---

421 Kallio-, louhikko- ja lakimetsät sekä avohietikoiden välitön ympäristö tuli jättää luonnontilaan tai käsitellä maisemanhoidollisesti. Pienialaiset katajikat, haavikot, lepiköt ja muut ehjät kasvuistat tiheiköt tuli säästää sopivissa paikoissa. Suojuotit ja purojen varret tuli käsitellä varovasti tai jättää luonnontilaan. Avosuosaarekkeet tuli säilyttää luonnontilaisina. Tunnetut lintujen soidintilat tuli säästää riittävän suurina tai käsitellä hyvin varoen, samoin tunnettujen pesäpaikkojen ympäristöt tuli jättää luonnontilaan ja sen ulkopuolella oleva vaihteluväylä käsitellä varoen. Kaulatut haavat, lahoppokelöt ja kelokannot tuli säästää kololintujen, kuten pöllöjen, tikkojen ja tiettyjen pikkulintujen pesimäpaikoiksi. Hakkuualoille kehoitettiin sijoittamaan lintujen pesäpönttöjä.

422 Metsähallituksen valtionmetsäinjooston istunnot 17.1.1964, MhA Ca33: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat tammi-toukokuu 1964 (KA) ja 23.2.1966, MhA Ca37: Metsähallituksen istuntojen pöytäkirjat tammi-toukokuu 1966 (KA); Ohjekirje maiseman- ja luonnonhoidosta. 10.12.1970 no Mh 232 (MhA).

423 Borg 2008, 187; Hirt 1994, 34–39. – Metsähallituksen kehittämä päällekkäiskäytön käsite oli vastakkainen monikäytön yleisimmälle tulkinnalle, mutta on kiinnostavaa, että koko monikäytön käsite kehitettiin Amerikassa alun perin nimenomaan päällekkäiskäytöllisenä: Yhdysvaltain valtionmetsiä hoitava Forest Service lanseerasi käsitteen 1920-luvulla torjuakseen valtion maille esitetyt suojeluvaatimukset. Forest Service monikäyttö (”multiple use”) tarkoitti käytännössä metsätalouden harjoittamista vastapainona yksipuoliselle (”single use”) suojelulle.

---

henkilöiden ja metsänomistajien ”riittävällä koulutuksella ja valistustoiminnalla” voitiin kollegion mielestä tätäkin ”epäkohtaa” tuntuvasti vähentää.<sup>424</sup>

Tämä näkemys tuli julkisuuteen ensimmäisen kerran helmikuussa 1973, kun metsähallitus julkisti monikäytön muistionsa. Muistion laatinutta työryhmää veti metsähallituksen tuore monikäytön ylitarkastaja Pertti Seiskari, joka oli jo vuotta aikaisemmin antanut omissa nimissään julkisuuteen lausuntoja kansallispuistojen metsien ”rappeutumisesta” ja ”uudistustarpeesta”. Seiskarin näkemykset synnyttivät uuden termin, seiskaroinnin, joka oli läheistä sukua osaroinnille. Monikäytön työryhmän mietintö vastusti uusien suojelualueiden perustamista niin Pohjois- kuin Etelä-Suomeenkin todeten, että ”valtionmetsissä suojelu on jo riittävän pitkälle toteutettu, joten metsien siirtäminen luonnonsuojelun piiriin koskee yksityismaita”. Lisärauhoitusten sijaan työryhmä esitti jo olemassa olevien kansallispuistojen seiskarointia. Työryhmän mukaan ”rauhoitus on itse asiassa vain toimenpide, jolla vaikeutetaan ja hidastetaan metsäluonnon uudistumista. Tätä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.” Passiivisen suojelun sijaan metsähallitus esitti aktiivista luonnonsuojelua eli suojelualueiden monikäyttöä.<sup>425</sup>

Metsäteollisuudessa esitys otettiin hyvin vastaan ja Yhtyneiden Paperitehtaiden ylimetsänhoitaja Väinö Koivisto ylisti metsähallitusta ”kaukonäköisenä metsänhoitajana”. Luonnonsuojeluväen reaktiot olivat järkyttyneitä ja kauhistuneita.<sup>426</sup>

Suojelualueilla harjoitettavan monikäytöllisen metsätalouden rinnalla metsähallitus esitti talousmetsissä käytettäväksi päällekkäiskäytöllistä metsätaloutta. Käsite oli päinvastainen alkuperäiselle monikäytön ajatukselle, sillä päällekkäiskäyttö tarkoitti virkistyskäytön sopeuttamista metsätalouden synnyttämään metsäympäristöön.

Päällekkäiskäytön käsite muotoiltiin metsähallituksen tarkistaessa taloussuunnitelmaansa marraskuussa 1973. Taloussuunnitelmaan liittyvässä luonnonhoidon ja -suojelun toimenpide- ja rahoitusohjelmassa termi tuli esiin ensimmäisen kerran. Päällekkäiskäyttöön tähtäävässä metsänhoidossa oli tavoitteena ”puun tuottamisen sekä korjuun, luonnonsuojelun, suojametsien käytön, ulkoilun ja virkistyksen, riistan- ja kalavesien hoidon sekä kaiken muun metsien hyödyntämisen sopeutuminen sekä taloudellisesti että yhteiskunnallisesti optimoiduksi päällekkäiskäytön kokonaisuudeksi”. Kyseessä oli monikäyttö, mutta päälaelleen käännettynä: metsätaloutta ei tullut monikäyttöalueilla rajoittaa, vaan päinvastoin ulkoilun ja virkistyksen oli sopeuduttava metsätalouden asettamiin ehtoihin. Päällekkäiskäytön tavoitteena oli siis talousmetsä. Tavoitteelle annettiin myös esteettinen peruste: hoitamaton metsä oli kollegion mielestä ”vaikeasti liikuttava ja ruma.” Tämä viimeisin virke tosin pyyhittiin pois ministeriölle lähetetystä kirjeestä, mutta rivien väliin ajatus jäi elämään.<sup>427</sup>

---

424 Metsähallituksen laajennettu istunto 13.5.1969 (MhA).

425 Monikäytön työryhmän muistio julkaistiin kokonaisuudessaan Suomen Luonto-lehden vuosikirjassa 1973, 28–29.

426 Aamulehti 25.10.1972 ja Suomen Luonto 1973, 33 ja 87.

427 Metsähallituksen laajennettu istunto 9.11.1973 (MhA).

Yhteiskunnallinen paine ajoi kuitenkin metsähallituksen ajaman päällekkäiskäytön käsitteen yli. Hallituksen vuoden 1978 periaatepäätöksen mukaisesti valtionmaille perustettiin 17 uutta kansallispuistoa, jotka olivat yhteisalaltaan 290 000 hehtaaria ja jotka oli rauhoitettu kaikelta taloudelliselta toiminnalta. Niiden lisäksi kyllä perustettiin myös retkeilyalueita (ensimmäisenä Taivalkosken Kylmäluomaan retkeilyalue vuonna 1979), joissa myös rajoitettu metsätalous oli sallittu.<sup>428</sup>

1970-luvun alusta 1990-luvun alkuun asti metsien käyttömuodoista keskusteltiin aktiivisesti, minkä seurauksena valtion maille perustettiin lukuisia kansallispuistoja ja valtionmetsien hakkuukertymä väheni alle 1930-luvun tason. 1990-luvun alun laman jälkeen tehokkuusvaatimus sai taas nostetta alleen, ja hakkuut valtionmetsissä lähtivät nousuun. Vuonna 2010 valtionmetsien markkinahakkuut olivat yhteensä 6,1 miljoonaa kuutiometriä, vain karvan verran vähemmän kuin kaikkien aikojen huippuvuonna 1947, jolloin hakkuukertymä oli 6,3 miljoonaa kuutiometriä.

---

428 Parpola & Åberg 2009, 355.

---

---

# Johtopäätökset

---

## Tehokkuusvaatimuksen sisäistäneet metsänhoitajat muuttivat valtionmetsien käytön

Tämä tutkimus pyrki löytämään vastauksen siihen, miten ja miksi valtionmetsien käyttö muuttui toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen vuosina 1939–1970. Vastaus ensimmäiseen kysymykseen on yksinkertainen: valtionmetsien metsätaloudellinen käyttö tehostui ja syrjäytti muut käyttömuodot. Sotavuosista alkaneen kehityksen myötä tästä aiemmin varsin säästeliäästi ja useampiin eri tarkoituksiin käytetystä metsäomaisuudesta tuli lähes täysimääräisesti ja miltei yksinomaan metsätalouden ehdoilla käytetty resurssi. Tehostus eteni kahdessa vaiheessa: ensin tehostettiin puunkorjuuta, sitten metsänuudistuksen toimenpiteitä.

Valtionmetsien käytön muutosta on aiemmin selitetty metsähallituksen ulkopuolisilla muutosvoimilla, sisäisillä uudistuksilla ja toiminnan tavoitteenasetantaan vaikuttaneella arvopohjalla. Sitä, miten nämä eri tekijät ovat muutokseen vaikuttaneet, ei ole aiemmassa tutkimuksessa kuitenkaan kattavasti selvitetty.

Hakkuumuutosten taustalla yhtenä vaikuttavana tekijänä olikin sotavuosien yhteiskunnallinen todellisuus, joka korosti kansalaisten roolia työvoimaresurssina ja luonnonvarojen asemaa käyttöresurssina. Sodan paineen vuoksi nämä resurssit pyrittiin ohjaamaan käyttöön mahdollisimman täysimääräisesti, mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman pienellä resurssien hukalla.

Tämä tehostamispainee näkyi valtionhallinnossa laajemminkin. Ennen toista maailmansotaa valtionhallinto oli nojannut laillisuusperiaatteeseen, joka oli painottanut tehokkuuden sijaan ensisijassa hallinnollisten päätösten oikeusvarmuutta. Valtionhallinto oli rakennettu tämän laillisuusvaatimuksen ympärille: eduskunta, valtioneuvosto ja sen alaiset keskusvirastot tekivät päätökset lähes poikkeuksetta laajassa istunnossa, jossa päätettiin melko pienistäkin yksittäistapauksista. Lisäksi hallinnon ylemmät portaat seurasivat hallinnon alempien portaiden työskentelyä yksityiskohtaisesti esimerkiksi tiukan budjettikurin avulla. Näiden hallinnollisten käytäntöjen avulla pyrittiin ensisijaisesti varmistamaan päätösten oikeusvarmuus.

Sodan tehokkuusvaatimuksen myötä valtionhallinnossa vahvistui pyrkimys siirtyä nopeampaan ja kevyempään hallintoon. Suomen johtavat hallinnolliset ajattelijat haikivat tavoitellun kevyemmän julkishallinnon mallia sotilasorganisaatioista ja niissä käytössä olleesta suorasta linjaorganisaatiosta. Hallinto-opin keskeinen visionääri, hallinto-oikeuden professori Veli Merikoski päätyi painottamaan tehokkuusvaati-



musta oikeusvarmuuden kustannuksella. Hallinto-opillisen keskustelun ytimessä oli tehokkuuden lisääminen. Tehokkuusvaatimuksen korostuminen suomalaisessa hallinto-opillisessa ajattelussa ei kuitenkaan päättynyt sodan päättymisen myötä, vaan se jatkui myös sodan jälkeisissä poikkeuksellisissa oloissa. Sodan aikana tehokkuudella tavoiteltiin maan valtiollisen itsenäisyyden säilymistä, rauhan aikana toimeentulon maksimoimista yhteiskuntarauhan säilyttämiseksi.

Ajan hallinto-opillinen ajattelu synnytti uudenlaisia hallinnollisia käytäntöjä. Esimerkiksi sotakorvausten ja asutuskysymyksen hoitoa varten perustettiin tehokkuusvaatimuksen mukaiset tehokkaat ja nopealiikkeiset, laajoin toimintavaltuuksin varustetut organisaatiot. Sotakorvausteollisuuden valtuuskunta (Soteva) ja maatalousministeriön asutusasiainosasto (ASO) ovat malliesimerkkejä näistä uusista organisaatioista. Näiden keskusvirastomaisia tehtäviä hoitaneiden organisaatioiden toimintaa määritelleet asetukset eivät juurikaan rajoittaneet niiden toimintaa, vaan pikemminkin pyrkivät mahdollistamaan niiden vapaan toiminnan. Molempien organisaatioiden toimivalta oli poikkeuksellisen suuri. Sotevan toiminta jatkui vuoteen 1952 ja ASO:n aina vuoteen 1959 asti.

Sota-ajan synnyttämien poikkeusorganisaatioiden määräävinä piirteinä olivat ajan-kohtainen erityistehtävä, joustava hallintomalli, vahva toimintamandaatti ja vähäinen valvonta. Samat tavoitteet asetettiin myös valtion keskushallinnon uudistuksen tavoitteeksi, ja kaiken kaikkiaan valtionhallintoa uudistettiin 1940- ja 1950-luvuilla suuntaan, joka salli yhä tehokkaamman toiminnan pienemmällä hallinnollisella kontrollilla. Tämä näkyi myös metsähallituksessa, joka N.A. Osaran johdolla muutti hallintokulttuuriaan yhä nopealiikkeisempään, vapaampaan ja sitä kautta tehokkaampaan suuntaan. Tämä kehitys alkoi metsähallituksen siirryttyä kansanhuoltoministeriön alaisuuteen ja jatkui Osaran pääjohtajakaudella metsähallituksessa. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa yhdeksi muutosta selittäväksi tekijäksi nostettu metsähallituksen sisäinen hallinnollinen muutos on suurelta osin seurausta näistä ulkoisista vaikutteista.

Tarkasteluajan talouspolitiikka painotti resurssien käytön tehostamista, mikä johti julkisessa keskustelussa melko yksipuolisesti luonnonvarojen tehokkaampaa hyötykäyttöä painottavan resurssipuheen syntyyn, kuten Jarno Valkonen on tutkimuksessaan todennut. Teollistamiskomitea painotti raskaan teollisuuden lisäämistä, valtakunnansuunnittelukomitea syrjäalueiden luonnonvarojen täysimääräistä hyödyntämistä teollisuuden eduksi, ja samat teemat näkyivät niin poliittisissa kannanotoissa kuin päätöksissäkin. Esimerkiksi Kekkosen hallituksen ”Lapin miljardi” ja lukuisat investoinnit pohjoiseen olivat osa resurssipuheen toteutumista.

Resurssipuhe kosketi suoraan myös valtionmetsiä ja oli vaikuttamassa valtionmetsien käytön tehostumiseen, mutta se oli vain taustaa tapahtuneelle muutokselle. Resurssipuhe antoi kiihokkeen muutokselle ja hallinto-opillisessa keskustelussa vallinnut tendenssi korostaa laajoja toimintavaltuuksia antoi metsähallitukselle pitkälti vapaat kädet päättää tämän tavoitteen saavuttamiseksi käytetyistä keinoista. Metsä-

hallituksen toimintaa ohjanneen asetuksen (167/1921) väljä sanamuoto, joka määritteli metsähallituksen tehtäväksi paitsi valtion maaomaisuudesta huolehtimisen myös Suomen metsätalouden valvomisen ja edistämisen, antoi tulkinnalle paljon tilaa. Metsähallituksen toimenkuvan täsmentäminen uuden yhteiskunnallisen todellisuuden tarpeisiin ei siten edellyttänyt lain tai asetuksen uudistamista, vaan se oli mahdollista tehdä tulkintaa muuttamalla.

Lopulliset päätökset valtionmetsien käytöstä tekivät metsähallituksen keskeiset metsänhoitajat ja metsähallinnon johtajat. Metsäasioiden hoidon oli metsähallinnon perustamisesta lähtien katsottu edellyttävän metsänhoitajan tutkinnon suorittamista, joten valtionmetsät olivat yhden ammattikunnan hoidossa, ja keskusviraston asiantuntijaluonteen johdosta metsähallitus oli hyvin itsenäinen keskusvirasto. Usein metsähallitusta ohjaava maatalousministeriö jätti asioiden ratkaisun tyystin metsähallituksen oman harkinnan varaan, kuten talvisodan alussa, jolloin ministeriö jätti valtionmetsissä tehtävät hakkuut yksin metsähallituksen vastuulle. Tähän vaikutti osaltaan pääjohtaja, professori ja ministeri A.K. Cajanderin ohittamaton auktoriteetti metsäalan asioissa. Myös kansanhuoltoministeriön ohjatessa metsähallitusta päätökset tehtiin metsänhoitajien johdolla, sillä keskeiset metsänhoitajat N.A. Osaran johdolla olivat määrittelemässä näitä päätöksiä.

Metsänhoitajakunnan johtohahmot toimivat metsänhoitajakunnan ja poliittisen päätöksenteon välisinä linkkeinä. Tarkastelujakson keskeinen katalyytti oli kaikilla hallintorintaman eri lohkoilla keskeisessä roolissa ollut N.A. Osara, joka kansanhuoltoministeriön puu- ja polttoaineosaston päällikkönä käynnisti valtionmetsien käytön muutoksen ja lopulta metsähallituksen pääjohtajana varmisti uuden metsien käyttötapen vakiintumisen. Osaran keskeistä asemaa alleviivasi metsäalan aiemman keskus-hahmon A.K. Cajanderin kuolema tammikuussa 1943.

Toinen keskeinen metsänhoitaja oli Vilho Lihtonen, jonka vuonna 1943 julkaisema ns. tuottohakkauslaskelma tähtäsi vanhojen, hitaasti kasvavien metsien korvaamiseen nuorilla, nopeasti kasvavilla metsillä. Lihtosen mukaan vanhojen metsien runsaus oli heikkous metsien tuoton kannalta vanhojen metsien heikon kasvu ja runsaan luonnonpoistuman vuoksi. Parannuskeino tähän ongelmaan oli Lihtosen mukaan vanhojen ikäluokkien uudistaminen ja nuorten kasvuvoimaisten metsien alan lisääminen. Lihtosen nimissä laadittiin vuonna 1946 annettu metsähallituksen ohjekirje hakkuiden vastaisesta suuntauksesta, joka aloitti syrjäisten metsäseutujen keskitetyt hakkuut. Lihtonen oli uusien metsänkäyttömallien teoreetikko ja Osara niiden toimeenpanija.

Nämä keskeiset metsänhoitajat mukautuivat valtionhallinnon tehostamispaineesiin ja talouspoliittiseen resurssipuheeseen, kuten teki valtaosa valtion metsänhoitajista. Osin tähän mukautuvaisuuteen saattoi vaikuttaa se, että metsänhoitaja-ammattikunnan ammatti-identiteetissä oli vahva isänmaallinen sävy. Cajanderin vahvasti isänmaallisen metsienhoitofilosofian läpitunkeman metsäopetuksen seurauksena valtionmetsänhoitajien ammattikunta oli poikkeuksellisen yhtenäinen, ja sitä yhdisti yhteisen tavoitteen lisäksi jaettu menneisyys ja koulutus pohja. Leena Paaskosken tutkimuk-

sen mukaan metsänhoitajien määrittelemät metsänhoidon tavoitteet olivat monessa suhteessa rinnasteisia kansallisten tavoitteiden kanssa. Toinen maailmansota korosti entisestään tätä asetelmaa kohottamalla isänmaallista henkeä. Täten aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta erottuva kolmas selitysmalli, taloudellisen kasvun ideologiaan nojannut arvoselitys, vaikutti voimakkaasti metsähallituksen linjauksiin.

Metsähallituksen organisaatio taipui nopeasti uuteen ja tehokkaampaan toimintamalliin. Isänmaallisuuden ohella metsähallituksen organisaatiomalli selittää osittain muutoksen nopeuden. Vaikka metsähallitus olikin organisatorisesti perinteinen kollegiaalinen keskusvirasto eikä sen organisaation peruseriaa tarkastelukaudella muutettu, oli sillä jo organisaationsa perusmuodossa monia kriisiajan poikkeusorganisaation piirteitä. Metsähallituksen aluehallinto noudatti tehokkaan linjaorganisaation mallia, jossa komentoketju kulki suoraan ylhäältä pääjohtajasta ja kollegiosta alas hoitoalueille. Tätä porrastusta pyrittiin selkiyttämään Osaran kaudella lisäämällä aluemetsänhoitajien ja erilaisten ammattimiesten, kuten hankintametsänhoitajien, toimivaltaa.

Toiminnan nopea ja merkittävä muuttaminen on aina riskialtista, ja riskit kasvavat sitä suuremmiksi mitä vähemmän kokemusta käyttönotettavista toimintatavoista on. Näiden riskien realisoitumisen havaitseminen puolestaan edellyttää riittävää määrää tarkistuspisteitä – ilman riittävää valvontaa riskit saattavat toteutua ja pahimmillaan kumuloitua. Valtionmetsien käytön tehostaminen toisen maailmansodan vuosina piti sisällään kaikki nämä epävarmuustekijät: suuri ja nopea muutos yhdistyivät vähäiseen kokemukseen ja vähäisiin tarkistuspisteisiin.

Sotavuosina aloitettu valtionmetsien käytön muutos oli kaksiosainen, ja se piti sisällään muutoksia niin puun korjuuseen kuin metsän uudistamiseen. Mutta vaikka Vilho Lihtosen tuottohakkauslaskelmat ja metsähallituksen viralliset ohjekirjeet painottivat puunkorjuun tehostamisen ohella myös metsien uudistamistöiden tärkeyttä, käytännön toteutuksessa korjuu painottui 1950-luvulla kylvön kustannuksella. Yksi syy oli Lihtosen painotuksissa: Lihtosen ajatuksen mukaan hakkuita saattoi toteuttaa kasvua enemmän, mikäli hakkuut olivat aiemmin olleet kasvua pienemmät ja mikäli tulevaisuudessa oli odotettavissa uutta puustopääoman kasvua. Lisäksi vuoden 1946 kiertokirjeessä todettiin, että laajoja metsänviljelystöitä ja käyttöpuuta tuottamattomia harvennuksia oli toistaiseksi kartettava työvoiman ja määrärahojen puutteessa. Valtionmetsien käytön uudistus toteutettiin siis kahdessa erässä: ensin tehostettiin puun korjuun käytäntöjä, ja vasta sitten uudistettiin metsänuudistamisen menetelmät.

Tähän muutoksen kaksijakoisuuteen vaikutti merkittävästi keskeisten metsänhoitajien optimismi. Vaikka pitkäkestoisia ja laajoja koetuloksia uudistuksen keskeisistä osista – kuten yli tuhannen hehtaarin avohakkuualueiden uudistumisesta – ei ollut, metsähallituksen metsänhoitajat näyttävät uskoneen uudistumisen tapahtuvan ongelmattomasti. Suomen valtionmetsien käytössä sodan ja jälleenrakennuksen vuosina on nähtävissä Paul Hirtin Yhdysvaltain liittovaltion metsien käytössä identifioiman ”optimismin salaliiton” keskeiset tekijät. Erityisesti N.A. Osara uskoi puunkorjuun

nopean tehostamisen ja laajojen hakkuualojen uudistumisen olevan helposti hallittavissa oleva prosessi. Osin tähän optimismiin vaikutti sotavuosien yleinen kokemus, joka oli osoittanut mahdolltomalta tuntuvien tekojen olevan sittenkin mahdollisia, sekä Osaran Yhdysvaltojen kiertueellaan näkemä esimerkki.

Metsähallitus ei ollut suinkaan ainoa organisaatio, jossa tehokkuudentavoittelu priorisoitiin oikeusvarmuuden edelle. Aihetta käsitelleessä hallinto-opillisessa keskustelussa tehokkuuden lisäämisen ymmärrettiin heikentävän oikeusvarmuutta, mutta käytännön työssä tehokkuus painottui riskienhallinnan kustannuksella muuallakin. Tehokkuusvaatimuksen ympärille rakennettujen uusien organisaatioiden kohdalla riskienvalvonta oli melko vajavaista, ja esimerkiksi Sotevan tapauksessa kontrolli koski lähinnä hintatarkkailua.

Valtionmetsissä optimismin ja heikon valvonnan seurauksena metsänuudistumisen ongelmat kasautuivat siihen pisteeseen asti, että valtionmetsien puusto pieneni 1950-luvun alusta vuoteen 1965 mennessä 15 %, ja myös puuston kasvu väheni 14 %. Tuottohakkauslaskelman ja valtionmetsien uuden käyttöfilosofian ydin oli ollut hitaasti kasvavien ja tilavuuttaan menettävien vanhojen metsien korvaaminen nopeasti kasvavilla nuorilla metsillä, mutta tämä projekti oli onnistunut ainoastaan vanhojen metsien hakkuiden osalta. Uuden metsän tuottamisessa oli selkeästi epäonnistuttu, ja taimettumattomista suurista hakkuualoista ruvettiin metsähallituksen sisällä käyttämään termiä ”aavikkopaholainen”.

Tämä kehitys oli päinvastainen kuin valtionmetsissä 1920-luvulla aloitettu muutosprosessi, joka tähtäsi valtion metsätulojen ohjaamiseen metsänhoidollisiin töihin ja sitä kautta metsien tuoton kohottamiseen. Sotavuosina alkuun saatettu muutosprosessi merkitsi paluuta vanhaan metsienkäyttötapaan, jolla haettiin mahdollisimman suuria tuloja pienimmillä mahdollisilla uhrauksilla. Tämä kehitys oli selkeästi ristiriidassa metsähallituksen toimintaa ohjanneen asetuksen (167/1921) kanssa. Asetuksen mukaan metsähallituksen pääjohtajan tuli vastata siitä, että valtion omaisuutta hoidetaan huolella ja taloudellisesti tuottavasti.

Tämän aavikkopaholaisen jälkien korjaaminen määritteli valtionmetsien käyttöä seuraavilla vuosikymmenillä. Lapissa käytettiin Osaran jälkeinen aika aina 1970-luvulle asti vanhojen hakkuualojen uudistamiseen. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sodan jälkeen käyttöön otettujen menetelmien ja resurssipuheen hylkäämistä. Metsähallituksessa pikemminkin uskottiin edelleen, että tehostamalla metsänhoitoa metsien tuotto olisi mahdollista kohottaa huomattavasti suuremmaksi. 1960-luvun puolivälissä aloitettu Nurmes-suunnitelma oli metsähallituksen yritys saada aikaan normaali kasvua tehokkaampaa metsätaloutta voimakkaan lannoituksen ja torjunta-aineiden käytön avulla.

Nurmes-suunnitelma kaatui lopulta kustannuksiin, jotka olivat huomattavasti ennakoitua suuremmat, sekä ennakoitua pienempään puuston lisäkasvuun. Tässä mielessä sen lopputulos oli sama kuin 1940- ja 1950-lukujen laajoissa avohakkuissa, joista pitkät kuljetusmatkat ja raskaat huoltokustannukset yhdistettynä kalliisiin uudista-

miskustannuksiin tekivät taloudellisesti kannattamattomia. Nurmes-suunnitelman lopettamisen jälkeen metsähallituksessa on harjoitettu varovaisempaa metsätaloutta, jossa uudistusalat ovat pienempiä ja jonka taloudellinen tuottavuus on pohjautunut kasvavan volyymin sijaan kasvavaan koneistusasteeseen. Myös 1940- ja 1950-luvuilla aikaansaadut laajat uudistusalat on saatu kasvamaan uutta metsää.

Toisen maailmansodan jälkeen valtionmetsien käytössä tapahtunut muutos merkitsi ennen kaikkea valtionmetsien käytön yksipuolistumista. Ennen sotaa valtionmetsät olivat olleet yhteiskunnallinen puskuri, suurelta osin käyttämätön resurssi, jota oli mahdollista käyttää joustavasti yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Sodan tehokkuusvaatimuksen myötä valtionmetsiä alettiin käyttää lähes yksinomaan teolliseen puunhankinnan tarpeita silmällä pitäen, jolloin valtionmetsistä tuli teollisen metsäsektorin elimellinen osa. Valtionmetsien palauttamisesta toisenlaiseen käyttöön tuli vaikeaa, kuten 1970- ja 1980-luvuilla puhjenneet suojelukiistat osoittivat. Metsähallitus vastusti tällöin ankarasti suojelualueiden perustamista ja ajoi suojelun sijaan metsänhakkuun sallivaa päällekkäiskäytön käsitettä. Metsähallituksen metsänhoitajien sitoutuminen tehokkuusajatteluun vaikeutti metsien suojelutyötä ja kärjisti kehityksen 1980-luvulla ”metsäsodaksi”.

Syrjäisten metsäalueiden ottamisella tehokkaan metsäteollisen käytön piiriin on ollut myös merkittäviä ekologisista kustannuksia. Luonnontilaisten metsien vähentymisen myötä lukemattomat eliölajit ovat joutuneet uhanalaisiksi ja aiemmin yleiset kasvilajit ovat taantuneet. Esimerkiksi mustikan peittävyys on voimakkaasti pienentynyt erityisesti valtion mailla Pohjois- ja Itä-Suomessa. Erityisen haitallista kehitys oli sodanjälkeisinä vuosikymmeninä, jolloin suuret pinta-alat aiemmin hakkuiden ulkopuolella ollutta metsää otettiin ennennäkemättömän voimakkaiden hakkuiden piiriin. Tässä kehityksessä nimenomaan valtion metsät olivat edelläkävijöinä.

Kehitys Suomen valtionmetsissä on ollut monessa suhteessa samanlaista kuin Yhdysvalloissa, jossa niin ikään toisen maailmansodan jälkeen otettiin liittovaltion omistamat syrjäiset metsäalueet tehokkaan metsätaloustalouden piiriin. Yhdysvalloissa liittovaltion metsiä hallinnoiva Forestry Servicen metsänhoitajat omaksuivat oman versionsa resurssipuheesta, josta Paul Hirt käytti nimitystä ”yltäkylläisyyden kultti”. Kuten Suomessa, myös Yhdysvalloissa tämän seurauksena oli taloudellisesti ja ekologisesti kestävämmiä ratkaisuja, jotka johtivat kasvaviin intressiristiriitoihin muiden metsänkäyttäjryhmien välillä.

Nämä tutkimustulokset ovat syntyneet lähinnä metsähallituksen keskushallinnon tuottaman asiakirjamateriaalin pohjalta. Lähdeaineisto valittiin sillä lähtöoletuksella, että keskushallinto on keskeinen yhtymäkohta, jossa valtionmetsien käyttöön eri suunnista vaikuttavat voimat yhdistyvät. Metsähallituksen keskushallinnon keskustelujen ja päätösten kautta on mahdollista saada riittävän kattava kuva niin metsähallitukseen ulkopäin vaikuttaneista paineista kuin viraston omasta päätöksenteosta. Keskushallinnon näkökulmaa olen pyrkinyt laajentamaan niin valtioneuvoston (lähinnä kansanhuoltoministeriön) kuin aluehallinnon asiakirjamateriaalin tutkimuk-

sella. Tavoitteenani on ollut peilata keskushallinnon arkistomateriaalin synnyttämiä tutkimuslinjoja sen ylä- ja alapuolella samoista asioista tehtyihin tulkintoihin.

Tämän tutkimuksen puitteissa ei selvitetty metsähallituksen laajan aluehallinnon näkökulmaa edellä kuvattuun uudistukseen. Aluehallinnon näkökulma monipuolista tulkitaa, sillä hoitoalueet olivat monessa suhteessa hyvin itsenäisiä ja aluemet-sänhoitajalla oli merkittävä valta hoitoalueessa tehtävien ratkaisujen suhteen; myös metsähallituksessa asiat henkilöityivät ja tehdyt ratkaisut olivat usein ratkaisevasti riippuvaisia ratkaisun tekijästä. Täten hoitoalueiden välillä oli hakkuiden ja uudis-tuksen toteutuksessa keskinäisiä eroja, joiden tutkiminen saattaisi selkiyttää tehtyjen ratkaisujen syntymekanismeja.

Tämä tutkimus ei myöskään ota kantaa metsähallituksen rahoitukseen ja sen mer-kitykseen metsähallituksen toiminnan ohjaajana. Metsähallituksen toiminta rahoitet-tiin suoraan valtion budjetista. Keskusviraston tulo- ja menoarvion laatiminen oli keskusviraston vastuulla, mutta ehdotus toteutui harvoin täysimääräisenä. Tiukasti momenttisidonnainen budjetti ja sen eri käyttötarkoituksiin myöntämä rahamäärä luonnollisesti ohjasivat metsähallituksen käytännön toimintaa. Täten budjettiehdotusten ja toteutuneiden budjettien tutkimus kertoisi oman tarinansa metsähallituksen sekä ylemmän valtionhallinnon painotuksista. Metsähallituksen keskushallinnon lähteissä ei kuitenkaan esiinny kritiikkiä valtion budjettipolitiikkaa kohtaan, mikä viittaa siihen, että budjetin painotukset olivat metsähallituksen omien toiveiden mukaisia; samaan suuntaan viittaa myös se, että uudistusongelmat tulivat metsähallitukselle yllätyksenä ja niihin pystyttiin reagoimaan olemassa olevan budjetin puitteissa pian ongelmien havaitsemisen jälkeen. Näin voidaan melko perustellusti olettaa, että bud-jetin ohjaava vaikutus on ollut uudistuksen kokonaiskuvassa verraten pieni.

Lisäksi olisi kiinnostavaa verrata toisen maailmansodan jälkeisen asutustoiminnan vaikutuksia valtionmetsien hakkuutoimintaan. Asutusvaraukset valtionmailla, varsinkin etelässä, olivat merkittäviä ja osaltaan jatkoivat sotavuosien tehostamispainetta pienentäessään talouskäytössä olleen metsämaan määrää. Osaran pääjohtajakaudella metsähallitus asettuikin vastustamaan asutustoimintaa. Samoin kiintoisaa olisi verra-ta metsähallituksen hakkuumäärien kehitystä suhteessa koko maan kaupallisiin hak-kuihin, jolloin vertailua voisi tehdä yksityisten ja yhtiöiden metsissä toteutettujen hakkuiden välillä, sekä teollisuuden puunkulutukseen ja teollisuuden suhdannevaihteluihin.

Asutustoiminnan vaikutusta sivutaan metsähallituksen keskushallinnon asiakirjois-sa, mutta toiminnan uudistamista ei sillä kuitenkaan perustella. Samoin on laita teolli-suuden kapasiteetin ja kysynnän suhteen. Viime kädessä tämän tutkimuksen aiheena oli se, millaisin toimin metsähallitus puunkorjuun toteutti ja miten se toimintansa motivoi. Metsähallituksen perustelut toiminnalleen olivat aina metsänhoidollisia.

Tämän tutkimuksen puitteissa käyttämäni tutkimuslähteet johtavat edellä esittä-määni tulkintaan, jonka mukaan metsähallituksen keskeiset metsänhoitajat aktiivi-sesti ja omaehtoisesti muuttivat keskusviraston toimintaa puunkorjuun tehostamisen

suuntaan, jopa siinä määrin, että hakatun metsän uudistuminen jäi toissijaiseksi tavoitteeksi. Tämän seurauksena valtionmetsien tilavuus ja kasvu pienenivät merkittävästi 1950-luvun kuluessa, ja pohjoisimpiin ja itäisimpiin valtionmetsiin syntyi mittava uudistusongelma, jonka korjaamiseen metsähallituksen resurssit kuluivat 1960- ja 1970-luvuilla. Tämän tilanteen syntymistä edesauttoi sotavuosina syntynyt hallinnollinen ja talouspoliittinen kulttuuri, joka suosi nopealiikkeisiä ja itsenäisiä hallinnollisia toimijoita ja luonnonresurssien mahdollisimman tehokasta hyötykäyttöä. Tämän prosessin seurauksena metsienkäyttö yksipuolistui, mikä osaltaan johti myöhemmin metsien käyttöä koskeviin ristiriitoihin muiden metsänkäyttäjien kanssa.

# LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

## Arkistolähteet

Joensuun maakunta-arkisto (JoMA):

Metsähallituksen Itä-Suomen piirikuntakonttorin arkisto.

Kansallisarkisto, Helsinki (KA):

A.K. Cajanderin arkisto I–II (AKCa1-2).

Kansanhuoltoministeriön arkisto (KHMa).

Metsähallituksen arkisto (Mha).

Suomen metsäyhdistyksen arkisto.

Metsähallituksen arkistot:

Metsähallituksen keskusarkisto, Tikkurila (MhA).

Metsähallituksen Kittilän toimipisteen arkisto (MhAk).

Metsähallituksen Oulun toimipisteen arkisto (MhAo).

Metsämuseo Lusto, Punkaharju (Lusto):

N.A. Osaran arkisto.

Mikkelin maakunta-arkisto (MMA):

Palautetun Karjalan metsätaloustoimiston arkisto (PKMa).

Oulun maakunta-arkisto (OMA):

Metsähallituksen Pohjanmaan piirikuntakonttorin arkisto (MhPpa).

Metsähallituksen Peräpohjolan piirikuntakonttorin arkisto (MhPPpa).

Sota-arkisto, Helsinki (SA):

Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan arkisto (ItäKarSE).

Toimihenkilöarkisto, Helsinki (THA):

Virkamiesliiton arkisto.

## Painetut lähteet

Johtosääntöehdotus metsähallintoa varten. Komiteanmietintö 1919:22. Helsinki 1919.

Kansallisen Kokoomuksen ohjelma 1951. Helsinki 1951.

Maalaisliiton puolueohjelma 1950. Helsinki 1950.

Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunnan toimintakertomukset.

Metsähallintokomitea. Komiteanmietintö 7:1959. Helsinki 1959.

Metsähallituksen vuosikertomukset.

Metsänhoitolakikomitean mietintö. Komiteanmietintö 1953:8. Helsinki 1953.

SDP:n luonnon- ja ympäristöhoito-ohjelma 1969. Helsinki 1969.

Suomen asetuskokoelma 1921–1970.

Suomen sosialidemokraattisen puolueen talouspoliittinen ohjelma perusteluineen 1954.

Helsinki 1954.

Suomen tilastollinen vuosikirja.



Talousneuvoston mietintö. Komiteanmietintö 1964:A16. Helsinki 1965.  
Talousohjelmakomitean osamietintö II. Komiteanmietintö 1960:9. Helsinki 1960.  
Tapion vuosikirjat.  
Teollistamiskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1951:12. Helsinki 1951.  
Valtioneuvoston rationalisointikomitean mietintö. Komiteanmietintö 1953:37.  
Helsinki 1953.  
Valtionhallinnon organisaation uudistamiskomitean mietintö 1. Periaatemietintö.  
Komiteanmietintö 1958:5. Helsinki 1958.  
Valtiontilintarkastajain kertomukset.

## Sanoma- ja aikakauslehdet

Aamulehti 27.3.1952 ja 25.10.1972.  
Kaleva 18.1.1946, 10.2.1946, 6.10.1948 ja 19.8.1960.  
Kauppalehti 13.9.1952.  
Lakimies 47:1941, 110:2012 ja 5:2002.  
Metsä ja Puu 8/1970.  
Metsätaloudellinen Aikakauslehti 3:1962, 9:1962, 10:1962 ja 1:1967.  
Metsävaltio 3/1979.  
Suomen Luonto 2-3/1968, 3/1970, 33/1973 ja 87/1973.  
Uusi Suomi 16.9.1952 ja 20.3.1970.  
Virkamieslehti 3:1953.  
Aamulehti ja Suomen Luonto.

## Haastattelut

Esa Timosen haastattelu 23.10.2007, haastattelijana Antti Parpola, tekijän hallussa.  
N.A. Osaran haastattelu, haastattelijana Kullervo Kuusela, Osaran arkisto, Lusto.

## Aikalaikirjallisuus

Helander, A. Benj.: Suomen metsätalouden historia. WSOY, Helsinki 1949.  
Hertz, Martti: Metsähallitus 1859–1934. Metsähallitus, Helsinki 1934.  
Holopainen, Viljo: 60-luvun metsäpolitiikka. WSOY, Helsinki 1967.  
Huovinen, Veikko: Tapion tarhat. Otava, Helsinki 1969.  
Hustich, Ilmari: Suomen raaka-ainevarat. Otava 1955.  
Ilvessalo, Yrjö: Suomen metsien hakkuumahdollisuudet. *Metsäntutkimuslaitoksen julkaisuja* 51:9. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki 1960.  
Kalela, Erkki K.: Luonnonmukainen metsien käsittely. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki 1949.  
Karimaa, Heikki: Metsähallituksen metsät Lapissa. *Metsätaloudellinen Aikakauslehti* 1:1968. Helsinki 1968.

- Kauhanen, V-M (toim.): Lapin metsien mahdollisuudet. Suomen metsänhoitajaliitto, Helsinki 1955.
- Laitakari, Erkki: Piirteitä A.K. Cajanderin 21.1.1943 päättyneestä elämäntyöstä. *Metsätaloudellinen aikakauslehti* 1:1943. Helsinki 1943.
- Lihtonen, Vilho: Tutkimuksia metsän puuston muodostumisesta. Tuottohakkauslaskelma. *Acta Forestalia Fennica* 51. Suomen metsätieteellinen seura, Helsinki 1943.
- Lihtonen, Vilho: Valtakunnan metsätalouden järjestely metsiemme poistuman ja tuottohakkausmäärän valossa. *Acta Forestalia Fennica* 53. Suomen metsätieteellinen seura, Helsinki 1946.
- Lihtonen, Vilho: Suomen metsät ja metsätalous. Eripainos Kansalaiskirjasta, Tammisaari, 1944.
- Metsämarssi 1950. Selostus Metsämarssin tarkoituksesta, toteuttamisesta ja tuloksista. Keskusmetsäseura Tapio, Helsinki 1950.
- Oinonen, Eino, Sarvas, Risto ja Sirén, Gustaf: Lapin metsien käsittelyohjeet. Helsinki 1956.
- Osara, N.A.: Valtiovalta ja metsäasiat. *Metsätaloudellinen aikakauslehti* 12. Helsinki 1942.
- Osara, N.A.: Polttoaineiden ja puutalouden säännöstely Suomessa toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. *Silva Fennica* vol. 3, N:o 4. Suomen metsätieteellinen seura. Helsinki 1969.
- Rautavaara, A.: Johtamismenettely nykyajan valossa. *Silva Fennica* 69, VI. Suomen metsätieteellinen seura. Helsinki 1951.
- Saari, Eino: Suomen metsäteollisuuden raakapuun saanti metsätaseen kannalta tarkasteltuna. *Metsäteho* 16/1948. Metsäteho, Helsinki 1948.
- Totaaliseen suunnitteluun. Suomen Luonto 30-vuotisjuhlajulkaisu 1968. Suomen Luonnonsuojeluyhdistys, Helsinki 1968.
- Utrio, Untamo: Pois pula ja puutteet. Keinot ja korvikkeet käyttöön. Lehtiyhtymä, Helsinki 1943.
- Vesterinen, Emil: Metsätaloudellinen valistustyö. *Metsäkäsikirja I*, toim. Jalava, M. ym. Helsinki 1956.
- Vesterinen, Emil: Metsätaloudellisen Valistustoimiston 30-vuotistaipaleelta. *Suomen Puutalous X/1957*. Suomen paperi- ja puutavaralehti, Helsinki 1957.

## Tutkimuskirjallisuus

- Ahvenainen, Jorma: Enso-Gutzeit oy 1872–1992, I–II. Enso-Gutzeit, Helsinki 1992.
- Annanpalo, Heikki: Rovaniemen tutkimusasema 1970–2000. Kriisien hallinnasta kestävään kehitykseen. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 767. Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemi 2000.
- Aunesluoma, Juhana: Paperipatruunat. Metsäteollisuus sodassa ja jälleenrakentamisessa 1939–1950. *Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia* 1055:3. SKS, Helsinki 2007.
- Autio, Sari: Suunnitelmatalous Neuvosto-Karjalassa 1928–1941. Paikallistason rooli Neuvostoliiton teollistamisessa. SKS, Helsinki 2002.
- Björn, Ismo: Kaikki irti metsästä. Metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaloudesta vuoteen 2000. *Bibliotheca Historica* 49. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1999.
- Borg, Pekka: Monimuotoisuuden aika. Luonnonnähtävyyksistä Naturaan. Suomen

- ympäristösuunnittelu, Hämeenlinna 2008.
- Dryzek, John S.: *The Politics of the Earth. Environmental Discourses.* Oxford University Press, Oxford 1997.
- Eichengreen, Barry: *The European economy since 1945. Co-ordinated capitalism and beyond.* Princeton University Press, Princeton 2007.
- Ellwood, David W: *Rebuilding Europe. Western Europe, America and Postwar Reconstruction.* Longman, London and New York 1995.
- Haapaporras, Olavi: *Hoitoalue kehityksen pyörteissä.* Omakustanne, Tornio 2006.
- Hakkarainen, Anna-Kaisa: *Aika ennen aluepolitiikkaa. Pohjoisen kehityshankkeet ja alueiden kehittämisen idea 1950-luvun Suomessa.* *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 54.* Helsingin yliopisto, Helsinki 2008.
- Hannan, M.T. ja Freeman, J.: *Structural Inertia and Organizational Change.* *American Sociological Review* 49(2):149–164. American Sociological Association, Wisconsin 1984.
- Harki, Ilmari: *Sotakorvausten aika.* Gummerus, Helsinki 1971.
- Heikkinen, Sakari & Tiuhonen, Seppo: *Kriisinselvittäjä. Valtiovarainministeriön historia 2.* Edita, Helsinki 2009.
- Hirt, Paul W.: *A Conspiracy of Optimism. Management of the National Forests since World War Two.* University of Nebraska Press, Lincoln 1996.
- Holma, Petteri ja Pyykkö, Risto: *Kairanviemä.* Kirjailija A.E. Järvisen elämä. Otava, Helsinki 2006.
- Ilvesviita, Pirjo: *Paaluraudoista kotkansuojeluun. Suomalainen metsästyspolitiikka 1865–1993.* Acta Universitatis Lapponiensis 93. Lapin yliopisto, Rovaniemi 2005.
- Impiö, Ville: *Metsähallintoa korven kansan parissa. Metsähallituksen Ranuan hoitoalue vuosina 1905–1939.* Pro gradu, Oulun yliopisto 2013.
- Jalas, Aaro: *Maa, talous ja tieto. Taloustutkimusta maareformeista EU-Suomeen.* MTT Taloustutkimus, Helsinki 2002.
- Jalonen, Riina ym.: *Uusi metsäkirja.* Gaudeamus, Helsinki 2006.
- Jensen-Eriksen, Niklas: *Läpimurto. Metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950–1973.* SKS, Helsinki 2007.
- Kuisma, Markku: *Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920.* SKS, Helsinki 1993.
- Kuusela, Kullervo ja Lindroos, Heikki: *N.A. Osara. Metsällä on pitkä muisti.* Metsälehti Kustannus, Helsinki 2003.
- Kylmälä, Pauli: *Avohakkuut.* Omakustanne, Rovaniemi 1973.
- Laine, Antti: *Suur-Suomen kahdet kasvot. Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941–1944.* *Joensuun korkeakoulun julkaisuja, sarja A no 24.* Joensuun korkeakoulu, Joensuu 1982.
- Laitakari, Erkki: *Metsähallinnon vuosisataistaival 1859–1959.* Metsähallitus, Helsinki 1960.
- Laitinen, Erkki (toim.): *Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta.* Atena, Jyväskylä 1995.
- Laurila, Juha ym. (toim.): *Metsäteollisuus itsenäisessä Suomessa. Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto 1918–1968.* Suomen paperi- ja puutavaralehti, Helsinki 1968.
- Leikola, Matti ja Pakkanen, Esko: *Metsää, puuta ja kovaa työtä. Suomen metsien käytön historiaa 1.*
- Puukauppaa, puunkorjuuta sekä metsässä toimijoita. Metsäkustannus, Helsinki 2010.

- Leikola, Matti ja Pakkanen, Esko: Puut perille ja käyttöön. Suomen metsien käytön historiaa 2. Puun kuljetusta ja puun käyttöä. Metsäkustannus, Helsinki 2010.
- Levy, Frank: New Dollars and Dreams. American Incomes and Economic Change. Russell Sage Foundation, New York 1998.
- Lindroos, Heikki: Puuta mottiin. Puuhuolto sodan varjossa 1939–1947. Teollisuuden metsänhoitajat, Helsinki 1993.
- Lindroos, Heikki ja Ruohonen, Pertti: Metsätekoja – ajallaan. Metsäkustannus, Helsinki 2007.
- Maier, C.S.: The Politics of Productivity: Foundations of American International Economic Policy after World War II. Teoksessa Katzenstein, P.J. (ed): *Between Power and Plenty. Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States*. University of Wisconsin Press, Madison, Wisconsin 1978.
- Massa, Ilmo: Pohjoinen luonnonvalloitus. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa. Gaudeamus, Helsinki 1994.
- Massa, Ilmo: Epävarman yhteiskunnan ympäristöpolitiikka. Teoksessa Massa, Ilmo ja Rahkonen, Olli (toim.): Riskiyhteiskunnan talous. Suomen talouden ekologinen modernisaatio, Gaudeamus, Helsinki 1995.
- Mäkinen, Hanna: Lapin metsien mahdollisuudet. Puunjalostusteollisuus ja keskustelu Pohjois-Suomen suurista metsähakkuista vuosina 1951–1957. Pro gradu, Helsingin yliopisto 2008.
- Ollonqvist, Pekka: Metsäpolitiikka ja sen tekijät: pitkä linja 1928–1997. Metsälehti, Helsinki 1998.
- Paaskoski, Leena: Herrana metsässä. Kansatieteellinen tutkimus metsänhoitajuudesta. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1170*. SKS, Helsinki 2008.
- Palo, Matti ja Hellström, Eeva (toim.): Metsäpolitiikka valinkauhassa. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 471*. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki 1993.
- Parpola, Antti & Åberg, Veijo: Metsävaltio. Metsähallitus ja Suomi 1859–2009. Edita, Helsinki 2009.
- Pressman, J.L. ja Wildavsky, A.: Implementation: how great expectations in Washington are dashed in Oakland: Or, Why it's amazing that Federal programs work at all, this being a saga of the Economic Development Administration as told by two sympathetic observers who seek to build morals on a foundation of ruined hopes. University of California Press, Berkeley, 1973.
- Primmer, Eeva: Integrating biodiversity conservation into forestry: an empirical analysis of institutional adaptation. *Dissertationes Forestales 109*. Helsingin yliopisto, Helsinki 2010.
- Roiko-Jokela, Heikki (toim.): Luonnon ehdoilla ja ihmisen arvoilla? Polemiikkia metsiensuojelusta 1850–1990. Atena, Jyväskylä 1997.
- Roiko-Jokela, Heikki: Arvot ja edut ristiriidassa: kiistoja valtion metsistä. Minerva, Jyväskylä 2003.
- Roiko-Jokela, Heikki (toim.): Metsien pääomat. Metsä taloudellisena, poliittisena, kulttuurisena ja maailmiönä keskiajalta EU-aikaan. Minerva, Jyväskylä 2005.
- Roiko-Jokela, Heikki (toim.): Ihminen ja metsä – kohtaamisia arjen historiassa I-II. Metsäkustannus, Helsinki 2012.
- Ruuttula-Vasari, Anne: ”Herroja on epäiltävä aina – metsäherroja yli kaiken”. Metsähallituksen ja pohjoissuomalaisten kanssakäyminen kruununmetsissä vuosina 1851–1900. *Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora 57*. Oulun yliopisto, Oulu 2004.

- Rytteri, Teijo: Metsän haltija. Metsähallituksen yhteiskunnallinen vastuu vuosina 1859–2005. *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 167. Suomen Tiedeseura, Helsinki 2006.
- Savolainen, Raimo: Keskusvirastolinnakkeesta virastoarmeijaksi. Senaatin ja valtioneuvoston alainen keskushallinto Suomessa 1809–1995. Edita, Helsinki 1996.
- Selby, Ashley, Petäjistö, Leena ja Koskela, Terhi: Pellonmetsityksen vaikutuksista maaseudun kehitykseen. *Metsätieteen aikakauskirja* 4/2002. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki 2002.
- Seppälä, Eeva: Lujalla maalla. Kemira 1945–1980. Kemira, Helsinki 1999.
- Simon, H.A. ym.: Public Administration. Alfred A. Knopf, New York 1950.
- Sörlin, Sverker: Framtidslandet. Debatten om Norrland och naturresurserna under det industriella genombrottet. *Acta Regiae Societatis Skytteanae Nr 33. Skytteanska Samfundets Handlingar* 6. Carsson Bokförlag, Stockholm 1988.
- Tasanen, Tapani: Läksi puut ylenemähän. Metsien hoidon historia Suomessa keskiajalta metsäteollisuuden läpimurtoon 1870-luvulla. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki 2004.
- Tiihonen, Seppo: Valtioneuvosto koordinoijana. Teoria ja käytäntö vuosina 1939–1956. Valtiovarainministeriön järjestelyosasto, Helsinki 1985.
- Tuotantopoliittisia kysymyksiä. Esitelmiä tuotantokomitean mietinnöistä. Otava, Helsinki 1942.
- Ugland, Trygve: Jean Monnet and Canada. Early Travels and the Idea of European Unity. University of Toronto Press, Toronto 2011.
- Valkonen, Jarno: Lapin luontopoliittikka: analyysi vuosien 1946–2000 julkisesta keskustelusta. Tampereen yliopisto, Tampere 2003.
- Valtanen, Jukka: Pohjois-Suomen suuret avohakkuut 1946–1970: yhteiskunnallinen tausta, toteutus ja vaikutukset. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 533. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki 1994.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 1824–1974. Valtiontalouden tarkastusvirasto, Helsinki 1974.
- Vennamo, Veikko ja Väisänen, P.O.: Jälleenrakennuksen ihme. Suomi nousi aallonpohjasta. Gummerus, Helsinki 1988.
- Vuontisjärvi, Veikko & Raiskio, Sulo: Osaran aukeat – Tuhkasta hyvinvointi-Suomen perustaksi. Omakustanne, Rovaniemi 2012.
- Williams, Michael: Deforesting the Earth. From Prehistory to Global Crisis. The University of Chicago Press, Chicago 2003.